

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

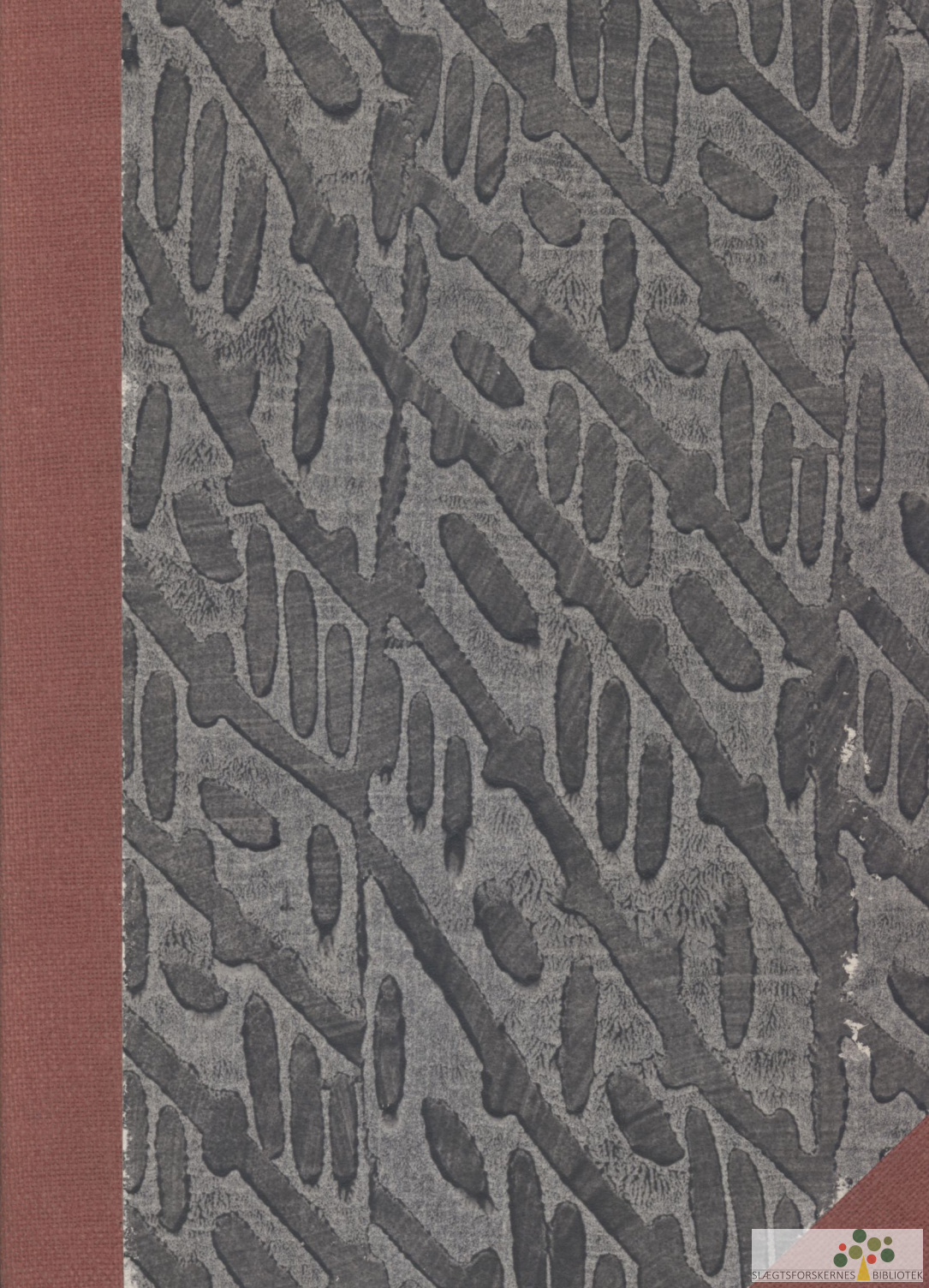
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. J. A. WORSAAE
AF EN
OLDGRANDSKERS
BREVE

GYLDENDAL

J. F. A. Morsaaen.

J. J. A. WORSAAE

AF EN OLDGRANDSKERS
BREVE

1848—1885

UDGIVET VED
VICTOR HERMANSEN

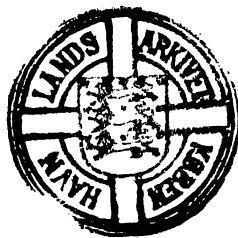
GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXXVIII

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
DEN RABEN-LEVETZAUSKE FOND

—
COPYRIGHT 1938 BY GYLDENDALSKE
BOGHADEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN

—
OPLAG: 1250 EKSEMPLARER

—
KLICHEERNE TIL ILLUSTRATIONER OG OMSLAG
UDFØRT AF NORDISK REPRODUKTIONSANSTALT

PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

FORORD

Ved sin Død i 1885 efterlod J. J. A. Worsaae sig et ufuldendt Manuskript, som han selv havde kaldt „En Oldgranskers Erindringer“ og som i 1934 blev udgivet under denne Titel. Det var kun Barndomstiden og Ungdomsaarene — eller om man vil hans mærkværdigt tidligmodnede Manddomsaar, han selv havde naaet at faa skildret her, men, som det blev fremhævet i Forordet til Udgaven, havde han samlet et meget stort Materiale til Fortsættelsen. Udover et Par brudstykkeagtige Optegnelser, som vil blive meddelt i det følgende, havde han imidlertid ikke givet det nogen som helst Bearbejdelse eller suppleret det med personlige Udtalelser til dets rette Forstaelse.

Opgaven, at give et Udvalg af det omfattende Stof, som ligger i de bevarede Breve til og fra ham, var derfor paa mange Maader bunden. Selve den Plads, der var til Raadighed for Løsningen, var — og maatte efter Sagens Natur være — begrænset. Materialet, der danner Grundlaget for det foreliggende Bind, var i første Række hans Privatbreve, som Familien havde uddraget og tilrettelagt for Udgivelsen og som atter ved Offentliggørelsen yderligere maatte sammendrages. Men ogsaa det øvrige Stof, som bringes her, forelaa i Afskrifter, der, hvor det lod sig kontrollere, var overordentligt nøjagtige og paalidelige.

Selve hans Levnedsløb er saa kendt og ellers saa lettilgængeligt, at det vil være overflødigt at gøre udførligt Rede for det, men til Støtte for de Meddelelser, Brevene bringer, skal de vigtigste Data lige nævnes:

1847 Inspektør over de antikvariske Mindesmærker i Danmark og Medlem af Oldsagskommissionen (ophævet 1849). 1852 Medlem af Videnskabernes Selskab. 1854 Professor. 1855—66 docerede han nordisk Arkæologi ved Universitetet. 1858 Inspektør (1866 Direktør) for Rosenborg. 1866 Direktør for Oldnordisk Museum og Etnografiske Samling efter Thomsen. 1869 Præsident for Arkæologkongressen i København. 1871 Æresborger i Bologna. 1874 Kultusminister. 1878 Formand for Frederiksborgmuseets Bestyrelse. 1879 Medlem af den store Byggekommission. Den 17. Oktober 1857 blev han gift med Jacobine Grevenkop-Castenschiold fra Hagedstedgaard. Den 15. August 1885 døde han.

Ved Valget af de Breve, som enten helt eller i større og mindre Brudstykker skal fremlægges, har Synspunktet især været at give de Oplysninger, som viste Omfanget og Betydningen af hans Virksomhed. Men tillige bidrager de til at tegne Billedet af hans Personlighed og giver derved Nøglen til at forstaa Sophus Müllers Karakteristik af ham ved hans Død: Jeg begræder en faderlig Ven, min Velgører og Lærer, vor Videnskabs Første og Stolthed.

INDHOLD

Forord	5—6
J. J. A. Worsaaes Erindringer om Frederik VII. . .	9—15
Brudstykker af to Udkast	15—18
Frederik VII om Forstaaelsen af Køkken-	
møddingerne	15—16
J. J. A. Worsaae: Om min projecterede	
Deltagelse i politiske og diplomatiske	
Forhold	16—18
Breve til og fra J. J. A. Worsaae	21—217
1848	21—26
1849	27—32
1850	33—74
1852	75—76
1853	77—82
1854	82
1857	83—88
1858	89—94
1859	95—99
1860	100—102
1861	103—129
1862	130—134
1863	135—145
1865	146—150
1867	151—156
1869	157—172
1871	172—192
1874	193—204
1875	205—206
1876	207—208
1880	209—212
1881	213—214
1883	215—217
Noter og Henvisninger	219—220
Personregister	221—223

KONG FREDERIK DEN SYVENDE SOM OLDGRANDSKER

Erindringer af J. J. A. Worsaae.

Danmarks Rolle i den forhistoriske Archæologie.

Vort Lands heldige Beliggenhed. Rigdom paa Mindesmærker. Begyndelsen gjort i andre Lande. Her fremmet ved folkelige Bevægelser. Lærde og Læge enige. En Folkesag.

Men uretfærdigt at glemme Kongernes Fortjenester, saameget mere som selv Udlændinge, t. E. Virchow, høitidelig have anerkjendt dette (paa Mødet i Berlin). Begyndelsen under Frederik d. Sjette havde vel selv ikke nogen udpræget Sands for slige Sager. For ham kun det gamle Kunstkammer. Aldrig oldnordisk Museum. Storfyrsten af Rusland. Drillede Thomsen. Men en vis Pietet. Absalons Hoved. Aabningen af hans Grav i Sorø. Drillede Oldforskere. Kneb paa Pengene. Men gav dem dog tilsidst. Beskyttede Oldskriftselskabet. Abrahamson. Tilstod Selskabet de 300 Rbdl aarlig, som i det folkelige Fiskerske Ministeriums Tid i det Herrens Aar 1877 berøvedes Oldskriftselskabet i Forbindelse med flere andre Selskaber.

En ganske anden videnskabelig Sands havde *Kong Christian den Ottende*. Som Prinds jævnlig fortroligt Forhold til Videnskabsmænd og Kunstnere bl. a. ogsaa til Thomsen. Præsident for Videnskabernes Selskab. Hans Holdning i Runamo-Sagen. Min Reise til England, Skotland og Irland. Westergaards Reise til Indien. Selv Samling af klassiske Oldsager.

Grebet mindre ind i den fædrelandske Archæologi, et Omraade som hans Søn *Kronprinds Frederik* tidlig tumlede sig paa. Forviisningen til *Jægerspriis*. Gravningerne der. Thomsen. Prindsens Historie om Rævelosen. Unsgaards Latter ved Taflet. Prindsens Samling af Oldsager. Præsident for Commissionen for Oldsagers Opbevaring og for Oldskriftselskabet, ved hvilken Leilighed jeg kom i Berøring med ham baade *før* og *ved* min engelske Reise. Mange troede og troe endnu, at hans Interesse for Sagen ikke var virkelig. Men bevidne, at det var Tilfældet. Han undrede sig ofte selv derover. Egentlig kun to Ting, Marinen og den nordiske Oldforskning, hvorfor han bevarerede Interessen til det Sidste. Hans levende Sands for det Fædrelandske, blandet med en høist mærkelig Phantasié, som ved Siden af praktisk rigtige Opfattelser, stundom slog stærkt ud i det Eventyrlige. Urimeligt at forlange, at en Konge, især under stærkt bevægede Tider, hvor hans Lands Selvstændighed staaer paa Spil, skulde være en lærd Professor. Burde da ikke være Konge. Han maa betragtes som Hovedet for den Dilettantisme, for den Interesse i Folket, der har havt og har saa overordentlig stor Betydning for den fædrelandske Oldkyndigheds Fremme.

Hvad jeg derfor har nedskrevet, efter Manges Opfordring, har ingenlunde sin Rod i en tilvisse under disse Omstændigheder, og navnlig for mit Vedkommende utilgivelig Utaknemlighed. Men jeg har troet, ved Siden af at fremhæve Kong Frederik den Syvendes store og uvisnelige Fortjenester af den nordiske Archæologi, tillige at burde aabent skildre hans smaae Svagheder, hans Lyst til at fortælle Historier og til at give sin Phantasié Tøilen, kort sagt jeg har gjerne villet give et tro Billede, efter hvad jeg selv har oplevet, af en ivrig, stundom noget for ivrig Oldgrandsker, som paa samme Tid har spillet en saa høist mærkelig Rolle i vort Lands nyeste Historie, hvorom hans fast utallige, rundtom i Danmark opreiste Buster og Statuer noksom bære Viden. Men ved at yde et Bidrag til at *skildre Kong Frederik den Syvende som han var*, føler

jeg tilfulde, at jeg udsætter mig for Beskyldninger for Partiskhed, i Særdeleshed da mine personlige Iagttagelser ikke stemme med den Forgudelse af Kongen, som hidtil har været almindelig udbredt, og som vel ogsaa nærmest har været en Forgudelse af det unge Demokrati selv og af dets, ved Kongens Eftergivenhed let erhvervede Magt. Efter at den Velvillie, der af Kongen blev udviist imod mig under mine jævnlige Reiser, Undersøgelser og Forhandlinger med ham, vilde det ikke kunne falde mig ind, i mindste Maade at afvige fra den strængeste historiske Sandhed. Tværtimod skal jeg være den Første til, med Kjærlighedens Kaabe at dække de Svagheder, der som Følge af et medfødt Temperament og en mindre heldig Opdragelse bidrog til at kaste mørke Skygger over hans eget Liv til Sorg for hans trofaste Folk og ikke mindre for dem, som havde Leilighed til at træde i nærmere Berøring med ham.

Prindsen tillige Præsident for den 1807 nedsatte Kgl Commission til Oldsagers Opbevaring.

Gravninger ved Frederiksgave, Prindsens Sommeropholdssted. Samlede Oldsager. Navnlig dog Vaaben. Foræring af mig af et Sværd fra Pjedsted.

Frederiksgave i Øxnebjerg-Eggen. Prindsen Præsident for det fynske literære Selskab. I Bladene saa jeg, at Prindsen havde fremlagt et Sværd, fundet paa Valpladsen ved Øxnebjerg. Paa Klingen et Vaaben, hvori en Ørn. Professor Paludan Müller havde efter Vaabnet sluttet, at Sværdet havde tilhørt en Jacob Ulfeld, som faldt i Slaget.

Af Beskrivelsen saa jeg imidlertid strax, at Sværdet maatte være mit forrige fra Pjedsted. Da jeg meddelte Professor Paludan Müller dette, for at advare ham, vilde han ikke paa nogen Maade troe, at Prindsen kunde bære sig saaledes ad. Jeg førte imidlertid Vidner for mit Udsagns Rigtighed, og Professor Paludan Müller blev fra den Tid mere kritisk ligeoverfor Prindsens Fortællinger. Ogsaa for mig var denne Historie en god Lære. Jeg turde aldrig ubetinget troe paa Prindsens mærkværdige Beretninger, naar jeg ikke paa anden Maade fik dem bekræf-

tede. Til alt Held havde Prindsen en fortræffelig Livskytte Jørgensen († i Foraaret 1883 som Kammeraad og Hoffourer), som ogsaa senere var hans Høvidsmand ved Udgravninger og Samling af Oldsager. Af denne særdeles hæderlige og paalidelige Mand fik jeg altid de virkelige Forhold at vide. Uden ham vilde mange interessante archæologiske Kjendsgjerninger være gaaede tabt for Viden-skaben. Men jeg maatte selvfølgelig omhyggelig skjule, at jeg øvede en saadan hemmelig Control.

Kong Frederik den Syvende som Oldgrandsker.

Erindringer af J. J. A. Worsaae.

I

„Prindsessen i Horsens“.

Fra min Barndom i Veile Beretninger fra Nabobyen Horsens om den saakaldte „gale“ Prindsesse Charlotte Frederikke, der af Frederik d. 6te var forviist. Officererne i Cuirasserregimentet. Embedsmændene. — Personlige Venner af mine Forældre. Hendes eget Udsagn: Ansigt som en Engel, Krop som en Skruptudse og Sind som en Djævel. Egentlig godmodig, men lunefuld, usandfærdig, umoralsk, trodsig og selvraadig. Umuligt at gjengive de fast utrolige, men dog paalidelige Historier fra hendes Hof; som jeg under min senere Skolegang i Horsens 1835 — 1836 fik bekræftet fra mange Sider. Min Bedstemoder om Torrild Banken, hvor hun trillede sig ned af til stor Skandale for Alle. Heldigt for Fyrsteværdigheden, og en Lettelse for Embedsmænd og alle anstændige Familier i Egnen, da hun omsider reiste til Rom, hvor hun, som mange af hendes Lige, endte med at blive from og at gaae over til Catholisismen. Kastede sig over Kunsten og lærte at male, dog ikke uden en særlig Interesse for Malerne. Maleren Blunck Historien om det gode Lærred. Hendes Død i Rom.

Fra denne mildest talt uheldige Moder havde Kong Frederik den Syvende faaet en ikke alene ydre men ulykkeligtvis ogsaa indre Arv. Hans Ansigt og Figur, Lunefuldhed, Mangel paa Character, paa Respect for Sandheden og Moralitet m. M., som fremkaldte tidlige Udskeielser. (Paa samme Tide Hjertensgodhed, Ringeagt for Fornemhed). Maaskee rettet ved en bedre Opdragelse. Chr. d. 8de for svag.

Frederik d. 7des Kjærlighed til sin Moder. Ukjendt med hendes skrækkelige Extravagancer. Naturlig sønlig Følelse. Hendes Ulykke. Forviist som han, hendes Kjærlighed til ham. Portrætter til Rom. Hans Besøg hos hende. Crucifix ved sin Seng. Fortalte, at han var hemmelig Catholik. Betroede det til Hall, som lovede at holde det hemmeligt, da Kongen ellers ikke længere, ifølge Grundloven, kunde vedblive at være Konge. Siden talte Kongen ikke mere derom, i al Fald til ham.

Frederik d. 7de kastede sig, som sin Moder, i de senere Aar over Maleri og Sculptur. Lærte at male af Grevinde Danner, Yndling den tydske Maler Professor Jung, og at modellere af Billedhuggeren Professor Kolberg. I Frederik d. 7des Arvelod fra sin Moder Forklaring til Meget, som kastede sørgelige Skygger over ham og hans Liv. For en Moders Slethed maatte en Søn og desværre et heelt Folk med ham i mange Henseender bøde.

II

Prins Frederik i Jægerspriis og i Fredericia.

Første Forviisning. Gravninger. Thomsen udkaldt. Stor Opsigt. Archæologien temmelig ringeagtet. Grille. Bestyrket ved Prinsens Beretninger. „Rævelosen“. Perle, som Thomsen bed i. Christian den 8de. Unsgaard. Prindsen saalænge bidt sig fast i denne Historie, at han tilsidst paa det Nærmeste troede paa den, som paa mange lignende poetiske Frembringelser. Fra den Tid hans Berøring med Thomsen. Morede Prindsen ved sin Livlighed og Originalitet. Ved Siden af Respekt, dog gjerne gjøre lidt Løjer

med ham. Thomsen som en Mand af den ældre Skole stundom lidt ondt ved at værge sig. Belært heraf søgte jeg, naar han af og til prøvede noget Lignende med mig, at vende det Hele om til en lystig Spøg, hvilket imidlertid kun kunde ske med den yderste Høflighed og Forsigtighed. Ved aldrig at glemme den skyldige Respekt og ved ingensinde at opgive min Selvstændighed opnaaede jeg, at Frederik den 7de ikke en eneste Gang har tiltalt mig med sit farlige, fortrolige „Du“, skjøndt han i 20 Aar viste mig den største Velvillie og skjøndt jeg ofte var sammen med ham i lystige Lag, hvor han ikke lagde noget-somhelst Baand paa sine Følelser og Udtryk.

Prindsens første Kjendskab til min ringe Person skrev sig fra min tidligste Ungdomstid. Ligesom hans Moder var bleven forviist til den ene Naboby (Horsens) ved mit Fødested Veile, saaledes skulde han selv blive forviist til den anden Naboby Fredericia, som laa i Veile Amt. Da min Fader var Amtsforvalter, tilfaldt det ham at udbetale Prindsens Apanage, som hvert Qvartal blev afhentet af Prindsens Cavalerer, sædvanlig i en aaben Extrapost-Vogn for at optage de med Specier fyldte Foustager, hvorved endog meget store Udbetalinger dengang skete. En stadig Gjæst i mine Forældres Huus var saaledes Cabinetssecretæren Lunding, som fra tidligere Tid var en Ven af vor Familie. Paa Grund af Prindsens Interesse for Oldsager, besaae han oftere den ikke ubetydelige Oldsagssamling, jeg allerede dengang, til største Forundring for mine praktiske Landsmænd, havde tilveiebragt, og han undlod ikke at meddele mig, hvad der naturligviis særlig smigrede Skoledrengen, at han havde givet Prindsen Beretning om mine Skatte, og at Prindsen havde den største Lyst til selv at see dem. (Desuden Lassens Samling, Mærkværdigheder i Veile Omegn, Gunhilde, Jellinge).

Dette skete imidlertid ikke. Prindsen indskrænkede sig til Fredericia og Omegn. General Castonier. Gl. Militær. Stræng. Prindsen mere Frihed efter hans Død. Men hans Liv mere militært. Ikke Leilighed til at udgrave og samle Oldsager. Ingen Oldforsker i Fredericia. Interessen vedvarende tilstede.

Frederik den Syvende i sin Oldsagssamling.
(Tegning af J. Magnus Petersen 1863.)

III

Frederik den Sjettes Død. Kronprinds. Gouvernør i Fyen. Præsident i Oldskriftselskabet 1841. Stor Priis derpaa. Begyndte at udfolde en riig Virksomhed. Oppositionel. Drillede de ældre Oldforskere: Rafn, F. M. Møderne lidt upraktisk ordnede. Frimurerlogen. Dobbelt Trappe. Prindsen alene. Lysene. Stemmegivningen. Selv Foredrag. Gjerne være den Første. Holdt med Oppositionen. Begyndte dengang i alle vore literære Selskaber. Forløberne for de større nationale og politiske Bevægelser. Holdt med, ja opmuntrede de Unge. Rafn ikke yndet.

Jeg Medlem 1840. Personlig Bekjendtskab med Prindsen. Erindrede mig fra Veile. Mine Skrifter. Reiser. Kongens Yndest. Gunhilde og Runamo. Museet. Taffeler.

Frederik den Syvendes egenhændige Opsats om Kjøkkenmøddingerne.

Tilsendt J. J. A. Worsaae 15. Juni 1857.

Hvoraf levede Urfolkene her i Norden i Steenalderens Periode.

Dette Spørgsmaal have Oldgrandskerne ofte gjort, men aldrig saavidt jeg veed kunnet besvare fyldestgjørende. —

I de seneste Aaringer er derfor Opdagelsen af de saakaldte Kjøkkenmøddinger af ubetalelig Værdie for Oldgrandskerne. Her opløser Svaret sig af sig selv og giver den Oplysning man kan have.

Undersøger man slige Møddinger finder man i dem Levninger af Østers, Musling, Snegle og blaa Muslinge Skal-ler, Sjelhunde, Fiske, Viltsvine, Vildt, Elsdyer, Hjorte, Øxne, Ulve, Ræve og Harebeen, ja i en Kjøkkenmødding jeg har funden ved Jægerspriis ogsaa Bæver Been. —

Men en Opdagelse der endnu ei før er skeet gjordes her, det er nemlig, midt i Kjøkkenmøddingen paa det Sted hvor Ildstæderne vare, Kranierne af 3 Mennesker og en Mængde Menneske Been sammenslyngede med ovenanførte Gjenstande i store Bunker alle itubrukne og flækkede for Marvens Udtagelses Skyld.

Ved dette Fund er jeg kommen til den Slutning at Urfædrenes Levemaade har været kanibalsk. De have nemlig som Øboerne i Sydhavet efter endt Kamp sandsynligt fortæret deres i Kampen overvundne eller fangne Fjender.

Man veed jo at i Steenalderen, da høilagde man jo de Døde, hvorfor skulle da disse Menneskeskeletter ei være høilagde, hvorfor skulle de være henslengte imellem Haabe af alskens Vildzirater Knokler uden fordi de have tilhørt Folk som af Overvinderne ere blevne fortærede paa de Stæder hvor Urfædrene gjorde deres Festmaal-tider. —

Man vil visseligen naar man ret gennemgrandsker andre Kjøkkenmøddinger komme til samme Resultat som man er kommen til her ved Jægerspriis og det vil glæde mig om De Herrer Oldkyndige ville tage Notits af Disse mine Anskuelser og nærmere drøfte Dem, for at man Eengang kunne komme til et endeligt Resultat af disse Grandskninger.

Jægerspriis d. 13 Juni 1857

Frederik.

OM MIN PROJECTEREDE DEELTAGELSE I POLITISKE OG DIPLOMATISKE FORHOLD

Paa Grund af mine mange Udenlandsreiser, politiske og archæologiske Skrifter modtog jeg:

i 1848 gennem Islænderen Grimur Thomsen et hemmeligt Tilbud om Betaling af min Gjæld og et betydeligt Honorar fra Udenrigsministeren Grev Knuth, naar jeg vilde stadig skrive Artikler om Slesvigs Deling, hvilket jeg selvfølgelig med Uvillie blankt afslog.

1848—1849. Senere fik jeg af min gamle Velynder, Geheimeraad Danckwarth Directeur for Udenrigsministeriet, Anmodning om at indtræde i den diplomatiske Carriere. Efter at have forberedt Alt, paalagde han mig at gaa til Udenrigsministeren Grev A. W. Moltke, der imidlertid var meget forlegen, som jeg senere erfarede, fordi hans Kone

vilde havé hans egen Søn, der senere døde som Udenrigsminister, ansat i mit Sted, hvilket ogsaa skete, til min Lykke, men til den gamle Danckwarths store Fortrydelse, da han alene selv havde stillet Opfordring til mig.

I Forsommeren 1857. Kort efter at jeg var bleven forlovet, erholdt jeg atter gjennem Krieger Tilbud om at blive Legationssekretær i London under Grev Moltke, som tidligere længe havde været Minister i Paris, men som dengang var rappeleret derfra, vistnok fordi han i sin Tid havde schofflet O. Lehmann som Reiseminister.

Jeg reiste ud til Hagested, og efter Conference med min Familie, afslog jeg Tilbudet, hvorefter Moltke *ikke* blev Minister. Meningen havde været, at jeg egentlig skulde have styret Affærerne, da man ikke nærrede store Tanker om Moltke. En sliq Stilling vilde være bleven for mig ligesaa vanskelig som ubehagelig, hvortil kom, at jeg ingen Formue havde.

1861. Om en af Grevinde Danner forhindret Reise til Paris med en Gave af Oldsager til Keiser Napoleon fra Frederik VII, vil jeg nedskrive en nærmere Beretning.

Under Heltzens Ministerium blev det mig derefter tilbuddt at blive Theaterchef som en Overgang til at indtræde som Cultusminister i Cabinettet. Ogsaa dette afslog jeg, men Kongen, Christian IX, havde fra dette Øieblik henvendt sin Opmærksomhed paa mig som vordende Kultusminister.

Flere Gang var jeg paa Omtale, og under Ministerkriser tilsagt til Taffels paa Bernstorff, for at presses, men jeg var heldigvis borte paa Reiser. Omsider den 13. Juli 1874 mødte Geheime-Etatsraad Trap, som flere Gange havde forudsagt mig min Skjæbne, med en Vogn paa Hagestedgaard ved Holbæk, for efter Kongens Ordre strax at føre mig til Kjøbenhavn, hvor Kongen, der ikke kunde komme til Tusindaarsfesten paa Island, før et nyt Ministerium var dannet, vilde absolut have mig til at overtage Cultusministeriet, hvorpaa det Fønnesbechske Ministeriums Danelse beroede. Strax efter min Ankomst til Kjøbenhavn, maatte jeg pr. Jernbane til Charlottenlund, hvor en kgl.

Vogn ventede mig, for at bringe mig til Bernstorff. Efter en stærk Pression her udbød jeg mig Betænkningstid til Dagen efter. Da imidlertid Kongen tidligere havde indbudt mig til som hans Gjæst at være med paa Reisen til Island, forekom det mig, at jeg nu ikke kunde være den, der hindrede hans Reise til Tusindaarsfesten deroppe. Jeg gav da, efter en haard Kamp, omsider efter. To Timer senere udgik Telegrammerne om Kongens Komme til Leiren ved Hald og derefter om hans Reise med Fregatten Jylland fra Frederikshavn. For Budgetternes Skyld maatte jeg opgive den Reise til Island med Hs. Majestæt Kongen, hvortil jeg oprigtig havde glædet mig.

Ved Ministeriet Estrups paafølgende Dannelselse i Juni 1875 har jeg Grund til at troe, at Kongen vilde have beholdt mig som Cultusminister, istedetfor Fischer. Men Estrup skal have svaret Kongen, at enten maatte H. M. tage *alle* de af ham foreslaaede Ministre eller *ingen*.

Da Keiseren af Brasilien i 1876 ventedes til Kjøbenhavn vilde Kongen have ham mig attacheret. Men Udenrigsministeren Grev Rosenørn-Lehn, med hvem jeg som Minister og som hans daværende Chef (han fungerede nemlig stadig som Directeur for Maleri- og Kobberstiksamlingen under Cultusministeriet) havde haft en Rencontre, der paadrog mig hans stadige, bornerte Uvillie, havde i Forveien faaet Tilladelse til at henvende sig til General Hegermann-Lindencrone og modsatte sig min Udnævnelse. Kongen tilbød mig ikke destomindre at blive Keiserens 2den Cavaleer, hvilket jeg som tidligere Minister ikke troede at kunne modtage — til Held for mig, da Keiseren senere slet ingen officielle Cavaleerer vilde have og da den alt udnævnte General Jonquieres til Folkets Moro forgjæves gik og ventede paa at komme i Function. Under Keiserens Ophold var jeg uafsladelig i Berøring med ham.

BREVE
TIL OG FRA J. J. A. WORSAAE

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kiøbenhavn, 17. Marts 1848

Min kjere Worsaae!

Det har glædet mig at modtage et Par Linjer fra Dem, thi de vise mig, at De under Sorg og haarde Pligters Oplydelse tænker paa mig. Jeg begriber, at der kan være meget at faae berigtiget, bestemt og sat i Værk. Værer blot enige og alt vil gaae, men Baandet, som slynged sig kjerlig imellem de forskjellige Sødskende og holdt dem sammen til Velsignelse for dem alle, er sønderrevet — jeg har prøvet alt, hvad der nu forestaar Dem.

Sørg for den Gamle, for Søstrene og glem ikke, at Øjstenen maa faae det godt, saaledes at hendes Omgivelse maa uddanne og opvække en ædel og skøn Aand i det skønne Legeme. —

Det er ikke fordi, at jeg jo med Glæde seer, der udrettes noget væsentligt og betydeligt, at jeg siger Dem her, hvad jeg vilde sagt Dem mundtlig — det er: fordi at man faar sat meget igjennem og vinder Bataillen, er det dog efter min Erfaring tjenligere, at Tingene udvikler sig af sig selv lidt og ikke tager aldeles med Stormskridt. Jeg har brugt for lang Tid til meget, De vil bruge lidt for kort. Man skaffer sig Fjender, finder Modstand, hvor den ikke er, naar man gaaer noget gradevis.

Saaledes som Commissionen har været, er det nødvendig, at den dør; det vil den ogsaa, men lad den dels opløse sig i forskjellige Retninger og døe lidt efter lidt med som Tydskerne sige „mit Manier“. Det eneste, De omtrent kan bruge den til, er til at skaffe Penge. Netop Penge be-

gynder det her at se besynderligt ud med, Gud ske Lov ej med Regjeringens, men med Privates. Man har her saa mange vigtigere Ting at tænke paa, Begivenhederne ere saa mange og følge saa hurtigt, at alt andet træder i Baggrunden.

Der er slet ingen Grund til at ile herover; jeg skal tage mig af, hvad der ej kan taale at opsættes.

Guldracteaterne fra Randers ere fortræffelige, det er 2 med hele vidtløftige Runeindskrifter, som ingen før har seet.

Det gaaer i Livet anderledes end vore Beregninger, netop naar vi troe, at alt er paa det bedste og at vi skulle skyde stærk Fart, kommer den store Regnemester og gjør en Streg i Regningen; naar man bliver ældre, bliver man vant til at ikke stille sine Forhaabninger og Forventninger alt for højt. Jeg havde nok tænkt mig, at De ogsaa vilde faae at finde Livets Tilskikkelser mere fra en anden Side end den, hvorfra nu Stødet kom.

Men vist er det, at idel Medgang er kun meget faa Mennesker tjenlig og at naar vi see tilbage, var meget af det, vi frygtede eller ansaae for ondt, vort sande Vel.

Jeg hilser Dem venlig og Deres Familje og alle, som erindre

Deres

Thomsen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Onsdag Eftermiddag, [22.] Marts 1848

Min kjere Worsaae!

Tiderne ere saa afgjørende og Begivenhederne følge paa hverandre ej Dag, men Timevis. — Deres Broder, Aviser ere Forløbere for disse Linjer. Under bevægede Tider føler man dobbelt Nødvendigheden af at opgive den collegiale Bestyrelse og at gaae over til Ministerbestyrelse, som altid er hurtigere, kraftigere. Det er omtrent det samme som

skeer med Commissionen for Oldsagernes Opbevaring, kun ikke paa en saa eclatant Maade. Jeg har selv ønsket det og vil alene, at det skulde skee gradvis; det kan det ogsaa, naar ikke de nye Ministre blive altfor utaalmodige.

Omsider Kl. 2¹/₂ proclameredes: *W. Moltke*, Minister-president og (Finantsminister (?)), *Bardenfleth* Justitsminister, *Monrad* Cultus og Universitets og Skole Minister, *Tscherning* Krigsminister (en Confusionsmager frygter jeg; skriver og taler bedre, end han vil handle; — vi vil nu see, om han er det voxen), *Hvidt* og *Orla Lehmann* Statsministre uden Portefeuille.

Hertil er kommet, men endnu ikke proclamerede: *Zahrtmann* Marineminister, han har afslaaet det. *Knuth Knuthenborg* Minister for Udenlandske Anliggender.

De holstenske Deputerede ere komne; det var Lehmann og Studenternes Arbejde at frie dem for Insulter. Min Kokkepige sagde mig, de skulle rives ihjel, thi de vare Aarsag til Krig.

Paa alle Skibe er lagt Embargo. Kongen skal være vel tilmode og siger: Kan det ikke være anderledes, gaaer jeg til Jylland; jeg vil dog maaske kunne opmuntre mine Folk derved og gaae med dem.

Kongen faaer Kl. 6 et Hurra; Byen illumineres. Det bedste er, at man føler, det er ikke Pøbelen, der er i Bevægelse, men Folket. Hver Time bringer Nyheder.

Jeg har, efter at jeg skrev Dem, havt et Bevis paa Rafns gode — men ogsaa et paa hans svage Side og begriber nu bedre, hvorfor De strider for at være saa lidt afhængig som mulig, men kan alligevel hjælpe. — Her er andet at tænke paa end Antiquiteter.

Deres

Thomsen.

Bed Overauditeur Stockfleth at undskyldte, at det vil være lidt, inden han seer noget om den tilsendte Stenøxe.

Min kjere Worsaael

Da jeg ikke kunde faae et Brev afsted til Dem før i Aften og her som sagt Sagerne forandre sig *Timevis*, følger jeg endnu disse Linjer til.

Illuminationen udeblev, men ej uhyre Samlinger af Folk, ogsaa Pøbel, uden for de nye Ministres Huse; de bragte Hurraer og Grev Wilh. Moltke maatte 4re Gange frem. Han sagde: „Jeg udbringer et Hurrah for vort elskede Fædreland Danmark.“ Det har giort ham populær, at han ikke trak sig tilbage.

Min Ahnelse om Tscherning var ej uden Grund; det har smertet mig meget at høre, at et Antal Officerer skal i Anledning af hans Udnævnelse have havt Møde for at gjøre Demonstrationer. I saadant et Øjeblik maatte alle være enige, senere maatte det vise sig, om Valget var godt eller ej.

I Aften er Efterretningen saaledes, at man endnu venter en mindelig Afgiørelse med de Deputerede og Borgerkrigen undgaaet. De give efter, hedder det. Man veed, at Lehmann, der har taget sig af dem, har bearbejdet enhver særskilt; han har indlogeret dem hos sin Svoger Alfred Hage, stilt 30 Studenter til Vagt og Beskyttelse.

Gefion Fregattens Udrustning skal være standset, derimod ligger nu 5 Dampskibe og damper paa Rheden.

Hvad der gjør Hvidt megen Ære er, at han i Dag Kl. 8 var i Banken, bragte alle sine vigtige Vexelforretninger der i Orden, gik Kl. 10 i Statsraadet og vil vedblive at være Bankdirecteur.

Jeg kaldes bort, men vilde dog give Dem disse Linjer.

Deres

Thomsen.

P. S. Idag besøgte Oldsags Musæet af 6 Mennesker. 6 à 8000 stod paa Slotspladsen for at see de Deputerede.

Bankactier i forceret Salg 151 Rbd i Dag, men kun forceret.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

11. August 1848

Min kjere Worsaael

Det har været mig glædeligt at modtage Deres Brev fra Nyekjøbing, netop at det er flydt ud af Pennen uden Omstændigheder, er det allerbedste. Vi ville gjensidig ej betænke os paa at skrive, da Brevene ikke ere bestemte for Tredjemand, men vi ville see at fremme alt det Gode, vi formaae.

De vil selv forbavses over, hvad der er at gjøre. Alt skeer ikke, De vil senere selv føle Nødvendigheden af at opgive noget, Kræfterne strække ikke til, men naar nogle Aar ere gaaede, vil det være Dem en Tilfredshed at see tilbage, naar De kan sige, det blev dog udrettet ved mig. Det er mig kjert at see, at man med saa megen Velvilje erindrer mig. Det er ikke Affectation, men en ren og inderlig Følelse, naar jeg siger Dem, at jeg dybt føler, at man har været god imod mig, og at senere Opmærksomheder, som jeg har kunnet vise, har jeg modtaget stor Belønning for.

I de mindre Byer er ofte Parthier, jeg har holdt mig udenfor disse, ikke sprunget Authoriteterne og Magnaterne over, men paa den anden Side ogsaa benyttet gode Kræfter i Oppositionen. Det er vanskeligt, men De har et stort Talent dertil, og det vil gaae, naar man ikke vil andet end det Gode og paa en god Maade og dertil ikke Tanken opstaaer, at man er interesseret, som bedst modarbejdes ved virkelig ej at være det, vil man erhverve Tillid og efterhaanden kunne virke kraftigere og mere udstrakt, naar Kræfterne ere der — og Gud give Dem disse i rigt Maal og Hjælp naar De behøver denne. Jeg husker Brøndstedts Ord; — da jeg sagde ham, vi ville benytte det gode hos andre og søge at komme efter — „ej efter, *foran*, vise dem Vejen, vi kan ej blive de prægtigste, ej de rigeste men vi kunne blive de nyttigste, hensigtsmæssigste og fornødigste“. Sandelig et Maal, som vel er værd at stræbe efter.

Det virker mere end man skulde troe, at man kommer selv personlig paa Stederne, og endnu mere, naar det, som ved Dem kan skee lettere, De atter kommer til de samme Steder og seer og paadriver, hvad der skal gøres.

Anledningen til dette Brev er at sende Dem det indliggende saa hurtigt som muligt, at De kan indrette Dem derefter og lægge Deres Plan.

Jeg har ladet Rafn læse Brevet, men vil ikke opholde det med at sende det om til Levetzau og Werlauff. Naar De har taget Nota af det, beder jeg om at erholde Brevet tilbage, thi det gaaer ikke an at tilbageholde, at der fra Ministeriets Side er giort alt hvad der kunde skee efter Forslaget og selv noget mere, idet der er tilskrevet Inspecteuren at være Dem behjælpelig o. s. v. Det er glædelig, at man møder en saadan Hjælp; det viser ogsaa, at Retningen ej er imod, men for Oldsagerne.

Jeg bliver afbrudt og vil ikke opsætte at afsende dette.

Fra Strunk og alle skal jeg hilse. Om Indstillingen hører jeg ikke et Ord; det er ej godt; Aarsagen kjender jeg ej.

Man angriber Ministrene i denne Tid indirecte ved at gaae *dem* til Livs, der staaer under dem, og som de have arvet. Det er ikke saa let at expedere sligt Arvegods; jeg har prøvet det i det mindre.

Madvig gaaer fra Universitetsbibliotheket og bliver en Slags Overinspecteur over de lærde Skoler og Examinerne ved disse.

Det skal være bestemt, at Universitetsbibliothekaren ej skal være en Professor ved Universitetet.

Fra Tydskland venter man hver Dag Nyt — Stoltheden og Modet er der endnu ikke stort. Jeg maa slutte.

Deres

Thomsen.

Grimur Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Paris, 36 rue de l'Université. 4. April 1849

Kjære Jens Jacob.

Det var rigtig skjønt af Dig at skrive mig et Brev paa fire Sider fuldt af denne interessante Detail, som man ikke kan læse sig til i Bladene. Naar du forresten bebrejder mig mine Breves Korthed, saa husk dog paa, at jeg har mange Venner i Kjøbenhavn, medens du rimeligvis næppe har mange flere end mig her.

Det glæder mig forresten at see du beholder det samme fortræffelige Humør — thi Tiderne ere min Sjæl alvorlige — at du gaar paa Maskerade o. s. v. enten du nu gaar der i en Literati eller en Nonnes kydske Costume. Du driller mig med mine Eventyr her i Paris, og vil derfor formodentlig ikke tro mig naar jeg siger dig, at der ei let kan opdrives et alvorligere Individ end jeg i Aaret 1849. Jeg veed jo, at jeg kun er her *provisorisk* og jeg forstaar min Opgave derefter. Jeg søger at gjøre den Smule Gavn jeg kan, ved at virke paa den offentlige Mening — imorgen 5 April vil de finde en short leader af mig i J. d. Deb. — og navnlig modarbejde Tydskernes Løgne. *Den pæne Side* af Sagen overlader jeg ganske min Chef, som heller ikke tilbyder mig at præsentere mig ret mange Steder (dette unter uns, medmindre du kan anbringe det diplomatisk hos vor fælles Ven, du veed nok) og saaledes sparer mig den Ærgrelse, hvortil du sigter. I Frankfurt var det en anden Sag, og skjøndt jeg antager du spaser, naar du forskrækker mig med at Rygtet om mit lystige Liv der har naaet Kb., saa har du der dog truffet Sandheden, naar jeg

tilføier, at i en lille By som Frankfurt kan man kun føre det Slags Liv, naar man engang er indført i Societetet der — Ogsaa jeg har været paa Maskerade, jeg har paa en vis Grevinde Bergen, den afdøde Kurfyrste af Hessens Maskebal ærgret Tydskerne in specie Gagern, som ogsaa var der, ved at møde som Matros fra Gefion. Til Ære for Fruentimmerne i Frankfurt være det sagt, at da de først mærkede, hvor de tydske Mandfolk saa skævt til mig med den blaa Trøie, inclinerede de for mig en masse. Seer du min ædle Jens, det er nu politisk Grin, der egentlig kun har en national, men ingen personlig Betydning. Medens Du Jyllands Giovanni bemægtiger dig alle saavel mandlige som navnlig „quindelige“ Sjæle og navnlig Hjerter ved dine Øine og din Næses Tryllespil, lykkes det mig at gjøre Effekt ved en politisk Hentydning. Iøvrigt behøver du ei af den Grund at skepticere over mine „Eventyr“, jeg har aldrig gjort mig Illusioner over min Elskværdighed.

Min Ven, hvis du ikke har læst Tacitus, saa læs ham, det strider dog idetmindste ikke imod din Natur og Væsen, som Oldgransker. Jeg læser ham stadig og ivrig og lærer deraf at Europa for Øieblikket omtrent staar paa samme Punkt som den gl. Verden i Keisertiden. Det bliver en af de andre Verdensdele som nu faar Hegemoniet thi hos os ∴ i Europa ere Lidenskaberne blevne svækkede, Kraften udtømt, Blodet blegt og selve Egoismen finder man nu kun i de laveste og jammerligste Former. Paa Revolutionerne tror jeg ikke mere. Der var den Tid, da vi ansaa en Revolution for Historiens rensende Tordenveir, nu er de kun en Svindsotigs Nattefeber. Troens, Begeistringens, Synets befrugtende Saft er forsvunden og ikke engang een Mand over Middelstørrelse, men lutter Spækhøkere fødes i Tidens Veer. Frankrig, Tydskland, Ungarn, Italien og hele Codillen, fortjene deres Skjæbne at blive forgiftede med Diplomatiets Kys. Deres Savl har samme Virkning paa Demokratiet som Rævens Urin paa Pindsvinet. Hvad der virkelig er noget ydmygende baade for Demokratiet og for os to, dig og mig, er at man i Diplomatiets i Almindelighed er i slet Selskab. Et Menneske

med Hovede er en Sjældenhed, et Menneske med Kundskaber en hvid Ravn, selv en glimrende, letsindig dithyrambisk „homme de plaisir“ er næsten ikke mere til at opdrive. Med lidt Jævnhed, Naturlighed, Rolighed og Hovenhed spiller man en Rolle mellem dem, selv uden at være Baron. Naar man dertil havde sorte Øjne og kunde alle de curiøse Historier om Præst, Degn og Sognefoged, som du kan, saa var man uovervindelig, derfor ind i Diplomatiets min Ven. Hvis du er bange for at faa for lidt at bestille, saa berolig dig, du kan altid rode i Høiene i din Fritid. I Frankfurt kjendte jeg alle mine Colleger, her kjender jeg endnu ingen, jeg tænker det kommer med Blomsterne. Jeg har henlevet det halve af min Dag her i Nationalforsamlingen, og veed nu hvorledes en Forsamling ikke bør være; da er vor hjemme tusind Gange bedre. Til Middag spiser jeg daglig med nogle moderate Deputerede, som der er meget at lære af. En af dem Waldeck-Rousseau, kjender du formodentlig af Bladene — Af danske ere her kun faa. En vis Prof. Christensen har været her, Maler Melbye er her endnu, ham seer jeg tit, han skjælder mig ud hver evige Gang, men det morer mig, thi Fyren har baade et godt Hjerte i Grunden og et stort Talent. Han arbejder nu paa et stort Søstykke, hvis Genstand er Niels Juel der mørbanker Svenskerne. Den stakkels Melbye har i lang Tid næsten Intet haft at leve af, men har kjæmpet sig saa ærligt og mandig igjennem Sorger og Nød, som have demoraliseret Mangen i en Stad som Paris, og Paris ovenikjøbet i Revolution — at man ikke kan andet end respektere ham, hans besynderlige Maade at være og tale paa uagtet.

Hils tusindgange Wulff, hvem jeg bestemmer dette Brev ligesaa fuldt som dig. Man behøver dog vel ikke at skrive det samme Vrøvl to Gange. Næste Gang venter jeg et lidt intimere om du vil fortroligere Brev om det du veed nok et quibusdam aliis, end det jeg sidst fik. Og for endelig at opmuntre dig vil jeg til Slutning give dig et Svar paa et Spørgsmaal i et tidligere Brev, jeg er i alle Henseender fornøiet med min personlige Stilling, naar jeg

ikke havde det Uheld at mine Chefer begge Steder troe jeg er kommet for at passe paa dem. For Danmark har denne Omstændighed den Nytte, at Iveren fordobles allevegne hvor jeg kommer; for mig er den just ei fuldt saa gavnlig. Og nu Levvel ædle Asmussen, Jensen, Jacobsen, vær bare inte affekteret eller melankolsk, men gaa igjennem Livet som den samme flotte Oldgrandsker du altid har været. Hils Bordet, in specie den magelige Islænder og den uselvstændige Spiser, Grammemand ikke at forglemme. Seer du August Bielke saa hils ogsaa ham fra mig. Hils ogsaa hos Oehlenschläger.

Din hengivne Diplomat

G. T.

Jeg sender mine Breve ufrankeret til din Adresse, gør ligesaa.

Grimur Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Brüssel, 20 rue Verte. 18. Juli 1849

Fortræffelige Jens Asmussen.

Nu skylder jeg dig da to Helarks Breve, hvoraf det sidste dat. 4' Juli, indeholdende en interessant Beretning over Slaget ved Fredericia, hvorover enhver Nordbo ret maa glæde sig i enhver Henseende. Du ventede vel ikke at træffe mig i denne Stad; men man kan saagod aldrig stole paa hvorhen jeg paa mine interimistiske diplomatiske Vandringer flakker hen. Mit Provisorium i Paris endte 1' Juli. Her er jeg hos en fortræffelig gl. Herre af den gl. dankwarthske Skole, K. herre Coopmans, og har det ypperligt. Brüssel er en i flere Henseender interessant By og Belgien et velsignet lille *industrielt-constitutionelt* Land, hvor Konge og Regjering kun kunne og kun ville gjøre hvad der er godt. Udi Politicis skal jeg ikke gjøre dig klogere, du som med dit nøie Kjendskab til Fortiden aner

Fremtidens skjulte Dybder. „Fædrelandet“s Angreb vare som du rigtig bemærker, ikke heldige. Man skulde desuden i denne Trængselstid desuden see at være enige og allermindst hidse det onde Blod ved ufrugtbare Angreb paa en Minister som i det mindste gjør sit Bedste for os i Udlandet og virkelig gjør hvad han gjør gjennemtrængt af en sand Patriotisme. Derfor skulde du, skjøndt jeg til min uskrømte Fryd seer at du er bleven „Fædrelandet“s Medarbejder, ikke efterligne dets Forfølgelse af Diplomatene og ikke saa blodig gjøre Nar af mig, som ingen Prætensioner gjør, uden at leve rolig og fredelig halvbegejstret og halv-europæisk, midtveis mellem Historie og Poesi, virkende jævnt og smaat for Danmarks Interesse, saavidt en god Villie og en medfødt Indolents strækker, spisende og drikkende godt og sovende til Kl. 8 $\frac{1}{2}$ om Morgen — Men du *homme aux yeux noirs et aux grandes destinées!*, hvad gjør du? ikke udvortes, thi jeg veed du er kommen ind under Madvig, som nu rimeligvis gjør dig det til Pligt at bevise, at Danmark i den berømte forhistoriske Tid var beboet af Romere, at Cicero var den første forchristne Keiser i Cimbrien og Marius Diktator i Roskilde — men indvortes. Du bliver dog kjære Oldkrukke! saa længe ved med at gaa paa Palaien ikke i, men ligeoverfor Dronningens Tværgade, til du kommer hjem uden Hanker, som en diplomatisk Pomadekrukke og naar saa interimistiske jeg kommer hjem fra det europæiske Provisorium, saa er du maaske Understatssekretær din Rad, og giver mig kun 1 $\frac{1}{2}$ Finger og et Nik under 100° Vinkel, saa modtager du mig staaende, og siger mig en eller anden bitter Sandhed med et Smil, for at jeg skal troe det er Løgn. Ind med dig i Carrieren min Ven! og naar du er derinde, saa sig ligesom salig Æneas: *facilis descensus Avernii* . . .

Altsaa du er nu paa Landet; i Gaasetaarnet eller rusticerer du med en Jættejomfru i en Jættestue og læser et blaat Pigeøies dunkle Runer? eller monne du forfølge de blussende Bondepiger, for at bede dem om at vise dig Veien, ikke til Jerusalem men til en el. anden Stensæt-

ning. Min Ven som Oldforsker er du dog kommen meget for tidlig til Verden; tænk dig naar du først var født den 6' Juli 2049, og var den første der fandt Fredericias Ruiner. Da var der noget at bestille; da var der en ypperlig Leilighed til at bevise at ved denne mærkværdige By havde der øiensynlig staaet tre store Slag med et Par Hundrede Aars Mellemrum; det første i Stenalderen, hvilket tydelig fremgik af de mange Flintestene der fandtes, det andet i Broncealderen, som man *uimodsigelig* kunde slutte af de mange Malmkanonstumper og Knaldperler og det tredje i den fortræffelige Jernalder, Civilisationens *seculum mirabile*, hvilket var *hævet over al Tvivl*, naar man blot lagde Mærke til de mange Bajonetter og Percussionslaase, der var at finde øverst i Ruinerne.

Men — eet Spøg et Andet Alvor, hvorledes har du det egentlig; er du bestandig den samme glade Jens, bestandig den samme begeistrede Oldforsker? For din Afhandling i „Fædrelandet“ takker jeg dig ret; den var skreven med din sædvanlige Klarhed og Lethed. Den var endog-saa diplomatisk, forsaavidt som den med ægte metternichsk Dobbeltthed bestandig klapper Munch og Co. paa den ene Kind og slaar dem paa den anden.

Hils til højre og til Venstre som du synes.

Lev vel.

Din hengivne

Grimur Thomsen.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Odense, 7. Juli 1850

Høistærede Hr. Etatsraad!

I hosfølgende Kasse har jeg her den Fornøielse at sende Dem [en Række Oldsager] „fundne i den saakaldte Vie-mose mellem Næsbyhoved-Broby og Allesø, hvorfra Museet tidligere har erholdt saamange Sager“ deriblandt „*et høist sjeldent Spyd af udmærket Arbeide med indlagte Ringzirater*. Indlægningen en ganske egen Masse. *Maatte endelig aftegnes inden Indlægningen aldeles løsnes*“. Endvidere: nogle fortørrede Stykker af Landse eller Spyskafter af Esketræ. Naar de opgraves ere de runde, men svinde efterhaanden ind. I Mosen saa jeg mange saadanne Smaastykker henligge. Et Par Smaabeen (et Ribben af et Menneske?) medfølger. I Mosen var der en heel Mængde Hestebeen (af og til Hovedpander). Men da der findes Been ogsaa af Oxer og Faar er det dog noget tvivlsomt, om ikke Hestebeenene kunne hidrøre fra Dyr, der i senere Tid ere forulykkede i Mosen. Alt dette maa beroe til nærmere Undersøgelse.

Da Christian Rasmussen er i Besiddelse af Hovedlodden, paa hvilken de mærkeligste og fleste Oldsager findes, og da han har viist megen Omhu for at indlevere de fundne Sager, gav jeg ham i Douceur 6 Rdlr, hvormed han syntes vel tilfreds. Jeg fortalte ham, at disse Sager imidlertid ikke vare saa gode, som de sidste, men at han maatte see at finde mere . . .

Da Pastor Meldal har viist sig meget net med at efterlyse Oldsager, og da han ikke sparer nogen Møie, for at

tjene Museet i denne Sag, beder jeg Dem, høistærede Hr. Etatsraad, at sende ham en Takkeskrivelse. Det vilde bestemt gjøre godt for Eftertiden. Han er os dog en vigtig Mand.

De Sager, der iaar ere fundne i Mosen, ere ligesom de forhen til Museet indsendte, opgravede omtrent midt i Mosen og netop paa eet af de meest vandholdige Steder. Finderne klage særdeles over, at de ikke kunne komme til ret at grave der, hvor de fleste Sager ligge, da Vandet strax kommer over dem, saasnart de have været et Par Alen dybt. Med Hensyn til en nærmere Eftergravning, var det Alles eenstemmige Udsagn, at Intet vilde kunne udrettes, med mindre Vandet først var udpompet af Mosen. Men dertil udfordres en Vandsnegl eller Vandmølle og en saadan, som koster c. 80 Rbdlr, mangler for Øieblikket aldeles. De forskjellige Eiere af den store Mose have ofte underhandlet om i Fællesskab at anskaffe en Vandmølle, men alle Forsøg ere hidtil strandede. Resultatet deraf er, at Vandstanden i Mosen altid er temmelig betydelig, og at den paa en Tid, som denne, efter det vedholdende Regnveir, er saa stor, at der ikke kan være Tale om Gravning med nogensomhelst Nytte.

Det gjaldt saaledes i mine Tanker nærmest om at faae en Vandmølle. Jeg havde tillige med Præsten, der var saa god at ledsage mig, fat i en heel Deel Bønder, som eiede Lodder i Mosen, og da det ikke kunde gaae paa anden Maade, tog jeg tilsidst en rask Beslutning og tilbød en Hjelp til Anskaffelsen af Møllen, naar de blot vilde blive enige om Resten; jeg slog paa, at maaskee en Snes Daler vilde der nok kunne giøres Udvei for. Dette hjalp tilsyneladende gevaltig. Der kom Liv i Tingene og jeg har det bedste Haab om, at der til næste Foraar vil komme en Vandmølle, som kan male Vandet ud saaledes, at man først i Juni Maaned vil kunne foretage en ordentlig Efterretning paa dette mærkværdige Sted. Men det er en Selvfølge, at Bønderne ingen Hjelp skulle have, inden Møllen staaer der fix og færdig. Vi maae dog en Gang faae Noget at vide om Tiden, paa hvilken de curieuse Ting er begraa-

vede i Mosen. Navnlig Ringziraterne paa de iaar fundne Ting gjøre mig end mere nysgjerrig. Paludan-Müller, som endog saa Fundet hos mig, var ligesaa begiærlig, som jeg, efter at faae Noget ud deraf.

Det var iøvrigt meget godt, at jeg iaar kom herhen til Mosen. Der begynder nu at komme flere Concurrenter til disse Sager. Baron Blixen paa Dallund skal have faaet adskillige Stykker og Doctor Lassen har været stærkt ifærd med Bønderne, navnlig med Christian Rasmussen, som dog ikke vilde have Noget med ham at gjøre. Præsten, haaber jeg, skal i denne Henseende blive os en god Allieret; han har indstændigt paalagt Bønderne at aflevere Alt til ham. Fra Mad. Brorson, med hvem jeg talte her i Odense forleden Dag, skal jeg hilse mange Gange. Hun kommer nok om ikke lang Tid til Kjøbenhavn ...

Med mange Hilsener til Alle forbliver jeg med uforanderlig Høiagtelse og Hengivenhed

Deres

J. J. A. Worsaae.

P. S.

Jeg haaber, at De ikke er misfornøiet med Størrelsen af de af mig uddelte Douceurer. Med Møllens Anskaffelse eller rettere med Hjelpen dertil beder jeg Dem ikke være utilfreds. Jeg er vis paa, at den lovede Sum vil bringe gode Renter ...

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 13. Juli 1850

Min kjere Worsaael

... Hvad de Douceurer angaaer, som De hidtil har udgivet, seer jeg, at De bruger en fornuftig Sparsomhed; den maae rette sig efter Omstændighederne; vi kan senere afregne ...

Det var en fortreffelig Sendelse, vi modtog fra MHR.

Jeg har strax skrevet et høfligt Brev til Pastor Meldal og dersom De troer, det er godt, skal han senere faae et fra Overdirectoratet.

Ideen med at bidrage til en Vandmølle og faae Bønderne til at anskaffe den, er fortræffelig. Sagerne fra i Aar give mig endnu mere Lyst dertil. Der er ikke et eneste Stykke, som tyder paa en seen Tid, men nogle, som minder om det ældre. Iblandt Træstykkerne var en Stav til en Træspand, der har havt Metalbaand, var den og i Mosen? Man tør vel ikke opvække store Forventninger, men efter at man nu har fundet udmærkede Stykker med Guld- og Sølvbeslag, var det vel ikke umulig, at man kunde finde Kostbarheder.

Jeg anseer det for et overordentligt Held, at vi have fundet denne Mose. Spydets Zirater ere af Sølv ligesom de smaa Beslag af fint Sølv, dette ruster eller bliver blaat eller sortladet. Spydet ligger paa mit Bord for at aftegnes, de andre Sager ere allerede inventerede og bragte til Museet. ...

Jeg bliver afbrudt og maae afsende dette Brev usluttet. En Cand. Grüner, der bliver 4re Uger her, er kommen fra Christiania, har spurgt om MHR.; han har reist med Dem i Bøhmen 1845 og længtes meget efter at tale med MHR. ...

Deres

Thomsen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 20. Juli 1850

Min kjere Worsaae!

Jeg er meget nedstemt og er plaget med at skulle give Beretninger til Fordelingen af Værelser, til Forslag til Bygningsarbeide, til Budgetter for 1851-Finantsaar, til Forslag om Christian d. 8des Samlinger o. s. v og alt i kort Tid. Det er mere, end jeg vel kan overkomme og

medtager min Kraft. Meget af dette er imidlertid vigtigt. Omendskiønt De nu neppe har faaet Brev derom, vil jeg dog raade til for at holde Sagen i Erindring, at De tilskrev Overdirecteuren et Par høflige Linjer. Jeg vilde ikke raade til at forlange forøget Indtægt for 1851 — dels maae en Sag først praktisk have beviist sin Nytte, inden man gaaer videre, dels maae man ikke under Tider som de nærværende atter ville have Forandring, men søge først at faae noget til at vinde Bistand, at den ikke møder Modstand.

Ved de fleste Museer vil jeg blot see at faae, hvad der er tilstaaet 1850, men med Kunstmuseet maae jeg, dersom man antager mit Forslag at give det en anden Bestemmelse, virke til, at man indseer, der gives andre Kunstgrene end Malerie, der behøve Opmuntring og Arbeide. Alt sligt maae forberedes. 1851 vil jeg ikke kunne opstille andet end de ægyptiske, romerske og græske Sager plus Christian den 8des Samling, men jeg maatte forberede, samle til at komme i de følgende Aar med en Sculptur Samling af Middelalderens, Renaissancens og den nyere Tids Arbejder. Vanskeligheden bestaaer i, at Gipsafstøbninger gaaer ej ved Siden af det virkelige. Ligesom Planen og Ideen for det ethnographiske Museum i sin Tid laae haardt paa mig og betydelige Skridt maatte gøres for at realisere den, saaledes piner nu Planerne for antik Sculptur og Kunstsamlingerne mig. Jeg vilde gjerne gjøre noget nyttigt og holder ikke af at være Copie. Ussing smagte meget paa mit Forslag med Hensyn til de antikke Sager. Naar det er noget nyt, maa der først lidt Tid, inden noget saadant kommer ind i deres Hoveder, der ere vante til at faae Sagerne, ordnede efter Materien de ere forfærdigede af. . . .

Petersen sidder i Stuen næst ved og tegner Spydet, han hilser venlig ligesom vi alle. Jeg afbrydes, altsaa: Lev vel.

Deres

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Odense, Torsdag 4. Juli 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Et forførdelig Regnveir, som aldrig synes at ville standse, har opholdt mig i Eftermiddag og forhindret mig fra at gjøre en saadan Udflugt paa Landet, som jeg havde tilsigtet. Jeg veed derfor ikke at benytte Tiden bedre, end ved at give Dem en Beretning om min Reise, idet jeg tillige derved faaer Leilighed til at takke Dem for Deres særdeles kjærkomne Skrivelse af 28de f. M. Med Hensyn til den omskrevne Altertavle i Nørholm Kirke ved Aalborg, skal jeg foranstalte det Fornødne.

I Ringsted traf jeg Restaurationen af Kirkens Indre i fuld Gang. Endeel af Vaabnerne vare opmalede efter den Abildgaardske Tegning, hvoraf vedkommende Maler havde taget en aldeles nøiagtig Copi. Af de gamle Malinger var der Intet tilbage, som kunde bringes frem igjen, isærdeleshed, da en heel Deel af Vaabnerne var anbragt paa urigtige Steder ved den sidste Opmaling, hvilken Feil denne Gang er bleven rettet. I Stedets Præst Provst Steenberg traf jeg en særdeles vakker Mand, der interesserer sig levende for Kirkens omhyggelige Restauration. Jeg foreslog ham at lade Pillerne, der paa den skjændigste og mest vandaliske Maade er forhuggede og amputerede, gjenopbygge i den gamle Stiil, hvilket han ogsaa saagodt-som lovede mig, da Kirkens Udseende indvendig derved vilde vinde ganske overordentlig. Ligeledes proponerede jeg ham at lade de faa tiloversblevne Liigstene fra den katholske Tid over Abbeder og Riddere saavel som nogle mærkelige Liigstene fra det syttende Aarhundrede optage af Gangene, hvor de ligge som Gulvstene og hvor de følgende Dag for Dag blive mere og mere slidte. Denne Idee greb han med megen Interesse og paaviiste endog en Fløi af Kirken, der hidtil har været Materialhuus, hvori han mente, at man passende kunde anbringe disse Liigstene langs Væggene, saaledes at denne Fløi, hvis Restau-

ration allerede er halvt tilendebragt, kunde blive som et Slags Museum for Kirken. Jeg gav ham da Udsigt til Tabula Ringstadensis fra Museet i Kjøbenhavn, hvorhos vi bleve enige om, at en gammel Trækiste i Kirken, der er prægtig udskaaret, og som hidrører fra Chr. 4des Tid, kunde ligeledes blive hensat der. Men han bad kun om, at jeg i denne Sag ved min Hjemkomst til Kjøbenhavn vilde gjøre de første Skridt; selv havde han nu gjort saamange Forslag, at de gode Ringstedboere næsten maatte ansee ham for Rabulist. Naar der kun kom et Ord fra Cultusministeriet, vilde der ikke være det Mindste i Veien.

Jeg var naturligviis ikke seen med at forsikre, at jeg med Fornøielse tog dette paa mig. Jeg haaber heller ikke, at Madvig vil have Nogetsomhelst derimod. Med Liigstenene haster det imidlertid ikke saa stærkt, da der ikke før næste Aar kan blive Tale om Gulvets Omlægning i Kirken. Ved denne Leilighed vil der blive rørt ved de gamle Kongegrave, og der maa da nødvendig gjøres Noget for disses Undersøgelse og Betegnelse. De Stene, som i senere Tider ere lagte over dem, ere nemlig nu aldeles forslidte og itubrudte, og Nationen kan dog ikke være bekjendt at lade Konger, som Waldemar den Store, Knud den Sjette, Waldemar Seir ikke tale om Knud Lavard og Dronning Dagmar, henligge fuldkommen upaaagtede under et Muursteensgulv! Det er som Følge heraf min Plan samtidig med Forslaget til Liigstenenes Conservation i Ringsted Kirke at gjøre Ministeriet opmærksom paa de derværende Kongegraves ynkelige Tilstand, for at der mulig kunde blive rørt op i denne Sag. Erik Menveds og Ingeborgs Monument trænger ogsaa særdeles til en omhyggelig Restauration, saavidt det lader sig udføre. Men Provsten var eenig med mig i, at det vilde være særdeles interessant at eftersee til næste Aar, naar Gulvet skal omlægges, hvorvidt de kongelige Liig virkelig ere begravede under de nyere Liigstene og hvorvidt navnlig Liigstenene er lagte paa de rigtige Liig. Derom maatte man naturligviis forvise sig, saavidt muligt, inden de nye Liigstene bleve nedlagte.

Forresten undersøgte Provsten, Catecheten, Kirkeværgen og jeg een af de gamle Kongegrave. De veed, at Erik Plougpenning Liig eller Resterne deraf, bleve af Biskop Lauge Urne indsatte i en Pille i Høichoret bag Alteret, og at der udenpaa Pillen blev sat en Sten med Indskrift, som findes afbildet blandt de Abildgaardske Tegninger. I denne Pille har der i mange Aar været et Hul, hvorigjennem man kunde see Trækisten, ja tidligere var Hullet endog saa stort, at Folk kunde jage Haanden ind i Kisten og deraf udtage Beenstumper og Silketøi, hvilket sidste især havde været af blaa Farve; mange Muurbrokker og Kalkstykker vare endog Tid efter anden kastede ind i Kisten. Da man nu vilde lukke Hullet, ansaae man det dog for bedst at rense Kisten med det samme. Vi lode da Hullet udvide, hvorved vi saa en simpel Egekiste uden noget-somhelst Ornament eller orneret Beslag; Laaget og det udadvendte Endestykke vare itubrudte og Stumperne laae nedfaldne i Kisten med en stor Deel Kalk og Muurbrokker. Kisten stod lige indenfor Indskriftstenen og var ikke større end denne, saa den egentlig snarere maa kaldes et Skrin, end en Kiste. Hullet i Pillen, hvori Skrinet stod, var saa raat udhugget eller udmeislet, at Mureren, der arbeidede for os, udbrød, at man vist havde stjaalet sig til at stikke Kisten ind der. Af Been var der kun tilbage en Underkjæve, nogle Tænder, et Armbeen og nogle Fingerbeen, og ved dem laae nogle usle Stumper fortæret Silketøi, hvorpaa der kjendelig havde været fastsyet smaa ganske tynde Glasperler, som dog nu vare aldeles itubrudte og fortærede. Iøvrigt var der aldeles Intet. Vi samlede da disse ubetydelige Levninger og henlagde dem midt i Kisten, efterat Kalk og Muurbrokker vare udrensedede; Kisten blev ikke engang tagen ud. Dernæst bleve Laaget og Endestykket saaledes anbragte paa Kisten, at denne for Fremtiden ikke kunde fyldes med nedfaldet Kalk, hvorefter Pillen blev heelt tilmuret. I Kirken foreser man vel nogle Been, navnlig et Laarbeen, som i sin Tid siges at være udtaget af Erik Plougpenning's Kiste, men da de vare uden Sammenligning bedre conserverede,

end de skrækkelig fortærede Beenstumper i Kisten, og da i det Hele Beretningen om deres Udtagelse af Kisten er uden al Vished, besluttede vi ikke at lægge disse Been i Kisten til de øvrige.

Den gamle Døbefont, der er omtrent samtidig med Kirken, og som ikke desto mindre har været kastet ud og hensat i Maleren Roeds Moders Have, vil nu blive restaureret og gjenindsat i Kirken, hvor den vil blive taget i Brug. Den har vel lidt noget, men de curieuse Udhugninger, som ere beskrevne i Reiersens Beskrivelse over Ringsted Kirke, sees dog endnu ganske tydeligt. De gamle Munkestole i Choret ville desuden, efter min Anviisning, blive afvaskede for den stygge Liimfarve, som man ved Kirkens sidste Restauration har sat paa dem, og i Stedet for ville de kun blive afpuksede med en Fernis.

De vil saaledes see, at jeg har havt megen Glæde af mit Ophold i Ringsted. Jeg maa kun endnu berette Dem, at der hos Provst Steenberg henstaaer fra hans Formands Tid to smaa ret nette Leerkrukker, næsten fyldt med Kul. Provsten vidste intet om dem, men jeg formoder, at de hidrøre fra een eller anden af de murede Grave, om hvilke der, hvis jeg ikke feiler, findes Beskrivelser, ledsagede af Tegninger, i Museets Archiv. Krukkerne vare ganske smaae og hver for sig forsynede med en Hank.

Mine Udflugter i Ringsteds Omegn vare ikke mindre interessante. I Haraldsted fandt jeg en Kirke af sjældent Indhold. Allerede Kirkedøren med Indskrift „Anno dni m. d. xxv“ var fortræffelig udskaaret. I Choret stod en prægtig Cantorstol (Jhs Maria) og en dertil svarende Chorstol med udskaarne Ornamentter fra 1520 og endelig fremfor Alt et ganske udmærket, fuldstændigt *Sacramenthuus med Aarstallet*: „Anno D m. d. xxvii“. Indenfor Dørene er et Jerngitter og indenfor det igjen sees et Kobbereller Broncecrucifix fæstet med Nagler i Skabet, hvori henligger et lille Røgelsekar og en gammel Kalk med Indskrift: „helf Got, helf Maria“ med gamle Munkebogstaver. Af dette Sacramenthuus maae vi endelig see at faae idetmindste en Tegning. I Kirken selv staaer det forresten

meget godt og holdes i saadan Hævd, at det vilde være Synd at tage det bort. Kommer De der i Egnen, maae De endelig tage derhen. Præsten, Pastor Qvistgaard, er en meget vakker Mand.

I Bjernede forefandt jeg en firkantet Egeblok, tæt beslaaet med Jernbaand. Paa Midten var der en Dør og indenfor den et Jerngitter, hvortil Nøglen længe havde manglet. At Skabet saaledes ikke havde kunnet blive aabnet, er formodentlig Aarsag i, at der endnu indenfor Gitteret henligger et superbt Røgelsekar af Bronze, meget stort og meget vel bevaret, med Jernstænger og med en Bronzeplade øverst oppe ved Ringen. Der er bestemt ikke i Museet noget større eller smukkere Røgelsekar. Pastor Lindegaard mente, at der formodentlig, hvis Museet androg derpaa, ikke vilde være Noget til Hinder for at faae ikke alene Røgelsekarret, men hele Skabet, hvori det nu er. Derom mere mundtlig.

Kirken i Fjenneslev er yderst curieus, forsaavidt som man tydelig seer de senere foretagne Udvidelser af den oprindelig meget indskrænkede byzantinske Kirke. I den vestlige Ende af Kirken staae to superbe Steenkolonner, hvis Sokkeler, der nu tildeels ere skjulte af et Gulv, ere rigt prydede med Løvværk. I Ringsted var jeg dog saa heldig at træffe Bygningsinspektør Kornerup, der just skulde syne denne og adskillige andre Kirker, hvilke ligesom Fjenneslev og Bjernede henhøre under Sorø Akademi. Til ham anbefalede jeg da paa det Varmeste Borttagelsen saavel af Gulvet ved Colonnerne i Fjenneslev som af det Stykke af Vaabenhusloftet i Bjernede der tildækker den gamle Indskrift over Indgangsdøren. Jeg haaber, at begge Dele ville komme i Stand til Tilfredshed for dem, som ønske nærmere at besee disse mærkelige Fortidslevninger.

Paa Kirkegaarden i Fjenneslev fandt jeg Runestenen, den er for stor til at transporteres ind i Vaabenhuset. I Alsted Kirke har den gamle Flemmer indflyttet Runestenen i Midtergangen og indmuret den i den vestlige Ende ligefor Alteret, den har saaledes en udmærket Plads. Af de to Sandbystene, som Worm omtaler, fandt jeg den

ene udenpaa Kirkemuren, hvor den i mange Aar havde været fuldkommen upaaagtet. Jeg lod den udgrave og rense. Derimod den anden i Præstegaardens Ovn fandt jeg ikke; Præstegaardsfamilien var uheldigviis ikke hjemme, men jeg sendte Anmodninger til Præsten om at lede efter den.

Siden min Ankomst her til Odense igaar har jeg deels ikke truffet Mad. Brorson, skjönt jeg har søgt hende, deels har det slette Veir fuldkommen stoppet enhver Udflugt paa Landet, at sige til Moserne. Men jeg haaber paa den Dag i Morgen. *Altertavlen i Vor Frue er endnu overtrukken med Sort* og, ifølge et Syn, som man efter mit Brevs Ankomst hertil har ladet en Sadelmager foretage, *saa vel bevaret, som man kan ønske sig*. Maatte jeg bede Dem fortælle Læssøe og Pingel det. Angaaende Trolles Sager har Paludan-Müller først talt med Curatoren for Trolles Børn, Boghandler Helm-Petersen, med hvem jeg selv derefter har talt i Eftermiddag. Trolle har mundtlig udtalt sig om, at Sagerne skulle forblive i Odense, men Petersen meente, at der alligevel neppe vilde være Noget i Veien for, at Museet kunde beholde enkelte af de oversendte Stykker, imod at afgive Doubletter for dem, da han fuldt indsaa Rigtigheden af, at disse enkelte Stykker havde større Værd i Kjøbenhavn, end her. Han bad mig kun om et skriftligt Opgivende, for at han kunde forelægge det i en Skiftesamling, som afholdes om faa Dage, hvor da den endelige Bestemmelse kan blive taget. Da der ikke i det første Aar igjen vil blive afholdt nogen ny Skiftesamling, har jeg troet at burde tage mig den Frihed uden at gjøre videre Omstændigheder at meddele Hr. Petersen den forlangte Skrivelse, hvori jeg simpelthen foreslaar en Bytning af de enkelte Gjenstande, som Museet kunde ønske at beholde, med andre Sager, der ville være tjenligere for et Localmuseum, som det, der agtes oprettet her i Odense. Jeg haaber, at De ikke tager mig fortrydelig op, at jeg saaledes handler strax, om jeg end gaar lidt paa egen Haand.

Sluttelig er det mig en sand Glæde at meddele Dem,

at jeg efter al Sandsynlighed vil blive istand til at acquirere for Museet en aldeles unique Bronceoldsag, der ifor-gaars er fundet et Par Miil herfra. Just da jeg var kome-nen til „Table d'hôte“ igaar, og havde faaet Sæde ved Justitsraad Thiele, fortalte en ligeoverfor siddende Præst (Lund fra Vigerslev), at han havde med sig en underlig Tingest („et Røgelsekar“ eller „en Skjoldbukkel“), som en Husmand i Vigerslev havde fundet i en Mergelgrav, og som han skulde faae undersøgt hos en Guldsmed. Nogle af Gjæsterne, som kjendte mig, udbød, at han hos mig kunde faae behørig Underretning. Da det gav Anled-ning til megen Morskab, at jeg netop lige skulde være kommen ind ad Døren til at afgive et sligt Skøn, reiste Præsten sig strax og hentede Oldsagen, der var — tænk Dem — en ganske udmærket, *virkelig Skjoldbukkel fra Broncealderen*, meget liig i Form den Skjoldbukkel af Jern, der er afbildet i min „Danmarks Oldtid“. Kun har Spidsen været noget anderledes. Af de Nagler, hvormed den har været fæstet til Skjoldet sidde endnu et Par i Hullerne med store, rundt udslaaede Hoveder. Den er for-træffelig bevaret. Der var fundet flere Smaastykker, som Præsten lovede paa det Omhyggeligste at samle til jeg selv kommer derud imorgen. Han var nødt til at tage Skjoldbuklen med sig, for ikke at vække Husmandens Mistanke, men han har paa det Bestemtteste lovet at be-vare den for Museet til jeg selv kommer derud. Den in-teresserer mig særdeles, navnlig fordi den giver den tid-ligere Theori om vore saakaldte „Skjoldbukler“, et haardt Stød. Jeg længes nu efter at see, om jeg ikke skulde finde Randene til Skjoldet. Den skal have ligget i en Leerkrugge, idetmindste efter Præstens Fortælling. Saasart jeg faaar Fingre i Sagerne, sender jeg dem med første Pakkepost.

Med Thiele og Paludan-Müller var jeg i Middags i St. Knuds Kirke. Teppet til Knuds Kiste burde egentlig ret-test være her, især naar Kisterne bleve bevarede under Glas, istedetfor paa den mangelfulde Maade, som nu. Hvor dog denne Kirkes prægtige Piller ere skammelig forhuggede, og spolerede ved de infame Pulpiturer! De

erindrer vist, hvor vidt det er gaaet her med Pillernes Ødelæggelse.

Hvor mange Dage, jeg bliver her, veed jeg ikke. Men jeg antager, at omtrent fra den 10de til den 13de eller 14de ville Breve træffe mig hos min Svoger Rantzau i Bjerth pr. Colding. I Mellemtiden er jeg nogle Dage i Assensegnen og hos Vedel-Simonsen. Det kommer kun Alt an paa Allesø.

Mange Hilsener til Strunk og Herbst og andre Bekjendte, men især hilses De fra

Deres med sand Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Bjerth pr. Colding, 19. Juli 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

De havde fuldkommen Ret i, at jeg neppe vilde komme saa hurtigt til Colding, som jeg havde bestemt. Jeg er nylig arriveret her efter mange forskjellige Farter i Fyen, hvor jeg blev opholdt ved det skrækkelig ustadige Veir og endelig oven paa ved en overdreven stærk Hede.

For Deres særdeles kjærkomne Breve, som jeg havde den Fornøielse at modtage her, maa jeg aflægge Dem min hjerteligste Tak. Det glæder mig særdeles, at De er tilfreds med de indsendte Oldsager fra Allesø og Omegn. Staven af Træspanden er virkelig funden i Allesø Mose ved de øvrige Sager. Jeg seer, at De er enig med mig i mine Forholdsregler med de Trolleske Affairer saavel som med Anskaffelsen af Vandmøllen i Allesø, hvilket har været mig en sand Tilfredsstillelse. For det Første er det neppe nødvendigt at sende Pastor Meldal en Skrivelse fra Overdirectoratet; det kunde vist passende giemmes til næste Gang. Jeg er kommen i Tanker om, at da enkelte af de ved Gaardmand Christian Rasmussen fundne Sager ere af Guld og Sølv, er den ham tilstaaede Douceur mu-

ligviis for ringe. I al Fald maae De selv bedst kunne afgjøre det, eftersom De kjender Værdien af Guldet og Sølv, hvorom jeg aldeles ingen Ahnelse har; kun formoder jeg saa smaat, at Værdien dog vistnok kun er ringe. Man maae, efter min Mening, tage sig ivare for, at give Finderne altfor store Douceurer. Man opvækker derved altfor let deres Mistænkelighed.

Jeg forefandt her et Brev fra Overdirectoratet, hvori jeg fik Meddelelse om Bevillingen af mit Budget, hvorpaa bl. A. var opført „til Dannefæ 1200 Rbdlr.“ Paa mit nye Budgetforslag, som jeg afsender idag, har jeg imidlertid ikke opført dette Beløb, da jeg naturligviis antager, at det ved en Misforstaaelse er anført paa mit Budget. Jeg har dog ikke villet undlade at meddele Dem det; maaskee hidrører det fra, at de ommeldte 1200 Rbdlr staae i det trykte Budget paa en særegen Conto lige efter mit Budget. Naar den kun ikke bliver glemmt i det nye Budget, er Pladsen jo forresten ikke af saa stor Vigtighed. — I et andet Brev fra een af mine Brødre var der nævnet et til mig ankommet Brev fra een af Kongens Cavallerer, hvori der var Tale om et Cranium, som Kongen mulig vilde afgive til Museet. Da Brevet var stilet til mig, antager jeg næsten, at det er eet af de Skeletter, som er opgravede ved Broncesager i Annisse. Denne Sag er dog vel kommen i Rigtighed?

Siden jeg sidst skrev til Dem, har jeg været i Allerup ved Odense, for at lede efter den Runesten, som før har været der, men som jeg desværre nu ikke kunde finde. Derimod erholdt jeg hos Skolelæreren Schmidt en lille ret net Landespids af Bronze saavel som Spidsen af en Dolk, begge fundne i en Mergelgrav ved Allerup. Disse skulle komme til Kbhvn, saasnart jeg sender Oldsager til Dem her fra Jylland.

Jeg var dernæst i Nørre-Broby, og jeg er glad over, at jeg kom derhen. Ikke alene var Altertavlen virkelig curieus som et Pragtstykke i sin Art, skjønt den nu er meget beskadiget. Men jeg traf der baade adskillige smaa Helgenbilleder, et større do, og fornemmelig et Kirkeskab

fra den katholske Tid, som efter min Mening vilde være et meget interessant Stykke for Museet, naar det blot var der, thi det var overordentlig svært paa Grund af de betydelige Jernbeslag.

Det er nemlig ikke et Sakramenthuus, men et Kirkeskab (trekantet) af Eeg, tæt beslaaet af Jernbaand. De smaa Aabninger, i hvilke Røgelsekarret, Kalken etc i sin Tid have staaet, have foran et stærkt Jerngitter og udenfor igjen smaa Døre. Foran paa Skabet er lagt en firkantet Træplade (bestaaende af flere Stykker) som er udskaaret med meget nette gotiske Ornamenter i en temmelig reen Stiil. Denne eller rettere disse Plader ere nu noget beskadigede, navnlig er Fodstykket afbrændt (hvilket Sagnet giver Svenskerne Skylden for), men der er Intet i Veien for, at Forsiden vil kunne restaureres uden synderlig Bekostning. Foroven (hvor der i sin Tid skal have siddet Spidser af Træ m. m.) staaer med malede Guldbogstaver paa blaa Grund en kort Indskrift med Munkebogstaver og Aarstallet 1480. Skabet er henved 4 Alen langt og c. 1½ Alen bredt paa Forsiden. Det er, som sagt, meget tungt, men der vil dog ikke være stort til Hinder for at indpakke det i en Kasse tilligemed 4 à 5 af de bedste Helgenbilleder og bringe dem tilsøes fra Faaborg til Kbhvn. Noget af det Værste vil næsten være at faae det ned af Vaabenhuusloftet, hvor det for Øieblikket ligger henslængt. Det vil nemlig lettest og bedst kunne skee, medens Zeuthen endnu er hos sin Svoger Pastor Ipsen. Zeuthen, som jeg nu har instrueret nøiagtig om det Hele, bliver der endnu 6 à 8 Uger.

Da der i hele Museet ikke findes et eneste saadan Stykke og da det er det bedste af den Art jeg endnu (trods alle dets Beskadigelser) har seet i vore Kirker, kan jeg ikke Andet end raade til at spendere Forsendelsesomkostningerne paa det. De kunne aldrig blive synderlig store. Med Hensyn til Maaden at faae baade det og Helgenbillederne, da vil det være bedst, hvis De vilde tilskrive Biskop Gad et officielt Brev desangaaende; Biskoppen vil da nok afhandle det nærmere med Kirke-

eieren Grev Schaffalitzky de Muckadell paa Brobygaard. Jeg var selv hos Biskoppen, for at tale med ham derom, men han var uheldigviis paa Visitats. Pastor Ipsen fortalte mig imidlertid, at han havde gjort Bispen opmærksom paa Skabet ved den sidste Visitats, og at Bispen havde yttret, at naar han fik Brev derom, vilde der neppe blive nogen Vanskelighed med Udleveringen. Jeg beder Dem kun, hvis De deler min Anskuelse om Sagen, at bemærke i Skrivelsen, at Skabet ligger i en saadan Tilstand paa Vaabenhusloftet, at det bestandig gaaer med stærkere Skridt sin Ødelæggelse imøde; dette gælder ogsaa om Helgenbillederne. Naar da blot Pastor Ipsen faaer en Linie om at Skabet maa udleveres, vil han og Zeuthen strax besørge Indpakningen og Afsendelsen. Jeg forsikrer Dem, det vil altid kunne blive et curieust Stykke, som dog vil give en Forestilling om, hvorledes Kirkekarrene forhen havde været bevarede.

Jeg var dernæst i Kjærungaarde ved Assens, hvor jeg fik fat i Finderen af de romerske Oldsager, Huusmand Jens Rasmussen, der boer lige ved Kjærum Kirke. Sagerne vare fundne tæt udenfor hans Huus; de laae mellem Stene ved nogle Leerkrucker, men disse indeholdt ingen Been, ligesom der overhovedet ikke var Spor af nogen Begravelse. Af de fire à fem Leerkrucker, som senest vare fundne men itubrudte og bortkastede, fik jeg dog *to hele*, en større og en mindre; ligeledes fik jeg nogle Stykker af et ganske tyndt dreiet Metalkar med Hanke (en Slags Kasserolle), formodentlig af romersk Arbeide. For det saaledes udleverede Fund gav jeg ham i Douceur *1 Specie* med det udtrykkelige Tilføiende, at han vilde have faaet meget Mere, naar han ikke havde brudt Sagerne saa meget itu. Af Speilet var ikke Mere at faae. I Tilgift fik jeg Stykker af et Jernbidsel, som han tidligere havde fundet paa et andet Sted, dog i Nærheden. Om dette tilskrev jeg Justitsraad Buchwald i Assens, idet jeg takkede ham for hans Opmærksomhed for Museet; jeg kom nemlig ikke selv til Assens.

Paa Brahesborg erholdt jeg hos Discipel C. A. Treschow

en net Steenøxe af Graasteen med Afsats til Skaftet, funden i en Mose nær Brahesborg. De her nævnte Sager ville komme til Kjøbenhavn tilsøes fra Assens; jeg indpakkede dem paa Erholm og Cederfeldt-Simonsen lovede at besørge dem snarest muligt. I Kassen (som jeg beder Dem bevare for Cederfeldt) ligger ogsaa et Vildsvinehoved, som Proprietær Jens Holme i Nyfæste ved Erholm paa min Anmodning har foræret til Prof. Steenstrups naturhistoriske Museum; det er fundet i en Mose paa Erholm Gods. Det vilde ikke være af Veien, hvis Steenstrup takkede Manden for denne Gave, naar han har modtaget den.

Endelig var jeg paa Elvedgaard. Jeg traf Vedel-Simonsen meget nedslaaet og melankolsk; han fortalte, at nu var alt snart forbi med ham. Milten var angreben o. s. v. Efterhaanden kom han dog i Humeur og blev ret livlig; jeg troer ogsaa, det glædede ham, at man viste ham endnu nogen Opmærksomhed. Iforveien ahnede det mig, at han maatte være meget vred over, at Madvig havde strøget de 600 Rbdlr, som han hidtil havde havt aarlig. Dette bekræftede sig fuldkomment. En Mand, der daglig kommer til ham, fortalte desuden ganske uopfordret, at det havde krænket Vedel-Simonsen i den Grad, at han siden ikke havde sat Pen til Papiir, og at han overhovedet ikke gad tænke paa den Slags Ting; han fandt det lidet passende efter hvad han havde gjort for det Offentlige, idet han havde givet c. 15000 Rbdlr til offentligt Brug, at han skulde faae en Communicationsskrivelse fra Madvig, der kun i et Par Linier meddelte ham, at de 600 Rbdlr for Fremtiden bortfaldt, uden at et venligt Ord var tilføiet. Den samme Mand tilføiede, hvad jeg i Forveien netop havde bemærket til Cederfeldt, at naar Vedel-Simonsen kun var bleven Conferentsraad, vilde der aldrig have været det Mindste i Veien fra hans Side. Da jeg anseer det for høist betænkeligt, at Vedel-Simonsen er i en saadan Stemning, navnlig for fremtidige Dispositioners Skyld, vilde jeg i høieste Grad tilraade, at Vedel-Simonsen kunde blive udnævnt til Conferentsraad. Dem behøver jeg ikke at

sige Mere, og jeg er aldeles vis paa, at naar Madvig faar Sagens sande Sammenhæng at vide, vil han erkjende Rigtigheden af, at noget Sligt skeer.

Da jeg lige er ankommen her, vilde et Brev fra Kbhvn, skrevet snart efter dettes Ankomst, endnu træffe mig i Colding, hvis De har noget Særdeles at meddele. Ellers beder jeg Breve sendte til Aarhus, poste restante; omtrent til den 5te August ville Breve vistnok træffe mig der. Jeg vil til Fredericia for Arsenalets og de derværende gamle Oldsagers Skyld; idetmindste for at see, om de endnu ere tilstede; dette forlænger mit Ophold her en Dags Tid eller to. Imorgen maa jeg see at komme til Colding angaaende Slottet. Skulde noget Brev fra Dem komme forsildig til Colding, kan min Svoger altid sende det efter mig. Mange Hilsener til Alle fra

Deres med sand Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

P. S. Tør jeg uleilige med indlagte Svar til Etatsraad Rafn.

Om Sagerne fra Pastor Teilmann i Tostrup veed jeg Intet. Det vilde følgende interessere mig ved Leilighed at høre Noget desangaaende. Paa Vedelsborg har jeg seet Bronceluren og Kjæden. Begge ere prægtige.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Viborg, Fredag 9. August 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Mit Brev fra Aarhus var skrevet i stor Hast, og dette er omtrent skrevet i samme Situation. Jeg er saameget paa Farten og har med saamange forskjellige Mennesker at gjøre, at jeg næsten ikke veed, hvor Tiden bliver af. Det er kun med Møie jeg kan gjøre de allernødvendigste Optegnelser. I Colding traf jeg ved Ruinerne (som nu ere stillede under Landsstutteriets Tilsyn) den const. Land-

stutmester Prof. With. Jeg talte en Deel med ham om den heldende Muur og Resultatet er, at der dog nok for det Første ikke bliver gjort Noget derved, skjønt han insisterer paa, at der maa sørges for, at Stutteriets Folk, som boe i Huset tæt under Muuren, ikke blive udsatte for Fare. I Anledning af nogle Smaating ved Ruinen, som Tjæringen af Bjælkeværket, Reparationen af en lille Trappe ned til den svenske Kjælder og Tilmuringen af en Aabning paa Slottets nordre Side, som jeg fandt nødvendig at iværksætte, modtog jeg et Overslag paa 76 Rbdl.!! Jeg kunde deraf see, hvorledes Folk, der have med offentligt Arbeide at gjøre, lade sig betale. Men jeg vil nu gribe det an paa en anden Maade. Saaledes vil jeg ikke lade mig narre.

I Fredericia var Arsenalet flyttet kort før Preussernes Indmarsch 1848, og Alt, gammelt og nyt, saavidt jeg kunde forstaae, kastet hulter til bulter imellem hinanden. En Lieutenant Hoffmann ved Artilleriet sagdes at vide Besked om, hvor det var bragt hen, om det var i Fyen eller Sjælland. I Fredericia vidste Ingen nogensomhelst Besked derom. Jeg mindes bestemt, at Fredericia Arsenalet indeholdt flere gamle Sager, som dog tilfulde for tjente at bevares.

I Aarhus traf jeg Bygningsinspecteur Bingesbøll, med hvem jeg besaa Kirkerne og med hvem jeg tillige gjorde Udflugter til Kalløe og Thorsager. Det var mig baade interessant og nyttigt. I Thorsager Kirke, som overordentlig ligner Bjernede, var man netop ifærd med at opsætte et nyt Alter, da B. og jeg traadte ind i Kirken. Vi havde da den Moerskab, at jeg til stor Forbauselse for Skolelæreren og de Tilstedeværende ligesom fremmanede af det gl. Alterbord, der var bedækket med et tykt Lag Kalk, en lille Reliquieæske, hvorover der laa een af de almindelige firkantede Porphyrfiser. De kan troe, man gloede paa os, da det slog saa aldeles nøiagtigt ind, hvad jeg havde forudsagt. Skolelæreren kunde heller ikke styre sin Nysgerrighed længere men spurgte ligefrem, hvem vi vare.

Kalløe, som jeg ikke har seet i en heel Deel Aar, frappede mig virkelig, især ved sin Beliggenhed og sine Befæstninger.

I Aarhus Domkirke laae Chorakaaberne endnu som forhen. Men det var dog kommet saavidt, at det forlangte Skab var i Arbeide. Kirkeinspectionen var endelig bleven enig om at anskaffe det. Stiftsprovsten, Dahlerup, en vakker Mand, der virkelig interesserede sig meget for Sagen og Domkirken i det Hele, var desværre ikke vel, saa jeg kun fik talt lidet med ham. Imidlertid talte jeg ogsaa de gamle Liigstenes Sag paa det Bedste. Jeg var baade hos Rectoren i Anledning af Runestenen, der nu staaer meget godt i Latinskolens Gang, og hos Guldberg, som lovede ved min Tilbagekomst til Aarhus at medgive mig til Museet en mærkelig gammel Alen, som han var kommen i Besiddelse af. Forresten var han syg af Gigt.

Et mærkeligt Ciborium i Tvilum Kirke, som jeg støvede efter, var desværre for nogle Aar siden tilintetgjort ved en Restauration af Kirken og brændt. Heldigere var jeg ved at træffe Proprietær Olsen til Meilgaard ved Randers, han har atter fundet flere forarbejdede Beenstykker m. m. i den Østersbanke, hvorfra han forhen har indsendt Oldsager. Jeg lovede paa Tilbagetouren at besøge ham, for at tage den høist mærkværdige Østersbanke i Øiesyn og tillige modtage fundne Sager.

Dette Brev, som er paabegyndt d. 9de, bliver først sluttet idag Mandag d. 12te, da jeg har gjort adskillige Udflugter som have forlænget mit Ophold her, men som tillige har skaffet mig rigeligt Udbytte. Navnlig var jeg efter Indbydelse af Hofjægermester Lüttichau til Stamhuset Thiele igaar paa en meget interessant Tour til Thiele. Ikke alene saae jeg et Par mærkelige Steendysser, som Hofjægermesteren lovede ved formelige Declarationer at lade fredlyse, men desuden var der meget ved Gaarden og Kirken, som interesserede mig. Endelig fik jeg et meget interessant Fund af Jernsager o. l., et Smedeværksted, som hoslagt følger. Kassen indeholder:

- A. Foræret af Skolelærer Smidt i Allerup ved Odense: En Landsespids af Bronce og Enden af en Broncedolk, funden ved Mergelgravning paa Allerup Mark.
- B. Foræret af Hr. Proprietær Weis til Aarhus Mølle: To Dagerreotypier af den i Aarh. Mølle fundne Runesteen.
- C. Foræret af Hr. Hofjægermester Lüttichau til Stamhuset Thiele: En stor Broncecelt, funden ved at stange Aal i Thieles Sø.
- D. Indsendt af Samme: En stor Mængde Værktøi af Jern, en *flad Piil*, Stykker af Vægtskaaler og dertilhørende Balancestang, 9 Lodder, 1 Probeersteen, Stykker af Bidsler, Knive, Segler, et Par Bjelder etc. etc.

Alt er fundet af Indsiddet Christen Madsen ved at grave Huller til Granplanter i Thiele Skov. Da disse Sager forekom mig høist mærkelige og henhørende til Hedenskabets Slutning eller den første christne Tid (jvfr. det udskaarne Beenstykke, de fortræffelige Dyrehoveder af Metal paa Enderne af de curieuse Jernstykker, den flade Piil m. m.) og Finderen derhos var en fattig Mand, gav jeg ham strax 4 Rbdlr i Douceur, især fordi han havde været omhyggelig, for at samle Alt sammen. Mulig kan der ogsaa komme mere. Hvor snurrikt er det ikke her at faae Støbeskee og Digler, hvori endnu det smeltede Metal ligger. Dette Fund er et interessant Sidestykke til Smedeværktøiet fra Allesø Mosen.

Endelig følger i Kassen indsendt fra Hofjægermesteren: 5 Sølvmynter, fundne under Gulvet i Lindum Kirke. Forsaavidt Myntcabinetet ikke ønsker at beholde dem alle eller nogen af dem, bedes de remitterede til Finderne. Lüttichau sagde mig, at der var fundet 7 Stykker, men at han indtil videre havde beholdt 2 af dem, da de vare Doubletter, for hvilke han alt havde betalt Finderne Værdien. Men i Tilfælde af, at De ønskede ogsaa dem til Kbhvn, var det en Selvfølge, at han vilde sende dem. Men jeg antager ikke, at disse Mynter ere saa sjeldne eller saa vigtige for Cabinetet. Finderne ere en Deel Muurfolk. Hofjægermesteren lovede at uddele Pengene til dem, naar De vilde være saa god at tilstille ham Beløbet for det, Cabi-

nettet maatte beholde. Jeg vilde meget bede Dem ved samme Leilighed at takke Lüttichau for hans Opmærksomhed med Hensyn til Oldsagerne. Han fortjener virkelig al Høflighed.

Her i Viborg har jeg været meget i Domkirken og omkring i adskillige andre Kirker i Omegnen. Stiftsprovst Ursin har lovet mig at tage sig af adskillige Ting, Liigstene og gl. Steenbilleder, som jeg ønskede at faae bevarrede. Paa Hald har jeg været i Anledning af Voldstederne.

Endnu i Formiddag afgaaer jeg til Skive og Spøttrup. Om et Par Dage venter jeg at være i Holstebro og derfra gaaer det ad Ringkjøbing til. Der kommer jeg dog i ingen Tilfælde før den 20de. Omtrent til den 28de dennes ville Breve træffe mig Lemvig, poste restante. Skulde De tilfældig see nogen af mine Brødre, vilde De da bevise mig den Tjeneste at sige dem det. Jeg har saa travlt, at jeg ikke kan faa skrevet til dem.

Mange, mange Hilsener og de bedste Ønsker til Dem og Alle fra

Deres med uforanderlig Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 18. Aug. 1850

Min kjere Worsaae!

En eneste rigtig Idee, lagt i de rette Hænder, hvormegen Nytte og Glæde bringer den ikke? Jeg modtager aldrig et Brev fra Dem uden i mit inderste Hjerte at sige, det var aldrig gaaet, naar vi ikke havde faaet Inspecteur Posten istand og Worsaae ind i den. Og det er kun Be syndelsen; naar Aar ere gaaede, vil vi see tilbage og det vil gaae Dem, som det er gaaet mig, naar man først ret har seet Frugt og føler Nyttens, vil Regjering og Folk mere og mere understøtte Deres Bestræbelser.

Jeg har nu modtaget Sendelsen fra Viborg. Den har i høj Grad glædet mig og er ypperlig. Sammenlignet med

Fundet fra Mølleosegaard etc. er disse Sager upaatvilelig, som De siger, fra den sidste hedenske eller aller-første christne Tid. Vi have bestemt dem for den sidste hedenske Tid. Lodderne etc.: alt tyder derpaa, ogsaa Beslaget til Træspanden, ej at tale om Dyrehovederne og Dragerne paa Benstykket. Jeg har kun løst seet paa de fortræffelige Sager; et Stykke, som staaer paa Deres Fortegnelse, kan jeg ikke ret udfinde, det er Levninger af Ballancen til Skaalen; mulig det er en af de forrustede Jernstænger. Det vil nu gjælde om at conservere disse Sager for Fremtiden, vær rolig for, at vi ville gaae frem med Omhyggelighed.

Douceurerne maae rette sig efter den Værdi, Penge har paa Stedet, efter Finderen, efter de fundne Sagers Beskaffenhed, efter den Værdie andre paa Stedet ville betale og meget andet. Men uagtet vi ere fattige, var der fløjet mere end 4 Rbd. ud af Lommen paa mig for dette herlige Fund, dog De er paa Stedet og hvo som giver strax giver to Gange. Men hvorledes virke til, at man fik endnu mere fra denne Mand og dette Sted? ...

Hvad De skriver om kongeligt Arbeide, har jeg i 30 Aar kjempet imod og ene hjulpet ved at lade det directe udføre og accordere dygtig ned, men betale strax og constant, og have ikke en Snedker, en Glarmester etc. men fem hvoraf den ene holdt den anden i Tømme med Priisen og Expeditionen. Hvor indgroet det er, seer jeg ved Bygningsarbejderne. ...

Altid

Deres

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Nørre Vosborg pr. Ringkjøbing, Tirsdag 20. August 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Deres Brev til Ringkjøbing d. 12te ds. har jeg alt modtaget, skjønt jeg endnu ikke personlig har været i Ring-

kjøbing, og jeg beder Dem herved modtage min forbindligste Tak derfor. Justitsraad Tang var saa god i Holstebro at gjøre mig Forslag til en heel Deel Toure her paa Vestkysten, hvilket foranledigede en lille Forandring i min Reiseplan. Desværre har det i Gaar og i Dag været et saa forrygende Veir med Storm og Regn, at vi ikke have kunnet komme udenfor en Dør endnu. Vi vente kun paa, om Veiret ikke skulde lægge sig lidt, for at drage ud paa Opdagelser.

I Egnen af Holstebro har jeg gjort adskillige Toure til de mærkelige Alabasteraltertavler i Borbjerg og Veirum og til Messingtavlen i Sahl. Hvor nødvendigt det er, at der engang imellem sees til slige Ting, fik jeg et nyt Bevis paa i Sahl, hvor Provst Gad ifjor absolut vilde have den gamle mærkværdige Altertavle *udsat*. Da dette imidlertid ikke skete, lod han en Maler i Holstebro opmale de rigtignok senere tilhængte Sidefløje, saa De kan troe, at disse Malerier yde et smukt Skue ved Siden af de ærværdige Messingbilleder.

Sahl Tavlen, som har været prydet med indlagte Chrystaller og Stene, fremstiller Jesu Historie og Apostlene tilligemed Erkeenglene og Evangelistmærkerne i Medailloner. Ovenover er som sædvanligt en Bue med Taarnfigurer ved hver Ende. Midt i Buen hænger Christus paa Korset. Baade denne Figur og Maria, som ogsaa staaer inde i Buen, vare nedfaldne og ifærd med at gaa tilgrunde. Men jeg besørgede dem naturligvis igjen opsatte paa deres gamle Plads. En Mængde Indskrifter, som jeg optegnede, findes paa Midten og Siderne af Tavlen, desuden ere de enkelte Figurer sædvanlig omgivne af forklarende Indskrifter.

Kirken i Sahl er i det Hele interessant som en Typus paa de gamle Qvadersteenskirker, hvoraf der findes en saa stor Mængde paa Vestkysten af Jylland. Taarnet og Vaabehuset er, som sædvanligt, senere Tilbygninger. Indeni Vaabehuset staae nu paa hver sin Side af den gamle Hovedindgang to smukke byzantinske Piller med Capitæler med Blade og Løvværk, og ovenover dem en

halvrund Frontonsteen. Omtrent ligeoverfor paa den søndre Side sees Spor af en lignende Dør, som dog kun har havt en Pille paa hver Side af Indgangen. Kirken selv er uden Hvælvinger med Bjelkeloft, og har til for ikke lang Tid siden havt Blytag. De smaae runde byzantinske Vinduer med tilhuggede Karmstene sidde endnu tilmurede i den søndre Side af Skibet og i Choret. Skibet adskilles fra det nærværende Chor ved en smuk rund Bue sat op af hugne Qvadre. Bag Choret ligger endnu en ziirlig halvrund Chorudbygning med udhugne Gesimsstene og med dobbelte udhugne Sokkelstene, hvilke sidste gaae rundt om hele den gamle Kirke. Jeg nævner dette saa omstændelig, fordi jeg herved sender Dem en lille Mynt, en Bracteat hvorpaa et kronet Hoved, som muligt kunde give nærmere Oplysning om Bygningstiden for denne og de mange lignende Bygninger her i Egnen. Jeg tager maaskee feil, men det forekommer mig, at Mynten er fra det tolvte Aarhundrede.

Den blev funden ved at gjøre Alteret i Sahl Kirke lavere. Alterbordet var nemlig sat af Qvadre, aldeles af samme Art, som Kirken, og ovenpaa dem laa en overordentlig svær, flad Bordsteen. Ved at løfte denne op, for at borttage nogle af de underliggende Qvadre, fandtes mellem disse den ommeldte Mynt tilligemed et lille Messing Beslag, formodentlig til en Reliquieæske, indlagt med en blaa Emaille. Dette Stykke fik jeg ogsaa fat i, men jeg sender det først senere med nogle andre Sager. Der er neppe nogen Grund til at troe, at Alterbordet, som var dækket af en saa stor Steen, har været aabnet, siden Kirken blev bygget. Imidlertid længes jeg meget efter at høre Deres Dom om Mynten. Jeg haaber, at De ved Leilighed vil meddele mig Noget desangaaende. Ligesom jeg greb denne Mynt paa Flugten til Ødelæggelse, saaledes greb jeg ogsaa 8 andre Mynter (saavidt jeg kan skjønne tildeels fra det 14de og Begyndelsen af det 15de Aarhundrede), som for en Tid siden fandtes i en gammel Kirke-Egekiste, der var bleven solgt fra Sahl Kirke. Ved nemlig at slaa Egeplankerne i Kisten fra hinanden, fandt Kjø-

berne i Revnerne disse smaae, tynde Mynter, som senere skulle blive Dem tilsendte. Disse Mynter og Beslaget fik jeg tilsammen for 1 Rbdlr. Det var dyrt nok, men Brac-teaten vilde jeg partout have.

Alabaststykkerne i Veirum forestille en Helgenindes Historie, og de tilsvarende i Borbjerg en Helgens (Sct. Jørgens) Historie. Om dem mere mundtlig. Jeg skal nu til Messingtavlen i Stadil ved Ringkjøbing og forresten dygtig omkring i denne minderige Egn.

Til Mentz i Gilleleie har jeg skrevet og gjort Bud paa Høien i Smidstrup til i det høieste 60 à 70 Rbdlr. Det er ikke formeget, hvis jeg kan faae den for den Pris. Til Levetzau har jeg gjort Indstilling om Fredningen af Hald Slotsruin, ligesom jeg ogsaa har bedt ham foranledige, at der ikke foretages Noget med Coldinghuus, uden at det først er kommet til hans Erklæring. Man maa være sikker for mulige pludselige Indvirkninger. Til Herredsfoged Willemoes i Skive har jeg skrevet om Spøttrup, at han maatte lade mig vide, hvis Gaarden skulde udstykkes. Til Bretton i Viborg har jeg ogsaa skrevet og bedt ham tage sig lidt af Malerierne paa Hald, som forresten kun ere værd at bevare for de til dem knyttede Sagns Skyld. Jeg traf nemlig hverken Bretton eller Willemoes under mine Ophold i Viborg og Skive. Spøttrup har jeg selv seet paa denne Reise. Det er en meget interessant Gaard, men det forekommer mig unægteligt, at der bliver gjort formeget Væsen af den. I alle Tilfælde maae vi see at faae nøiagtige Tegninger af den baade foruden og tildeels ogsaa forinden. At *kjøbe* og i Fremtiden *vedligeholde* en saa stor Bygning, alene for den antiqvariske Interesses Skyld, vilde Rigsdagen nok smukt betakke sig for.

Brevet skal afsted. Jeg maa derfor slutte. Efter den 28de bedes Breve adresserede til *Aalborg*. De skal snart igjen høre fra

Deres med uforanderlig Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

Har De faaet Sagerne fra Viborg og Erholm?

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Nørre Vosborg pr. Ringkjøbing, 21. August 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Et forrygende Veir, som allerede i flere Dage har forhindret mig i at gjøre længere Udflugter, opholder mig atter idag. Stormen raser heftigt og voldsomme Regnbyger afvexle med smilende Solskin.

Jeg haaber at De har modtaget mit sidste Brev herfra. Jeg skal imorgen, om muligt, ud at see de saakaldte Holmgaards Knopper, en Mængde smaae Gravhøie, der ligge ved den saakaldte Angelands Mose og Prinds Angels Gravhøi, omtrent $1\frac{1}{2}$ Miil Nordost herfor. Touren var alt bestemt til idag. Overmorgen have vi bestemt at tage til Staddil. Det er saare ubeleiligt med det vedvarende daarlige Veir.

Her paa Egnen synes der iøvrigt ikke at være stort andet Mærkeligt, end Kirkerne og enkelte Altertavler. Kirkerne ere de samme smaa Qvaderstensbygninger, som jeg kortelig beskrev i mit sidste Brev. Kun enkelte af dem have den halvrunde Chorudbygning. Murene er indvendig fyldte med store, grove Kampestene, nedlagte i Kalk, og i mange Kirker seer man indvendig disse Kampestene stikke frem i Muren.

Forresten er denne Egn ikke saa riig paa Gravhøie, som den midterste Deel af Landet. Noget har det vel sin Oprindelse fra, at Landet her er mere frugtbart og som Følge deraf mere opdyrket. Har De ikke været her, er jeg vis paa, at De ikke antager Landet for saa godt, som det virkelig er. Hist og her paa de enkelte Hedestrækninger, hvor man træffer en curieus Mængde fiirsidede Skanser, sees nok adskillige Gravhøie. Men de er for Intet at regne i Samenligning med de utallige Høie, som bedække Hederne omkring Holstebro og Viborg. Allerede i Salling, hvor Jorden er frugtbare, aftage Høiene Noget. I Nærheden af Spøttrup ere dog endnu endeel bevarede

Spøttrup er solgt til et Interessentskab, som allerede har slagtet Godset. Der er nu Tale om at sælge Hovedgaarden under Eet eller udparcelleret i to à tre Stykker, saaledes at der blev to à tre mindre Gaarde ud deraf. I sidstnævnte Tilfælde vilde den gamle Hovedbygning blive for bekostelig at vedligeholde for Kjøberen af een af disse Smaagaarde, og der blev da Fare for, at Hovedbygningen kunde blive nedbrudt, hvis ikke det Offentlige vilde bidrage Noget til at holde den vedlige for. Men jeg haaber ikke, efter een af de nærværende Eieres Udsigende, at Noget Sligt skulde skee. Han erklærede, at de allerhelst ønskede at sælge Gaarden, som den var.

Gaarden er endnu omgivet af temmelig store Volde og danner en fiirkantet Borggaard, som De vil see af Tegningen i Historisk Tidsskrift. Men der er egentlig kun tre Fløie, som ere sammenbyggede ved en Art Muur, hvori der foroven gaaer en Vægtergang, hvorfra man har kunnet holde Udkig over den nærmeste Omegn ved Indgangen til Borgen. Noget af det Mærkeligste i Bygningen selv er Levningen af den gamle hvælvede Hal, som nu dog er afdeelt i flere Værelser og følgelig aldeles omcalfatret og fordærvet. Man ser endnu hist og her Indretninger til at støbe Kugler i, naar Borgen blev angreben. Forresten adskiller den sig kun meget lidet fra vore sædvanlig gamle Herregaarde. Den ligger meget bart og er skrækkelig udsat for Havvinden, der kommer strygende ned over Liimfjorden.

Nørre Vosborg er endnu omgivet, ikke alene af en ligende indre Vold, som Spøttrup, men tillige af en ydre Vold udenfor Gravene med kjendelig Begyndelse til Bastioner. Det ene af Husene her er ogsaa bygget omtrent paa samme Tid, som Spøttrup, men er i senere Tider temmelig ombygget og forandret.

Paa Thiele, hvis Hovedbygning er opført 1585, saa jeg i Borggaarden et gammelt Huus, som sikkert er hundrede til halvandehundrede Aar ældre og som turde være den gamle Hovedbygning. Den er meget kort. Vinduerne, som nu meest er tilmurede, have været rund-

buede, og i det øvre Stokværk sees svage Spor af Malerier paa Væggene. I Kjælderen er der svære Tøndehvælvinger.

Gjennem den engelske Minister Sir H. Wynn har jeg modtaget et Brev med en Pakke Tegninger, hvorom der ønskedes Oplysning. Tegningerne har jeg faaet sendt herover, og jeg har nu, rigtignok efter temmelig lang Tids Forløb, skrevet et Svar, som ifølge Brevskriverens Anmodning og hans udtrykkelige Sigende, vilde blive modtaget af den engelske Gesandt. Turde jeg bede Dem bevise mig den særdeles Tjeneste at overlevere Sir H. Wynn hoslagte Brev og gjøre ham opmærksom paa, at min Fraværelse her paa Reisen har foraarsaget det lange Ophold.

Mange Hilsener fra min Vært, Justitsraad Tang. Men især hilses De og de øvrige Antiquarer af

Deres med sand Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

P. S. Fra Thorsen har jeg ikke hørt endnu, og der er formodentlig, som jeg havde ventet, ikke mindste Udsigt til, at jeg skulde faae Brev fra ham.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Hobro, 31. August 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Lige i det Øieblik, da jeg iforgaars vilde forlade Holstebro eller rettere allerede havde forladt Holstebro, modtog jeg Deres særdeles kjærkomne Skrivelse af 18de dennes. Brevet var sendt efter mig fra Ringkjøbing. Jeg saa deraf, at De har modtaget Sendelsen fra Viborg, og det glædede mig meget at erfare, at De ganske er af samme Mening, som jeg, med Hensyn til de fundne Sagers Alder. Den lille Balancestang var der indsvøbt i Papir; den var af Messing. Douceuren til Finderen gav jeg først efter nogen Paastaelighed fra min Side, idet nemlig Hof-

jægermesteren meente, at 1 Specie var mere end tilstrækkelig Godtgjørelse for disse rustne Sager; jeg holdt derimod stivt paa, at han for Fremtidens Skyld skulde have to Specier, og derved blev det. Man maa erindre, at Pengene herovre, og navnlig inde paa Heden have en ganske anden Værdi, end i Sjælland og Fyen. Imidlertid stemmer jeg naturligviis aldeles for, at Finderen, hvis han atter bringer nye Sager frem, faaer en klækkelig Douceur. De kan være overtydet om, at jeg har givet de fuldstændigste Instructioner med Hensyn til videre Opdagelser der paa Stedet, og Hofjægermesteren har med sædvanlig Godhed lovet paa det kraftigste at understøtte Sagen.

Den anden Sendelse, hvorom De skrev, at De havde modtaget Adressebrevet, maa være den, som jeg afsendte fra Erholm og som tillige indeholdt et Vildsvinehoved til Prof. Steenstrup. Jeg meldte Dem bestemt Afsendelsen i det samme Brev, hvori jeg tilskrev Dem om mit Ophold hos Vedel-Simonsen paa Elvedgaard. Jeg bad Dem navnlig deri, om at gjemme Kassen til Kammerjunker Cederfeld-Simonsen.

Det undrer Dem sikkerlig at finde mig her. Men Sagen er, at Tiden trak saa langt ud paa Vestkysten som Følge af det overdrevent slette stormfulde og vaade Veir, at jeg fandt det for silde at tage op til Thy og Hanherred, hvor Afstandene mellem Byerne ere saa store, og hvor omhyggelige Undersøgelser ufeilbarlig ville kræve længere Tid, end jeg for Øieblikket har. Efter Raadførsel med kyndige Folk besluttede jeg for denne Gang at indskrænke mig til Landet Syden for Liimfjorden. Paa Grund deraf er jeg taget hertil, tildeels med Pakkepost, for herfra at gaae over Landsbyen Tisted til Bjørnsholm, Løgstør og Aalborgegnen, hvorfra jeg igjen retournerer langs Østkysten til Aarhus. Jeg vil ud til Mariager, ligesom jeg ogsaa har endeel Runestene at eftersee i Egnene fra Aalborg til Aarhus. I det Hele har jeg fuldt op at bestille i denne Maaned, saa jeg ikke kommer til Kbhvn. før sidst i denne eller først i næste Maaned. Indtil om-

trent den 10de September træffe Breve mig i Aalborg poste restante, senere i Aarhus til denne Maanedes Udgang.

Min Tour paa Vestkysten var i høi Grad besværlig og anstrengende. Men jeg var blandt gode Venner, saa man snart forvandt sine Anstrengelser. Iøvrigt var det virkelig interessant at see de gamle Kirker paa Vestkanten. Især udmærkede Staby og Hee Kirker sig. Staby har en smuk rund Chorudbygning med Pilastre og udhuggede Hoveder, der slutte Buerne mellem Pilastrene. De fleste af disse Hoveder ere kronede. Inde i Kirken ved Rundbuen mellem Langskibet og Choret er ogsaa indhugget i en stor Granitsten en kronet Figur med oprakte Hænder — rimeligviis den Konge, som har bygget Kirken. I Hee Kirke hænger endnu det mærkværdige Mariabillede mellem to Hjortehorn, hvoraf Abildgaard har taget en Tegning (i Museet). Ingen der paa Stedet havde lagt Mærke til, at den var der.

I Thim Kirke (jfr. Abildgaards Tegninger) traf jeg ligeledes tre mærkværdige Liigstene og blandt disse især een i Choret, der hører til de ældste i Landet: „hic jacent Conradus Frands. Cecilia uxor ejus. Jacobus filius ejus . . . filia ejus. mortui a. d. mcccxc durante interdicto“.

Aarstallet, især „mcccxc“ er saa klart og bestemt, som Noget kan være; desuden er Skriften af den gamle Art; den ligner meget Skriften paa Messingaltrene. Ikke engang Præsten, der hver Søndag i mangfoldige Aar er gaaet over Stenen, vidste, at der var Skrift paa den. Jeg har nu baade talt med Sognebeboerne, der eie Kirken, og med Provsten om at faae disse Liigstene optagne af Gulvet og indsatte i Muren paa et sikkert Sted. Yderligere skal jeg officielt tilskrive Provsten om, at de ere lyste i Fred.

Alttertavlen i Stadil er langt fra saa smuk eller saa fuldstændig, som den i Sahl og den i Museet. Det er kun en lille fiirkantet Ramme (en Levning af en ældre), den er indsat i en nyere Alttertavle omtrent fra Chr. IVdes Tid. Der er heller ingen Inscriptioner paa den. Jeg haaber nu

om ikke lang Tid at faae de to andre at see, i Ølst og Liisberg ved Aarhus.

Jeg er Dem særdeles forbunden for Deres velvillige Assistance med Billedet fra Maribo. Det gjør mig ondt, at De har havt saamegen Uleilighed dermed, men det glæder mig, at De dog har faaet Fornøielse deraf.

Naar jeg kommer til Aalborg skal jeg ikke glemme Præsten i Nørholm. Om muligt skal jeg see at komme til Oxholm, hvor der er eller har været et stort Sacramenthuus. Eieren af Oxholm kjender jeg meget godt, saa, hvis det er der, man mulig kunde — stoppe et Hul i Mu-seet. Men det skal være 9 Alen høit. Man faar nu see.

Jeg skal nu ud og see efter de herværende Runestene, af hvilke den ene siges at være aldeles forsvunden. Den anden ligger *omvendt* paa Grund af den nye Kirkebygning, for at bevare Indskriften. Man har dog allerede tilbudt at vælte den for mig. Det er i det Hele taget en Fornøielse, hvor Folk ere villige til at hjælpe paa Oldsagerne, naar man kun snakker lidt med dem om deres Betydning og almindelige Interesse. Jeg har ikke en eneste Gang havt Grund til at beklage mig over Mangel paa forekommende Velvillie. Hvor ganske anderledes vilde det være, hvis man idelig skulde kjæmpe mod Fordomme og Tværhed! Men jeg troer, at denne Interesse for det Nationale ligger saa at sige i Luften. Folk vide ikke, hvorfra de have den eller hvad det egentlig er.

Med mange, mange Hilsener og med uforanderlig Høiagtelse

Deres

J. J. A. Worsaae.

P. S. Jeg glemmer ikke Dr. Overgaard, men han er i dette Øieblik kjørt ud. De Breve, som mulig maatte komme til Lemvig efter min Afreise der fra Egnen, har jeg beordret til Aalborg. Jeg haaber, at De har faaet mine Breve med Mynter fra Sahl og med Brevet til England.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Aalborg, Søndag 6. September 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Jeg vil dog med et Par Ord takke Dem for Deres særdeles velkomne Brev, som jeg modtog her ved min Ankomst iaftes. Tak for Deres Oplysning om Mynten; den blev yngre, end jeg havde troet. Jeg syntes, at den lignede paafaldende de gamle Bracteater, som for nogle Aar siden blev fundne ved Nedbrydningen af en Kirke i Norge, og som er afbildede i Urda. Imidlertid maa altsaa dog Alterbordet i Sahl Kirke have været omlagt i en sildigere Tid. De andre i Egekisten der fundne Mynter skal jeg sende saasnart jeg faaer Noget mere at sende.

Fra Pastor Jørgensen (Rigsdagsmand) i Thisted, Binderup og Ourup pr. Hobro vil De formodentlig i Løbet af en fjorten Dage modtage en meget stor og smukt bevaret Urne, en Flintkniv, et Stykke Rav og en Jernlandse-spids, fundne i forskellige Høie der i Egnen. Da jeg var hos ham, forærede han mig disse Sager til Museet, og jeg gav ham da et Adressebrev med mit Segl, for at Kassen kan gaae frit med Pakkeposten. I Forening med samme Mand gjorde jeg adskillige Udflugter der i Egnen bl. a. til de mærkværdige Runestene i Aars og Skivum, som ere afbildede i Antiqv. Tidsskrift 1843—45, 2det Hefte. Aarsstenen (der ligesom Skivumstenen er rigtig afbildet i det Hele) laa i Vaabenhuset, med overslaet Kalk og saaledes omvæltet, at kun den ene Side var kjendelig. Med megen Møie blev der samlet en heel Deel Folk og med stor Besværlighed fik jeg omsider Stenen opreist paa en passende og sikker Plads, hvor den nu vil staae til Skue for Enhver, der ønsker at undersøge den. Skivumstenen, som er meget stor, laa derimod i Kirkegaardsdiget paa en meget slet og skjult Plads. Man vidste ikke engang, om der var Indskrift paa flere Sider. Jeg fik den da udtaget af Gjærdet efter flere Timers vedholdende Arbeide, hvor-

ved det forresten viste sig, at der ikke var mere Indskrift end allerede bekjendt. Dernæst arrangerede jeg, at den bliver opflyttet i Vaabenuset og indmuret paa en ypperlig Plads, saa ogsaa den er bleven sikkert for Fremtiden.

Runestenen i Hobro laa nu omvæltet paa Kirkegaarden blandt den nedbrudte Kirkes Grundstene. Jeg havde desangaaende flere Samtaler med forskjellige af dem, der forestod Bygningen af den nye Kirke, og jeg haaber, at det bliver bestemt, at Runestenen kommer ind i Vaabenuset, eller Forhallen til Kirken. Den anden Runesten i Hobro, som før har ligget i Gaden, traf jeg desværre ikke, og der er al Formodning om, at den er kløvet eller forsvunden. Imidlertid lovede en ung Læge, Dr. Ulrik (en Broder til Søofficeren og Fætter til Herbst) at have et vaagent Øie med Stenene i Hobro. Han interesserer sig særdeles levende for Oldsager og har selv en lille Samling, som han med megen Iver forøger. Han har bl. a. adskillige af de Beenkors, som vi have i Museet, og hvis jeg mindes ret, netop ligeledes fra Urner i Randeresegnen.

I Forening med Dr. Ulrik var jeg paa en Tour til de to mærkelige Voldsteder ved Kleitrup Sø, som siges at have tilhørt Niels Ebbesen og at have været det i Kæmpesviserne berømte Brattingsborg. Nogle Bakker ved Søen hedde idetmindste endnu den Dag i Dag Bratbjergene. Jeg forefandt paa en Holm i Søen, der nu er fastgroet til Landet ved Eng paa den ene Side, først et stort, høit Voldsted omgivet af en Grav og nogle faa Skridt derfra, et lignende høit og rundt Voldsted, liggende lige ud til Søen og paa de tre andre Sider omgivet af en Grav. Det er i høi Grad sjeldent at see to saadanne Voldsteder ligge tæt op til hinanden. Af den første og største Voldbakke, som indeholder fortræffeligt Leer, havde Bonden begyndt at bortkjøre en heel Deel. Ødelæggelsen gik for sig med stærke Skridt. For at standse dennes videre Fremskriden og for at bevare et i Sagn og Sang saa berømt Fortidsminde, besluttede jeg strax at sikre Voldstederne. Ved Hjælp af Skolelæreren lykkedes det mig ogsaa at bringe

Sagen i Orden paa særdeles billige Vilkaar. Bonden erholdt i Godtgjørelse *een Gang for Alle* 10 Rbdlr, og derfor gav han en skriftlig Declaration, at baade han og alle fremtidige Eiere af Gaarden vare forpligtede til at frede Voldstederne med de dem omgivende Grave. Bonden var Arvefæster under Seminariefondens Gods. Baade hans og endnu en anden Bondes Declaration, som ogsaa var nødvendig, ere allerede i behørig Stand indsendte til Cultusministeriet gjennem Levetzau, for at erholde en Paategning af Seminariefonden, inden de tinglæses. Om Tinglæsningen har jeg endelig truffet Aftale med Herredsfogeden i Hobro.

Men til alle disse og flere forestaaende Flytninger af Runestene m. m. medgaae adskillige Penge. Jeg har derfor idag tilskrevet Linde om at sende mig Remisser til Randers med første Pakkepost. Qvitteringen har jeg sendt ham. Det er en skrækkelig forkeert Indretning, at jeg skal have mine Reisepenge og Fredningspenge Qvartalsviis. Jeg tilskrev forleden Levetzau om at faae en Forandring deri.

I Mariager saa jeg Levningerne af den eengang saa pragtfulde Kirke. Christi Grav, som staaer der, er i en ynkelig Stand og i mine Tanker næsten ikke værd at bevare. Malerierne paa Kisten, hvis Laage ganske mangle, ere heelt udslidte. Christusbilledet er jammerligt. Det staaer nu oppe paa et Pulpitur, og jeg troer det næsten bedst at lade det blive for det Første, hvor det er. Derimod er der en anden noget bedre colossal Christus, som forestilles *siddende* med Tornekrone, det gabende Saar i Siden, Naglerne og med lænkede og sammenbundne Hænder. Arbeidet er bedre. I Hovedet sidder to store Propper; jeg begyndte i Forening med Præsten Hr. Boesen at optage een af dem, for at finde Reliquier. Men det blev for vidtløftigt og det blev mørkt. Men Præsten, der var overordentlig ivrig for Undersøgelsen, vil fortsætte den. Hvorvidt denne Figur skulde være passende for Museet, vilde jeg gjerne nærmere afhandle med Dem mundtlig. Forresten var der i Kirken Otto Krumpens mærkvær-

dige Liigsteen og Biskop Styge Krumpens. Den sidste staaer godt bevaret, men Otto Krumpens tilligemed flere andre gamle Liigstene laae, som sædvanligt, i Midtergangen, for ret at slides op. Jeg fik nu Præsten formaaet til at udvirke hos Kirkeinspectionen, at Liigstenene blive optagne af Gulvet og hensatte paa et sikkert Sted. Især hjalp det, at Otto Krumpens Liigsten var der imellem.

Her i Aalborg har jeg endnu aldeles Intet seet. Da jeg imidlertid nu snart skal paa Vandring omkring, maa jeg slutte med mange, mange Hilsener fra

Deres med oprigtig Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

P. S. Senere, end omtrent den 12te ville Breve ikke træffe mig her. Min Adresse bliver derefter Aarhus. Skulde De tilfældig see Nogen af Mine, beder jeg Dem hilse dem.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 17. September 1850

Min kjere Worsaae!

... Ved at see alvorlig paa Smedesagerne fra Thiele have vi opdaget en ei uinteressant Ting, nemlig, at 3 af de meget forrustede Jernstykker ere File, rigtignok huggede paa en mindre god Maade, end den Herr Nailor nu bruger. Det er første Gang, troer jeg, man har fundet File fra Oldtiden. At man maatte have havt dem, kunde man see af Sagerne, men hvorledes vare de? Jeg har modtaget fra Akerman Adskilligt, hvoriblandt interessante Proceedings af det gamle Antiquarian Society, som der lader til at være kommen nyt Liv i. Hvad er det, man har spurgt Dem om med Hensyn til Herr Bertram, der var Lærer ved Søcadetacademiet? Jeg troer, jeg har endnu en Auctionsfortegnelse over hans Sager og i min Kobberstiksamling Adskilligt, som har været hans. Fra Wester-

gaard har Strunk [modtaget] en Synopsis af British Museum for 1850. The Ethnografic Room er kommen op; midt i det staae 12 Skabe med various antiquities, temporarily deposited there! Det maa ellers være Fanden til Værelse, med 74 Skabe, eller ogsaa maa disse være meget smaa. Ikke et Ord mere staaer der om Antiquiteterne. Man har besynderlige Ethnographica: en Gipsafstøbning af Flaxmann's: „Achilles“ Skjold, Model af Nelsons Skib og af Blach Friars Broen! ...

Deres

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Aalborg, 18. September 1850.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Som sædvanligt, er jeg bleven opholdt her længere, end jeg havde ventet. Mangehaande Forretninger ere Tid efter anden komne til her, bl. A. har en Udflugt i Vendsyssel medtaget fire Dage. Men den har ogsaa givet mig noget Udbytte.

Siden jeg tilskrev Dem sidst, har jeg været ved den mærkelige Runesten paa Fjelrad Mark, Gunnerup Sogn, som hidtil er bleven kaldet Baldersstenen og som er bleven udgivet for at være sat af en vis Baldur over hans Fader Kong Snigur; hvorom bl. A. see Pontopp: Danske Atlas. Stenen laa omvæltet paa Marken, men ved Hjælp af Herredsfogeden Justitsraad Hvass, hvem jeg tilskrev desangaaende, fik jeg Stenen saaledes reist inden min Ankomst der til Stedet, at jeg kunde læse, hvad der var tilbage af Indskriften. For mig, stod der (efter en omhyggelig Vadskning af Stenen)

: tuki : raispi : stini : þæisi : auk : karpi : kur

. . . mak : sin : þaikn : kuþan : auk

þufu : muþur : sin(ǰ) : þai(r) : lika : biþi : i : þana : hauki

abe : . . . s . . . is . . . si

Ved samme Leilighed opdagede jeg en fjerde, hidtil ukjendt Linie, men i denne vare Bogstaverne langt videre fra hinanden og desuden saa vanskelige at læse, som Stenen laa, saa jeg kun kunde tyde enkelte Bogstaver. Men jeg nærer det Haab, at naar Stenen bliver reist og henflyttet til Kirkens Vaabenhuus, hvorom jeg nu har anordnet (for 12 Rbdlr.), vil baade denne Linie og det med Prikker ovenfor Anførte blive noget mere kjendelig. Det er mærkeligt, hvilken Forandring det gjør, naar Lyset falder fra en anden Side paa Stenen. Denne Runesteen maa efter min Mening være hedensk. Indskriften omtaler jo bestemt, at „begge“ de Folk, for hvem Stenen er reist, „ligge i denne Høi“, og desuden er der endnu paa det Sted, hvor Stenen ligger, svage Spor af en Gravhøi, som endnu i Folkeminde var til. Men den er saa udpløiet og saa omgravet ved Kartoffelkuler etc., at det vilde være forgjæves at vente at finde Oldsager der. Stenen ligger forresten ikke saa kort fra Kirken, omtrent midtvejs mellem Fjelrad og Haals Marker. Den er meget svær. Jeg arrangerede, at den nu kommer til at staae i Gunnerup Vaabenhuus ved Hovedindgangen til Kirken og paa den anden Side en mindre Runesten, der nu staaer eller ligger paa Gunnerup Kirkegaard op imod Diget med Indskrift:

austin : sati : stun : þansi : abt : ʒsulb : faþur :
sin.

Denne Steen synes i det Hele at være en god Deel yngre, end den forrige. Ved Runestenen i Ferslev Kirke-muur

. . . sati : stin þansi : aft :
ʒsta · sun · sin · lutaris . . .

saavel som ved Fragmentet i Præstehavens Dige

. . . sti · runar :

har jeg ogsaa været, hvorimod jeg forgjæves eftersøgte den Runesten, som forhen fandtes i Gudum.

I Nørholm Kirke har jeg med Pastor Blicher beseet den gamle Altertavle, som der var Tale om at udlevere til Museet imod en ny Tavle, om end af den simpleste Slags. Den er ret curieus fra Stutningen af det 15de eller Begyndelsen af det 16de Aarhundrede af den Art, som man seer saamange her i Landet i gamle Kirker. Iøvrigt ret godt Arbeide og dog nogenlunde bevaret. I Midten Korsfæstelsen og i Fløiene en kronraget Munk med en Monstrants og en Bog i Haanden, samt i den anden Fløi en Konge med Krone, Sværd i Haanden og et Skjold hvorpaa tre Løver. Ogsaa den er omtalt i Danske Atlas. Provsten, Deichmann i Ferslev havde aldeles Intet imod, at den kom bort, men jeg forbeholder mig nærmere at afhandle med Dem desangaaende. Omkostningerne ved Transporten ville jo altid løbe en Deel op. Noget særdeles Udmærket er den ikke. Der er desuden heller ikke mindste Fare for, at Tavlen skal komme ud af Kirken for det Første. Eierens Bo er under Concurs og deri er den bedste Garanti for, at ingen ny Altertavle bliver anskaffet for det Første.

Denne Tour til Nørholm gav mig Anledning til i Sønderholm Kirke at see en prægtig Liigsteen med Malm-indfatning over Gabriel Gyldenstjerne til Restrup † 1555 og Fru Kirsten Friisdatter. Jeg skal see at faae den optaget af Gulvet og bevaret. Ligeledes undersøgte jeg en af de smukkeste Langdysser her i Egnen, som ligger tæt ved Sønderholm By paa en Bakke. Den er c. 70 Skridt lang og 12 Skridt bred, omsat med 52 store Stene og indeholdende et Steenkammer, bygget af 6 Underliggere med en uhyre Overligger. Jeg var saa heldig at udvirke, at Eieren underskrev en Declaration, hvorved han og efterkommende Eiere af Gaarden forpligte sig til at frede dette mærkelige Oldtidsminde uden nogensomhelst Godtgjørelse. Netop i Dag ved min Hjemkomst fra Vendsyssel havde jeg den Glæde gennem Pastor Blicher at modtage Documentet i fuld færdig Stand til Tinglæsning.

Under mit Ophold her i Staden har jeg ligeledes havt den Fornøjelse at formaae Eieren af den saakaldte Kong

Hans's Gaard til gratis at udstede en lignende Declaration, hvorved han forpligter sig til at frede de tvende udenfor hans Gaard staaende gamle Steenfliser med Munkeskrift (den ene: „O rex glorie, Christe veni cum pace 1521“, den anden: „Ano MVCXXI Jhs. Maria. Anna“). Den er formodentlig nu allerede tinglæst. Jeg venter den oversendt til Kiøbenhavn.

Til Oxholm eller Øekloster naaede jeg dog forleden Dag, og forefandt der ganske rigtig et fortræffelig bevaret, om end noget overmalet Sacramenthuus omtrent fra Aar 1500. Det er større og rigere udziret, end det i Haraldsted. Det er c. 6 Al høit og af meget zirligt Arbeide. Jeg kan ikke sige, hvor det glædede mig at finde det saa smukt. Paa Bagsiden af selve Kassen stode de udskaarne Ornamenter endnu med Egetræsfarven paa rød, og blaa og grøn Bund i de forskellige Feldter. Det staaer tæt op til Alteret og bruges endnu til Kirkens Kar. Da det holdes i Hævd, kunde der ikke være Tale om at flytte det. Præsten Hr. Bagger interesserede sig meget derfor. Ligeledes morede det meget Godseieren Hr. Agent Nyholm at han i sin Kirke havde en saadan Mærkværdighed. Jeg haaber saaledes ganske vist, at det skal blive godt fredet.

Ved et Besøg hos Biskop Fogtmann, fortalte han mig, at ifølge hans Indstilling havde Cultusministeriet nylig resolveret, at en ved Syn udsat Opmaling af en Stol i det saakaldte Nonnechor i Vreilef Klosters Kirke skulde stilles i Bero, indtil det ved en Kyndig var bleven undersøgt, hvorvidt den havde antiquarisk Kunstværd. I den Anledning bad han mig, om muligt, at reise til Vreilef og undersøge Sagen. Endskjønt det var imod min oprindelige Reiseplan, ansaae jeg det for Pligt at foretage denne Undersøgelse strax, da det i mine Tanker er af stor Vigtighed at faae Autoriteterne i Gang med at spørge Antiquarerne til Raads i slige Affairer. Imidlertid kom der ikke stort ud deraf. Jeg traf en Stol høit oppe under Hvælvingen, hvortil der ikke engang længere var nogen Indgang. Den var fra det 17de Aarhundrede af jævnt Arbeide og nu meget ramponeret. Rundtom sad Malerier paa Lær-

red af Apostlene, som vel ikke vare af Værd, men alligevel har jeg i Sinde at foreslaae, at man heller istedetfor at overstryge Stolen med Perlefarve, hvilket ufeilbarlig vil skee, hvis den skal opmales, maa nedtage den heelt, især da den vansyner Choret og aldeles ikke i og for sig har noget Kunstværd, men at man dog aftager Malerierne og indsender dem til Museet som Exempler paa, hvorledes Adelspersoner dengang prydede deres Kirkestole. Man kan jo altid have dem liggende eet eller andet Sted.

Underveis opdagede jeg meget curieuse Malerier i Sulsted Kirke fra det 16de Aarhundrede. Hvælvingerne i hele Kirken vare nemlig prydede med bibelske Forestillinger af Jesu Liv, hans Fødsel, Ungdom og Lidelses-historie. Nedenunder stode Bibelsprog og Forklaringer over Malerierne. Med samme Skrift stod paa en Hvælving i Skibet: „Anno dni m. d. x. l. viii da loud Erliche og velbiurdighe ma(n)d iost høg tyl wangz gaard thene Kircky formalle hans maller y randers“. Med nyere Skrift stod lige overfor: „Anno 1599 lodt Erlig oc welbørdige Mand Stiuge Høg til Wangsgaard forbedre denne Kirke med Formalling“. Selv paa Taarnhvælvingen var der Malerier af Sancta Anna, Sancta Katrina, S Barbara, S Dorothea m. fl. Det Hele ret godt bevaret og i mine Tanker meget curieust. Tilsyneladende var der ikke faa Reminiscentser af Catholicisme i Forestillingerne. Lignende Malerier saa jeg ogsaa paa en Hvælving i Gudum Kirke ved Lindenberg, maaskee endog fra selvsamme Tid og selvsamme Mester.

Provst Deichmann i Ferslev (i hvis Annexkirke Voldsted jeg traf en heel Deel mærkelige Udhugninger i Granitstene omkring Kirkedøren) fortalte mig, at hos hans Broder i Eveldrup Præstegaard pr. Hobro beroede adskillige Broncesager, der vare fundne i en Mose. Han lovede mig uopholdelig at tilskrive Broderen om at indsende dem til Kjøbenhavn det snarest muligt. Det lod til at være Spiralringe, Tutuli etc.

Forresten har jeg her i et gammelt Skab i Frue Kirke gjort et ret mærkeligt Fund, som vil blive en kjærkom-

men Aqvisition for Museet. I en Krog stod mellem al Slags Skramleri en *emaileret* Lysestage omtrent af samme Art, som den, der allerede findes i Museet i det første katholske Værelse. Det ene Been havde været afbrudt og et nyt var tilsat. Men jeg blev naturligviis meget glad ved dog at finde den nogenlunde bevaret, skjønt ogsaa noget af Emaillen var udfalden. Pastor Schurmann var saa god paa min Opfordring at love at ville skaffe den indsendt, og baade Stiftamtmanden og Biskoppen havde aldeles Intet derimod. De vare endog fornøiede over at kunne tjene Museet. Jeg tog saameget mindre i Betragtning at bede om den, som det efter Alles Erklæring var et reent Vidunder, at den ikke allerede forlænge siden var bleven solgt ved de mange Auctioner, paa hvilke Kirkens gamle Inventarium endog for kort siden var bleven afhændet. Der staaer kun tilbage for Kirkeinspectionen formelt at erhverve Tilladelse til at indsende den, hvorpaa Pastor Schurmann har givet mig Løfte om, snarest muligt, at tilstille Dem den.

Imorgen tidlig afgaaer jeg til Randers. Jeg venter at blive der 4 à 5 Dage eller noget mere, hvorpaa jeg over Meilgaard tager til Aarhus. Om ikke lang Tid venter jeg saaledes at retournere til Kjøbenhavn. Tiden er jo ogsaa allerede rykket betydelig fremad. Jeg har af og til adskillige drøie Toure.

Med mange Hilsener til Alle forbliver jeg altid Deres
med sand Høiagtelse hengivne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 29. August 1852

Min kjere Worsaael

... Dersom jeg nu var en af de vrantne Bestyrere af Museer, vilde jeg sige, der er ingen, der plager os mere end de, der ville vise os Tjenester; vore Fjender kunne vi tage os i Agt for, men disse —. Jeg vil blot nævne Dem nogle Navne som Kruse, Schiøtz, Kamla etc. etc., dog kunne de ogsaa virke meget godt, og man maae tage sig i Agt for at være ubillig eller fordre for meget. Jeg har to Gange i disse Dage maattet tale Rosenborgs Sag, den ene Gang med Hensyn paa Fred. d. VI Værelse, der snart skal rømmes, men hvoraf flere Ting forekomme mig højst interessante, som Portraitterne af hans Moder og Alses Tegning af hendes Profil, et udmærket Maleri af Juel, som forestiller Marie Sophie Frederikke spadserende med sin Datter i Frederiksberg Have, Kongens Arbejdsbord o. s. v.. Der er Sager, som ikke ville passe paa Rosenborg og vare vel store, som Kongens Seng, men et Udvalg burde træffes. Jeg haaber, det be-roer til Levetzau og De er her. Sally førte mig ind i Værelset, hvor jeg ikke har været i 10 Aar. Jeg sagde min Mening, men Udførelsen? Da jeg skal modtage Malerierne paa Enkedronningens Palais, som tilhøre den store Malerisamling, faaer jeg vel noget mere at høre derom. — Den anden Anledning til at tænke paa Rosenborg var, at en fattig Mand tilbød et lille Taffeluhr, som upaatvilelig har tilhørt Christian den 3dies Dronning, det har

Aar 1556 og midt i det danske hendes Vaaben. Dette kunde man nu ikke begribe var mærkeligt og sjeldent. Efter at man havde sendt Manden fra Herodes til Pilatus, maatte jeg overhugge Knuden og købe Uhret og betale 20 Rdl for det og vente en Bestemmelse om det. . . .

Deres

Thomsen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 1. Juli 1853

Min kjere Worsaae!

Jeg maae dog vise Dem, at jeg endnu ikke er død af Cholera eller syg af Skræk over den, som kun alt for mange ere. Imidlertid vinder den Djevel gandske langsom og methodisk Terrain og faaer vi ikke snart Omslag deri, er det ikke godt. Følgen har været, at Apothekerne ere halv belejrede og Notarius publicus har hverken kunnet faae Roe til at spise eller faaet Tid til at sove for Testamenter og Codiciller til Testamenter, han har at expedere.

Vi vare netop i den allerbedste Gang med Reisende, og alt var i skønneste Flor, vi havde faaet Regn, da med et denne Djevel bringer Forstyrrelse i saare meget. Sverrig er et tillukket Land for os, Reisende skyer Kjøbenhavn og gaae alle andre Veje for at undgaae Quarantaine. Gartnerne bande, ingen vil spise Jordbær, som fra 3 Mark faldt til 1 Skill., Meloner og Agurker samt Salaten ere halv forbuden Vare — imidlertid er der solgt mere Port-Vin i en Uge end i et halvt Aar.

Jeg har imidlertid ej glemt Hoffmann og sendt ham 20 Skrifter om de nordiske Oldsager, alle i presentabel Stand, deraf 14 Exemplarer af MHR. Bog, 6 af Ledetraaden, men som jeg tilskar eller rettere beskar for og bag, thi at sende højtravende Beskrivelser ud over den nordiske Litteratur og kunstige Subskriptionsplaner for at hjælpe paa Oldskriftselskabet og dets Secretair kan jeg ikke beqvemme mig til, intet af dette passer for Jern-

banefolk. Derimod vil jeg ikke rose mig af at have faaet besørget noget af de Breve, som skulle expederes i Anledning af de ved M.Hr. erholdte mærkelige Oldsager. ...

Deres

Thomsen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 19. Juli 1853

Min kjere Worsaael

Jeg vil give Dem et Livstegn, da man vel kan blive noget urolig for de, som ere her.

De vil af Avisen see, hvor slemt Døden huserer iblandt os. Det som er især farligt og vanskeligt at skildre Dem, det er den Skræk ja Rædsel, som har betaget saa mange. Tilpas er næsten ingen, man føler allehaande Fornemmelser, men der er Grader, jeg vil ikke sige mine Omgivelser fri. Min Broder i Banken er svag, har altid lidt af Mavesygdomme; da det blev galt, maatte jeg fløtte ham fra Amaljegaden til min Bolig, det har virket beroligende. Herbst har samme Sygdom som min Broder, den eneste Cur jeg veed derfor er: *reis bort*. Jeg har og i Dag været hos ham og haaber, han sætter af Imorgen til Selchausdal eller Eriksholm; han laae i Sengen, men var bedre; min Broder laae ogsaa. Da Oberst Ræder, vor Gjenboe i Amaljegaden, er død idag, og Piger i min Broders Gaard ere blevne syge af Cholera, ligesom Rygtet gaaer, at gamle Collin er angreben, har jeg maattet gribe til og faaet vor gamle Husjomfrue ligeledes til at fløtte til mine Værelser. Strunk vil jeg ikke have skal ligge borte fra alle, ham fløtter jeg ligeledes over til mig, saaledes at der bliver en hel Colonie, men det beroliger mere de Frygtomme, og dertil henhører i visse Maader Strunk.

De har vel seet, at stakkels Krohn har mistet sin Kone af Cholera, Hornemann sin Søster Fru Liebmann. Nyhavns Charlottenborgside er farlig.

Man har villet, at man skulde lukke Musæerne, jeg er af en anden Mening derom, de ere ingenlunde overfyldte. Jeg og Strunk havde i Oldsags Musæet 46 Besøgende Igaar — i de to Timer, disse saae paa Oldsager, glemte at tænke paa Cholera eller tale om Sygdommen, og det er tjenligt. Beqvemmere var det at reise bort, men der er mig for meget anfortroet til, at jeg vil gjøre det i dette Øieblik, da jeg ikke kan vide, om de, jeg vilde sætte i mit Sted, leve, og der vilde opstaae Forstyrrelse, om jeg nu reiste. Men, om 14 Dage haaber jeg, Sagerne ville have rettet sig. Den 15de Aug. bør jeg, om jeg nogenledes kan, sidde ved en Mynt Auction i Leipzig, — og den 2. Sept. ved en anden i Mayntz. Jeg vil betænke mig paa at overvære Mødet af Antiquarerne i Nürnberg. Lidt underligt forekommer det mig at læse, at mange berømte undertegne, at England og Frankrig have *Nationalmusæer*, men Tydskland intet. Dersom der ved *Nationalmusæer* forstaaes Samlinger af alt muligt med *Undtagelse af det Nationale*, da have England og Frankrig, men og Berlin, Dresden, Wien og München det, men skulle disse lærde Herrer vise os det virkelig nationale Musæum i Frankrig og England, fik de nok ondt at gjøre. Jeg har ikke fundet disse.

Rigsdagen sluttet i Dag, og Finantsloven er vel, som flere, gaaet igiennem. Jeg troer, man har andet at tænke paa end yderligere drille os — og Ministrene.

Deres

Thomsen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 7. August 1853

Min kjere Worsaae!

Jeg har modtaget Deres Brev fra Apenrade; det var mig kjert, at De saae Samlingen i Flensborg og Engelhardt. Aller Anfang ist schwer, men der vil Tid til, inden

en saadan lille Samling bliver populær; uden det faaer den ej Tilvæxt.

Dersom intet overordentligt skeer, og Gud sparer Liv og Helsen, vil jeg sætte af paa Mandag d. 8de for at være i Leipzig den 14de til den store Mynt Auction. Men da jeg ikke veed, om Herbst kommer ind, og selv i det Tilfælde vil jeg have meget at tale med ham om, sender jeg Dem de Papirer, som vedkomme MHR. Embede og i Deres Fraværelse ere komne her.

Hvorfor kan ikke den gamle Døbefont henstilles i Vaabenhuset eller Kirken? Det seer lidt naragtigt ud at see en Præst gaae ned i Døbefonten og prædike fra den. Den øvre Del var, som Brevskriveren mener fra 1599, men det var en Tilsætning, og Døbefonten uden Tvivl 599 Aar ældre.

Det er desværre sandt, hvad Brevskriveren ytrer om den utroelige Lyst, der haves til uden al Nødvendighed at bortfejle Ligstene, Epitaphier og Malerier af Kirkerne. MHR. maae see at finde paa Midler at stoppe dette Uvæsen, istedetfor at man skulle glæde sig ved at have noget i Kirkerne, pleje dette, ophjælpe det, naar det forfaldt, faaer man øde, tomme, hvidtede Rum.

Jeg kommer nu lige fra Skodsborg og fik ret talt med Kongen. Det behagede ham, at jeg kunde sige, hvor alle Musæets Kostbarheder stode i Banken, og Fløtningen var forberedt og vilde begynde i min Fraværelse. ...

Jeg hilser Dem venlig.

Min Adresse bliver for det første: Hofrath Gersdorff Oberbibliothekar i Leipzig.

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til C. J. Thomsen.

Frederikslund pr. Assens, 24. August 1853

Høistærede Hr. Etatsraad!

Jeg vil kun ved disse Par Ord takke for Deres sidste venlige Skrivelse med de deri indsluttede Dokumenter.

Allerede før jeg modtog Brevet, havde jeg til min Glæde seet af Aviserne, at De var borte fra det pestbefængte Kjøbenhavn. Efter Alt hvad De har oplevet der i den sidste Tid, kan De i Sandhed trænge til en Recreationsreise. Jeg haaber, at denne vil blive riig ikke alene paa Fornøielser, men ogsaa paa heldigt Udbytte.

Til Vedel Simonsen tør jeg, som jeg før har meldt Dem, ikke komme tidligere, end hen i September. Det er een af hans Griller, at han til den Tid vil have sin Samling at see paa. Men er den forrige Samling ikke endnu kommet til Kbhvn, faaer jeg en Ulykke af ham. Jeg skriver derfor ogsaa idag til Strunk, for at bede ham uopholdelig melde mig dens Ankomst. Manden er meget vanskelig at omgaaes, og det kan kun lidt nytte, at jeg forklarer ham, at Skipperen ikke har villet gaae til Kbhvn i denne Choleratid. Han anseer sine Affærer for saa vigtige, at de burde være hævede over slige Hindringer. Deres Erindringer skal jeg sikkert vide at anbringe paa rette Tid og Sted. Det er uden for al Tvivl, at den 6te October staaer ham i Hovedet.

Jeg er bange for, at det ikke bliver til nogen Udgravning iaar i Mosen. Først laa Tørvene paa Mosen, senere kom Høslætten, umiddelbart derpaa Høsten, som nu er i fuld Gang og endelig Cholera, der har været tæt ved Allesø i Villestofte, hvor den nok ikke er ganske ophørt endnu. Det er en vanskelig Tid for slige Undersøgelser; thi De gjør Dem ikke nogen Idee om, hvor Bønderne ere ængstelige for Choleraen. Jeg tager dog igjen til Allesø, for nærmere at overveie Sagen med Pastor Meldal; men jeg gjentager, at en Udgravning af *mig alene* paa den af os omtalte Maade er spildt Umage og Bekostning, især da jeg jo igjen iaar har seet, hvorledes Sagerne ligge i Mosen. Blandt de ikke faa, iaar opgravede Ting har jeg endnu ikke seet noget Stykke, der *uden* Spørgsmaal kunde godtgjøre Tiden. Men det kommer vel nok.

Det har glædet mig meget, at De deler min Anskuelse med Hensyn til Ringsted-Sagen. En Undersøgelse, som den, maa foretages ordentlig, saa man kan være det be-

kjendt. Flytningen af Museet lader da omsider til at blive effectueret. jeg vil nu kun ønske, at den Flytning vel var overstaaet. Det er tilvisse en vidtløftig og i mange Henseender ubehagelig Historie.

Omtrent indtil den 14de September er min Adresse *Nørre Aaby pr. Middelfart*, hvis der var noget, som De særlig vilde meddele mig. Turde jeg bede Dem hilse alle Venner og ikke mindst Gersdorff, som jeg unægtelig holder meget af. Med de bedste Ønsker om Alt muligt Held paa Deres Reise, forbliver jeg Deres med

sand Høiagtelse

hengivne

J. J. A. Worsaae.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

(Oktober) 1854.

Min kjere Worsaae!

... Der kommer dog hvert Aar flere Runestene frem, blot det maae være en mærkelig, jeg er kjed af de sædvanlige og af Forsøgene at finde historiske Personer og Begivenheder paa dem, som man med Magt vil indtvinge — men de kunne paa anden Maade være interessante for Expl.: vise hedenske Tendenter og oplyse flere Forhold.

Jeg har endnu lang Tid at forvinde den nye Plage, Kongen tog strax til Frederiksborg, saaledes at jeg ikke har faaet ham takket, det forestaaer for

Deres

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til hans Forlovede.

Kjøbenhavn, Kronprinsessegade 395. 9. Juni 1857.

... I Morges var Oehlenschlæger et Øieblik inde hos mig før jeg endnu var staaet op, og vilde paadutte mig, at jeg bestemt skulde ind i den diplomatiske Carriere og sendes til London. Jeg vilde naturligvis ikke ud med Sproget, men han blev ved sin engang udtalte Mening, der forresten, som jeg senere hørte, skriver sig fra hans Kone, der med den Damerne egne Skarpsindighed havde opdaget, at der maatte være noget ganske aparte paa-færde, siden Krieger saa stadig havde Conferencer med mig og siden jeg nu saa pludselig igjen reiste til Hagested. Hun fortalte mig, at hun var blevet meget forskrækket for, at hun skulde miste os for længere Tid, hvortil jeg svarede, at det saamænd ingen Nød havde.

Krieger var da hos mig i Morges, og vi talte længe og meget alvorligt om Sagen. Han gav mig for største Delen fuldkommen Ret i min Betragtning af Forholdene, og sagde at han baade forstod og respecterede mine Indvendinger imod Forslaget. Kun befrygtede han, at det vilde blive dobbelt vanskeligt at faa mig ind i Carrieren, naar jeg strax vilde have en overordnet Post. Til London vilde det i Særdeleshed næppe lade sig gjøre at sende mig som Øverstbefalende strax, da det, saa at sige, er vor første diplomatiske Stilling. Derimod spurgte han mig gjentagne Gange, om jeg da vilde modtage en Post som Charge d'Affaires eller noget lignende paa et andet Sted som en Overgangspost, hvortil jeg i Henhold til vor Aftale svarede: „*Ja paa et Aar eller saa foreløbigt.*“

Muligen tænkte han, at Sligt lettere lod sig iværksætte. Jeg foreholdt ham ogsaa, at hverken Du eller jeg havde stor Lyst til bestandig at være borte fra Danmark og fra alle vore Kjære her, hvortil han bemærkede, at der jo ogsaa var Poster herhjemme, som jeg, efter hans Mening, godt passede til, t. E. Departementschefsposter i Udenrigsministeriet. Jeg var meget glad over, at vi ret kom til at udtale os for hinanden, da jeg rent ud fremstillede ham hele vor Anskuelse af Situationen. Han var ogsaa yderst tilfreds med, at jeg havde handlet saa bestemt og hurtigt, og jeg er overbevist om, at han gjør Alt, hvad der staar i hans Magt, for at sætte mig ind i en hæderlig og interessant Virkekreds. Men om det endnu lader sig udføre, turde dog være særdeles tvivlsomt. Jeg for min Deel tror det ikke. Men jeg vil nu lade Skjæbnen raade . . .

J. J. A. Worsaae til hans Forlovede.

Sorø, 6. August 1857.

. . . Kongen ankom henimod Kl. 10 paa Akademiet ledsaget af sex Ministre og et stort Følge af Læge og Lærde. Vi spiste først en „staaende“ Frokost og derefter gik vi igennem det jublende og tro Folk til Kirken. Jeg havde i Forvejen blottet Graven under Kong Olafs Ligsten og i Forening med Professor Ibsen (Anatomen) begyndte jeg nu at borttage de Stene, hvormed Graven havde været dækket. Efter en møjsommelig Søgen med Knive eller Skeer eller selv med Fingrene, lykkede det os omsider at bringe det meget fortærede Skelet frem. Graven var nemlig helt fyldt med Jord og Stene; det var ogsaa tydeligt, at der i Graven havde været en temmelig simpel Egekiste med Jernbeslag. Hovedet var næsten ganske fortæret og de øvrige Dele af Skelettet betydeligt hensmuldrede. Man kunde tydeligt see, at Skelettet havde tilhørt et ungt Menneske af temmelig lav Vækst, hvilket ogsaa stemmer med Krønikernes Udsagn, at Olaf døde i en Alder af mellem 16 og 17 Aar. Forresten fandtes ikke det Mindste nedlagt

med ham. Efter dette, ikke meget store Udbytte, gik Kongen lidt omkring i Kirken og besaa navnlig de Absalonske Relikvier, hvoraf jeg tilbageleverede flere, som jeg i længere Tid har havt inde til Restauration i Kjøbenhavn. Da imidlertid Kl. kun var eet og Taflet først var ansat til Kl. 4, var Minister Hall, der fungerede som Vært paa Akademiets Vegne, meget bange for, at Kongen ikke skulde faa noget at gjøre i Mellemtiden. Men heldigvis havde jeg ved Siden af Kong Olafs Grav fundet en anden og ældre, som efter al Rimelighed maatte hidrøre fra een af Esbern Snares Slægt, fra een af hans Sønner eller Sønnesønner, da, ifølge de gamle Krønikers Udsagn, Esbern og hans Æt skulde ligge begravet under Knæfaldet ved Alteret, ved hvis Side Kong Olafs Grav er. I omtrent 2 Timer maatte jeg da ligge nede i Graven og bringe al Jorden ud med den største Varsomhed. Men jeg havde dog den Glæde, at vi her fandt en Krieger liggende med et stort Slagsværd til to Hænder; Sværdet var lagt over ham fra Halsen af lige ned over Brystet. Af Ælde var det nu saa fortæret, at det kun kunde optages i Stykker, men vi fik det dog i hele dets Længde. Kongen fik nu saa stærk Lyst til at grave videre, at han vilde helt hen forbi Alteret med Undersøgelsen, men Tiden tillod ikke at gjøre mere. Gravene bleve nu omhyggelig rensede og dækkede og den nye Ligsten henlagt over Kong Olaf, og til stor Glæde for de fleste Tilstedeværende blev det nu anmeldt, at Taflet og Maden stod færdigt. For at Du, min egen søde Brud, kan faa en levende Forestilling om en slig Afføring, hvilket jo vistnok maa interessere Dig som vordeende Husmoder, har jeg vedlagt Spisesedlen og jeg har tillige vedlagt Musikprogrammet, der under alle Omstændigheder har Krav paa Din Deltagelse.

Krebse Suppe
 Melon
 Rouletter à la financière
 Fisk fra Sorø Sø
 Salmi af Ænder med Trøfler
 Ægte Skildpadde

Gemyser à la française
 Budding à la anglaise
 Dyreryg, Compôte, gelée
 Stilton Ost
 Kage
 Iis i Kurve
 Dessert
 Kaffe.

Chateau Margeaux
 Portviin, Madera, Steinwein
 Ponch à la Napolitains
 Chambertin Old Sherry
 Champagne crémant
 Vieux Cognac
 Malvoisir madera.

Musik-Program ved Hs. Majestæt Kongens allerhøjeste
 Nærværelse paa Sorø Academie den 5. August 1857.

- 1) Marsch comp. af Hs. Maj. Kongen.
- 2) „Glockentöne“, Sang af Proch.
- 3) Fakkeldans af Meyerbeer.
- 4) Arie af „Stabat mater“ af Rossini.
- 5) Andrew Galop af C. C. Møller.
- 6) Adagio af Mendelsohn Bartoldys Lieder ohne Worte.
- 7) Cavatine og Vals infernale af Op. „Robert“ af Meyerbeer.
- 8) Finale af Ball. „La Ventana“.
- 9) „Der Zigeunerbube“, Sang af Proch.
- 10) „Riberhuus“, Marsch af Ball. „Erik Menveds Barn-
dom“.
- 11) Drømmen af Ball. „I Karpatherne“ af Paulli.
- 12) „La Promessa“, Canzonetta af Rossini.

Stemningen ved Taflet blev efterhaanden meget animeret, da baade Maden og Vinen var af bedste Sort. Der udbragtes flere Skaaler, og efter at der var drukket en Skaal for Oldgranskerne og deres Præses, Kongen, som Ingemann foreslog, overdrog Kongen til Gamle Thomsen

at takke paa Antiquarernes Vegne. Thomsen svarede meget beskedent og mindede om, at det var de Unge, som nu skulde føre Videnskaben fremad. Dette kunde jeg ikke lade sidde paa mig, og da man derefter stærkt opfordrede mig til at udbringe en Skaal, foreslog jeg en Skaal for Historikernes og Oldgrandskernes tilstedeværende Senior Conferentsraad Werlauff, idet jeg mindede om, at Ingen havde virket saa meget for vort Kjendskab til Kongegravene, som netop han, og at det kun var ved at følge den Vei, som de ældre og grundige Lærde havde anviist, at de Unge kunde udrette Noget for Videnskaben. Imellem os sagt, kom jeg skikkelig godt fra min improviserede Tale, uagtet jeg allerede den Gang havde drukket saa mange Glas med mine Venner og Bekjendte paa en vis ung Piges Velgaaende, at det vakte mine Naboers billige Forundring. Blandt dem, der specielt drak paa min søde Bruds Velgaaende, maa jeg nævne Overmarskallen, Klavs Haxthausen, General Bülow, Statsraaderne Trap og Lund, Justitsraad Sally m. fl. . . . Det gjorde et meget godt Indtryk, at Kongen, baade da Ingemann's og Werlauff's Skaaler bleve udbragte, rejste sig fra sit Sæde og gik helt ned til den anden Ende af det lange Bord for at klinke med dem. Kongen var i det Hele saa lystig og munter, som han altid er, naar han er paa antiquariske Udflugter, og naar han ikke har sin Ægtehalvdel med sig . . .

Slagelse, 20. August 1857.

. . . Jeg har i Dag spadseret en hel Deel omkring i den stærke Solhede. Jeg bliver saa bruun, at Du vel næppe gjenkjender mig, naar vi engang sees. En Organist Rasmussen, som er en stor Ynder af Malerier og Oldsager, og som selv har en net lille Samling, har i Dag ført os omkring i Kirkerne. Vi besaae først St. Mikkels Kirke, som skal være bygget af Biskop Svend Nordbagge i Roskilde, hvem Du som en god Historiker nok kjender. Men af hans Bygning er i al Fald nu intet Spor, med Undtagelse maaske af enkelte Former og Søjler og Capitæler.

I Kirken er nogle mærkelige emallerede Sager, et Reliqui-skriin og nogle emallerede Lysestager, som jeg haaber at acquirere for det oldnord. Museum. I de to andre Kirker, St. Peders og Hospitalskirken, navnlig i den første, traf jeg en gammel Døbefont og nogle ældgamle Liigstene.

Senere var jeg ude paa Ruinerne af det gamle Antvorskov Slot. Gjennem en smuk Allee, som dog ikke skal være den oprindelige Slotsvei, kom jeg til Slotsbanken, som nu bliver udjævnet, og som saaledes er bleven og bliver omrodet, at der ikke en Gang i Grundmurene bliver ladet Steen tilbage paa Steen. I de svære Grundmure har man truffet en mærkelig Gravsteen, som jeg nok troer at kunne redde for Museet. Overalt paa Banken, som nu er gjort til et Haveanlæg, idetmindste for en Deel, seer man Stumper af Menneskebeen, af Munke, af Riddere og Svende, som have søgt Hvile paa den ærværdige Klosterkirkegaard, men som nu ligge adspredte for alle Vinde og traadt under Fødder. Jeg bliver altid alvorlig stemt, naar jeg bliver Vidne til en saadan Ødelæggelse.

Hvorledes vilde man ogsaa kunne lade være at tænke paa Forgængeligheden af det Jordiske, af Høihed, Glands og Magt, naar man forgjæves nu søger efter de stolteste Kongeborge, og efter de forhen mægtigste Kongers Aske og Hvilesteder. Det er en mægtig Lære for os, at vi ikke ene skulle eftertrægte det, som Møl og Rust kan fortære, men at vi ogsaa skulle vende vore Blikke mod det Høiere og at vi i vort Liv skulle søge at udrette Noget, som kan overleve Ødelæggelsen af de stolteste Bygninger og de prægtigste Gravminder. For mig i det mindste er Synet af det Jordiske Forgængelighed altid en Spore til fremtidig Virksomhed. Det forekommer mig ogsaa, at der ligger noget Begeistrende i den Tanke, at man mulig ved en rigtig Benyttelse af de Evner, der af Gud er nedlagte hos Mennesket, skulde kunne overleve den truende Ødelæggelse og Forglemmelse ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Frederiksborg Slot, 13. Maj 1858.

... Klokken tolv var jeg her i Byen, hvor en Mand fra Slottet ventede paa mig. Jeg har faaet anviist Bolig i Grev Knuths forrige Huus. Strax efter min Ankomst mødte Bagagevognen med Samlingen, og da man fortalte mig, at Kongen med Utaalmodighed ventede paa Udpakningen af Sagerne, gav vi os strax i Færd med dem. Vi fik dem akkurat udpakkede, da Kongen kom. Han gik nu omkring en Times Tid med mig, og da jeg imidlertid fik Tilsigelse til Taflet, gjorde jeg Visit hos Grevinden, som ikke tog imod, og hos Cavalererne, nemlig Hegermann-Lindencrone, Berregaard og Etatsraad Lund. Ved Taflet blev jeg tilsagt til at sidde ved Siden af Grevinden, vi fik os en ganske jævn Passiar, hvori Kongen stadig deeltog. Da Kongen spurgte mig, om jeg ikke havde Lyst til at see en stor Steendysse i Nærheden af Byen, blev det bestemt, at der skulde gjøres en Kjøretour derhen efter Bordet. Vejret var ganske deiligt og vi fik tillige en lille Spadsere-tour over en pløjet Mark med diverse Grøfter. Jeg fandt til min Overraskelse et herligt Monument, som Kongen derfor paalagde mig at faa fredet. Baade paa Hen- og Hjemtouren nød Din Mand den Ære at kjøre alene med Kongen i hans Vogn — en Ære som ikke før er blevet mig tildeel.

Frederiksborg Slot, 14. Maj 1858.

... Jeg har i Formiddag været i flere Timer i Kongens particulære Samling, hvor der er skammelig koldt paa

Grund af det derværende Steengulv. Gulvet er nemlig lagt med gamle Marmorfliser. Jeg skal imidlertid nok klæde mig varmt paa ...

Frederiksborg Slot, 15. Mai 1858.

... Just som jeg skal gaa til Taflet erfarer jeg, at Kongen nu *før Bordet* vil underskrive min Udnævnelse til Rosenborg, og at han tillige vil uniformere mig som henhørende til hans Huus. Det bliver mig en Udgift. Men jeg haaber nu dog omsider, at Rosenborg Sagen skal være endt. Hurra ... I umaadelig Fart. Alle have interesseret sig for mig. Trap har selv afskrevet Forestillingen, for at den kunde blive afgjort, medens jeg var her. Er det ikke smukt?

Frederiksborg Slot, Søndag Morgen, 16. Mai 1858.

Jeg blev afbrudt i Gaar Morges, da jeg var i Færd med at skrive Dig til. Krieger vilde nemlig, at jeg skulde gaa en Morgentour med ham i det deilige Veir. Vi gik forbi Badstuen et godt Stykke ind i Skoven. Det var en sand Nydelse i Særdeleshed da vi fik os en meget interessant historisk-politisk Samtale.

Oplivet og forfrisket kom jeg hjem. Man kan ogsaa nok trænge til Motion, naar man dels arbejder endeel i den kolde Sal, hvor Kongens Oldsager staae, og naar man dels spiser og drikker godt hver Dag ved Taflet. Grevinden var taget til Kjøbenhavn fra Skodsborg af iforgaars, og hun var derfor ikke hjemme, da Ministrene kom. Taflet i Fredags var meget animeret og Kongen i særdeles godt Humeur. Om Aftenen havde Kongen Referat af Ministrene til Kl. 10—11, og i den Mellemtid fik vi os en fornuftig Whist hos Trap. Igaar maatte jeg først sørge for Fredningen af den tidligere omskrevne Steendysse og derefter begyndte jeg mit Arbejde i Cabinettet. Men jeg fik ikke stort bestilt paa Grund af de mange Besøg, jeg modtog. Først kom Hegermann og Lindholm,

som var arriveret med Arveprindsen i Anledning af Statsraadet. Efter Statsraadet kom Krieger, Wolfhagen og Andræ og som vi bedst stod og passiarede, tillige Hs. Maj. Vi fik os en meget humoristisk antiqvarisk Samtale, og da Kongen imidlertid var redet ud, ledsagede jeg Ministrene omkring i Slottet, som interesserede dem meget. Andræ har virkelig megen Sands for Sligt. Du kan tænke Dig, at han havde min Bog om de Danske i England med sig herud, han sagde mig adskillige Artigheder om den. Du ved nok, at jeg er ikke ked af det.

Just som jeg inden Taflet vilde hilse paa Unsgaard, erfarede jeg, at Forestillingen om Rosenborg ikke var reenskrevet endnu igaar Morges, men at Unsgaard og Levetzau havde havt en Conference om adskillige Punkter i Sagen. Trap og Krieger havde imidlertid med deres sædvanlige Energi foreslaaet dem at lade den reenskrive strax, saa Sagen kunde blive afgjort med det samme. Trap tilbød mig at skaffe en Afskriver, og een, to, tre var hele Historien færdig. Kongen havde desuden yttret, at han ønskede Afgjørelse saa hurtig, som muligt, da Hs. Maj. tillige vilde reglementere mig en Uniform. Før Bordet underskrev Kongen Forestillingen, og da vi samledes til Taflet, viste Trap mig Resolutionen, hvorved jeg blev befalet at anlægge Uniform som Cabinetssecretairens *om-trent* (dog heldigvis *uden* Epauletter) stærk mørkeblaa, næsten sort, med Tilbehør, hvilken Uniform jeg tillige skal bære som Inspecteur over de antiqvariske Mindesmærker paa min Reise her i Landet. Levetzau var meget glad og bad mig sidde ved Siden af sig omtrent ligeoverfor Kongen. Over Taflet sagde Kongen meget net til mig, hvad min Kone nu vilde sige til Uniformen, men han vilde dog ikke, som Tilfældet var forleden, da vi kjørte sammen, at mit aabne Bryst skulde være udsat for meget; han antog, at jeg til mine Reiser havde bedre af en lukket Uniform. Jeg maatte nu naturligvis drikke en Mængde Glas paa mit nye Embede. Foruden Prindserne vare alle Garderofficererne tilsagte, saa der var stort Taffel. Grev-

inden er endnu i Kjøbenhavn. Levetzau drak flere Glas med mig, og ønskede os bl. a. en snarlig *Forøgelse* af Familien. Strax efter at Taflet var forbi, rejste Ministrene (Krieger tog Brevet til Dig med sig) og Prindserne, hvorpaa Kongens nærmeste Omgivelser og jeg bleve tilsagte til at drikke Thee og spille Kort hos ham. Vi vare da samlede der til Kl. var over 11. Kongen var meget opmærksom og gemytlig. Han er ved alle slige Lejligheder særdeles elskværdig . . .

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 23. September 1858

Min kjere Worsaae!

Jeg skrev Dem nogle Linier til, fordi det var mig af megen Vigtighed, at De saae den hvide Doctors Samling, som nu skal være opstillet. Jeg gjentager Dem, at det af flere Grunde er vigtigt, og jeg haaber derfor, De viser Museet den Tjeneste. Jeg behøver ikke at gjøre Dem opmærksom paa, at man maae see skarpt til og ikke troe Dr. Fortællinger etc. Imidlertid er det sandsynlig, han har flere unique og vigtige Stykker; Broncer med ædel Rust lader sig ikke saa let fabriquere som Stensager, især naar de blot omgiøres.

. . . Fra Bruzelius har jeg en interessant Beretning om Personer ved Mødet i Berlin, som han characteriserer meget rigtig. Som jeg ventede, havde man angrebet vor Inddelingsmaade og begyndt med, at den ej passede for Brandenburg, sandelig et meget vigtigt Argument, man kan lige saa godt sige, den ej passer for Norge og det øvre Sverrig. Det er overalt et Spørgsmaal, om det sandede Brandenburg har været beboet i de ældre Perioder. Siden var det, og man kan nok sige Tydskland, Gjennemfart for evig Ind- og Gjennemvandring. Hvad der deraf kom til

Norden, kunde ej komme synderlig videre, anderledes var det i Tydskland. Hvorledes slap Cimbrer og Longobarder til Italien? Franker til Frankrige, West Gothe til Spanien, Vandaler til Africa, ej at tale om Hunner og Vender? Alt igjennem Tydskland, og dette i den historiske Tid. Folkene i den ældste Periode holdt sig mest ved Strandbrederne, jeg er vis paa, at man alt i Pommeren og paa Rygen finder, hvad Herrerne savne i Brandenburg.

Nogen Betænkelighed opvakte dog nok Sagerne fra Søerne i Sweitz, deriblandt Stensauge i Ben-Haandtag og andre Sten Oldsager, men Hr. Ledebur, v. Quast og Kammerherre v. Estorp ere saadanne Antiquarer, at de uden at see vore Samlinger dog vide Besked om dem — og mene vel omtrent som Textskriveren til den nye Udgave af Atlasset til Kuglers Kunsthistorie, der siger, vi inddele efter den Materie, Sagerne ere af!!!

Tre sindigere og dygtigere Mænd skulle imidlertid have besluttet at lægge Vejen hjem fra Berlin over Kjøbenhavn, vi ville nu see, om de ogsaa ville finde, at det er efter Materien eller af andre Grunde, vor Inddeling er gjort.

Jeg har ventet dem hele Dagen. Kommer de nu ej Imorgen med Obotrit, har de opgivet Reisen. Det var Lindenschmidt, Grotefeld og Baron Mayenfisch, som vilde tage hjem over Kjøbenhavn. Det vil ærgre mig, om de andres Snak har faaet dem til at opgive Reisen ...

God Lykke med Udgravningen siger

Deres gamle Ven

Thomsen.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Oktober, 1858.

Min kjere Worsaae!

Da jeg ej kom til Berlin, indbød jeg „die Hejden“ at komme her. Lindenschmidt, Grotefeld og Mayenfisch

modtog Indbydelsen, og det er netop tre af de dygtigste; desværre blev Mayenfisch kaldet til sin Kammerherretjeneste, og kun de to andre kom, men skulde den ene den 1. Oct. være i Mayntz; den anden samme Dag i Hannover. Imidlertid forbavsede og interesserede Musæerne dem, jeg maatte 4 Gange aabne Musæet for de nordiske Oldsager for dem.

Enhver Bestyrer af et Musæum anseer jeg for lig en General i sit Departement eller i det mindste Oberst, men hvad kan en General udrette, naar han mangler Captainer og Lieutenanter, og man, som i mange af Udlandets Musæer, fra Generalen uden Mellemlid falder ned til Underofficerer eller Oppassere. Jeg forklarede disse Herrer dette, men de kjende hverken Captainer eller Lieutenanter. . . .

Lev vel, reis lykkelig og udret noget er Ønsket
af Deres gamle Ven

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Frederiksborg Slot, 24. Mai 1859.

... Efter en meget behagelig Kjørsel kom vi lidt forstøvede hertil Kl. 11¹/₂. Jeg spiste da Frokost og klædte mig paa til Audients hos Hs. Majestæt. Der var almindelig Audients, hvorfor jeg fik Ordre til at møde hos Kongen efter Audientsens Slutning. Mellemtiden vilde jeg benytte til at hilse paa Grevinden, men inden jeg kom ind til hende, blev jeg kaldet til Kongen, som med sædvanlig Elskværdighed tog imod mig og førte mig omkring i over 2¹/₂ Time i hans Samlinger. Tilsidst gik han med mig helt op i den øverste Etage, hvor han lader indrette et Værelse til Oldsagerne ganske i gammel Stiil med udzirede Gibslofter og Egetræspaneler. Fra denne Sal førte han mig ind til Adjutanterne, som han overraskede sovende. Hs. Majestæt besøgte derefter Trap og Hegermann. Det er en stor Sjældenhed, at Kongen saaledes gaar omkring saa højt oppe. Men det morede ham særdeles. Han var ogsaa i et højst elskværdigt Lune, som han næsten altid er, naar han længe har syslet med Oldsager.

Jeg fik lige Tid til at pudse mig lidt til Taflet Kl. 5. Kongen drak Glas med mig og glædede sig til Udgravningen imorgen, som skal gaa for sig Kl. 7. Det er omtrent 3 Fjerdingsvei herfra henimod Kjøbenhavn.

Frederiksborg Slot, 25. Mai 1859.

... Imorgen gaar det løs paa samme Maade, som idag. Vi tog ud imorges Kl. 7 og jeg havde den Ære at kjøre alene med Hs. Majestæt. Kongen lagde Vejen gennem de smukkeste Steder af Skoven, for at gjøre mig en For-

nøielse, og jeg kan ikke nægte, at det var en stor Nydelse at passere fra den ene deilige Skovstrækning til den anden. Kongen var i det fortræffeligste Lune af Verden. Gravhøien var ikke saa overordentlig interessant. Vi fandt kun en stor Slibesteen til Steenredskaber. Men vi søgte saavidt muligt at holde os skadesløse ved muntre Maaltider.

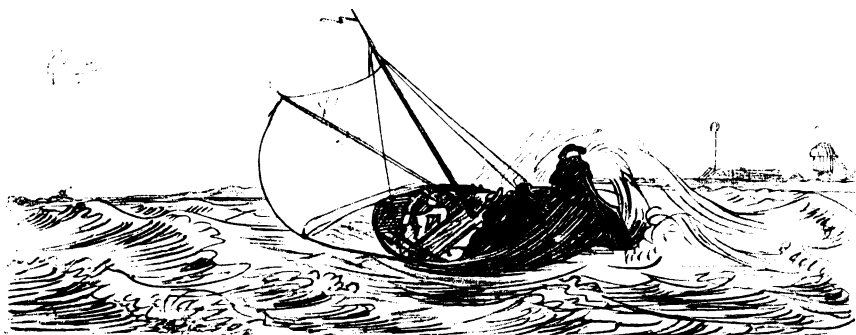
Først spiste vi Frokost Kl. 10, og efter den lavede Hs. Majestæt selv Kaffe til os. Senere Kl. 2 spiste vi varm Beufsteg med blødkogte Æg og dertil drak vi en ikke ringe Deel Champagne. Mellem disse Maaltider modtog vi Besøg af Grevinden tilhest ledsaget af adskillige Damer og Herrer. Kl. henimod 7 kom vi hjem her til Slottet, overdængede med Støv, og Kl. 7 maatte vi møde til Middag, hvor det igen gik meget levende til. Jeg sad ved Siden af Lieutn. Lüttichau og ikke langt fra mig sad Capt. Malling. De ere begge inviterede til at overvære Undersøgelseerne imorgen ...

... Veiret idag er ganske fortræffeligt, saa det tegner til at blive en god Tour. Det er kun Skade, at der er liden eller ingen Udsigt til Regn. Idag skulde vi grave, midt inde i en deilig sval Skov under høie, ranke Træer. Det er meget bedre, end igaar, hvor vi tilbragte hele Tiden paa aaben Mark i en ganske rædsom Solhede uden mindste Skygge. Jeg glæder mig til Kjørselen gennem Skoven ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Engestofte ved Maribo, Søndag Aften 18. September 1859.

... Imorges var heldigvis Veiret ganske anderledes, et rigtigt deilig Septemberveir, om nu endogsaa noget koldt. Kammerherren kjørte ud med os, for at vise os adskillige Voldsteder, gamle Kirker, Gravhøie o. s. v. Tilsidst landede vi paa en lille Øe, som i den tørre Sommer er kommet frem ude paa Maribo Sø. Tænk Dig, hvor det var interessant for mig, at vi her i en halv Times Tid

Antikvarisk Rejse, September 1859.
(Tegninger af J. Kornerup).

Tilbagevenden fra Underverdenen.
(Kornerup og Worsaae).

Regnvejrsstemning.
(Kornerup).

Rejsens Glanspunkt. Øen overleveres Inspectionen. Her Tale og Cantate.
(Tegning af J. Kornerup, September 1859).

samlede en heel Mængde raa Flintøxer, Flintflækker og andre Flintredskaber ganske af samme Art, som dem, jeg forhen har fundet i Østersdyngen. Men disse laa under saa mærkelige Forhold, at jeg næsten maa tro, at man her for første Gang har fundet Spor til et lignende Ophold af Urbeboerne paa Pælebygninger i Søen, som det der er paavist i Schweiz og andre Lande. Jeg var overordentlig lykkelig derover, især da jeg i Strandkanten langs Søen opdagede adskillige lignende Steenredskaber. Ved Bordet lod Wichfeld bringe Champagne og udbragte paa en meget net Maade min Skaal og udbad sig, at den ny mærkelige Øe for Fremtiden maatte blive benævnt „Worsaae's Øe“. Vi ere nu alle saa ivrige efter at finde Mere. Imorgen tidlig skulle vi have en stor Undersøgelse baade paa denne samme Øe og paa nogle andre omliggende smaa Øer, som ogsaa nu for første Gang er komne for Dagens Lys. Wichfeld er næsten ligesaa glad, som jeg, over vore nye Oldsager. Det vil blive et nyt Fremskridt for vor Archæologi. Jeg kan ikke nægte, at jeg har Held med mig baade i gamle og nye Sager ...

Maribo, 20. September 1859.

... Igaar Formiddags spadserede jeg med Henning og Elisabeth Wichfeld, som begge levende interesserede sig for Oldsager, langs Søkysten, hvor jeg paa de nu i Tørrken tørrede Grunde fandt endeel Steenredskaber og Spor af Pæle. Vi satte over til Øen og begyndte igen at lede. Det lykkedes os ikke alene at opdage en stor Mængde rare Steensager, men ogsaa at udgrave Pæle, som formelig vare tilspidsede og nedsatte rundt om i Leerbunden, især paa to smaa runde Ophøjninger. Efter at jeg havde arbejdet et Par Timers Tid der, arriverede to Baade med Damer og Herrer fra Engestofte. Foran i den ene Baad vajede et Dannebrogssflag med en firkantet hviid Træplade, hvorpaa jeg til min Forundring opdagede: „Worsaae's Øe, den 18. September 1859“, malet med store Bog-

staver. Selskabet gik nu i Land, stillede sig i Kreds om mig og afsang følgende Vers:

„Til klassisk Oldtids Tid vi festlig drage
til Øen lille vel, dog uden Mage,
At vie ind til Minde
Det Sted, som ogsaa gav,
Os Nøglen til at finde
Liv udaf dyben Grav
Skjønne Øe, som kan Hjertet fryde,
Skjønne Navn, som skal Øen pryde
Worsaae's Øe.“

Kammerherren holdt derpaa en net lille Tale til mig, hvori han navnefæstede Øen, idet han beklagede, at Du ikke kunde være tilstede. Han sluttede med at overantvorde Øen som et antiqvarisk Mindesmærke til fremtidig Fredning under Inspektionens Tilsyn, og til et synligt Tegn overgav han mig Stangen med Flaget. Under almindelig Munterhed tog jeg Stangen og udbragte derefter en Tak og et Leve for Øens Opdager og for Inspektionen og min tilkommende Lehnsherre, Kherre Wichfeld. Vi raabte Hurra saa det dundrede efter og Stemningen var meget livlig. De havde alle om Morgenens havt meget travlt med at arrangere det Fornødne. Idag er der nu bestilt et ordentlig malet Brædt, hvorpaa Øens Navn med store Bogstaver skal skrives, det skal da nedrammes paa Øen.

Belæssede med Oldsager seilede vi nu om til nogle lignende Øer, der nylig ere komne frem, og tog derefter hjem til Engestofte. Jeg havde iaftes saa travlt med at pakke alle Oldsagerne ind. Det er tilvisse et høist mærkværdigt Fund.

Rosenborg, 28. December 1859.

... Min Tour til Frederiksborg igaar begyndte ikke saa godt, da Veien var overmaade glat, ja saa glat, at vore Heste styrtede paa en af de steile Bakker. Imidlertid slap vi godt derfra. Mine Forretninger i Frederiksborg gik meget heldigt af. Jeg fik en saadan Mængde deilige og yderst

mærkværdige gl. Møbler, at Du vil blive ganske for-
bavset ved at see dem. Steffensen blev dernede, for idag at
samle dem, og imorgen haaber jeg at faa dem her til
Byen. Iaften sender jeg nemlig en stor lukket Meubel
Omnibus og en Meubelvogn til ned, for imorgen tidlig
at tage alt. Ogsaa af Malerierne venter jeg imorgen at
faa det Vigtigste. Jeg gjør alt for at kunne komme af
Sted igjen saa snart som muligt.

Igaar Nat igjen havde der været stærk Ildebrand i Fre-
deriksborg By. Ruinerne af Slottet ryge endnu, men Ud-
gravningen gaar dog rask for sig. En heel Deel af Kon-
gens Oldsager vare fundne i Gruset; jeg saa Arbejderne
optage flere, som vare ganske varme. I Kirken er der
uheldigvis styrtet endnu en Hvælving ned foran Alteret.
Men der er dog saa meget tilbage, at hvis det bliver
staaende, vilde det være en stor Skam, ikke at restaurere
det igjen.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Rosenborg, 9.—10. Januar 1860.

... Jeg er bleven Medlem af en ny stor kgl. Commission for Modtagelse af Bidrag til Frederiksborgs Gjenopbyggelse. Den vil give mig meget at bestille ...

... Her komme alle Slags Folk, Kunstnere og Haandværkere, for at søge Arbeide ved Frederiksborg. Det er kjedeligt for mig og værre vil det vistnok blive ... Jeg har idag været henne, for at see de nye prægtige Glas til Regalierne. Jeg har nu sat Alt i Gang, for snarest muligt at faa det hele i Orden. Det er nu ogsaa Alt her, hvad jeg ønskede fra Frederiksborg ...

Kjerteminde, 7. September 1860.

... Iøvrigt havde vi igaar en særdeles behagelig og interessant Tour, begunstiget af det skønneste Veir. Kl. 7 satte vi af og standsede først paa Schelenborg, hvor vi vilde hilse paa den unge Baron, for at erholde Tilladelse til at tage ud paa Øerne i Noeret. Han var i Marken, men til vor store Overraskelse bleve vi modtagne af den gamle Baronesse, som kom tilsyne i en mærkværdig simpel Dragt, men som viste os den største Artighed. Det morede hende øjensynlig, at vi interesserede os for hendes Dyr, hvoraf hun havde en stor Mængde. De deiligste tyrkiske Ænder, store Flokke af tæmmede Vildgæs, af Duer og af Geder spankede om i Gaarden, der forøvrigt havde et temmeligt simpelt, tildeels forfaldent Udseende. Hun gjorde os mange Undskyldninger, fordi Dyrene forarsagede saa megen Smuds i Gaarden. For ret at hjælpe os paa Vei ud til Øerne, lod hun strax spænde for en

Vogn og kørte selv med til den næste Gaard paa Baroniet Brockdorff, i hvis Nærhed Baaden laae. Paa Veien maatte vi gjøre en Afstikker med hende op til en Mølle, hvor der baade var en fortrinlig Udsigt ud over Hindsolmen og det omgivende Hav, og hvor hun tillige havde en Coloni af Cochinchinesiske Høns og af de deiligste hvide Kalkuner. Hun gjør sig nemlig stor Umage for, at holde Racerne ublandede. Det var forresten mærkeligt at see, hvor den gamle Kone, som nok er over 70, sprang let op og ned af Vognen. Hun havde kun et sort Forklæde over sin Kjole og en tynd Hat paa. Paa Brockdorff traf vi heldigvis Forvalteren hjemme. Efter at Baronessen havde viist os noget omkring paa Gaarden, hvor hun havde en Mængde deilige smaa Grise, tog hun tilbage. Forvalteren, en prægtig rask Mand, spændte nu for en Arbejdsvogn og af Sted gik det over Stok og Sten paa den rædsomste Vei over inddæmmed Strand, opfyldt med store Huller og Steene, til den første Øe, hvor Baadene vare.

Paa Stranden fandt jeg strax et Par af de karakteristiske gamle Steensager, men Forvalteren havde nu Baaden klar. Vi bleve prammede ud, siddende paa Huk med Knæene op under Hagen. Det sidste Stykke tog Forvalteren os paa Ryggen og bar os i Land. Det var meget morsomt og nu begyndte Undersøgelserne paa den ene Øe efter den anden. Jeg underviste mine Ledsagere og i Løbet af et Par Timer havde vi en stor Mængde raa Flintesager af den sædvanlige Art, dels opfiskede af Vandet, dels optagne lige paa Strandbredden. Du kan troe det fornøiede mig at see mine Formodninger fuldstændig bestrykede. Det var tilmed en sand Nydelse at færdes i det yndige Veir. Masser af Strandfugle flagrede omkring os, skrigende af Skræk over at see os i Nærheden af deres Reder. Men det var meget møisommeligt og varmt at undersøge Bredderne, da vi uafsladelig maatte bukke os.

Tilbagetouren fra Øerne gik for sig paa samme Maade som Hentouren med Pramning og Rygtransport. Men da vi kom over til Vognen med vort Bytte, havde Hestene

slaaet sig løs, og vare gaaede hjem ad Gaarden til, saa vi maatte vandre den daarlige, vaade Vei til Fods. Dygtig vaade om Fødderne og trætte kom vi til Gaarden, hvor vi styrkede os ved Mad og Drikke, som vi havde været saa forsigtige selv at tage med fra Byen, og medens vi spiiiste, bleve de deserterede Heste igjen fangede, spændte for Vognen, og afsted gik det paany over Markerne, ad banede og ubanede Veie til Hindsholmens yderste Pynt, det saakaldte „Fyens Hoved“. Det var interessant at see de mange oprindelige Øer, som nu vare landfaste, og som endte i en anseelig Høide med store steile Skrænter udad mod Kattedagtet. Klokken var bleven mange, det begyndte at mørkne og en truende Sky trak op i Horizonten. Vi maatte derfor skynde os hjem, imidlertid var jeg heldig nok til ogsaa her at finde et sjældent skeeformet Flintestykke. I flyvende Fart tilbagelagde vi de fem Fjerdingsvei til Gaarden, vor egen Vogn blev nu forspændt, og af Sted rullede vi atter til Byen, hele Tiden forfulgte af mørke Skyer, som stænkede lidt uden dog at gjøre os vaade. Mit betydelige Udbytte ligger nu paa mit Bord klart til Indpakning. Om en Times Tid agter jeg mig nemlig til Odense ...

Odense, 11. September 1860.

... Jeg kan ikke skrive Meget, da jeg deels snart skal kjøre til Eilby, og da jeg deels har adskillige Sager at ordne, bl. A. maa jeg svare paa et mindre behageligt Brev fra Frederiksborg-Comiteen i Sagen om Grevindens Bidrag. Der skal være Møde paa Fredag i Comiteen i Kjøbhvn, og jeg er blevet opfordret til at give mit skriftlige Votum. Som det nu staar, er der ikke andet for, end at jeg maa give en Erklæring, som vil bringe mig i en saare vanskelig Stilling ligeoverfor Grevinden og Kongen. Men det faar ikke hjælpe. Min Overbevisning kan jeg ikke give Slip paa, for at tjene andre Interesser. Men tjen mig, *tal ikke derom*. Det er iøvrigt Noget, som ikke kommer mig uventet ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Fjellerup Præstegaard ved Meilgaard, 14. Juni 1861.

Efter en deilig men temmelig langvarig Tour over udstrakte Høider kom vi i Forgaars Aften til Meilgaard. Vi bleve særdeles venligt modtagne af den Olsenske Familie og den første Nat fik vi Husly der. Vi vare strax ved Østersdyngen, hvor vi fandt adskillige Oldsager. Ved Middagstid igaar kom Kongen i et meget smukt Optog. Kort efter hans Ankomst maatte Steenstrup, Trap og jeg ind til ham, hvor vi fik os en alvorlig Passiar om Oldsager. Der var stort Taffel for Damer og Herrer fra Egnen. Jeg havde en Fru Dahl, en meget net Dame, til Bords. Først silde i Aftes kom vi hertil, og Kl. 7¹/₂ skulle vi møde hos Kongen. Det er et mageløst Veir, saa jeg haaber, at Touren idag skal blive meget behagelig. Imorgen ere Alle inviterede af Benzon til Benzon; paa Søndag kommer jeg sandsynligvis til at gaa til Aarhus (til Rosenholm kommer nok kun ganske Faa); muligen kommer jeg derfra til Silkeborg. Men endnu er intet Videre bestemt.

Aarhus. Mandag Morgen, 17. Juni 1861.

... Du kan ikke forestille Dig, hvor trættende og dog paa samme Tid interessante Dage vi have havt. Udgravningen var meget heldig, men det var en smeltende Hede, som for mig var dobbelt følelig, da jeg jo maatte være i Uniform. Deiligt var det, naar vi spiste Frokost under Træerne paa et køligt Sted. Alle vare de meget oprømte og hver gav sin Skjærv til Lystigheden. Den første Dag gravede vi fra Kl. 8 om Morgenen til Kl. henved 6 Aften.

Vi kjørte da hjem (Kongen og jeg stadig som Antagonister i antiqvarisk Retning fredelig ved hinandens Side), derefter klædte vi os om i en umaadelig Fart, saa til Tafels med en Mængde Retter, og endelig maatte vi sætte os paa vor Vogn for at kjøre hjem til Præstens i Fjellerup, hvor vi ankom trætte og mødige henad Natten. Næste Morgen purrede vi ud Kl. 4 $\frac{1}{2}$ for at møde Kl. 7 $\frac{1}{2}$ paa Meilgaard. Gravningen begyndte da saa tidligt, fordi Kongen var inviteret til Middag paa Benzon. Kl. henimod 2 standsede Gravningen og din Mand havde den særdeles Tilfredsstillelse, at der blandt de mange hundrede Steenredskaber m. m. som opdagedes blandt Østerserne, ikke opdagedes et eneste Stykke med Spor af Slibning eller høiere Cultur. Først i det sidste Øieblik, da vi havde talt Meget derom, fremkom 2 slebne og aldeles forskjellige Øxer, som en Gavtyv havde puttet i Dyngen for at narre os. Men baade Steenstrup og jeg opdagede strax Sammenhængen. Du kan nok tænke Dig, at jeg er ikke lidet glad ved, at nu mit nye System vinder en stor Bekræftelse ved Resultaterne af den betydeligste Gravning, der endnu er gjort i nogen Østersdyng. Kongen, Steenstrup og jeg morede hele Tiden Publikum ved vore forskellige Anskuelser, i hvilke jeg stadig stillede mig paa det humoristiske Standpunkt. Især ved Frokosterne spillede Vitserne og Kjældermændene en ikke ringe Rolle.

Aldeles opløste af den store Hede og vore betydelige Anstrengelser naaede vi netop at kaste os i Klæderne, for i en gruelig Støv og Hede at kjøre til Benzon. Jeg kjørte med Godseier Olsen (som samme Dag var bleven Jægermester) og hans Kone. Modtagelsen var unægtelig storartet. Æresport, ridende Bønder, Musikcorps og dertil den prægtige, storartede, gamle Gaard, de store Rækker af Værelser, Taffelmusiken, kort Alt var virkligt pompeust. Efter Bordet spadserede vi i Skoven og dandsede med Folket. Veiret var ogsaa saa smukt, som man kunde tænke sig, naar bare Heden ikke havde været saa utaalelig. Vi kom hjem til Fjellerup om Natten Kl. 12 $\frac{1}{2}$, og Kl. 5 maatte vi atter op, for at være i rette Tid paa Meil-

gaard til Afreisen. Touren gik for sig Kl. 9 ned til Kolindsund til Fannerupgaard, hvor vi spiste Frokost og hvor vi derefter besaa nogle Østersdynger tæt ved Gaarden. Kongen detacherede da Steenstrup og mig til nærmere at undersøge nogle flere Dynger der, medens han selv gik til Rosenholm. Vi opdagede ikke faa Stykker og kjørte derefter over Nimtofte til Aarhus, en skrækkelig Tour paa henved 7 Mile. Klokken blev ogsaa over 11, inden vi naaede hertil.

Aarhus. Torsdag Morgen, 18. Juni 1861.

Gaarsdagen var temmelig bevæget. Først modtog Steenstrup og jeg en heel Del Besøg. Da omsider Steenstrup var reist med Dampskibet, blev jeg inviteret til Frokost af de heri Hotellet liggende Cavalerer General Fensmark, Kammerherre Irminger, gl. Berregaard og Capt. Moltke. Vi morede os meget godt og flere Bekjendte kom til, hvoriblandt Berner fra Clausholm. Med Berner besaae jeg derefter Domkirken og gjorde endnu nogle Besøg. Kl. henimod 4 kjørte jeg i en rædsom Støv til Moesgaard, der unægtelig har en særdeles smuk Beliggenhed og udmærker sig ved den Smag, hvormed Alt er indrettet. Taflet var bestemt til Kl. 5 og til omtrent 30—40 Personer. I Stedet derfor blev det til Kl. henimod 8 og til 68 Personer. Kongen blev saa længe opholdt paa Daareanstalten og ved Skyttegildet her i Byen, at han først Kl. 7¹/₄ naaede til Moesgaard. Lakajer, Kokke og Taffeldækker vare reent fortvivlede, da de der paa Landet havde Vanskelighed med at skaffe Alt tilveie. Men det gik alligevel særdeles godt. Jeg sad ved det første Marskalstaffel (der var nemlig 3 Borde), og Du kan troe, det gik lystigt til. Capt. Moltke marskallerede, og de gode Officerer og Borgere her fra Byen, som vi sade sammen med, fik en alvorlig Tiltale af os. Det var forresten meget morsomt. Stemningen blev høiest ugenert og oprømt, da Kongen ikke var der. Efter Bordet spadserede vi i Haven, hvor Folket, anført af en mageløs snøvlende Degn afsang en Sang til Kongen. Skumleriet trives under slige Omstændigheder.

I Forgaars drillede vi Wegener betydeligt. Han havde nemlig kjørt i Vogn med Kongen, da en Præst ved en Æreport meget rørende havde „talt om hende, der sidder ved Hans Majestæts Side“, i hvilken Anledning vi forsikrede, at Præsten havde antaget ham for Grevinden, saa meget mere som han sidder i en guul Støvfrakke, der meget ligner den, Damerne bruger. Kongen lo umaadeligt.

Før Taflet igaar kom Kongen hen til mig og sagde, at jeg skulde følge med til Silkeborg, for at indhente nærmere Ordre om Jellinge. Imorgen gaar jeg altsaa med Kongen til Skanderborg og derfra til Silkeborg i overmorgen. Men hvortlængde jeg da bliver der, veed jeg ikke. Forhaabentlig dog nogle Dage. Jeg beder Dig, derfor sende Breve til *Silkeborg*, indtil Du hører nærmere fra mig. Jeg bliver nu formelig indquarteret baade i Skanderborg og Silkeborg og henhører til Kongens Suite, i hvilken Egenskab jeg strax idag maa møde ved en meget stor Diner, som Staden Aarhus giver Kongen Kl. 4. Det bliver nok meget storartet. Det er iøvrigt et strengt Liv ...

Skanderborg. 20. Juni 1861.

... Jeg er her indquarteret hos et Par gamle Damer, der ikke vide, hvor godt de ville gjøre det for mig. Den ene af dem er ovenikjøbet fra Veile og kjender min Familie. Hele Byen er behængt med Grønt, hvilket unægtelig tager sig meget smukt ud. Man bliver ellers snart noget blaseret med Hensyn til slige Prydelser, ikke at tale om Hurraer etc. Wegener er reist hjem til Kjøbenhavn idag, saa jeg nu er eneste Litteratus i Følget. Wegener er kaldet hertil igjen at møde, naar Jellinge-Høien bliver undersøgt ...

Silkeborg. Fredag, 21. Juni 1861.

... Jeg maatte strax imorges til Kongen og der tilbragte jeg næsten hele Formiddagen, deels med Forhandlinger om Udgravninger o. s. v., deels ogsaa med Spørgsmaal om Restaureringen af Viborg Domkirke. Stiftsøvrigheden var der nemlig ogsaa, og sammen med den refererede jeg Sagen for Kongen ...

Jeg bor alleryderst ude i Silkeborg i Præstegaarden hos min gamle Ven Hostrup (Vaudevilleforfatteren), der er gift med en Datter af Digteren Hauch. Det er et meget nydeligt Huus med en ganske deilig Udsigt til Skov og Sø. Haven gaar i eet med en lille Skov, hvor jeg imorges gik en Tour med Hostrup. Det Værste er, at det ligger saa langt borte fra Drewsens Huus. Imorgen skulle vi gjøre en Udflugt med et lille Dampskib, som er kommet hertil. Paa Mandag skal der være en stor Himmelbjergfest. Jeg smigrer mig med, ved den Leilighed at faa nogle Øer i Søerne undersøgt . . .

Silkeborg. Lørdag, 22. Juni 1861.

Jeg boer her yderst ude i Byen og maa gaa Veien daglig 6 Gange: til Frokost, Middag, Thee herfra til Kongens Bolig. Iaftes stjal vi os formelig fra Theen, Trap, Bille-Brahe og jeg fik os en Vogn og kørte ud til Tindbjerget til en ganske mageløs Udsigt. Veiret var saa yndigt og henimod Aften blev det lidt mere kjøligt. Du gjør Dig ingen Forestilling om, hvad jeg har lidt med den tæt tilknappede Uniform. Jeg har stundom været nær ved at forgaa. Men Kongen fordrer det, og saa maa man jo finde sig deri.

Imorges vilde jeg have skrevet til Dig, men saa kom der to Præster af mine Ungdomsbekjendte, for at hilse paa mig. Kl. 10³/₄ vare vi tilsagte til at møde ved Dampskibet, for at ledsage Hs. Majestæt paa en Udflugt til Rye. Det var den yndigste Tour, man kunde tænke sig. Veiret var smukt og Egnen kjender Du jo. Det var virkelig, som man reiste i en skotsk Egn. Jeg havde yttret Ønske for Kongen om at undersøge nogle smaa Øer i Juulsø ligeoverfor Himmelbjerget, og den Tanke, at sætte mig i Land paa en øde Øe, tiltalte Hs. Majestæt ganske overordentligt. Under megen Munterhed blev jeg landsat paa Møgelø, hvor jeg tilbragte en halvanden Times Tid. Jeg havde det Held at opnuse 3 Flintøxer, af hvilke jeg fik 2 hos en Bonde der paa Stedet; den tredie fandt jeg selv. Du kan nok forestille Dig, hvilket Spektakkel der blev, da jeg overrakte Kongen de tre Øxer. Nogle sagde, at jeg

havde haft dem med mig i Lommen; Andre at jeg havde et ækelt Held med mig o. s. v. Men det gav Anledning til mange Løier. Kjedeligt havde det været for mig, hvis jeg var kommet hjem fra Øen med tomme Hænder. Der er nu Tale om flere Udflugter, — tildeels med antiqvarisk Formaal. Jeg kommer næppe herfra, før jeg skal lige til Jellinge. Idag er der gaaet Ordre til Militæret om at møde den 1. i Jellinge. Jeg har endnu ikke faaet Rescriptet undertegnet, men jeg haaber at faa det klaret i Morgen. I den Anledning skal jeg udfærdige saa mange Skrivelser, at jeg næppe i Morgen kan skrive Dig til ...

Silkeborg. 23. Juni 1861.

Imorges vare vi i den lille Kirke eller Capellet her, for at høre Hostrup. Vi vare tilsagte til Kl. 9, men mit Uhr havde tabt $\frac{1}{2}$ Time sidste Nat, saa jeg kom $\frac{1}{4}$ Time for silde. Ikke destomindre listede jeg mig som en arm Synder op ad Kirkegulvet og satte mig paa min Plads. Senere gjorde jeg Kongen en Undskyldning. Prædikenen var meget net og tiltalende, i en simpel og værdig Tone, og Kirkesangen overmaade smuk og opbyggelig. Da vi kom ud begyndte det at øsregne ganske forskrækkeligt, saa vi vare glade ved at slippe ind i Vogne. Efter at have beset Raadhuset, kom vi til Frokostbordet. Derefter gik jeg hjem med Trap, for at udarbejde Rescripterne m. m. om Jellinge, men endnu idag kunde vi ikke faa Kongens definitive Underskrift. Dog har Kongen nu bestemt sin Reise herfra. Den 5. Juli gaar han til Nørre-Vosborg, hvor han bliver 5 Dage, for at gjøre Udflugter, derfra gaar Reisen over Holstebro til Viborg og endelig den 16. til Jellinge. Den 17. og 18. bliver Kongen over der og den 19. tager Kongen igen over Bekke, hvor nogle Runesteene skulle beses, samt Jordrup til Fredericia. Saavidt er Resolutionen falden. Idag var der stort Taffel for Byens Honoratiores med Damer. Vi fik en Mængde Retter Mad, hvoriblandt ægte Skildpadde. Efter Bordet anmodede Kongen mig om, ved Theen iaften at holde et lille antiqvarisk Foredrag for den engere Kreds af Hoffet. De fle-

ste Fremmede vare nemlig tagne bort. Uagtet det var ved et rigeligt Maaltids Ende, og det var umaadeligt varmt, kunde jeg ikke sige Nei, og jeg tror nok, at det Gud ske Lov lykkedes mig ret godt. Jeg fik mange Pænheder, men Slikt kan man jo ikke regne med ved et Hof, hvor altid Smiger har hjemme. Først for et Øieblik siden kom jeg hjem aldeles opløst. Det har regnet frygteligt i Formiddags, men i Eftermiddag har det standset noget. Blot Veiret vilde blive godt imorgen til Festen paa Himmelsbjerget. Desuden giver Kongen en stor Frokost, og en Masse Mennesker ville sandsynligvis komme tilstede. Vi skulle møde Kl. 9^{1/2} for at kjøre derud. Jeg er bange for, vi blive dyppede. Paa Tirsdag skal jeg ud at seile med Kongen. Medens han fisker i Søen skal jeg undersøge flere af Øerne. Ogsaa det kan blive ret morsomt, naar bare vi ikke faar for meget Regn. I de første Dage kommer jeg saaledes ikke herfra. Jeg tror, at jeg betragtes som lidt Afvexling fra det daglige. Jeg stiller mig nu ogsaa stadig paa det humoristiske Standpunkt ...

Idag haaber jeg omsider at faa Kongens Underskrift. Jeg maa endnu desuden udfærdige Breve til Præsten i Jellinge og Amtmanden i Veile. Kongen vilde iaftes have havt mig til at holde Foredrag over de to Steenaldre. Men jeg vilde ikke. Imidlertid lader det til, at jeg en anden Gang maa holde for, ogsaa i den Retning ...

Silkeborg. 26. Juni 1861.

... Du ved ikke, hvor stor en Glæde det er for mig, hver Dag naar jeg kommer ned til Kongens Bolig om Morgenen at modtage Dine kjærlige Breve. Lad de andre kun lee saa meget derved, som de ville. Idag morede det mig meget at høre, at ogsaa Etatsraad Lund, Livlægen, hver Dag skriver til sin Kone efter nogle og tyve Aars Ægteskab.

Imorgen (Torsdag) afgaar jeg herfra til Venge Kirke og Skanderborg. Bille-Brahe møder mig sandsynligvis i Venge, hvorefter jeg skal spise til Middag hos ham. Kan

jeg overkomme det, vil jeg se at ligge i Horsens om Natten. Fredag Eftermiddag fortsætter jeg Touren til Veile. Lørdag Morgen tager jeg til Jellinge, for at skaffe Logi og træffe andre forberedende Foranstaltninger. Igaar telegraferede jeg efter Kongens Ordre til Herbst, Professor Ibsen og Steffensen om at møde mig i Veile paa Søndag d. 30. for at vi den 1. kunne paabegynde Arbeidet. Ogsaa Militæret har faaet Ordre til at møde til den Tid. Idag eller imorgen tidlig telegraferer jeg til Hindenburg, at Kongen har tilladt ham at være tilstede. Jeg haaber, at det skal blive ganske morsomt. Der kommer nu ogsaa en Ingenieurofficer, saa vi blive et helt Compagni. Naar vi nu blot maatte have Held med os.

... Igaar Morges maatte jeg, efter at have telegraferet, møde Kl. 6 $\frac{1}{2}$ ved Dampbaaden, for at ledsage Kongen. Vi spiste lidt Frokost ombord og derefter bleve Trap og jeg detacherede med 4 Arbeidere til et smukt Voldsted lige under Himmelbjerget. Det regnede temmelig stærkt, men efterhaanden klarede det noget op. Kongen fortsatte sin Seilads videre, medens vi gravede. Imidlertid trak det saaledes ud, at vi fra Kl. 8 til Kl. 2—3 om Eftermiddagen vare paa Voldstedet uden at faa noget at spise eller drikke. Heldigvis kom Eieren ned til os og lod da bringe en lille Forfriskning, som gjorde godt, da vi vare halvvaade om Fødderne og noget forkomne. Jeg havde laant et Par store Støvler af den unge Drewsen, men de forsløg ikke. Kl. 3 gik vi omsider igen i Baaden, efter at have fundet nogle Murbrokker, Dyrebeen, Potteskaar og Metalstumper. Vi traf Kongen, som havde været heldig i sit Fiskeri, temmelig langt ude og nu gik det under alskens Latter tilbage til Silkeborg ... Idag bleve vi beordrede til at møde Kl. 9 for at kjøre ud med Kongen. Veiret saa meget truende ud, og det gjør det da endnu (Kl. 5). Men det gik godt og vi havde utrolig meget Udbytte deraf. I et stort Vogntog og fulgt af 14—15 smaa islandske Heste, som Kongen har ladet komme herover, drog vi gennem Silkeborgs Gader først til et overordentlig storartet og interessant Tørveskjæreri, som Drewsen har. Derefter be-

gyndte vi at see den ene deilige Udsigt efter den anden. Ved nogle uhyre, romantiske Lyngbakker, der begrænsede Frederik d. 7des Høi, stege vi til Hest og nu gik det over høie Bakker og gennem dybe Dale, næsten hele Tiden i yndig Skov. Vi spiste Frokost og drak Caffé i det grønne paa en ganske deilig Plet. Det er tilvisse en henrivende Egn. For lidt siden kom vi først hjem i et stort Optog igjen gennem alle Gaderne. Men baade Kongen, Grevinden og de Fleste af Herrerne vare nu til Hest og i Spidsen for Toget. Du kan fortælle Din Fader og Dine Søstre, at jeg med Honneur red paa en Durchløber — den værste af alle de islandske Heste. Der er nu Taffel Kl. 6 og jeg haaber da at blive dimitteret, i al Fald ved Theen. Omtrent Kl. 10 i Morgen venter jeg at reise. Mit Ophold har forøvrigt været mig meget behageligt, da Alle med den størst mulige Velvillie ere komne mig imøde.

Veile. Søndag, 30. Juni 1861.

... Jeg var da i Jellinge igaar alene i en stor lukket Vogn, jeg vidste nemlig ikke, at Kornerup var kommet om Natten og taget ind i et andet Hotel. I Jellinge gik det meget godt for mig. Ved Præstens Hjælp fik jeg arrangeret meget ordentlige Logier for os Alle; selv var jeg saa heldig at faa et meget net og hyggeligt Værelse hos en halvformet Mand, som har en net Gaard her i Byen. Mineurmesteren og endeel Ingenieurer vare allerede arriverede. Underveis mødte jeg flere Transporter baade af Folk og Tømmer, saa Forberedelserne alt ere temmelig storartede. Vi besaae Høien, udpegede det Sted, hvor Minegangen skal anlægges og gjorde Anstalt til, at Udgravningen kan paabegyndes imorgen. Jeg spiste derefter til Middag hos Præsten og var her tilbage Kl. henimod 4.

Ved Tilbagekomsten traf jeg Kornerup, som bragte mig nogle meget interessante Tegninger fra Danevirke. Senere gjorde jeg Besøg hos flere gamle Venner her. Jeg drak Thee hos vor forrige Huslæge, Justitsraad Christens, og var senere hos Byfoged, Justitsraad Hersleb. Lidt før

Sengetid gik jeg endnu en Tour med Kornerup ned til Havnen ...

Kornerup og jeg reise i Forveien i Eftermiddag, for at være tilstede ved Arbeidets første Paabegyndelse i Morgen. De andre Herrer kunne da altid komme bagefter. Jeg skal nu have indrettet mig en Post fra Jellinge, som hver Dag skal gaa til Byen og bringe Telegrafdepêcher til Hs. Majestæt. Med den kan jeg da ogsaa faa Dine Breve. Men stol ikke paa Brev hver Dag fra mig. Jeg vil faa meget Skriveri. Desuden har jeg faaet Tilladelse af Kongen til samtidig at udgrave andre Høie paa Jellinge Mark, saa jeg vil faae nok at bestille.

JELLINGE

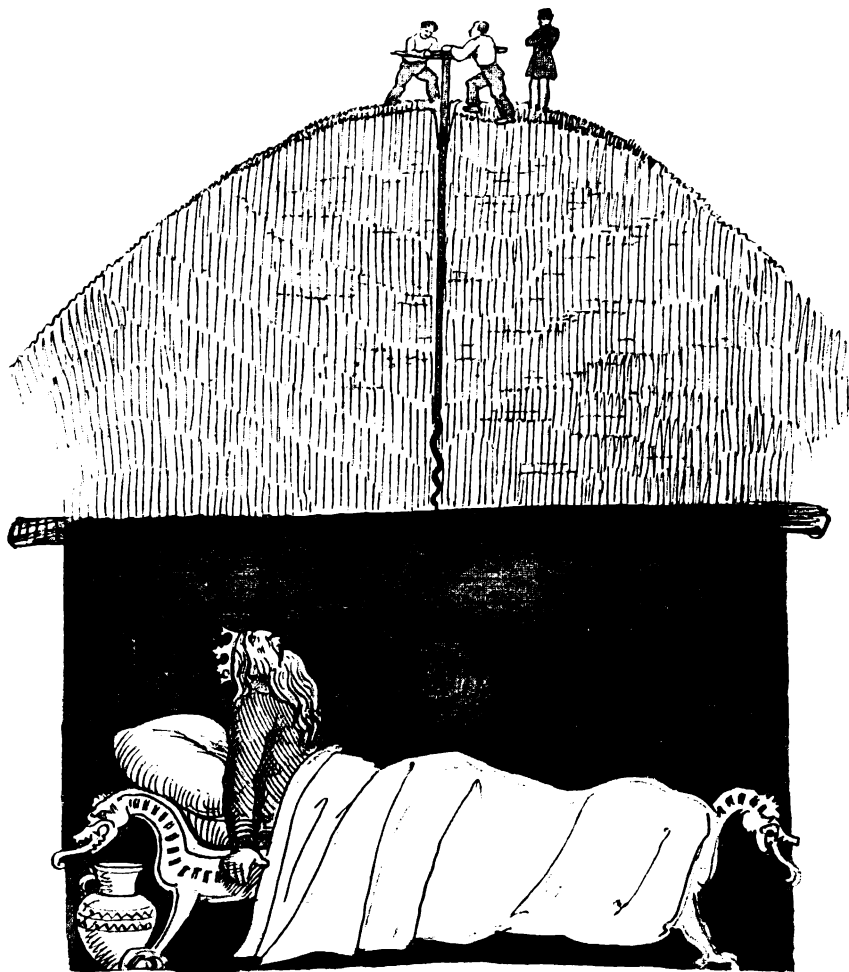
1. Juli 1861. Du faaer idag kun et Par Linier, da jeg har været saa beskjæftiget fra imorges Kl. 6, at jeg ikke har havt Ro til at sidde. Desuden skal et Bud nu afsted til Vejle med Telegrafdepêcher om Udgravningens Paabegyndelse. Iaftes kom Kornerup og jeg hertil i et herligt Veir. Men paa een Gang begyndte det at blæse og idag er det en Storm af Vest. Det piber dygtigt herude, kan Du troe. Idag mødte Herbst, Ibsen og Steffensen. Hindenburg kommer først senere. Her er en Mineurmester og 10 Mand. Arbeidet er alt i fuld Gang. Minegangen bliver mindst 40 Alen. Vi skulle spise til Middag Kl. 12 i Kroen, hvor jeg behørig har instrueret Folkene. Der er en stor Mængde Mennesker her i Byen idag i Anledning af Optagelses-examen paa Seminariet.

Tirsdag, 2. Juli 1861. ... Arbeidet gik rask fremad igaar. Det er flinke Folk og de arbejder smukt. Vi fik gravet en aaben Rende, meget dyb, af femten Alens Længde, indtil det Sted, hvor Minegalleriet tager sin Begyndelse. Jeg var oppe ved Gravningen nu, og de havde netop begyndt at opsætte Indgangen. Det er ret morsomt, at vi nu er saa mange samlede.

Udgravningen af Gorms Høj i Jellinge, Juli 1861. Galleriet aabnes.

Til venstre: Worsaae.
(Tegninger af J. Kornerup).

„Ha! Ved Asathor! Hvad er det for en Larm i Hulen?“

Igaar Eftermiddags var jeg i Besøg hos en Bondefamilie, hvor jeg ofte var som Dreng for at grave i Høien paa Marken. Det morede mig at see dem igien, og de var meget glade ved den lille Opmærksomhed jeg viste dem. Jeg fik Lov til igien at grave der, og saasnart Veiret tillader det, skulle vi have fat i nogle af de samme Høie, som Kongen ogsaa vil lade udgrave. Idag skal Steffensen rense Runesteenene for Mos, for at vi ret kunne undersøge dem og faa dem aftegnede ...

3. Juli 1861. Det er et trist, mørkt og regnfuldt Veir, saa man maa stjele sig ud imellem Regnskyllene. Stormen har lagt sig saa temmelig. Men baade igaar og idag strømmer det næsten uafbrudt ned. Det er jo ikke saa heldigt for vore Arbeider. Men imidlertid gaar det ret godt fremad. Det første Fag af Minegangen er sat og staar smukt og sikkert. Hele Arbeidet ledes med militær Accuratesse. Der er en stor Forskjel paa det og paa „civilt“ Arbeide, som Mineuren udtrykker sig ...

5. Juli 1861. Du kan vist forestille Dig, at vi Alle her ere i en Slags Spænding, inden vi see, om der findes noget interessant i Høien eller ikke. Det er en egen Sag, at Kongen kommer til en bestemt Tid og at vi da maa være færdige med de foreløbige Arbeider. Man kunde jo ikke vide, om vi gravede i den rigtige Retning eller ikke, da Gravkammeret gjerne kunde ligge lidt til Siden for Høiens Midtpunkt.

Af den Grund besluttede jeg at lade bore foroven i Høien med et stort 20 Alens Bor, som Ingenieuren havde medtaget. Efter at have boret 16 Alen ned, traf vi omsider til min store Glæde iaftes paa Træ, og der kan næppe være Tvivl om, at det var paa de Egebjælker, hvormed Gravkammeret upaatvivleligt er dækket. Du kan tænke Dig, det var akkurat lige for vor Minegang, som nu allerede er 12 Alen lang. Den begynder at blive ganske anseelig.

Lige i det Øieblik jeg fandt Gravkammeret, kom en Estafette ridende med en Telegramdepêche til mig fra

Kongen og affattet af ham selv. Kongen frygtede for, at Boringen kunde skade Gravkammeret. Jeg havde da den Tilfredsstillelse at kunne melde ham, at Gravkammeret netop var fundet, og at det umuligt kunde have lidt nogen Skade. Kongen er saa ivrig paa at komme hertil og undersøge Høien, at han forleden Dag svarede en Deputation fra Veile, som var i Silkeborg for at indbyde ham til Veile, at han nok vilde forandre sin Reiseroute og gaa fra Jellinge til Fredericia over Veile, istedet for over Bekke og Jordrup, men at han ikke kunde sige, naar han kom fra Jellinge. Thi for det første blev han dér den 17. og 18. og fandt han noget særdeles Mærkeligt, forblev han der indtil Videre. I Veile har man i Sinde at give ham en Middag paa Gjennemreisen ude i Skoven ved Fjorden paa et ganske yndigt Sted, hvor der er bygget et Skyttelaugshuus.

Glæden over Gravkammerets Opdagelse var almindelig baade hos Antiquarer og Arbeidere. Der graves nu med dobbelt Iver, da der er Udsigt til at finde noget. Ikke alene i Jellinge, men i hele Egnen er Interessen for Gravningen meget stor. En Mand her fra Byen, som var i Veile i Gaar, kunde næppe slippe hjem, da Folk allevegne holdt ham an, for at udspørge ham. Iaftes havde vi en lille Scene med Herredsfogeden, som fik dygtig paa Hovedet af os, fordi han paa en temmelig plump Maade havde villet forjage Herbst og Kornerup fra deres Qvarterer. Det opløste sig dog tilsidst ret godt, idet han maatte skaffe dem Bolig nær ved Højen paa et meget godt Sted.

6. Juli 1861. Hele Byen her har idag et festligt Udseende i Anledning af Slagdagen. Paa Kongehøiene vaie store Flag og mindre er udhængte heelt ned igjennem Byen. Folk ere gode Patrioter allevegne her. I Skolen have Børnene i Formiddags sunget patriotiske Sange. Veiret er ret smukt nu. Det regnede i Morges, men kort efter var Luften saa klar, at man fra Høiene havde den herligste Udsigt over det vide omliggende Landskab. Selv de mindste Punkter, smaa Huse og Høie traadte tydeligt

frem for Øiet i meget stor Frastand. Vi have ogsaa ligget endeel paa Høiens Sider og glædet os over det smukke Syn.

Du kan ellers troe, det begynder at knibe med Plads, især da Kongens Ankomst nærmer sig. Vi vare Alle igaar inde hos Præsten, for at hilse paa ham. Men han var i Forretninger. Imidlertid kom han straks igaar Aftes for at gjengielde vore Besøg. Jeg har nu truffet Anstalt til, at der ikke bliver arbeidet imorgen under Gudstjenesten. Det havde været min Hensigt at give Arbejderne et lille Gilde i Anledning af Dagen. Men der er flere Holstenere iblandt dem, og jeg var bange for, at de skulde komme i Haarene paa hinanden, naar de fik noget at drikke. Saa jeg har opgivet det. Men jeg vil da give dem en glad Aften, naar Gravkammeret bliver naaet inden Kongens Ankomst. Galleriet er nu mere end 15 Alen langt og det bliver jo mere end dobbelt saa langt. Hindenburg var ganske imponeret ved at see det. Alt bliver pudset og pyntet udenom det. Kornerup skal gøre en Tegning til en Dekoration, hvormed vi have i Sinde at pryde Indgangen. Den skal være i oldnordisk Stil med en Runeskrift. Han har alt lavet et Udkast, som vi dog agte at modificere noget. Vi have det ellers meget morsomt sammen. Ibsen er overordentlig gemytlig og saa fornøiet ved at være i Selskab med Yngre. Kornerup bliver uafsladeligt drillet for hans Sværmerier om Spanien, de spanske Damer o. s. v. Herbst er lige til at tegne med bred graa Hat, store Støvler og en Paraply som fastnaglet under Armen. Jeg har, efter Din Anmodning, paany opfordret Kornerup til at levere humoristiske Skitser fra vort Ophold her. Men hidtil har han været saa beskæftiget med Opmaalinger og andre Tegninger, at han ikke har faaet Tid til de lettere Ting. Men det kommer nok ...

Søndag, 7. Juli 1861. ... Du lever i en stor Feiltagelse, min søde Ven, naar Du troer, at Minegangen er „et Hul man kan krybe ind i“. Det er en prægtig Indgang 3 Alen høj og 2 Alen bred, nydelig bygget, saa enhver kan gaa

fuldkommen oprejst derind. I Nat arbeidede de lige til Kl. 6, for at undgaa at arbejde idag under Gudstjenesten. Du skulde have seet, hvor overordentlig smukt det tog sig ud, at Galleriets Indre var belyst, og at de hvidklædte Ingenieurer færdedes derinde. Udenfor tegnede den vældige, mørke Gravhøi sig malerisk i Synskredsen. En stor Mængde Mennesker havde forsamlet sig i den deilige Aften, for at nyde det ualmindelige Skue.

Iaftes var Veiret saa smukt, men idag igen er det saa uroligt. Mon det skulde være Cometen, der skulde være Skyld der i? Jeg har ikke endnu faaet Øie paa den, men efter Din Opfordring skal jeg ikke undlade at søge den op, saasnart Himlen bliver lidt klar igen. Det er mig en saadan Glæde allevegne her at høre mine Forældre erindrede med den største Kjærlighed og Høiagtelse. Jyderne ere i den Henseende langt mere trofaste, end Fyenboere og Sjællændere. De betragte sig Alle som hørende til en stor Familie. Men sandt er det tilvisse, at Fædrenes gode Gerninger nedarves paa Børnene. Hvor megen Godhed, Deeltagelse og Venskab har jeg t. Eks. ikke nydt i mit Liv for mine Forældres Skyld? Hvor stor en Opmuntring for mig har ikke Erindringen om dem været? ...

10. Juli 1861. Du har Ret i, at jeg har skrevet Meddelelsen til den Berlingske Tidende, og jeg er bange for, at de Fleeste ville kunne see, at den kommer fra mig. Men det faar da ogsaa være det Samme. Jeg har rigtignok nævnt mig selv, men ikke mere, end jeg var nødt til. Det var min Hensigt at give Folk en Forestilling om, at Arbeidet baade var interessant og af et betydeligt Omfang. Du kjender vist allerede saa temmelig min Stiil, saa jeg vil næppe kunne vente at skjule noget anonymt Produkt for Dig. Det er ogsaa overordentligt sjældent at jeg skriver noget uden Navn. I Reglen holder jeg ikke af det ...

Jeg har aldrig en Dag rigtig Ro. Er jeg ved Høien, bliver jeg sædvanligt overfaldet af de mange Fremmede, der daglig kommer til Jellinge for at see paa Udgravningen. Jeg maa evindeligen repetere det Samme og det Samme især

da der er Dimissionsexamen ved Seminariet, i hvilken Anledning mange Fremmede er strømmet til Byen. Ibsen og jeg skulle idag spise hos Præstens til stor Middag med alle Examensherrerne og de examinerende danske Theologer og Præster. Vi vare der Alle forleden, med Undtagelse af Ibsen. Jeg kan ikke sige, at vi morede os videre godt. Jeg syntes imidlertid ikke, at jeg kunde undskylde mig, saa jeg maa ofre mig. Naar Præsterne endda vare paa deres egen Haand, vilde de nok slaa Gjækken løs. Men her føle de sig generede baade ved Biskoppen, Over-skoledirektøren og Provsten, ikke at tale om Degnene og Degnefrøet.

Jeg kan da melde Dig, at vi have truffet Begyndelsen til det store Steenlag, som synes at begrændse Gravkammeret i Høien. Igaar stødte vi paa de første store Steene, af hvilke een har voldt saa megen Umage, at vi en heel Dag have maattet standse med Udgravningsarbeidet. Den blev kløvet inde i Hullet i to Stykker og derefter transporteret eller som det i Kunstsproget hedder bagset ud. Det begynder nu at blive piquant. Blot vi maatte træffe Gravkammeret paa en heldig Side. Det var mageløst morsomt. Jeg er bange for at Steenene vil volde os en heel Deel Uleilighed. Ingenieurerne glæde sig ved Tanken om, at vi snart ere ved Gravkammeret, baade fordi de da slippe for det strænge Arbeide, og fordi de ville faa det Gilde, jeg har lovet dem ...

11. Juli 1861. ... Der arbeides nu ved Lys hele Dagen. Vi ere ogsaa over 30 Alen inde fra Minegangens Begyndelse, saa jeg haaber, at Gravkammeret snart maa komme frem. De store Steen, som voldte os saa stort Besvær, synes nu at ophøre. Vi maatte kløve to svære Steene, den ene endog i fire Stykker, for at kunne transportere dem ud af den smalle Minegang. Jeg kan dog ikke sige, at Luften er saa slem derinde. Imidlertid ville vi for Arbeidernes Skyld imorgen see at faa indsat nogle Kasser med ulæsket Kalk. Ved Gravkammeret selv ville vi anvende al den Forsigtighed, der staar i vor Magt. Idag fik vi Be-

lysningstvædske og Lamper fra Veile til Kammerets Under-søgelse. Naar vi nu kun først havde Kammeret fat. Trap vil have mig til at møde paa Tirsdag paa Grændsen af Veile Amt, omtrent 2¹/₂ Mile herfra, for at vise Kongen en gammel Vold, det saakaldte Margrethes Dige, der er lagt foran Gudenaæs og Skjernaæs Kilder. Bliver Veiret godt kan det være ganske morsomt. Vi lave af alle Kræfter paa en Indgangsdør til Minegalleriet eller rettere en Portal, som Kornerup har tegnet i oldnordisk Stiil, Motivet taget fra Runestenene her. Sidepillerne eller Søilerne ere prydede med en Runeskrift, forfattet af under-tegnede Leiligheds poet og saalydende:

„Hav Tak, o. Konning!, fra Høiens Muld
Du skjænker os Minder og Kundskabs Guld.“

Jeg tror det vil komme til at tage sig særdeles godt ud. I hvert Tilfælde er Ideen original. Igaar ved Middagsgildet hos Præstens i Anledning af Examen maatte Poeten tillige optræde som Taler. Overskoledirekteur With udbragte en Skaal for mig, efter at Skaaler for Udgravningen o. s. v. vare drukne, i hvilken Anledning jeg maatte foreslaa en Skaal for Jellinge.

Veiret var i Formiddags meget stygt med Regn, men fra Middag af har det været bedre. Vi udgrave nogle Høie ude paa Marken, hvilket idag har skaffet mig to ganske alvorlige Spadsereturer. Hidtil have vi kun fundet nogle temmelig ubetydelige Broncebægere, tildeels i Stykker. Iøvrigt holder jeg ikke meget af at forlade Gorms Høi, da man nu kan begynde at vente det Udbytte, hvorefter vi saa længe have sukket.

13. Juli 1861. Tiden nærmer sig nu stærkt til Kongens Ankomst og med den tiltager mine Forretninger. Tænk vi ere over halvtresindstyve Alen inde i Høien og vi have dog 6 à 8 Alen tilbage. Det begynder at blive spændende. Der arbeides Dag og Nat. Igaar Aftes modtog jeg ved Estafet fra Veile atter en egenhændig Depêche fra Kongen, hvori han tillader mig at bore Hul i Minegangen, for at

skaffe Luft til Arbejderne. Du kan tro, der er heller ikke rart i Gangen, naar man skal være der længere Tid og ovenikjøbet arbeide stærkt ... Jeg maa næsten uafsladelig være paa Vagt ved Minegangen ...

15. Juli 1861. ... Vi have alle Hænder fulde til Kongens Ankomst imorgen. Det hedder sig nu, at Kongen kun bliver her een Dag, formodentlig paa Grund af den italienske Gesandts Ankomst. Desto mere anstrengende bliver Dagen. Igaar fik jeg atter Depêche fra Kongen om at søge ved Boring efter Gravkammeret, som vi endnu ikke have fundet fra Gangen af. Han er formentlig urolig over, at han muligen slet ikke skulde faa det at see. Vi borede iaftes silde Kl. henad 11 og troede omsider ganske vist at have stødt paa Træværk, mærkeligt nok 1 Alen fra det Borehul, hvorved vi fra oven af opdagede Gravkammeret. Men der er over 3 Alen derind til, saa vi næppe faa Vished før i Nat. Imidlertid er der Symptomer, som yderligere tyde paa Gravkammerets Nærmelse. I Nat bleve Mineurmesteren og jeg vækkede ved den Melding, at en Egeplanke sad inde i Jordfylden. Da den kom ud, var det en Skraastiver, der synes at være bleven tilovers ved Kamrets Opførelse. Vi ere nu alle spændte paa det Følgende. Jeg var just kommet i Klæderne Kl. 3, da jeg modtog Efterretning om, at der for Øieblikket intet videre var. Jeg gik da i Seng igen, men min bedste Søvn Kl 2—3 var forstyrret. Senere idag skulle vi atter bore. Jeg er jo naturlig yderst begærlig efter at kunne have Alt i Orden til i Morgen. Det vilde gøre mig meget ondt for Kongen, hvis han gik Glip af Resultatet ...

17. Juli 1861. Morgen Kl. 1¹/₂. Igaar blev jeg forhindret fra at skrive Dig til ved mange forberedende Arbejder i Anledning af Hs. Majestæts Ankomst, og om fire Timer begynder Gravningen i Høien igjen, saa jeg maa stjæle et Øieblik af Natten, for at sende Dig et Par Ord.

Jeg maatte reise idag uden at have fundet Gravkammeret to Mile ad en skrækkelig Vei, for at møde Kongen.

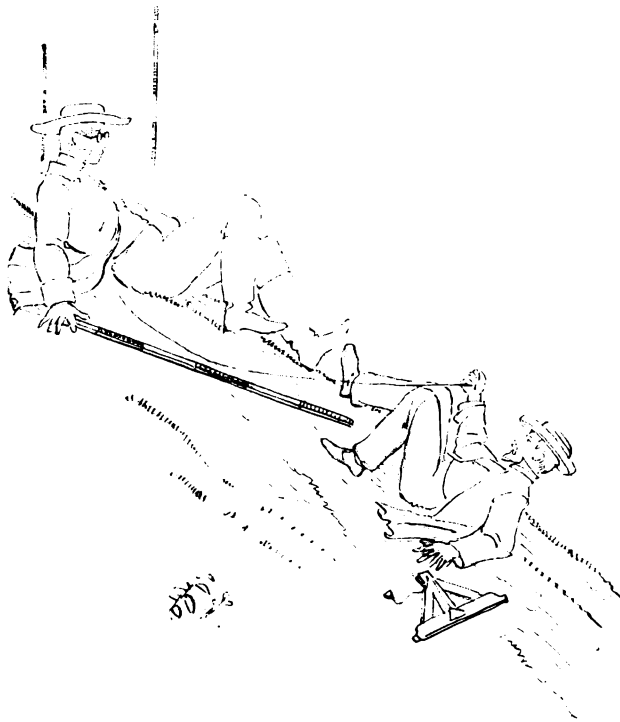
Jeg ventede der flere Timer, og efter at jeg saa kort som muligt havde viist ham et mærkeligt gammelt Dige, Margrethes Dige kaldet, som laa tæt ved Veien, gik Reisen atter for sig, men først Kl. henved 12 naaede vi hertil. Der var da stor Cour for Omegnens Folk, Thee og Punsch, og for et Øieblik siden, Kl. 1¹/₄, kom jeg hjem. Kl. 6 skal jeg være paa Pletten ved Høien. Det Værste er, at vi ikke har truffet Gravkammeret, men kun en Deel løse Stykker Eg, Stumper af Bjælker, Kiler o. s. v. som tyde bestemt hen paa, at der maa være en Tømmerbygning i Høien. Vi have naaet lige til det første Borehul, og vi har opdaget, at Boret maa være stødt paa et saadant løst Stykke af en Egebjælke. Kongen vil nu gjøre en Vending med Gangen og see, om han da kan finde Kammeret. Men det kan blive en vidtløftig Historie. Det er altid kjedeligt, naar Sligt skal gjøres i en Fart.

Torsdag Morgen, 17. Juli 1861. ... Vi har desværre ikke endnu fundet Gorms Gravkammer. Boret var stødt paa Stykker af Egebjælker, men ikke paa Kamret selv. Vi lede nu efter det i alle Retninger, men jeg tror ikke, at vi finde det, medens Kongen er her.

Kongen har derfor igaar sagt mig, at han reiste imorgen Fredag til Fredericia og Odense, og at jeg skulde blive her og lede. Saasntart jeg da meddelte ham, at Kamret var fundet, vilde han komme igjen. Det er jo en mindre behagelig Gang Sagen har faaet.

18. Juli 1861, Kl. 11 Aften. ... Gravkammeret er desværre endnu ikke fundet, saa Kongen reiser imorgen til Veile, men med det udtrykkelige Forbehold, at han vender tilbage, saasntart Kamret er opdaget. Arbejderne have uden faaet 24 Timers Pusterum imorgen, medens vi ere med Kongen i Veile Skov til stor Déjeuner dinatoire.

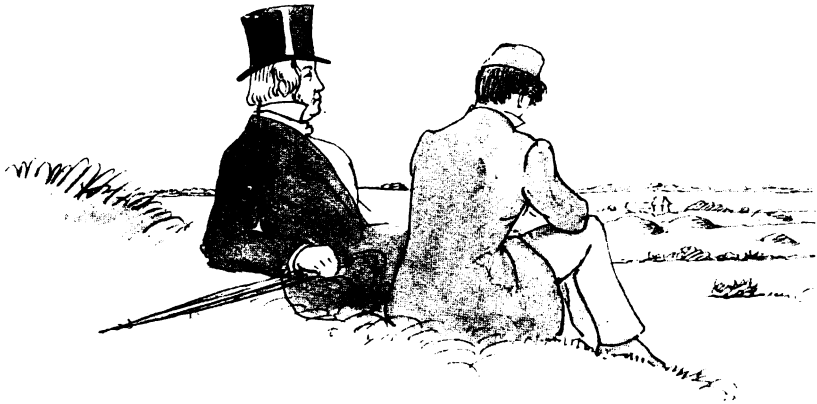
26. Juli 1861, Kl. 10 Aften. Fra Kornerup har jeg idag modtaget til Dig nogle udmærkede Forøgelse til Samlingen af Tegninger her fra Jellinge. Til det ene Billede

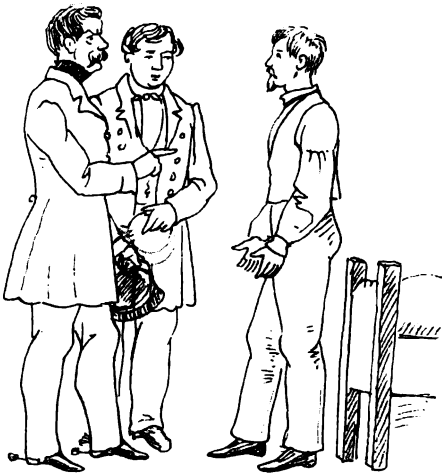
„Commissionens første Forsøg paa en mathematisk Ud-
maaling af Gorm den Gamles Høj“.
(Herbst og Kornerup).

„Det første antiquariske Fund. Efter Nogles Beretning var
det en Fyrrepind, men gamle paalidelige Koner i Jellinge
have forsikret mig, at det var et Sværd“.
(Minørmeister Møller, Worsaae, Herbst, Steffensen).

„Commissionen hviler sig efter Arbejdet.“
(Ibsen og Worsaae).

„Gripomenus d. 4de, Tyran i Jellinge“
forhører Maleren.
(Herredsfoged Glahn og J. Kornerup).

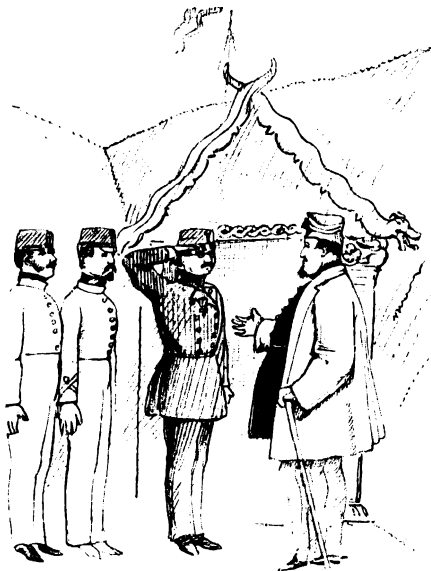
Commissionens frivillige Medlem
bliver gratis barberet.
(Herbst og Hindenburg).

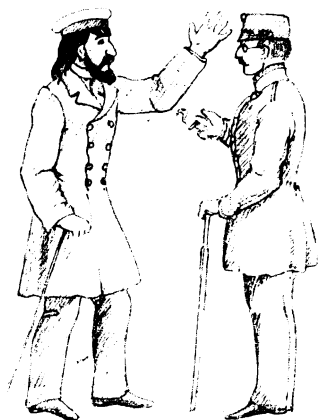
Udgravningerne i Jellinge, Juli 1861. Frederik den Syvende og Grevinde Danner.

„Præsentation af Oldsager, fundne i Gorm den Gamles Høj“.
(Worsaae, Grevinde Danner).

Frederik den Syvende i Jellinge, 19. Juni 1861: „I maae finde mig den gamle Konge.“

„En lærd Antiquar besøger Jellinge og holder et Foredrag for Minørmesteren“.
(G. Stephens, Møller).

„Trækonservatorens og Minørmesterens Længsel efter Gorm den Gamle“. 26. Juli 1861.
(Steffensen, Møller).

har jeg givet Ideen. Det forestiller hele Commissionen for-tvivlet løbende efter den flygtende Kong Gorm. Sagen er nemlig, at han uafbrudt smutter fra os. Hvert Øieblik troe vi at være ham nær, men naar det kommer til Styk- ket, er han langt borte. Hovedgalleriet i Høien har nu foreløbig naaet den Længde, det skal have, nemlig ialt 74 Alen, og vi ere stærkt igang med at underminere hele Høiens Plateau. Det maa da vise sig, og det om ikke lang Tid, hvorvidt Høien har et Gravkammer eller ikke. Finde vi Kammeret, vil der blive holdt et ganske alvorligt Grav- kammerøl, især naar Kongen kommer.

27. Juli 1861. Vi have havt mange curieuse Besøg her og vi undre os stadig over, hvor mange gale og fulde Folk, der strømmer sammen. Idag kom en gal Greve kørende og gjorde et fælt Spektakkel, rigtignok til vort store Moro. Vi stode paa Luur for at observere ham og navnlig Kornerup morede sig kosteligt. Senere kom nogle halvgale Antiqvarer, der plagede mig ugudeligt og tilsidst adskillige fulde Bønder, der ret tjente til Modeller for Kornerup. Til os komme de jo alle, for at see Høien ind- vendig. I Formiddag fik jeg igjen en egenhændig Tele- grafdepêche fra Kongen pr. Estafette fra Veile, hvori jeg tydelig kan spore hans Iver for at finde Kong Gorm og hans Længsel efter at komme her tilbage. Det gjør mig meget ondt, at vi endnu ikke have kunnet finde, hvad Kongen saa meget ønsker. Men jeg stoler paa, at det endnu kan komme, skjøndt Udsigterne for Øieblikket ikke er meget lyse ... Der skal være Bal i Skoven, i hvil- ken Anledning Ingenieurerne have faaet fri fra i Aften Kl. 7. De stakkels Jellinge-Piger.

29. Juli 1861. Der kan ikke være Nogen, der er mere utaalmodig, end jeg, efter at finde Kong Gorm. Men han skjuler sig Pokkers godt, ja saa godt, at vi stundom ere nær ved at opgive Haabet. Vi have endnu nogle Rameauer at lægge, og naar han ikke findes der, maa man næsten antage, at han ingensinde er blevet begravet i Høien, men

at han er blevet hølilagt i samme Grav, som Dronning Thyra. Vi ville nu faa at see. Vi agter at bore ovenfra paa alle Steder, ligesom vi ogsaa ville bore ind allevegne fra Siderne. Hele Høien maa omhyggelig gjenneomsøges, før vi forlade den. At Kongen er ligesaa utaalmodig eller længselsfuld, som vi Andre, kan jeg mærke af de mange egenhændige Telegraphdepêcher jeg faaer fra ham. Igjen i Formiddag fik jeg een. Hver Gang Folk her i Byen see den røde Stafet, forestille de sig gjerne, at Kongen kommer næste Dag — gid det var saa vel. Der var da maaske Udsigt til, at vi kunde gjøre et ordentligt Fund. Jeg kan ikke nægte, at jeg nødig efter saa mange og saa store Arbeider vilde forlade Jellinge uden at have faaet et interessant Udbytte paa den ene eller den anden Maade ... Bag ved Kroen er der stort Betalingsbal, i hvilken Anledning jeg havde givet Mineurerne fri Kl. 7. De mødte Alle der pudsede og stramme og morede sig kostelig, især da jeg overraskede dem med to vældige Boller Punsch. Der blev da holdt Taler og drukkert Skaaler, saa Prof. Ibsen, der boer i Nærheden, næppe kunde sove. Enkelte af Arbeiderne vare nok heller ikke ganske ædrue endnu i Morges. Iøvrigt skal det være gaaet meget ordentligt og net til. Men man fortalte mig, at Bønderkarlene krøb i Krogene. De turde ikke hamle op med Ingenieurerne, der tilligemed to herværende Artillerister vare fuldstændig Herrer paa Valpladsen.

1. August 1861. I Veile gaar der de latterligste Rygter. Den ene Dag hedder det, at alt Haab er opgivet. Den næste fortælles der, efter *mit* Udsigende, at Kamret er fundet, at jeg har telegraferet til Kongen om at komme, at endog den *svenske* Konge vil her til Jellinge. Desuden finde vi Guldsværd, Guldkalve og Gud veed hvad. Historien med den svenske Konge er ikke daarlig. Imidlertid vedblive Folk stadig baade fra Veile, Colding, Horsens og selv fra Kjøbenhavn at strømme hertil, for at see Arbeiderne. Nogle krybe omkring i Rameauerne eller de smaa Sidegange, stundom selv Damer. Det er latterligt at

see dem komme ud aldeles tilsmurte. Halvgale Antiquarer vedblive ogsaa at plage os.

3. *August 1861. Kl. 10 Aften.* Jeg venter med megen Længsel at høre lidt fra Trap om Kongens Mening med Undersøgelserne her. Jeg har nemlig saa smaat forberedt dem paa, at der næppe findes et Gravkammer i Kong Gorms Høi, men at det er en Mindehøi, vistnok for Thyra, reist af Gorm, og at de da begge have hvilet i den anden Høi. Deels husker Du den ene Runesteen, hvorpaa der staar: „Gorm gjorde denne Høi for Thyra sin Kone Danmarksbod“. Deels indeholdt Gravkammeret i Thyras Høi to Afdelinger, som til 2 Liig. Fuldstændig Vished faar vi først om en 8—10 Dage. Men jeg kan endnu ikke forestille mig, om Kongen selv vil komme her, for at afslutte Undersøgelsen, om han vil lade grave Mere, eller om maaske jeg skal med Planer og Kort til Sønderborg ...

4. *August 1861. Kl. 10¹/₂ Aften.* For et Øieblik siden modtog jeg en Telegraphdepêche fra Hs. Majestæt, hvori han skriver: „Vi sees om faa Dage i Jellinge“. Det er Svar paa en Depêche, hvori jeg iaften meddelte ham, at Arbeiderne paa Høiens Bund nærmede sig deres Afslutning. Han vil selv komme og bestemme nærmere, hvad der skal gøres. Jeg tror, at han vil lade aabne Gravstuen i Thyras Høi igjen, for at faa den undersøgt. *Men tal ikke derom til Nogen.* Jeg har længe ønsket det, for at faa en ordentlig Slutning paa Arbeiderne her, og for dog at skaffe Videnskaben noget Udbytte ...

6. *August 1861. Kl. 9 Aften.* Dagene gaar her temmelig ensformig. Idag omtrent eller rettere i Nat blive vi foreløbig færdige med det Indre af Høien, og jeg har nu egentlig opgivet alt Haab om at finde noget Gravkammer her. Høien maa absolut være opkastet til Minde om Thyra af Gorm. Vi skulle nu til at bore ovenfra, men jeg har ikke mindste Haab dertil. Det er efter Kongens Befaling

og det er maaske tillige nødvendigt, for at stoppe Munden paa alle de kloge Folk, der vide, at Gravkammeret maa ligge højt oppe over det omgivende Jordsmon, hvilket strider mod alle andre Erfaringer. Jeg vil nu kun ønske, at Kongen snart maa komme, hvis han overhovedet virkelig kommer, for at jeg kan faa endelig Besked om min og Høiens (at sige Thyras Høis) Skjæbne. Vi have idag gjort den Beregning, at vi kunne med et Galleri naa ind til Thyras Gravkammer i omtrent 8—10 Dage. Vi kunne bruge Tømmeret fra Gorms Høi, hvorved Arbeidet og Bekostningen meget vil formindskes. Min Plan var det at lukke Gorms Høi igjen, men derimod at lade Thyras Høi staa aaben for Publikum. Vilde det ikke kunne blive særdeles interessant? Ved samme Lejlighed vilde jeg ogsaa lade undersøge, om der ikke i Thyras Høi skulde findes to Gravkamre, hvad dog altid var tænkeligt.

21. August 1861. Kl. 10³/₄ Aften. ... Vi have allerede fat paa Udenværkerne til Gravkammeret i Thyras Høi, idet vi ere stødte paa en ydre Muur af større og mindre Steene. Vi ere ogsaa stødte paa Tømmer af den mislykkede Minegang, som for 40 Aar blev anlagt, men som gik for høit. Formodentlig have vi endnu en Deel af Steenmuren og et Leerlag at gjennembryde, inden vi naa Gravkammeret selv. Men jeg haaber stadigt paa, at det naaes Fredag eller Løverdag, naar ikke særdeles Hindringer skulde indtræde. Steffensen er netop i Veile for at tilveiebringe nogle nødvendige Requisiteer til Gravkammeret ...

22. August 1861. Kl. 10³/₄ Aften. ... Vi nærme os nu Gravkammeret med stærke Skridt. Jeg gad kun vide, om vi skulde være heldige nok til at støde paa det imorgen. Det er vor Beregning fra først af, men vi ere rigtignok blevne standset af de mange Steene, der ere komne i vor Vei. Der vedbliver at ligge Steen paa Steen, men imorgen vente vi at træffe Leerlaget omkring Gravkammeret, og da kan det næppe vare længe.

24. August 1861. Kl. 11 Aften. ... Det er blevet silde for mig iaften, men jeg har ogsaa havt travlt idag. *Gravkammeret er nemlig fundet i Thyras Høi*. Vi stødte paa Siden af det i Eftermiddag og vi kunde allerede see ti af de svære Egebjælker i Loftet. De er ganske hvide af Ælde og Fugtighed. Men desværre see de ud til at være meget stærkt bøiede eller maaske endog tildeels knækkede indad mod Kamret. Men vi faa først Vished derom imorgen ved Aabningen. Iaften have vi afstivet Bjælkerne og nedhugget de Steene og den Jord, som mulig kunde falde ned. Alt er nu klart til at kunne hugge os gennem Væggen. Blot nu Høistuen ikke maa være for stærkt sammenstyrtet.

Tænk Dig alene i Loftet er der 24 overordentlig svære Egebjælker. Kunde man faa Høistuen restaureret, vilde det unægtelig blive høiest interessant. Jeg har i dette Øieblik skrevet en lang Depêche til Kongen derom. Det vil ganske sikkert mere ham særdeles.

Naar Rygtet om Gjenopdagelsen bliver udspreedt, vil der sikkert strømme en Mængde Mennesker til. Igjen idag have vi tappet en Mængde Vand ud af Kammeret og der staar mere derinde. Vor Minegang støder meget net paa Kamret, men dette ligger netop modsat det ældre Kort man har over Udgravningen.

Depêchen til Kongen skal afsted imorgen ganske tidlig, og jeg selv skal være nærværende ved Gravkammerets Aabning Kl. 7 ...

26. August 1861. ... Gravkammeret viser sig mere og mere ødelagt. Jeg er ikke sikker paa endnu, om det kan restaureres. Men vi maa gjøre nøiagtige Undersøgelser og anstille Forsøg. Vi have endnu ikke været derinde, da jeg først lader afstive fuldstændig for Sikkerhedens Skyld.

Freitag Aften, 20. September 1861. ... Jeg kom hertil i Formiddags efter en temmelig forceret Reise ... idag fik vi Melding, at Kongen selv kommer her i de første Dage i næste Uge. Formodentlig vil han ikke gjerne reise herover længere ud paa Aaret. Denne uventede Ankomst giver mig

eendeel at tage Vare. Arbeidet er forresten gaaet godt fremad og jeg stoler stadig paa, at det Hele for mit Vedkommende endnu vil kunne endes i henved 14 Dage. Alle Gravkammerets Bjælker ere nu fuldstændig blottede.

Løvedag Aften, 21. September 1861. ... Netop nu ere vi beskæftigede med at udrense Gravkammeret, og det er fornemmelig da, vi stadig maa være tilstede. Idag fandtes der en Stump rødt Silketøi, ikke at tale om, at vi have truffet endeel udskaarne og malede Træstykker, Levninger af et Slags Rækværk, som synes at have afdelt Gravkammeret, og flere i antiqvarisk Henseende mærkelige Ting. Desuden have vi heldigvis truffet saa mange Stykker af Gravkamrets gamle Beklædning indvendig, at vort Haab om en interessant Restauration af Gravkamret er i stadig Tiltagende ...

Mandag, 23. September 1861. ... Efter al Sandsynlighed kunne vi vente Kongen her imorgen. I Veile Avis staar, efter flere Kjøbenhavnske Blade, at han vil komme hertil imorgen og blive her Ugen ud. Jeg haaber i hvert Tilfælde ikke, at det skal forstyrre os i vort Arbeide, som gaar rask fremad. I ti à fjorten Dage kunne vi temmelig sikkert restaurere Gravkammeret, naar ikke ganske særdeles Uheld skulle indtræde, til Eks. meget vedholdende Regnskyl. Alt Tømmeret ligger parat, ligeledes fik vi igaar paa en nærliggende Kobberfabrik de nødvendige Kobberbolte til Loftsbjælkernes Sammensætning til en meget billig Pris og meget hurtig. De komme allerede hertil iovermorgen. Gravkammeret er blevet udrenset idag, hvorved vi have fundet et ikke ubetydeligt Stykke Gulv tilligemed den mærkelige Egeplanke, der har deelt Gulvet i to Dele, og som kunde yderligere hentyde paa, at Gravkammeret har været bestemt til at optage to Liig. Det er meget heldigt for os, da vi nu ville blive istand til at restaurere den ene Deel af Gravkammeret og netop den interessanteste, nogenlunde fuldstændig. Men det er drøit nok for dem, der arbeide der. I Eftermiddag svømmede det i Vand ...

Torsdag, 26. September 1861. I flyvende Fart kun to Ord, for at sige Dig, at Kongen er her. Iforgaars ventede vi forgæves hele Dagen. Men han var blevet opholdt af Storm og daarligt Veir, saa han først arriverede igaar Eftermiddag Kl. 7¹/₂. Han var i et udmærket Humør og var meget fornøiet over, hvad han saae. Jeg maatte sidde hos ham lige til Taflet Kl. 5, hvor jeg blev placeret ved Hs. Majestæts høire Side. Det er en drøi Plads. Vi drak Champagne af Ølglas og Kongen skænkede stadig mit fuldt. Du kan tro, det var gemytligt.

Idag reiser Kongen nok igjen tilbage til Snoghøi. Men jeg maa afsted til Høien ... Alle drille mig med, at jeg er bleven saa fed ...

28. September 1861. ... Kongen forlod os da iforgaars Eftermiddag Kl. 3¹/₂. Han var temmelig forkølet og stod derfor seent op. Da Luften var kold, lod han sig omsider bevæge til at lade sin Skonnert „Falken“ komme fra Snoghøi til Veile, hvor han da gik ombord. Vi spiste først Frokost hos ham Kl. 12, og jeg nød atter den Ære at sidde ved hans høire Side, hvilket jeg dyrt maatte betale ved at drikke Brændeviin og Viin med ham. Iøvrigt var han overmaade elskværdig og udbetalte mig en heel Deel Penge til Arbeiderne her, navnlig Honorarer til Herbst, Kornerup, Steffensen, Mineurmesteren og Ingenieurerne ...

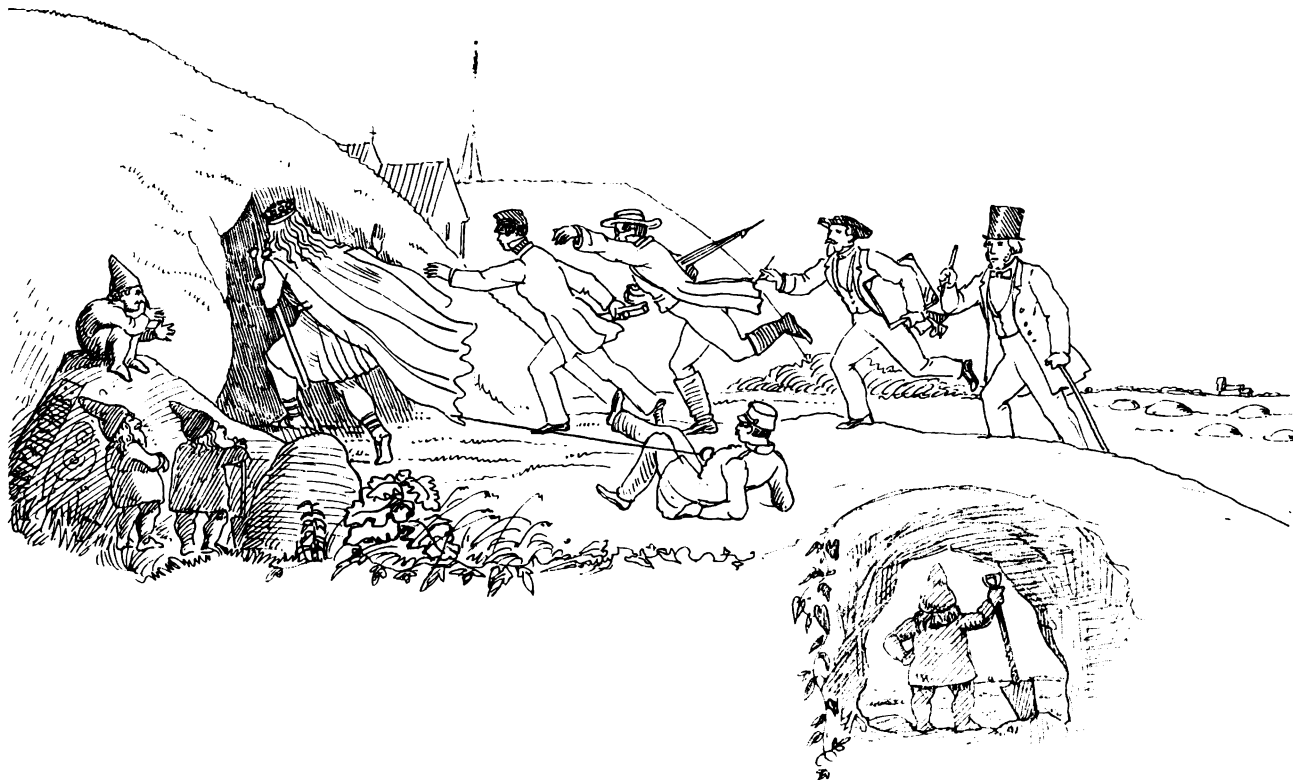
Forresten have vi været ret heldige med Fund af Sager, henhørende til Gravkamrets Indre, saa jeg nok troer, at dette vil blive meget interessant, naar det først er færdigt. Vi have havt en Deel Jordstyrtinger at kæmpe med, som Følge af de stærke Regnskyl. Men naar nu først Gravkamret er reist, kunne Jordstyrtinger ikke mere gjøre synderlig Fortræd. Lidt Standsning havde vi igaar som Følge af Markedet. Jeg maatte give Folkene Lov noget tidligere. Selv bleve vi alle i Commissionen, Steffensen og Mineurmesteren med, inviterede til Faarupgaard til Hr. Meltzer, hvis Frues Fødselsdag det var. Der var stort Selskab af Omegnens Folk med Varm Aftensmad og ovenpaa Punsch, Dans og Kaffe. Vi spadserede derved,

men vor Vært kjørte os hjem i Nat Kl. 1 i det deiligste Maaneskin, man kunde tænke sig. Det var en gemytlig jydsk Aften.

Søndag Aften, 29. September 1861. ... Idag otte Dage, haaber jeg, at min Nærværelse her nærmer sig sin Slutning. Arbeidet gaar rask fremad, hvortil de sidste Dages gode Veir har bidraget ikke saa lidt. Jeg purrer nu ogsaa Folkene med, at Kongen har lovet dem et Bal eller en rigtig glad Aften, hvis de blive færdige med Gravkammeret til paa Søndag. Det er heldigt nok, at Kongens Fødselsdag indtræffer nu. Ellers havde jeg ikke en bestemt Dag at holde mig til ...

30. September 1861. Kornerup og jeg gik en yndig Tour gjennem Jellinge Skov, hvor der er udmærket smukke Partier, til den ikke mindre smukke Faarup Sø. Jeg havde kun en tynd Overfrakke paa og den var endda næsten for varm. Senere iaften igjen har jeg været ude en Tour først alene og senere med Herbst og Steffensen. Du seer saaledes, at jeg har været i Bevægelse. Desuden har jeg næsten hele Dagen været ved Høien, for at paa-skynde Arbeiderne, som ogsaa ere gaaet godt fremad. Jeg har lagt Mærke til, at Folkene arbejder ulig hurtigere, naar jeg er til Stede end ellers, selv om jeg ikke siger et eneste Ord. Nu virker det vel ogsaa noget, at jeg har lovet dem en glad Aften paa Søndag. Men det har virkelig idag været en Fornøielse at see, hvor Meget der er udrettet. Imorgen (Tirsdag) vente vi allerede at kunne begynde med Henlægningen af de gamle Loftsbjælker paa Gravkammerets vestlige Ende. Restaurationen begynder saaledes nu at blive virkeliggjort. Men Du skulde kun see, hvor betydeligt et Arbeide det er ...

Onsdag Aften, 2. October 1861. ... Alt tyder hen paa, at vi i det væsentlige blive færdige til paa Søndag. Jeg har ogsaa i den Anledning bestilt Ballet til Ingenieurerne paa Kroen Søndag Aften. Der er jo altid en Deel Forberedel-

„Kong Gorm trodsende den kongelige Commissions fortvilede Anstrengelser i Jellinge i Juli 1861“. „En af de Nisser, som om Natten graver Smuthuller til Kong Gorm“.

(Tegning af J. Kornerup).

*J. Kerner'ski fect
11. Aug. 1861.*

Frederik den Syvende lader bore i Gorm den Gamles Høj i Jellinge, 9. August 1861.

ser at træffe med Musik, grønne Krands, Flag, Mad etc. Jeg kommer nok til at holde Tale og udbringe Kongens Skaal. Men jeg tvivler ikke paa, at jeg jo vil være i godt Humør og i god Stemning, ikke alene ved Tanken om, at et betydningsfuldt nationalt Mindesmærke er reddet fra Ødelæggelse og bevaret for kommende Slægter, men ogsaa ved Haabet om, at min Udlændighedstid her skal være endt Dagen efter.

... Alle de gamle Loftsbjælker ere lagte og fortrinlig restaurerede. Imorgen skulle de nye lægges over, og Kamret derefter dækkes med et Leerlag. Det ydre er da fuldfærdigt. Men Leerlaget tager nogle Dage. Samtidig arbeides der paa det Indre, hvor i Særdeleshed den vestlige Deel med Afdelingen for de formodede to Kister, med sit gamle Gulv og med sin anseelige gamle Sidebeklædning vil blive det først Restaurerede som det mest Interessante. Den østlige Deel har lidt mere som Følge af, at det var der, at man i sin Tid fra oven af brød ned gennem Loftet. Det er et mærkeligt Syn at see hele Rækken af de 25 ældgamle, tildeels spaltede Egebjælker, som nu ligge hævede op i samme Høide. Gravstuen er nu snart igjen saa mørk, at der maa arbeides ved Lys. Steffensen faar der et ikke saa ringe Arbeide at udføre. Men han fryder sig med os over at see det gaa saa godt fremad. Jeg troer, at det vilde overraske Folk, naar det engang staar færdigt. Det skulde mere mig ganske særdeles at vise Dig det engang, naar vi atter kommer sammen til Jydernes Land ...

4. October 1861. ... Det mageløse Veir har hjulpet os saaledes, at alle Loftsbjælkerne, tiltrods for deres uhyre Tyngde og den svære Transport op ad Høien, blev lagte igaar. Idag lægges Leeret over Bjælkerne som Tag og derefter kan da Jordfyldningen begynde. Til Middag byder jeg derfor Ingenieurerne til Bal, hver med en Pige ... Kongen faar først igjen Telegram paa Søndag Morgen med Lykønskning og med Underretning om, at Gravkammeret staar færdigt.

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

Kjøbenhavn, 9. Januar 1862.

Min kjere Worsaael!

Jeg kan vel vide, at De er nysgierrig for at faae lidt mere at vide end det, som Aviser og Høren-Sagen kan fortælle om Pariser Reisen.

Jo ældre jeg bliver, jo mere overbevises jeg om, at ikke alt er Tilfældighed, men at en højere Styrelse paa den forunderligste Maade mere ligesom fremkalder Begivenheder, der have en betydelig Indflydelse paa det, vi foretage os.

Fra det Øjeblik jeg steg i Vognen, til det jeg igien steg af i Prindsens Palais, har det mest udmærkede Held fulgt mig; Vejret, at jeg taalte Reisens Besværlighed, fandt mine Venner, ja selv at Kejseren ikke var i Paris, men i Compiègne, var Held, thi en af mine Venner med Frue var dér, og en anden tog derud for at tilbringe nogle Dage med Jagtpartier, som Kejseren foretog med en lille Kreds af Udvalgte, dér blev alt forberedt, Kejseren underrettet om, hvad det var, jeg bragte, og hvem jeg var.

Det var Uret at glemme, at Moltke og Sick gjorde sig al Umage for mig, men hvad der kom indirecte, virkede bedst.

Saavidt jeg veed, har Deres Forbindelse været med Prosper Mérimé. Jeg besøgte denne Mand og havde et Brev til ham — men ak, han var aldeles medtaget. Som Senateur havde Senatet valgt ham til at være Senateur i den Comité, som skulle give Beretning og Forslag om Foulds Forlangender; han stod imellem tre Ilde, den heftigste vilde Opposition, Ministrene og Kejseren. Man sagde

mig, at han som havde — ved at han fra sit Ophold i Spanien kjendte Kejserrinden og behagede som Skribent — staaet Kejseren nær, men at det var en svær Prøve, han var sat paa.

Det vigtigste, som blev udrettet, og det som af alt fornøjede mig mest, var, at der blev givet et alvorligt Stød til, at der oprettes et Musæum for i Frankrig fundne Oldsager.

Hos en af de store Handlere saae jeg en udmærket Samling af i Frankrig opgravede Bronze Oldsager. Den var nok egentlig beregnet paa Hr. Cristy, der havde kjøbt Sten Oldsagerne forrige Aar hos denne Mand. Jeg vilde købe en Portion af dette, men Manden vilde alene sælge en bloc, som jeg ikke kunne inlde mig paa. En af mine Venner, som jeg ytrede noget herom til, købte strax den hele Samling for Kejseren, og efter Taflet havde Kejseren, som et Slags Desert kan jeg kalde det, ladet den opstille ved Siden af, hvad jeg havde bragt, og sagde: „Der seer De Begyndelsen til Samlingen af de franske Oldsager“.

At der imidlertid, saaledes som Sagerne staae, er store Vanskeligheder at overvinde, indseer jeg, den værste ligger i Musæums Bestyrernes indbyrdes Cabaler, Skinsyge og Opdragelse ene ved den antique Tids Kunst. Jeg fik flere Beviser herpaa, ligesom paa den store Mangel der er paa Plan, ordnet Opstilling og Grændser for de fleste Samlinger; naar jeg nu ikke havde seet det, vilde jeg ikke have troet det.

Ulykken er, at man sætter mere Pris paa Skribent Talent end paa virkelig praktisk Duelighed. Jeg vilde skamme mig, om jeg efterlod en Samling i den Stand, som jeg fandt, le Normand havde ladet Myntcabinetet forblive, og jeg medtager af det lærde Kammeraderie store trykte Lovtaler om denne Phantast og for Samlingen skadelige Mand.

Hvad skal man nu sige, naar jeg i Apollo Galleriet fandt store Borde med Glaskasser, hvor paa den største var opstillet 2 Vaser fra St. Denys, imellem dem en kinesisk kostbar Vase af Jade, derunder en uforlignelig Gruppe af

Elphenben forestillende Ludv. den hellige kronende sin Dronning, et overordentlig Mesterstykke fra Middelalderen, betalt med 24,000 fcs paa Soltikofs Auction; ved Siden af det stod to persiske Kar, en tyrkisk Dolk, og endelig paa underste Hylde en Guld Tobaksdaase med Ludv. den 16des Portrait, som han havde givet til en eller anden — og dette paa samme Tid, som man i samme Louvre og tildels under samme Bestyrelse har en ethnografisk Samling og et „Musée des Souverains“, hvor netop Ludv. XVI er talrigt repræsenteret.

Ikke stort bedre var det med en ny indrettet Bronze Sal. I den laae nu det saakaldte „Carquois“ af Guld, hvortil nu var kommet en Bronze Hjelm, helt overlagt med Guldplader af samme Art som Kogeret, dog lidt mere lugtende af antique Kunst, man ansaa den for gallisk; her var græske, etrusiske, romerske, celtiske, galliske og galloromerske, ej at tale om merovingiske Broncer blandede og zirlig opstille — efter Størrelsen og for Expl. Figurer for sig, Basreliefs for sig, Redskaber og Vaaben o. s. v. Det er Materien, der regierer, og hvor denne ene bestemmer, kan man sige: God Nat videnskabelig Orden og Plan ...

Fra Deres Svogers Godser i Fyen er kommet til Kongen noget aldeles prægtigt Seletøi, som forklarer andet. De vil forbavse Dem over det, naar De seer det. Kongen sagde meget rigtigt, det maae være fra Gorm den Gamles Tid, men det omstøder Ideen med Sadelknapper. Det maae have været en Vogn, der er sat ned i Graven.

Et lille Fund af Sølv-sager, fundne i Schlesien, har jeg bragt med til den comparative Afdeling, det ligner vore, og ved Mynter, der hører dertil, dateres det.

Det hele er endnu som en Drøm for mig. De vil sige, at jeg høster, hvad andre have pløyet, gandske uden Arbejde og Beregning var det imidlertid ej. Stakkels Herbst, det gik drøjt paa, først at vente hver Dag i 3 Uger paa Konens Nedkomst, derpaa faae en Broder hertil fra Bornholm gandske gal, saaledes han maatte til Bidstrup, paa samme Tid hans gamle Moders pludselige Død. I Sorg er

det godt at have meget at giøre og det har han som den eneste Mand i en stor Familie, siger den gamle Dem hengivne

Thomsen.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Slesvig, 30. Juni 1862.

... Til dem, der ønsker at vide, hvad jeg bestiller ved Danevirke, kan Du sige, at jeg har faaet det Hverv at udgive et stort Værk over Volden, og at jeg i den Anledning søger at indhente de nøiagtigste Oplysninger om Voldens tidligere Bygning og Historie. Der foretages desuden i denne Tid Omdannelser af Volden ved Ingenieurerne, hvorved anseelige Strækninger af den gamle Vold aldeles ødelægges, saa det er absolut nødvendigt, at man i Tide optager Kort og Beskrivelser derover. Men det er et vidtløftigt Stykke Arbeide ...

Slesvig, 18. September 1862.

... Da jeg hørte, at Kongen, som var ude paa Maneuvre, kom hjem til Frokost, tog jeg strax en Vogn, for at melde mig paa Falkenberg. Midtveis mødte jeg en stor Masse Militær og Hs. Majestæt, som sagde mig velkommen og beordrede mig til at tage til Leiren ved Falkenberg og melde mig der som taffelfähig. Jeg kom da ind til Trap, som tog meget venlig imod mig. Vi spadserede en Tour sammen i det deilige Veir og saa paa den anseelige Feltleir, hvoriblandt Hs. Majestæts Telte ragede frem midt for en stor Plaine. Her samlede vi til Taflet og det var ret smukt at see den store Mængde inden- og udenlandske Uniformer paa den grønne Plads. Jeg traf naturligvis en Masse Bekendte ... Før Taflet havde jeg en Samtale med Kongen, som imorgen Kl. 11 nærmere vil see mine Tegninger og Opdagelser ved Danevirke ...

Slesvig, 19. September 1862.

... Jeg begynder nu at blive bekjendt med endeel af de fremmede Officerer. Det morer mig meget, at de have

ondt ved at tænke sig, at jeg er Antiquar og Literatus. Af min Uniform og mine Ordener begynde de sædvanlig med at slutte, at jeg er Diplomat. De ahne ikke, at der dog er nogen Sandhed deri. Jeg forekommer dem ogsaa for ung til at være Antiquar. Navnlig Nordmændene have sluttet sig til mig med den største Forekommenhed, da et Par af dem have læst nogle af mine Skrifter. Der arbeides paa, at jeg skulde ledsage de Fremmede paa en større Tour heromkring, men det er vanskeligt at faa det definitivt afgjort endnu. Om et Øieblik skal jeg til Kongen, som er meget naadig imod mig. Derefter skal jeg igjen til Taffels. Kongen vil nok paa Mandag til Sønderbrarup Mose, men jeg veed blot ikke, om jeg kommer med eller ikke ...

... Det var opløftende for en god Dansk at see vor Hær igjen samlet tæt under Danevirke, rede til at forsvare vor gamle Grændse. Jeg haaber ogsaa, at denne Troppesamling i flere Henseender skal have Betydning. Man seer idag her i Slesvig flere Dannebrogssflag fra Husene. De ere endogsaa ifærd med at bygge en Æresport for Kongen, som formodentlig vil aflægge et Besøg her i Byen imorgen. Adskillige loyale Følelser, som hidtil have været tilbageholdte, turde muligen ved denne Leilighed faa Luft. Efter Kongens Yttringer igaar skal jeg maaske imorgen i hans Følge til Gottorp og til Domkirken her.

Jeg var nemlig næsten hele Dagen paa Falkenberg. Først skulde jeg møde hos ham med Tegningerne af Danevirke Kl. 11. Jeg spiste da Frokost hos ham og derefter var jeg henvend en Timestid beskæftiget med at forklare ham det gamle Danevirke. Senere inden Taflet gik Trap og jeg os en herlig Spadseretour i det yndige Veir til Isted Skov, hvor vi besøgte en Jættestue af temmelig betydelig Udstrækning. ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Stockholm, Tirsdag Aften 7. Juli 1863.

... Kl. 6 gik Toget [fra Göteborg] og nu begyndte en Lidelse for os ved den stærke Hede og Støv. Det er en prægtig bygget Jernbane og Udsigterne ere meget smukke. Men tænk Dig at kjøre saa at sige uafslædig i 14 Timer under saadanne Forhold. Trætte og mødige, som vi vare, forsøgte vi ofte paa at sove, hvilket dog ikke ret vilde lykkes os. Jeg var i Coupee med Steenstrup, Reinhardt og en fremmed Lærd (der var fra Leiden og i Virkeligheden skabt som en Hollænder). I Coupeen ved Siden af var Manza, Forchhammer og een af Sveriges mest udmærkede og lovende Mænd, Professor Carlson, en vordende Cultusminister, med hvem jeg sluttede nøie Venskab strax. Vi var uafbrudt sammen paa Dampbaaden og ved Afskeden for lidt siden paa Jernbanen maatte jeg love at komme ud at besøge ham paa hans Landsted. Paa Banegaarden traf jeg ogsaa Naumann, som, Du veed, spiste hos os under Naturforsker mødet i Khvn. ...

Stockholm, Fredag Morgen 10. Juli 1863.

... Siden mit sidste Brevs Afgang har jeg tumlet mig ganske artig omkring. Strax efter at have afleveret Brevet paa Posthuset gjorde jeg flere Visitter hos Rigsantiquaren Hildebrand, hos Præsidenten for hele Mødet, Statsraad Malmsten, som lige ved sin Ankomst havde indbudt mig til Middag, hos vor Minister, hvor jeg tillige traf Krieger, der bor hos ham, og hos Fl. Jeg forklarede Grev Plessen, at jeg havde særlig Hilsen til Kongen fra vor Konge, og at jeg i den Anledning ønskede en Audients. Han gjorde

nogle Vanskeligheder paa Grund af, at Kongen vilde see os allesammen hos sig, at det vilde blive for trættende for ham at tale med altfor Mange o. s. v. Men han gik dog strax igen i sig selv og sagde, at han strax samme Dag skulde sige det til Grev Manderstrøm, der vilde komme med Kongen til Aabningen af vort første Møde. . . . Kl. 12 arriverede Hs. Majestæt til Mødet og blev modtaget af hele den styrende Comite. Statsraad Malmsten holdt en meget livlig Tale, hvorefter Hs. Majestæt gik omkring med Prinds Oscar og passiarede. Han kom da lige hen til mig og sagde: „Hør Du kan komme til mig, naar Du vil, bestem selv en Tid, Du skal være hjertelig velkommen“. Efter forskellige Complimenter blev det bestemt, at jeg Dagen efter skulde komme til ham paa Ulriksdal Kl. 11. Ved de senere Valg til Sectionerne blev jeg Ordfører eller Præsident i den etnografiske Section, og vi gik derefter til Middagsbordet, som var overordentlig livligt. . . . Igaar Morges arrangerede jeg Forskelligt og tog imod endeel Besøg, inden jeg reiste til Ulriksdal Kl. 10. Jeg naaede netop derhen Kl. 11 og blev modtaget med stor Venlighed af Kongen. Vi sad først og passiarede noget, hvorved jeg fik opnaaet, hvad jeg skulde. Jeg foreslog nemlig Kongen enten at give os Christian den Andens herværende Rustning eller, hvis dette ikke lod sig gøre, da en nøiagtig Copi deraf. Dette lovede han bestemt, ligesom han ogsaa lovede mig, at jeg skulde faa Regalierne at see. Derefter spiste jeg Frokost med ham og hans to Adjutanter, og da det var forbi, førte han mig omkring i Slottet, for at vise mig alle de derværende gamle Meubler, Glas og Porcelainssager m. m. Han lod Dronningen kalde for at hun skulde kunne vise mig Porcelainskamret. Hun er ikke smuk, men har et behageligt, mildt Ydre og taler mærkelig godt Svensk. Hun lod ogsaa til at kjende Porcelain meget godt. Kongen forærede mig flere Stykker Porcelain til Rosenborg Samlingen, navnlig af de gamle og meget sjældne svenske Sager. Han lod strax lave en stor Kasse til dem. Man kan ikke nægte, at der er mange meget smukke Ting paa Slottet og at Værelserne, som forhen

vare i en skrækkelig Tilstand, ere ordnede med megen Smag. Men man føler nok, at der er Nytt og Gammelt blandet mellem hverandre. Beliggenheden af Slottet er meget smuk og Kongen har ogsaa der anvendt meget paa Forskjønelser. Efterat vi i omtrent 3 Timer havde beset alle Mærkelighederne, spurgte Kongen mig, hvor jeg skulde være til Middag. Og da jeg sagde ham, at jeg skulde spise hos Malmsten, tog han Afsked med mig med Tilføiende, Ja, saa sees vi i Morgen. Idag ere vi nemlig Alle inviteret ud til Ulriksdal, hvor vi skulle spise til Aften i Haven. I Formiddag skal jeg i Samlingerne og derefter skal jeg holde Foredrag i Sectionen om de raa Steensager. Det er ikke saa godt at klare alt Sligt fra sig.

... Fra mange Sider faar jeg stadig Efterspørgsel om min Kone, selv fra Erkebiskop Reuterdaahl. Men saa deilig det vilde have været for os at være sammen her, saa trættende vilde det dog paa den anden Side have været for Dig at sidde hjemme, naar jeg var paa Farten. ...

Stockholm, Hotel Rydberg, Mandag 13. Juli 1863.

... Efterat jeg i Fredags havde afsendt mit Brev, kom der en Anmodning til mig fra Kongens „Haandsekreterare“ om at komme op paa Slottet, for at bese et Vinkingsværd i Hs. Majestæts Samling. Hans Majestæt var selv arriveret til Staden, og da han hørte, at jeg var der, vilde han selv vise mig sin herværende Samling af Vaaben, gamle Meubler og andre Kostbarheder. Han gik næsten hele Slottet igjennem med mig, og da han omsider skulde i Statsraad, befalede han sin Sekretær at vise mig Resten. Han var overordentlig forekommende, men opholdt mig saalænge, at jeg kun med den yderste Nød naaede til Sectionen, hvor jeg skulde holde Foredrag Kl. 2. Der var en Mængde Tilhørere, og det kom snart til Bataille mellem Steenstrup og mig, men paa en meget venlig Maade, skjøndt Stp. var hidsig. Næste Møde lovede Steenstrup at give nærmere Gjensvar. Vi maatte afbryde lidt før Kl. 4 for at kunne spise og klæde os paa til Tou-

ren til Ulriksdal. ... Paa Trappen ved Slottet modtoges vi af Kongen med Følge, og længere tilbage stode Dronningen og de øvrige Damer ved Hoffet. Vi drak først Thee og Punsch m. m. og bleve derefter ført igjennem alle de af Kongen restaurerede Værelser, som gjorde megen Virkning paa Publikum. Da vi atter kom ud i Haven, var Souperen serveret med Bouillon og alle mulige gode Sager, medens et nærvæd posteret Musikcorps spillede. Fra først af var det bestemt, at ikkun et Par officielle Skaaler skulde have været udbragte, men det blev snart brudt ved en taktløs Skaal, som havde til Følge, at først Forchhammer og senere jeg maatte see at bøde lidt paa det ved ogsaa at holde, rigtignok aldeles improviserede Taler. Jeg tog Anledning af Kongens levende Interesse for Restaureringen af Ulriksdal og Stockholm Slot til at yde ham en Compliment, fordi han holdt det gamle i Ære og knyttede Fortidens Minder til Nutiden. Til en Tak for hans Velvillie mod os ved at vise os omkring i Slottet føiede jeg en Hentydning til, at han ikke alene sørgede for at restaurere et Huus for sig og sin Slægt, men ogsaa for det svenske Folk, idet han ved Anstrengelse og Kraft havde begyndt paa at gjenopbygge det gamle svenske Huus til Held og Velsignelse for det svenske Folk.

Skaalen som jeg efter mine Landsmænds Udsagn slap godt fra, gjorde synligt et vist Indtryk paa Kongen. Han kom hen til mig, trykkede mig gjentagne Gange i Haanden og drak ogsaa senere Glas med mig. Men jeg har havt den store Ærgrelse, at et af de herværende Blade har sagt, at jeg havde udtrykt det Haab eller Ønske, at „Kongen vilde restaurere den gamle skandinaviske Bygning“, hvorom jeg ikke har sagt et Ord. Du kan nok tænke Dig, at jeg aldrig kunde falde paa at sige noget saadant. Muligviis mener man dog her ved skandinavisk „norsk-svenske“, men jeg sigtede udelukkende til det svenske Reformforslag, Kongen har givet. Jeg vil nu kun ønske, at en saa ufuldstændig og urigtig Beretning ikke gaar over i de danske Blade. Prinds Oscar kjendte mig ikke strax igjen, men vi bleve snart saa gode Venner, at

jeg maatte fungere som Ceremonimester og, efter hans udtrykkelige Opfordring, forestille ham nogle af de mest indflydelsesrige danske Videnskabsmænd. . . . Næste Morgen var jeg i Museerne, holdt Foredrag igjen i Sectionen, hvor en stor Mængde Mennesker var tilstede, spiste om Middagen hos vor Minister under Taffelmusik, og var om Aftenen til stor Soiree hos den norske Minister Møinicken. Det var en anstrengende Dag i en vestindisk Hede. . . . Igaar naaede vi Gripsholm efter en iøvrigt deilig Seilads Kl. henimod 12, besaa strax det mærkelige gamle Slot med de mange gamle Meubler og Portrætter, spiste derefter Kl. 3 en staaende Dejeuner eller Middag i Haven i en grulig Støv og Hede. Efter Kaffen fik jeg fat i Kastellanen, som specielt viste mig omkring, for at jeg navnlig ret skulde see de gamle danske Sager. Der er adskillige gamle Portrætter af Chr. d. IV., som vare ret interessante. . . .

Imorges var Heden Gudskelov ikke saa trykkende. Først vare vi ved Afsløringen af en Buste for den afdøde Professor Anders Retzius. Derpaa havde vi Sectionsmøde Kl. 10—11¹/₂, hvorved der forevistes et Fund, der var af største Betydning for min Theori om den ældre og den yngre Steenalder. Publikum fulgte med den mest levende Interesse vore Forhandlinger og beklagede kun, at Sectionernes Sammenkomsttid var saa kort. Som Ordfører holdt jeg ved Sectionens Slutning en pæn lille Tale.

I dette Øieblik afgaar et Dampskib til Upsala, som fører Naturforskerne til Upsala og hjem igjen imorgen. Men jeg kniber ud, da jeg gjerne vilde have lidt Ro, før jeg skal holde Foredrag i det almindelige Møde paa Onsdag. Man bliver ogsaa træt af at færdes uafsladelig blandt saa stor en Menneskemasse, hvor man stadig skal være behagelig. Paa Onsdag bliver det i det Hele en drøi Dag. Jeg skal efter Mødet ved Bordet holde Tale til Ære for Stockholm og Overstatholderen. I Formiddags saa jeg Regalierne, som virkelig ere meget interessante. . . .

Stockholm, Fredag Morgen 18. Juli 1863.

... Her er kommet en engelsk Antiquar og Naturforsker Mr. Lubbock, som expres vilde tale med Steenstrup og mig. Stp. er reist imorges og jeg staar da ene tilbage. Englænderen har en ung og smuk Kone med sig. Hun har dybe brune Øine, fulde af Skjelmeri. Du kan da nok slutte Dig til Resten.

Møderne er da Gudskelov, nu forbi. Det var en streng Tour for mig at klare Alt. Du veed, at jeg i Tirsdags blev hjemme fra Upsala for at samle mine Tanker. Imidlertid besaae jeg nogle Samlinger og gjorde flere Besøg. Foredraget som jeg skulde holde Dagen efter, kunde jeg kun faa skizziret i enkelte Notitser, især da jeg, efter Fleres Opfordring, maatte ofre noget af min Tid paa at faa en Berigtigelse af min Tale paa Ulriksdal i Post- og Inrikes-Tidende. Samtidig afsendte jeg en lignende Berigtigelse til Berlingske Tidende for det Tilfælde noget Blad hjemme skulde have optaget den forvanskede Beretning.

Du maa forøvrigt troe, at det var drøit næste Dag at holde Tale i det almindelige Møde. Der var en stor Mængde Mennesker tilstede og vi vare 3, som skulde læse. Min Formand, Prof. Berlin, som havde lovet at indskrænke sig til $\frac{1}{2}$ Time, blev ved i over 1 Time, hvilket naturligvis trættede Tilhørerne. Desuden tiltog Varmen mere og mere. Omsider kom min Tour. Tungen klæbede sig stundom næsten fast i Ganen. Men med en Deel Anstrengelse lykkedes det mig at faae talt ud og blive færdig i $\frac{1}{2}$ Time. Jeg tror nok, at jeg var ganske heldig. Statsraad Malmsten, Præsidenten for Mødet, kom strax hen og forærede mig sit Visitkort (imod dog igjen at faa mit), og selv mine Landsmænd takkede mig, fordi jeg værdigen havde hævdet Pladsen blandt de andre Talere. Ved de efterfølgende nye Valg blev jeg desværre igjen Medlem af den styrende Comite.

Ved Middagsbordet, hvor Prinds Oscar var tilstede, gik det særdeles muntert og lystigt til. Formodentlig ville Bladene give nærmere Oplysninger. Prindsen holdt en lang

og meget smuk Tale, temmelig skandinavisk. Desuden bleve en stor Mængde Sange afsungne. Jeg har en hel Literatur med mig. Jeg maatte to Gange op at tale, den sidste Gang aldeles improviseret. Men det gik dog ret godt. Min ene Sidemand var Naumann og min anden Krieger. Begge bade mig hilse.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Viborg 2. August 1863. ... Jeg bor meget godt paa Gjæstgivergaarden, har to Værelser, Kornerup og Høyen hver paa sin Side af mig. Kirkeværgen tog strax imod mig og fortalte endeel om Kongen, som havde ventet at finde mig her, og som derefter gravede noget i Domkirken, dog uden at opdage nogen Grav.

Imorges var jeg strax i Kirken, som nu er bleven for en Deel afklædt indvendig, og som unægtelig frembyder et temmeligt sørgeligt Syn. Den er saa ødelagt, at den enten maa rives helt ned, hvilket med Gjenopbyggelse vistnok vil koste over 400,000 Rdl., eller den maa hjælpes efter, saa godt Omstændighederne tillade det. Høyen siges ubetinget at stemme for det første Alternativ. Men han kommer da i en frygtelig Modsigelse med sig selv. Han vilde ikke have Frederiksborg gjenopbygget eller rettere restaureret, fordi det da ikke mere var det Gamle. Men her vil han da totalt *gjenopbygge* Domkirken skjøndt ikke en Stump saagodtsom kan blive staaende. Det bliver nu hans Sag at klare.

Gravningerne i Høichoret begynder i Morgen. Muligt var det dog, at vi kunde finde een eller anden gammel Grav af Interesse. Jeg telegraferede strax til Kongen, at vi ere her og at vi begynde i Morgen. ...

Viborg, 4. August 1863. ... Strax igaar Morges begyndte vi at grave i Høichoret. Vi afdækkede Gulvet lige ned til Kryptens Hvælvinger og opdagede derved snart Fundamentet til Kong Erik Glippings gamle Grav, hvorefter

Kongen forleden Dag forgjæves søgte. Den fandtes lige i Midten af Choret paa det mest iøinefaldende Sted, hvor man jo ogsaa især maatte vente at finde den. Den indeholdt smaa Stumper Been, Levninger af en Bly- og Trækiste, og desuden Læderstykker, øiensynlig af Fodtøi, hvilket allerede omtales ved en ældre Undersøgelse, og desuden opdagede vi Halvdelen af Korsfæstet til et Sværd. Alt passede fortrinligt til de tidligere Efterretninger. Jeg telegraferede strax derom til Hs. Majestæt, og man kan naturligvis ikke vide, om han kunde finde paa at vende tilbage hertil, for selv at see Graven. Det er nu Meningen at bevare denne, for senere igien at nedlægge de fundne Sager, og for derefter at pryde den med en passende Liigsteen. Jeg har i det Hele draget Omsorg for, at en Deel af de mærkeligste Personers Liig her i Kirken blive bevarede, og at den restaurerede Kirke kommer til at indeholde idetmindste nogle interessante Fortidsminder.

Gaarsdagen var forresten meget trættende, da en Mængde forskellige Mennesker kom af Nysgjerrighed til, hvilket voldte mig megen Uleilighed og Tidsspilde. Ogsaa idag var her mange hos mig i Kirken, hvor jeg fortsatte Gravningerne, dog uden at opdage noget særdeles. Vi ville komme til at grave endnu nogle Dage. Men Alt er saa ødelagt her af de mange Ildebrande og de derpaa fulgte Restaurationer og Ombygninger, at det er meget sjældent at træffe nogen Urørt. I Eftermiddag begynde vi at søge efter Kong Svend Grathes Liig.

Viborg, 7. August 1863. ... I Onsdags fortsatte jeg Undersøgelsen af Kongegraven og fandt da Dopskoen til Kong Eriks Sværd og en Mynt. Jeg havde pr. Telegraph givet Kongen Underretning om, at vi havde fundet den gamle Kongegrav og tillige spurgt ham, om jeg maatte tildække Graven, for at den senere kunde blive Underlag for en passende Liigsteen. Herpaa svarede Kongen bekræftende, medens han paa samme Tid befalede mig at undersøge Krypten nærmere. Men baade her og andre Steder i Kirken gravede vi forgjæves efter Kong Svend

Grathe og de gamle Bisper. Ved derimod igaar at sigte Jordfylden i Kong Eriks Grav fandt jeg endnu en Deel smaa Been, nogle Tænder, et lille Stykke Sølv med Guldbelægning, nogle Stumper af Sværdhæftet og endelig en lille Steen til en Signetring, hvori er indgraveret Lammet med Korsfanen! Du kan nok tænke Dig min Glæde over at finde saameget i en tidligere forstyrret Grav. Hoslagt sender jeg Dig et Aftryk af den. Atter herom telegrapherede jeg igaar til Kongen og modtog strax efter hans Svardepêche, ifølge hvilken jeg skulde restaurere Gulvet i Krypten. Naar det er skeet, haaber jeg at faa hans Tilladelse til, at jeg atter ganske maa gaa paa min egen Haand.

Viborg, 10. August 1863. ... Kornerup og jeg ere meget stærkt paa Farten. Han paastatar, at vi ere saa søgte for min Skyld, jeg derimod insisterer paa, at det er som Følge af hans tørre Komik og underholdende Historier om Spanien og Spanierinderne.

I Lørdags Morges afsluttede jeg Undersøgelserne i Kongegraven, som foreløbig bliver tildækket, saavel som ogsaa af Krypten, hvorom jeg telegrapherede til Hs. Majestæt med Andragende om, at jeg maatte begive mig paa videre Embedsreiser i Jylland. Jeg modtog strax Svar fra Frederiksborg, hvor Kongen dengang opholdt sig: „Kan reise med Gud, Velvilligst Frederik. R.“ Jeg vilde nemlig ikke risikere at være fraværende fra Byen, naar mulig siden Kongen selv eller et Telegram fra ham skulde arri- vere. ...

Iøvrigt kan Du troe, at man bliver stemt til Ydmyghed og Andagt, naar man, som her i Viborg Domkirke, vandr mellem ødelagte og forstyrrede Grave, hvor fordums Rige og Mægtige nu ligge som Støv og Aske, og hvor ethvert Trin minder om det Forgængelige i al Jordens Herlighed. Det er et eget Syn at see Kasser med sammenblandede Knokler af mangfoldige, nu ukjendte Liig, det bidrager mægtigt til at gjøre sig fortrolig med Tanken om Døden, men ogsaa til at forøge *Glæden over Livet*. Jeg er

meget fornøiet med her at have udvirket, at i det Hele saa faa Gravsteder, som muligt, blive rørte og flyttede. Heldigvis er jeg kommen tidsnok til at forebygge altfor mange gennemgribende Ødelæggelser.

Aarhus 21. August 1863. . . . Jeg har været meget i Domkirken, kravlet paa Hvælvingen, vandret i Løngange i Murene og undersøgt Minderne fra den svundne Tid, især de gamle Kalkmalerier. Høyen bryder sig kun om at faa Tegninger af dem. Jeg derimod vil have dem, idetmindste for en stor Deel, bevarede. Vi ere i dette som i saa meget andet uenige. Kornerup er sysselsat med at tegne nogle af de curieuseste.

I disse Dage henligger her paa Rheden en Eskadre af syv Krigsskibe under van Dockums Commando. I den Anledning har der været Festligheder, hvoraf ogsaa jeg har nydt godt. Igaar Eftermiddags var der en stor Kjøretour og derefter stort Bal. I Balsalen traf jeg mange Bekjendte og deriblandt Stiftamtmanden, som inviterede K. og mig til en antiqvarisk Udflugt idag; han vil hente os Kl. 12 og vi skulle da spise hos ham paa Moesgaard. . . .

Taleren, som udbragte Festskaalen for Officererne, hentydede til Vikingetiden og til det nye Lys, hvori jeg, „som sad ligeoverfor ham“, havde stillet den. . . .

Horsens, 27. August 1863. . . . Du skriver, at jeg vistnok bliver feteret herovre, og jeg tør ikke ganske nægte Sandheden deraf. Allevegne, hvor jeg kommer frem, træffer jeg Bekjendte, som vise mig al optænkelig Velvillie og Forekommenhed. Det er stundom endogsaa lidt strengt at udholde al den Gjæstfrihed, jeg nyder. Paa den anden Side trøster jeg mig med, at det aldrig kan være til Skade for Oldsagerne, at jeg kommer saa meget omkring, og at Talen saa meget bliver henvendt paa Oldtidens Mindesmærker. I mange Retninger tror jeg paa denne Maade at have virket til Gavn for Oldsagerne. . . . Ved Afskeden paa Bygholm sagde Fru Schytte til mig, at det havde glædet hende særdeles at gjense mig og at gjen-

J. Kornerup fecit, 17. Aug 1861.

„Commissionen fra Jellinge lader udgrave to Egekister i en Høj ved Vamdrup, 15. August 1861“.
(Tegning af J. Kornerup).

Frederik den Syvende undersøger en Gravhøj ved Skodsborg i September 1863.
(Tegning af J. Magnus Petersen.)

finde det samme Ansigt, som den deilige Dreng havde havt. Hvad synes Du om det? Vi lo dygtigt af denne Compliment, ligesom overhovedet Stemningen var meget lystig. Allevegne siger man mig saa mange Artigheder om mit ungdommelige Udseende og især om mit Haar og mine Tænder. Af Erfaring veed Du nok, at Sligt altid fornøier. Det er i al Fald mere opmuntrende, end saadanne Udsagn, som en Bonde ved Hobro, der havde seet mig for 15 Aar siden, at jeg rigtignok var „*falmet*“ i den Tid. ...

C. J. Thomsen til J. J. A. Worsaae.

5. Januar 1865.

Min kjere Worsaae!

Jeg har i dette Øyeblik læst i en fransk Journal et Brev fra Hr. Fournet til den berømte Elie de Beaumont om det Halstadter Fund. Brevskriveren har nok været i Wien og Halstadt og er ved sine Undersøgelser kommen til adskillige Resultater, som, dersom De nu befatter Dem med Bronzealderen, ikke ere uinteressante. Han viser, at Saltværkerne af Halstadterne have været bearbejdede, og maattet giort dem rige. Men da man i 963 Grave ikke har fundet det mindste af Sølv eller Bly; ej Tegn paa Skrift, og da man veed af andre Fund, at Philip af Macedoniens saavel Guld- som Sølvmynter og Efterligninger af disse i stor Mængde i det 4. Aarhundrede før Christus var udbredt i disse Egne, maae Sagerne være *antérieur*. Han siger, han ikke tør bestemme det nøyere end imellem det 5.—10. Aarhundrede før Christus, mulig endog ældre; han anfører herfor flere Grunde.

Dersom De nu ikke kjender dette Brev, skal jeg om nogle Dage sende Dem det. Det er af en Franskmand, som kjender en Paalstav og Morlot, iblandt de mærkelige, han beskriver, er en af Bronze med Jernæg, og overalt af en Mand der tænker. Det er besynderlig, hvorledes de samme Bemærkninger giøres paa forskjellige Steder, paa samme Tid.

Han er meget opmærksom paa, at iblandt 182 Vaser af Bronze, hvoriblandt store, ikke findes en eneste med Spor af Lodning, men alt er nittet.

Da Fundet er Slutningen af Bronze Alderen og Begyndelsen af Jernalderen, saa rykker det os den *egentlige* Bronze Alder tilbage, og jeg kan ikke negte, at disse Fund har, paa den Maade betragtet som her, langt mere Betydning end Nilssons Phoenicier — i Norden.

Morlot maae og have skrevet noget nyt herom, hvori han siger at Ramsauers Opdagelse er at stille ved Siden af Pompeis Udgravning, Kellers habitations lacustres og Fundene i Danmark.

Omendskiønt det kun er et Uddrag af et Brev, har det oprisket Erindringen om Halstadter Fundene, som ikke maa bedømmes efter, hvad man først saae. Overalt er det mere og mere min Overbevisning, at man ikke skal lade sig forstyrre af enkelte Undtagelser, men holde sig til det store Hele og her er 963 Grave og næsten ingen forstyrrende Undtagelse.

Den gamle Dem hengivne

Thomsen.

P. S. I Belgien har man i en Hule fundet Ben af Rensdyr og Bæver og derved 2 Menneskeskeletter.

P. S. Det maae ikke oversees, at Halstadter Sværdene er Overgangen til Jernsværdene og at Broncesværdene dér vise store Hænder, imedens de jeg har seet fra Ungarn og Siebenbürgen ere som vore med korte Haandtag og i det hele af ældre Art.

D. S.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Rosenborg, Tirsdag 23. Mai 1865. ... Imorges gik jeg til Strunks, fra hvem jeg har mange Hilsener. De var meget glade ved at see mig, og fortalte mig Allehaande. Resultatet er imidlertid, at Ingen uden Bræstrup endnu kjender Gl. Thomsens Tanker. Jeg veed hverken ud eller ind. Men saameget er vist, at jeg er belavet paa hvad det skal være. Gaaer det efter mit Ønske, er det godt, og gaar det ikke, skal jeg være lige glad. Imidlertid hører

jeg, at alle Mennesker næsten udpege mig som Ths. Eftermand. Jeg kunde ligesaa lidt reise igaar, som gaa paa Gaden idag, uden hvert Øieblik at blive overfaldet af Folk desangaaende. Desværre er der idag den store Fest paa Herlufsholm, hvortil baade Ministeren, hans Sekretær, Linde og Trap ere henreiste, saa jeg idag ikke har kunnet faae mindste Oplysning. Betegnende er det, at Læssøe imorges for første Gang mødte, for at hilse paa mig i Anledning af min Hjemkomst.

Paa Gaden mødte jeg for lidt siden den svenske Rigsantiquar Hildebrand, som var taget hertil, for endnu engang at see Gl. Thomsen. Desværre kom han for silde. Han vil nu blive til Begravelsen, der er fastsat til Løverdags Formiddag Kl. 11 fra Holmens Kirke. Der vil nok blive stor Høitidelighed i den Anledning. Dødskampen skal have været temmelig haard og lang, men man antager, at han har været uden Bevidsthed, idetmindste i det sidste Døgn. Af hans efterladte Formue skal der af Halvdelen dannes et Legat for den Thomsenske Familie og af den anden Halvdel et Legat, hvis Renter skulle anvendes vexelvis hver tredie Aar for Bevaringen af et Oldtidsminde, til Præmie for et udmærket Kunstværk og et udmærket Haandværkerarbejde. Det sagde idetmindste Linnemann, som jeg traf paa Gaden. ...

Jeg var næppe kommen ind ad Døren i Aftes, før jeg modtog en ganske udmærket guldbelagt Sølvfibula, et sandt Pragtstykke, der, som jeg haaber, skal komme til Museet. Skulde det være et Varsel?

Rosenborg, Løverdags 27. Mai 1865. Stakkels gamle Thomsen er da nu begravet! Saa er det Liv afsluttet og den Mand, med hvem jeg i 29 Aar har staaet i den nærmeste Forbindelse, for bestandig borte fra denne Jord! Det er en forunderlig, en vemodig og gribende Tanke. Hvor Menneskelivet dog er kort og hvor indskrænket vor Gjerning hernede, selv for den Dygtigste og mest Begavede?

Kl. 10^{1/2} kjørte jeg med Læssøe ned i St. Kongensgade

for at hente Hildebrand. Vi fik Plads i Kirken lige bag ved Thomsens Brødre og i samme Stol kom ogsaa vor Andersen, som havde skrevet en meget smuk Cantate, hvortil Hartmann og Gade havde skrevet en smuk Musik, som blev udført af det Kgl. Theaters Personale. Jeg vilde have sendt Dig Sangene, naar jeg ikke i Forveien var overbevist om, at de komme i Bladene. Alle Samlinger-nes Embedsmænd og Thomsens Disciple vare paa eet Sted. Gl. Münster holdt en ret hjertelig Tale, hvori han fremhævede Thomsens store Fortjenester af Fædrelandet. Kirken var aldeles opfyldt af Mennesker. Efterat Kisten var baaret ud, gik Thomsens Brødre og Kongens Repræsentant, og derefter kom Hildebrand og jeg og saa de øvrige Antiquarer. Vi fulgte ud til Kirkegaarden til Familiegravnen, hvor Thomsen selv har inventeret et Monument med Tavler for hver af Brødrene. Kl. hen imod 1 vare vi hjemme igjen.

Jeg kan ikke nægte at jeg var meget bevæget i Kirken og det samme var Tilfældet med mange Andre. Vi maa nu see at bevare og hædre hans Minde ved fremdeles at arbeide fremad og lade Samlingerne vinde forøget Betydning og Glands. Maatte Gud give sin Lykke og Velsegnelse dertil.

Det er et Vendepunkt i mit Liv og det maa ikke komme an paa en Dag mere eller mindre. Jeg har ikke faa Pligter ikke alene mod mig selv, men imod Andre og imod Videnskaben, som staa høiere, end min personlige Behagelighed og Velvære.

Jeg tror mere og mere, at Alle antage min Ansættelse for afgjort. Men jeg vil nu imorgen see at faa fat i Ministeren, for at komme lidt ud af Uvisheden og for at fremme Sagen saa meget som muligt. Jeg var iaftes hos Heltzens, fra hvem jeg har mange Hilsener. H. sagde, at hvis han havde været Minister, vilde han strax have gjort mig til Overdirektør over *alle* Samlingerne. Det havde dog maaske været noget for stærkt at begynde dermed. Det er vist bedre at lade det gaa lidt efter lidt. Der kan blive Vanskeligheder nok endda. Han sagde forresten, at

han vilde purre til, naar han saae Vedkommende. Det kan vel ialfald ikke skade ...

Rosenborg, Søndag 28. Mai 1865. Jeg haaber, at det nu ikke skal vare længe inden jeg kan sige Dig noget Bestemtere om mine Udsigter. Imorges skrev jeg til Ministeren, at jeg overmaade nødig vilde forlade Staden igjen, uden at jeg havde havt Leilighed til at forebringe ham nogle Ønsker og Forslag, hvorfor jeg bad ham tilstaae mig en Samtale. Jeg fik strax et overmaade høfligt Brev til Svar, ifølge hvilket jeg gaar til ham Kl. lidt over 12. Trap er igjen kommen hjem i Formiddag, saa jeg nu kan sondere, om jeg behøver at gaa til Kongen. I hvert Fald kommer jeg dog til at blive nogle Dage, for at conferere Nærmere med forskjellige Folk ...

Efter en næsten to Timers Samtale med Ministeren har jeg faaet et meget gunstigt Indtryk. Det lod til, at mine Planer ganske svarede til hans egne Ideer. Imidlertid erklærede han, at han vilde forbeholde sig nogen Tid til ret at overtænke Sagen i sin Helhed, og at han naturligvis heller ikke turde ansee sig for bunden ved sine Udtalelser, hvis der skulde komme uventede Hindringer. Han kjendte ikke engang Thomsens Brev til Kongen, da Kongen paa Grund af den daarlige Skrift kun havde kunnet faae Begyndelsen læst. Kongen havde lovet senere at sende ham Brevet. Men han omtalte egentlig Ordningen (efter min Tanke) som Noget, der næsten fulgte af sig selv, og som Noget, der ogsaa maatte antages at stemme med Ths. Ideer. Ansøgning behøvede jeg ikke at indgive, og skulde Noget Sligt blive nødvendigt, vilde han avertere mig derom. Paa Fredag reiser han til Altona til sin Søns Bryllup. Der var saaledes intet til Hinder for, at jeg kunde tage tilbage til Fyen. Inden jeg endnu havde sagt Noget, yttrede han selv, at han havde tænkt sig, at jeg skulde have de antiqvariske Samlinger, for at Alt kunde komme i een Haand. Men om Dette og navnlig om min Samtale med Ministeren maa Du ikke sige Noget til Nogen ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Paris, 13. August 1867. ... Idag Formiddag kjørte vi tidlig til Udstillingen, hvortil jeg nu, som Udstiller af Oldsager, har faaet et frit Adgangskort. Jeg vilde gerne see Afdelingen „histoire du travail“ lidt nærmere, ved hvilken Leilighed baade Wolfhagen og O. Suhr, som nu er kommet hertil, ønskede at være nærværende. Der var mange høist interessante Ting for mig og mange, som bekræfter mine tidligere Hypoteser. Men paa den anden Side var der i Reglen en stor Uorden i Opstillingen og Mangel paa chronologisk Rækkefølge. Jeg fandt i Udstillingen Directeuren for en af de franske Samlinger, Mr. Longpérier, som strax var overmaade fiin imod mig, og som gav mig Adgangskort til en af det franske Akademies store Høitideligheder i Morgen ... Jeg skal idag have Forhandlinger om Omflytning af de danske Oldsager, inden Congressen kommer sammen d. 17de ...

Paris, 17. August 1867. ... Tak for det lille Brev fra Todd, som havde krydset mit underveis. Han kom hertil forleden Dag og var strax hos mig. Jeg var desværre i Udstillingen og derefter i Boulogneskoven, saa jeg først sent om Aftenen kunde komme til ham igjen. Han var meget svag, men jeg tror det oplivede ham at gjensee mig efter saa lang Tids Forløb ...

Jeg bliver beegnet med megen Høflighed fra alle Parter. Igaar havde vi Indledningsmøde, ved hvilket jeg ved Valg fik de fleste Stemmer blandt de fremmede Vice-præsidenter. Præsidenten, som her skal være en Franskmand, var forlængst udnævnt. Men der skulde vælges 3

franske og 5 fremmede Vicepræsidenter. De sidste bleve: 1) jeg, 2) Directeuren for Oldsager i British Museum, Franks, 3) den berømte amerikanske Oldforsker Squier, 4) den ikke mindre berømte Tydsker Vogt (Antropolog) og 5) gamle Nilsson! Aftenen i Forveien havde Keiserens Bibliothekar, min gamle Ven Maury indbudt mig til et Møde hos en Dr. Brora, for at aftale endeel Spørgsmaal, Mødet vedkommende. Vi drak mellem Forhandlingerne Thee uden Fløde med Rom i. Det er Skik her. Forresten vrævlende de Lærde her accurat paa samme Maade, som hos os, op ad Væggene og ned ad Stolperne. Man fortalte mig uafladelig, hvorledes jeg væsentlig havde bidraget til at give Impulsen til at fremme de archæologiske Studier her. Naar de talte saaledes, kan Du nok begribe, jeg fandt, at de talte meget fornuftigt. Idag om en Timestid skulle vi samles i den antiqvariske Afdeling af Udstillingen, og senere skal der aabnes en ægyptisk Mumie i den ægyptiske Afdeling. I Anledning af at vore Oldsager have været saa daarligt udstillede, har jeg ladet foretage en heel Omflytning. Dr. Schmidt og jeg maatte igaar Aftes, efter at have spist til Middag, med speciel Tilladelse ind i den fuldkommen mørke Udstillingsbygning, for at fremme Omordningen. Ved Hjælp af Lys (danske do fra vor Afdeling) ordnede vi Broncesagerne. Du kan troe, det var varmt og drøit. Men det er altfor vigtigt, at de Fremmede idag skulle faa et godt Indtryk og tilige blive istand til at oversee det Væsentligste. Det var et stort Held, at jeg sendte saa Meget ...

Paris, Onsdag 21. August 1867. ... Du gjør Dig i det Hele ikke nogen Idé om den Forstyrrelse, der er her i Paris for Øieblikket, og om det Røre, hvori jeg lever. Idelig Sammenkomster med fremmede Antiqvarer, Besøg i Samlingerne, Møder i Congressen osv. Men det er umaadelig interessant at træffe saa mange Oldforskere her, hvis Navne i Forveien ere mig velbekjendte, ligesom jeg ogsaa lærer overmaade Meget ved de Sager, som forevises. Jeg nyder allevegne den allerstørste Høflighed, saa

Wolfhagen udtrykker jævnlig sin Frygt for, at jeg skal blive spoleret.

I Søndags Formiddag havde vi i Udstillingen Besøg i vor archæologiske Afdeling af Congressen. Jeg maatte holde Tale paa Fransk i længere Tid, efter udtrykkelig Opfordring. Det var ikke saa rart at gjøre Sligt uforberedt. Senere havde de Fremmede igjen været her, da vore Oldsager i deres Genre spille første Violin. Vi skulle nu til at fuldende Omordningen. Men det er galt for mig at faa Tiden til at slaae til ... I Mandags havde vi vort første store Møde i Congressen, hvor vi led grueligt af Varme og Snak ... Igaar gjorde jeg Visitter, besaae Musée des Souverains, spiste Frokost under et vældigt Tordenveir, og var derefter til Møde i Congressen fra Kl. 2—5 i en trykkende Luft. Kl. 6 var jeg til stor Diner i Hotel Bedford hos den rige Englænder Blackmore, som har bygget Museet i Salisbury, og som har inviteret mig for længe siden til Conversazione i Salisbury d. 4. Septbr. Han vil absolut have mig med sig til England, naar jeg er færdig i Antwerpen. Men deraf bliver Intet. Han har et Hus i Nærheden af London, hvorhen vi skulle gaa før Mødet i Salisbury. Han gav os igaar en stor Diner med en Mængde fine Retter og en Mængde fine Vine. Hans Kone er med, men foruden hende var der kun endnu een Dame, nemlig den amerikanske Archæolog Squiers Kone, som er temmelig ung og ret kjøn. Jeg kom hjem aldeles opløst, men sov heldigvis som en Kampesteen. Imorges traf jeg igjen Mr. Blackmore paa Jernbanen til St. Germain, hvor det nye antiqvariske Museum er indrettet og hvor ogsaa Frederik d. 7des Samling, der blev foræret Keiseren, er opstillet. Det er meget interessant, skjøndt det endnu er i sin Vorden. Men det er ordnet ganske efter mit System. Efter min Mening er det altfor langt fra Paris, da man bruger en Time paa Jernbanen derhen. Touren var i det Hele meget morsom.

Paris, 24. August 1867. ... Møderne i Congressen ere skrækkelige, da Ventilationen er overmaade slet. Naar

nu dertil kommer, at jeg baade har ført Præsidiets og at jeg stadig maa holde Tale, kan Du nok forestille Dig, at Heden generer. Jeg er forresten den eneste Fremmede, som endnu har ført Forsædet. Der er en stor Beklagelse over, at jeg vil reise. Men det kan ikke være anderledes. Det er bedre at være savnet, end at man skulde ønske mig borte. I Antwerpen haaber jeg, at det ikke skal blive slet saa anstrengende . . . Jeg var i Forgaars til en meget net Middag med endeel Antiquarer hos le Marquis de Vibraye, som beboer et stort Hotel omgivet af prægtige Træer og Haveanlæg i Rue de Varennes. Det var meget interessant for mig og til Dessert modtog jeg en heel Deel Steensager som Gave til Museet. Jeg har haft mange Visitter, i hvilken Anledning jeg igaar kjørte omkring i 2½ Time, for at lægge Kort. Merimée traf jeg til min store Fornøjelse. Han blev meget glad ved at see mig, og udtrykte sin Forbavselse over at see mig saa velconserveret med mine sorte Haar, som fra først af havde været ham paafaldende hos en „homme du Nord“ Han selv er bleven temmelig gammel og svagelig. Men han er en overmaade fiin Mand, der, som jeg nok kan forstaae, er en intim Ven af Keiserinden og hendes Moder. Keiserinden vilde endogsaa have haft ham til sin „Grand Chambellan“, hvilket Keiseren dog ikke vilde indrømme, hvorimod han gjorde ham til „Sénateur“ . . .

Antwerpen, 28. August 1867. Vi kom i Søndags Kl. 7½. Kl. 12 vare vi til en stor Høitidelighed paa Raadhuset, hvor Magistraten og det archæologiske Akademi bød os Velkommen. Vi vare i sorte Klæder med Ordner paa. En stor Mængde Mennesker vare forsamlede. Derefter vandrede vi ned i en superb Sal, Harmoniens Lokale, hvor Provindsens Gouverneur i fuld Uniform aabnede Mødet. Derefter maatte vi Delegerede fra de forskellige Lande frem for at holde Tale. Jeg gjorde strax en Mængde Bekjendtskaber og traf mange interessante Folk. Navnlig Russerne.

... Din Mand er ellers saa temmelig Dagens Løve her, i hvilken Anledning jeg er stærkt optagen af Comité-møder, Præsidier etc. Jeg bliver begejstret med en overordentlig, næsten generende Høflighed og sidder til Hørbords ovenover Tydskerne og Russerne, hvorom jeg kan fortælle meget Morsomt, naar vi sees. Tydskerne tale heldigvis slet Fransk og ere gruelig vidtløftige, hvorved jeg nok troer at have vundet noget Terrain fremfor dem. Vi kommer ellers meget godt ud af det sammen. Navnlig har jeg truffet min preussiske Collega v. Qvast, med hvem jeg før har staaet i Correspondance. En Mængde andre Bekjendtskaber har jeg gjort og gjør hver Dag. Jeg aabnede Forhandlingerne paa det første Møde i Mandags, og skjøndt aldeles uforberedt talte jeg væk med min sædvanlige Dødsforagt i Henseende til Sproget. Min Tale, tror jeg nok, gjorde almindelig Lykke. Bladene ere fyldte med Beretninger derom, og man fortæller mig stadig, at det var stor Skade, at det Bedste kom først. En herværende Oldforsker, som i Aftes kom fra Paris, fortalte mig, at man ved Forhandlingerne der igaar og ifor-gaars om Bronzealderen i Anledning af et Foredrag af Nilsson, stadig have, under Acclamation af Forsamlingen, paaberaabt sig mit Navn, og citeret mine Udtalelser. Nilssons Theorier havde nok heller ikke vundet Terrain.

... I Mandags havde jeg en trættende Dag, da jeg uaf-ladelig maatte frem og holde Tale i en stærk Hede ... Idag har jeg havt Besøg af Hr. Good og af Hr. Brockdorff, saavel som af den unge gale Franskmand Mr. Cornelis, med hvem jeg reiste paa Rygen for 22 Aar siden. Du erindrer nok mine Historier om ham. Han var aldeles henrykt ved at see mig igjen, og Du kan troe, det morede ogsaa mig at gjense ham. Vi vare enige om, at vi begge lignede os selv. Han havde seet mit Navn i Bladene og hørt mit Rygte, men troede, at en slig Mand maatte være en Olding eller idetmindste en aldrende Mand, følgelig en Onkel eller Slægtning af mig. Han er nu en stadig, gift Mand. Jeg skal een af Dagene hen for

at see hans Kone og hans Søn. Jeg fortalte ham, at ogsaa jeg var gift, men ikke med en Oldsag, hvilket han godt kunde fatte.

Antwerpen, 1. September 1867. Congressen er idag lykkelig endt, og min anstrengende Tid vil saaledes i Hovedsagen være overstaaet ... Mødet har i mange Henseender været interessant, men uhyre trættende. Vi havde iaftes det deiligste Veir, man kan tænke sig, vi spiste ude paa Landet hos Baron de Witte paa et superbt Landsted, som iaftes var stærkt illumineret til Ære for os. Jeg havde, som sædvanlig, een af Hæderspladserne og efter Bordet blev jeg af samtlige fremmede Delegerede udvalgt til at være deres Ordfører ved det høitidelige Slutningsmøde. Tiden til at udarbejde min Tale var meget kort, men det gik godt, og den gjorde megen Lykke. Gouverneuren, som i fuld Uniform sluttede Mødet, overleverede mig et Diplom som correspond. Medlem af det herværende archæologiske Akademi ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Sct. Petersborg, Torsdag 25. Marts 1869. ... Jeg fik min Bagage i Hotellet Kl. 8³/₄ og Kl. 9¹/₄ sad jeg omklædt i en Hyrevogn med Lejetjener, for at gjøre Visit hos Vind og for, ved Afleveringen af Depêcherne til ham, at faae nærmere at vide, hvorledes jeg skulde aflevere mine Breve til Storfyrstinden. Han stod lige i Begreb med at kjøre hen til mig, da jeg traadte ind ad Døren til ham. Jeg troer, at han var ganske fornøiet med at see en Dansk, da disse Folk, især paa denne Aarstid, ere fremmede Fugle i Sct. Petersborg. Vi aftalte, at han skulde følges hjem med mig, for strax at afgive Brevene til Storfyrstinden, da hun saaledes ikke kom til at vente. Hun havde nemlig villet see mig umiddelbart efter min Ankomst, men da man gjorde hende opmærksom paa, at Aftentoget kom saa sent, bestemte hun, at jeg skulde komme til hende idag Kl. 1—1¹/₂, og sandsynligvis omtrent ved samme Tid til Storfyrsten, til hvis Marskal Vind havde skrevet. Kl. lidt før 1 kommer Ministeren her til mig i Hotellet, for at afhente mig og for at gjøre de andre officielle Visitter med mig, som ere nødvendige. Mine Sager ere saaledes i behørig Gang.

... Da Brevet først kommer afsted imorgen, maa jeg dog melde Dig, at jeg har været hos Storfyrstinden, som var overordentlig glad ved at see mig. Jeg maatte omtrent en Timestid sidde og fortælle hende alt Muligt om Danmark. Til Gjengæld viste hun mig sine Erindringer hjemme fra, som hun holdt høit i Ære. Hun viste mig ikke alene sin vældige Dreng, som smilede nok saa venlig ad mig, men hun hentede ogsaa Storfyrsten, der ogsaa var

meget venlig imod mig. Jeg maatte love at besøge hende igjen, naar jeg vender tilbage fra Moskou.

Moskou, 28. Marts 1869 — Aften. ... Jeg forlod Petersborg igaar Middag. Vind kjørte mig til Stationen ... Tiden gik taaleligt og jeg sov temmelig meget, saa jeg ikke egentlig var anstrengt, da jeg ankom hertil i Morges Kl. 10.

Mandag Morgen. Jeg kom ikke videre i Aftes, da jeg blev forstyrret. Paa Banegaarden varede det noget inden Grev Ouvaroffs Tjener fandt mig ...

Et Par Timers Tid efter min Ankomst aabnedes Congressen. Ministeren var bleven syg, men hans Directeur eller Committeret, hvis Bekjendtskab jeg alt havde gjort i Petersborg, aabnede Høitideligheden. Først blev der af Chordrengene i deres maleriske Dragter og af Cantorerne fra nogle af Kirkerne her sunget en religiøs Hymne, derefter holdtes Tale paa Russisk og endelig blev National-sangen til Slutning afsungen, som gjorde megen Virkning. Der var flere Hundrede baade Herrer og Damer tilstede, og Mødet holdtes i Fyrst Galizins Palais, hvor en Mængde pragtfulde Malerier, Kunstsager og Oldsager vare udstillede. Jeg fandt strax en heel Deel yderst interessante og vigtige Gjenstande. Jeg kan da fortælle Dig, at man ikkun havde inviteret 3 Udlændinge til Mødet, og at jeg er den eneste, som er mødt. At jeg saaledes fra alle Sider finder den venligste Modtagelse, vil Du kunne tænke Dig. Grev Ouvaroff, som er en yngre, meget net Mand, forestillede mig for sin Kone, som har et prægtigt Ansigt og er ret kjøn, men ikke saa kjøn, som en vis Person, jeg ikke behøver at nævne. Efter Mødet var vi seks Antiqvarer, som spiste her i Hotellet og fik os en alvorlig Passiar ...

Moskou, 31. Marts 1869. Igaar saa jeg det nye Palais paa Kreml, hvori findes Rester af de gamle Czarers Palads. Pragten i de nye Sale var aldeles forbavsende, men i Interesse var det Intet ved Siden af de smaa, saa at sige

helt østerlandske Værelser, der stode i Hovedsagen bevarede fra den gamle Tid. Noget saa mærkværdigt, saa eiendommeligt poetisk har jeg endnu ikke seet. Hvælvinger og Vægge vare helt forgyldte og prydede med Malerier, Løvværk o. s. v. paa Guldgrund. Meublerne vare desværre, paa en enkelt Undtagelse nær, nye. Af Vinduerne var endnu eet gammelt tilbage med Marienglas i, istedetfor rigtig Glas. Udsigten fra Vinduerne ud over Staden med dens talløse Taarne og Kupler (over 400 Kirker alene og hver med flere Kupler) er aldeles henrivende, selv om Vinteren, hvor, som nu, Sneen dækker Meget og hvor alt det grønne i Landskabet mangler. De gamle Kirker paa Kreml saae vi ikke igaar; først imorgen skulle vi see dem sammen med de andre Cathedraler og et Kloster. Man har uafslædig Indtrykket af at være paa Grændsen af Asien. Selv idag i Skatkammeret i Kreml følte man det overmaade stærkt. Thi en saadan Mængde af uhyre kostbare og sjeldne persiske Gjenstande, som der var, har jeg endnu aldrig seet paa eet Sted. I det Hele taget er den Mængde Kostbarheder, som her findes, især af forgyldt Sølv, aldeles enestaaende i Europa. Ligeledes er Samlingen af emaillerede Gjenstande, deels af heel og deels af halv byzantinsk Oprindelse, ustridig den første i sin Art. Men hvad jeg under alt Dette savnede, var en klar chronologisk Orden. Gamle og nye Gjenstande vare blandede imellem hverandre paa gammel Viis. Materialerne til et kosteligt historisk Museum ere tilstede i rigeligt Maal. Den Tid vil vel ikke være fjern, da de ville komme til deres Ret ...

Moskou, 2. April 1869. ... Til Ære for Din Fødselsdag holdt jeg et af mine bedste Foredrag paa Fransk i Congressens Møde, hvorfra jeg lige er hjemkommen. Jeg talte først i tre Qvarter; det var en dristig Tanke, men jeg tør nok sige imellem os, at det lykkedes mig over al Forventning. Ikke mine Ord igjen, men jeg har modtaget de varmeste og oprigtigste Lykønskninger. To Talere havde før mig kjedet Forsamlingen ved at oplæse nogle

trivielle Afhandlinger, saa mit Publikum af Herrer og Damer var mørt. Men jeg muntrede dem dog, saa de forsikrede mig, at de kunde have hørt paa mig en Time endnu. Forresten veed Du jo nok, at jeg ikke er uimodtagelig for Smiger. Imidlertid skal jeg ikke saa let glemme den 2. April 1869; under Din Ægide har jeg havt Leilighed til at prøve mine Kræfter i en Udstrækning, som ingensinde forhen. „Fortes fortuna juvat“ (Lykken hjælper de Kjække), sige vi Latinere.

Før mit Foredrag var jeg oppe i Statens Museum, som er meget stort, men som indeholder alle mulige Ting, blandede mellem hverandre. Igaar havde vi en særdeles anstrengende Dag, da vi besaa de mange gamle Kirker med deres Skatte, et Munke og et Nonnekloster paa Kreml. Tænk Dig, saagodtsom alle Kirkerne der ere fra øverst til nederst, Kupler og Alt, lueforyldte med malede Helgenbilleder, og forneden helt rundt bedækkede med lueforyldte Sølvaltre, hvor Helgenbilledernes Glorier bestaae af Guld, Perler, Diamanter og store Ædelstene af forskjellig Art. I Cathedralens Skat saae vi de uhyre Sølvkar, hvori den hellige Olie, som bruges i alle Ruslands Kirker, tilberedes paa en bestemt Tid og paa en bestemt Maade. Interessant var det at see, hvorledes flere af Congressens Medlemmer stadig ved deres Indtrædelse i Kirkerne kyssede Reliquierne og Helgenbillederne. I en af Kirkerne er alle de gamle Czarere begravede og i Nonneklosteret alle de kvindelige Medlemmer af Czarernes Slægt. Det værste var, at vi paa flere Steder, af Respect for Reliquierne, maatte i kolde Rum gaa med bare Hoveder. Jeg priste mit gode Haar, som vogtede mig for Forkjølelse. Paa Onsdag skal vi gjøre en Udflugt til et nærliggende Kloster (2 Timer paa Jernbanen), hvor Skatten skal være endnu større og mærkeligere end i Kreml . . .

Igaar var jeg til en superb Diner hos Grev Ouvaroff; iaften skal jeg til Concert i Conservatoriet, hvor Rubinsteins Broder præsiderer eller dirigerer, og bagefter til Soiree hos Ouvaroff. Imorgen skal jeg spise hos Fyrst Dolgorucki og om Aftenen maaske til Näglers Broder.

Paa Søndag skal jeg spise hos en berømt skandinavisk-sindet Historiker Pogodin og paa Mandag præsiderer jeg i Congressen. Det gaar, som Du seer, Slag i Slag . . .

Moskou, Søndag Aften 23. Marts 1869. . . . Igaar var jeg til en glimrende Diner hos General-Gouverneuren, som er Storkors af Dannebrog, og som i den Anledning føler en særegen Forkjærlighed for os Danske. Der var ikke mange tilbords, men det var i stor Stil. Det er formelig latterligt, hvor min Ordensstjerne gjør Opsigt i dette paa Ordener saa rige Land. Jeg kan næppe komme ind ad Døren, før Damer og Herrer overfalde mig med Spørgsmaal om den mageløs glimrende Dekoration. Russerne lade til i den Retning at være overmaade barnlige. Ved Bordet var bl. a. en Baron von Bode, en overmaade rig Mand, som strax indbød mig til at komme til sig idag, for at overvære en Messe i hans eget Capel i hans Palais her i Byen. Rig-mændene have nemlig ligesom Czarerne fordom, deres egne glimrende Capeller med Helgenbilleder, Reliquier o. s. v. Det var yderst interessant for mig at høre Messen og see alle de Ceremonier, som ledsagede den og som i høj Grad mindede mig om Middelalderens Skikke. Jeg erfarede ogsaa senere, at Baronon hører til de Orthodoxe, som nu optage Messen fra gamle Tider igjen. Efter en elegant Déjeuner, hvor flere fremmede Damer og Herrer vare tilstede, viste han mig en Mængde gammelt Porcelæn, emailerede Sager, Malerier, Haandskrifter, m. m., som interesserede mig meget. Han morede sig over mine Kjendskaber til de gamle Sager og erfarede først senere, at jeg var Directeur for Samlingerne hjemme, hvorved mine Indsigter bleve ham mere forklarlige. Han fik stor Lyst til at komme til Kjøbenhavn . . .

Jeg er for lidt siden kommen hjem fra en Diner hos en herværende berømt Professor Pogodin, som har skrevet meget om Nordboernes Indflydelse i Rusland. Det var en ægte russisk Fastemiddag med saagodtsom lutter Fisk og med russiske Vine fra Krimegnen. Jeg kan imidlertid ikke sige andet, end at Dineren var mere curieus, end

god. Men Selskabet var livligt. Jeg maatte holde Tale paa Fransk og *Dansk*, for at de kunde høre, hvorledes Sproget lød. Jeg bliver stadig Ven med Flere og Flere, men hvad de hedde, maa, som sagt, Himlen vide ... Jeg slutter dette ofte afbrudte Brev efter idag at have præsideret i Congressen og efter senere at have beseet det saakaldte Romanowske Huus — en Bygning, der tidligere skal have været beboet af nogle af Keiserfamiliens Forfædre. Det indeholder flere smaa hvidtede Værelser med gamle Møbler og andre Levninger fra Fortiden. Men det er næsten heelt restaureret nyt og de opstillede Gjenstande ere blandede mellem hverandre, saa det som Heelhed betragtet ikke gjør synderligt Indtryk. Rosenborg taber ikke ved at sammenlignes med Udlandets Museer af tilsvarende Art. Navnlig saadan en Række Meubler, som paa Rosenborg, findes næppe nogetsteds.

Moskou, Torsdag 8. April 1869. ... Jeg saa forleden det Ethnographiske Museum, som indeholder en storartet Samling af russiske eller under Rusland hørende fremmede Folkefærds Costumer med Figurer til, modellerede efter Naturen. Det vil for en kommende Tid faa endnu større Interesse, da de gamle Dragter jo her, som overalt, svinde bort. Jeg har endnu et Besøg at gjøre i Skatten i Kreml, men saa er jeg ogsaa færdig. Igaar vare vi omtrent 40 Medlemmer paa en Udflugt med Jernbanen til det berømte Valfartssted Troitza, hvor der er et stort og berømt Munkekloster tilligemed et Universitet for Theologer ... Man fik en udmærket Idee om, hvorledes det i gamle Dage kan have været i vore Klostre. Ved en af Kirkerne laa Boris Godunow's Grav. Det var hans Datter, der i sin Tid var forlovet med den danske Prins Hans. Ogsaa hun er begravet der ...

Torsdag Eftermiddag. Med mine Visitter blev det ikke til Noget. Først var jeg til Møde, og senere var jeg, efter Indbydelse, henne for at see den nye Cathedralkirke, som er under Bygning til Erindring om Ruslands Befrielse fra

Franskmændene ved Moskous Brand 1812 ... Man havde borttaget en Mængde store Stilladser idag, alene for at vise mig den vældige Kuppel, fra hvis Overdeel man har den mest pragtfulde Udsigt over Moskou og Omegn.

Imorgen slutter Congressen med Taler o. s. v. og tilsidst med det store Festmaaltid, hvorom jeg alt har meldt Dig. Du veed, jeg har en Svaghed for at høre mig selv tale.

Sct. Petersborg, 12. April 1869. Jeg ankom igaar Morges Kl. 9 og modtoges paa Banegaarden af Grev Knuth...

Jeg troer, at jeg fortalte Dig om mit Besøg i den nye Cathedralkirke i Torsdags. I Fredags var jeg først i Byens Museum og derefter igjen i Skatten i Kreml, hvor Directeuren selv viste mig omkring og hvor jeg modtoges af samtlige Betjente i Uniform til Ære for mig. Derefter samledes med stort Besvær alle de kostbare Sølvsgager, som Christian den Fjerde i sin Tid havde foræret Czaren Boris Godunow og som nu vare aldeles adsplittede. Kl. 2—4 var jeg derefter til Congressens Slutningsmøde, ved hvilket jeg holdt en kort Takketale paa Fransk. Kl. 5 samledes vi til et Festmaaltid, hvor der i Anledning af min Nærværelse udbragtes, næstefter Keiserens Skaal, en Toast for Storfyrsten og Prindsesse Dagmar med Anmodning til mig om at modtage Skaalen. Senere udbragtes ogsaa min Skaal som Æresgjæst. Jeg indtog Hæderspladsen ved Bordet ligeoverfor Præsidenten ...

Paa Banegaarden modtog jeg Efterretning om, at jeg vilde blive tilsagt til Storfyrsten og Prindsesse Dagmar samme Aften til Tableauer og Soiree. Prindsesse Dagmar havde udtrykkelig sagt til Ministeren, at hun, forsaavidt jeg var kommen tilbage fra Moskou, vilde have mig med. Jeg var næppe omklædt i Hotellet, før en Lakai fra Storfyrsten mødte med Tilsigelsen ...

Soireen hos Storfyrsten var meget interessant for mig. Storfyrstinden var særdeles glad ved at see mig og sagde mig, at hun snart haabede at faa mig til Middag. Det var ikke noget stort, men et meget udsøgt Selskab. Hele den keiserlige Familie var tilstede; jeg stod i min gode Ro i et

Sideværelse og passiarede, da jeg pludselig blev hentet af Hofmarskallen, som meldte mig, at jeg skulde nyde den usædvanlige Ære at blive forestillet for Keiserinden af Prindsesse Dagmar selv. Etiketten er ellers, at man søger formel Audients. Keiserinden var yderst livlig og aimabel, og fortalte mig, hvormeget godt hendes Sønner havde fortalt hende om vore nye Samlinger og om mine Fortjenerster af deres Ordning. Hun udtrykte gjentagne Gange sin Tilfredshed med at have lært mig at kjende. Til Keiseren, som stod og saa paa mig under denne Forestilling og som jeg kunde see erkyndigede sig hos Storfyrsten om mig, skal jeg muligvis i Audients en af Dagene. Jeg blev ogsaa forestillet for Cantsleren Fyrst Gortschakoff og for en Mængde Damer og Herrer. Alle vare meget elskværdige mod mig, især efter den Ære jeg havde nydt.

Forestillingen i en til Theater omdannet Sal, var decideret russisk national. En bekjendt russisk Comiker fortalte smaa Historier i Folkedialekter, som gjorde stormende Lykke. Sangere og Sangerinder fra den russiske Opera udførte flere Sangnumre imellem de med stor Pragt udstyrede Tableauer, i hvilke Hoffets smukkeste Damer figurerede. Vi kom Kl. 8¹/₄ og først omtrent Kl. 12 serveredes Souperen. Det er Skik her, at Alle, baade Damer og Herrer sidde tilbords og nyde et solidt, varmt Maaltid. Vi fik Suppe med Xeres og Portvin, en Hummerret med fiin Rødvin, en Trøffelret og derefter en Fugleret med Champagne samt til Slutning en sød Ret af en Slags tutti frutti. Jeg sad mellem en Grevinde Apraxin og en Fyrstinde Galitzin, som jeg holdt temmelig i Aande med min sædvanlige Snaksomhed. Først Kl. 1¹/₂ var jeg hjemme og jeg kan ikke nægte træt og mødig efter Dagens og den foregaaende Nats Besværligheder ...

Sct. Petersborg, 13. April 1869. ... Samtidig med at Vinds Tjener afhentede mit Brev, bragte han mig en Skrivelse fra Fyrst Gortschakoff, ifølge hvilken Keiseren vilde see mig idag Kl. 1¹/₂. Strax efter kom en Lakai fra Overceremonimesteren, Fyrst Liewen, hvis Bekjendtskab jeg

havde gjort i Søndags Aftes, med en formel Tilsigelse. Jeg spiste først Frokost hos Vind og kørte derefter i hans Vogn til Vinterpaladset. Da jeg maatte vente noget, underholdt Fyrst Liewen mig med en overraskende Sagskundskab om Oldsager. Han vidste næppe rigtig, hvem jeg var, før han hørte, at jeg var Medlem af Akademiet her, hvorved jeg kjendelig steeg i hans Agtelse. Keiseren var særdeles naadig imod mig. Han har et smukt, indtagende Smiil og taler meget livligt. Han kunde endnu huske sit Besøg i det oldnordiske Museum for 30 Aar siden paa Christiansborg, i hvilken Anledning jeg maatte fortælle ham, hvor det nu er. Det morede ham, da jeg fortalte ham, at Museet netop for hans Skyld for første Gang havde faaet Penge til Skabe, Omordning m. m. af Frederik den Sjette. Audientsen var temmelig lang og Samtalen yderst levende. Saasnart jeg var kommen hjem og var bleven omklædt, kørte jeg med Vind ud for at gjøre Visitter hos Fyrst Liewen, General Bjørnstjerne, Doloz's og Baron Wrangels, men ingensteds traf jeg Nogen hjemme. Vi spadserede da paa Newsky Prospectet og besaae først det talrige Publikum, som badede sig i Solskinnet og derefter gik vi ind i en Kunstudstilling, hvor der var en Mængde Sager, tilhørende Private, saasom gl. Porcelæn, gl. Meubler, Emailler, kort sagt Ting, hvoraf flere mindede mig om Samlingen paa Rosenborg.

Torsdag Aften 15. April 1869. Igaar Morges gjorde jeg først nogle Besøg i Akademiet hos mine Venner, med hvem jeg aftalte, hvorledes jeg skulde faae flere Samlinger at see. Derefter gik jeg med Vind og Knuth til Hofmarskallen, Grev Puschkin, som med stor Artighed viste os Kronerne og endeel af Regalierne og Kronjuvelerne; af de sidste havde dog Keiserinden de fleste hjemme hos sig. En saadan Mængde store Diamanter, som endda var der, har jeg naturligvis ingensinde seet. Men Kostbarheden er ogsaa Alt, thi Arbeidet selv er ikke noget Synnerligt. Christian den Fjerdes Krone har for mig ulige større Interesse. Jeg troer ogsaa nok, at vor Opstilling af

Regalierne hjemme er uden Sammenligning bedre. Marskallen førte os først fra Regalierne til nogle Contoirer, hvor jeg saa et aldeles kosteligt Sèvres-Service, med Catharina den 2dens Navn, af en Størrelse, som vist søger sig Lige; vi saae ogsaa flere fortrinlige Sèvres Porcellæner og en Mængde store Servicer af russisk Porcellæn med forskjellige Forestillinger af de russiske Ordener og af Militære. Senere ledsagede Marskallen os omkring i det pragtfulde Vinterpalads med . . . de prægtige Gallerier, opfyldte med interessante Portraiter, Malerier, Meubler o. s. v. Et eget Galleri indeholder en kostelig Samling af Bægere, Pokaler, Skriin, Smykkesager m. M. af Agat, Lapis, Emaille, Guld og Krystal, som svarer til vor tidligere Samling paa Kunstkamret, men som unægtelig langt overgaar den i Udstrækning og Rigdom. De fleste Stykker ere imidlertid selvfølgelig ikke meget gamle, da de høist skriver sig fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede eller saa omtrent. Til Galleriet slutter sig en egen smal Gang med Erindringer om Peter den Store. Han er selv fremstillet i Vox paa en høist uhyggelig Maade, i fuld Paaklædning. Væggene ere dækkede med hans Meubler, Instrumenter og Portræter af hans berømteste Samtidige. Da jeg havde spist til Middag og udhvilet mig lidt efter denne, om end i høieste Grad interessante, saa dog i Længden trættende Vandring fra den ene Ende af Slottet til den anden, gik jeg først paa Aftenen til en herværende ivrig, ung Antiquar Hr. Lerch, som i sin Tid har anmeldt min paa Russisk her udgivne Bog og som meddelte mig mange interessante Oplysninger. . . . Imorges Kl. 9¹/₂ kom en ung Videnskabsmand til mig, med hvem jeg paa Mandag skal see Akademiets ethnographiske Museum. Umiddelbart derefter gik jeg til Eremitagen, hvor Akademikerne Kunsch og Hr. Lerch ventede mig, for i Detailler at vise mig de russiske og sibiriske Oldsager, som for mig ere af den største Betydning. Saameget er nemlig klart, at de russiske Oldsager danne en ganske særegen Gruppe, hvoraf de vigtigste Resultater ville fremgaa ikke alene for vor, men for den europæiske Archæo-

logi i det Hele. Efter en tre Timers uafbrudt Discuteren aflagde jeg et Besøg hos Generalinde Rayewsky, som har sendt os saa mange Afstøbninger af russiske Oldsager, og som har endnu flere til os. Jeg kunde næppe slippe fra hende, saa jeg kom ødelagt hjem Kl. 4 $\frac{1}{2}$.

Sct. Petersborg, Søndag 18. April 1869. ... For hver Dag, jeg tilbringer her, bliver det næsten vanskeligere og vanskeligere for mig at komme bort. Der er saa mange Samlinger og Mærkværdigheder, som jeg absolut maa see. Igaar tilbragte jeg fire Timer paa det store keiserlige Bibliothek, som blev forevist for den italienske Minister og for Vind og mig af Bibliothekets Chef, ledsaget af en hel Stab af Bibliothekarer. Jeg maatte love at supplere baade de af Oldskriftselskabet og af mig udgivne Bøger. Til Gjengæld fik jeg Løfte paa en Deel Værker, som mangle hjemme. Da jeg derefter var til Taffel hos Storfyrsten, paalagde baade han og Prindsesse Dagmar mig, at jeg ikke maatte reise uden at see Tzarskoë-Selo Arsenalet som ligger nogle Mile herfra, og tillige den sjældne Samling her af gamle keiserlige Vogne. Storfyrsten's see ikkun sjældnen Nogen hos sig til Middag, saa det var en saameget større Ære for Vind, Knuth og mig at spise hos dem en familie. Prindsesse Kourakin, Hofchefen og Staldmesteren vare de eneste tilbords, foruden os. Jeg havde den Ære at sidde ved Storfyrstindens høire Side og Vind indtog Pladsen tilvenstre. Det var en nydelig Middag, som frembød det særegne, at Prindsesse Dagmar spiste ægte dansk Risengrød, hvorpaa vi andre ogsaa smagte. Den var lavet af en dansk Kok, hun nylig havde faaet, hvorover hun var meget glad. Vi fik ikke mange Retter, men det var Altsammen ypperlig tillavet. Efter Bordet gik vi ind i Storfyrstens Værelse, som er meget smukt decoreret med mørkt Egetræ i gammel Stiil. Det havde egentlig været et passende Værelse for en Antiquar. Det var prydet med gamle Meubler, med Malerier, Vaaben o. A. Herrene røg Cigaretter, som her ryges allevegne, og imens hentede Storfyrstinden sin Dreng, som imidlertid var lidt

søvrig. Hun sagde, at hun haabede at see mig inden min Afreise, og at hun gjerne vilde have Breve med. Jeg vil da muligt blive nødt til at forcere min Hjemreise noget, for at ikke Brevene skulle blive altfor gamle.

Mandag 19. April. Som Fortsættelse af min Fortælling fra igaar maa jeg meddele, at jeg i Fredags Aftes tilbragte nogle meget behagelige Timer hos Doloz's sammen med flere Diplomater, med de herværende Svenske og Danske. I Lørdags var jeg først hos den gamle Grev Stroganoff, som viste mig sine Samlinger og senere var jeg efter Taflet hos Storfyrsten til Thee hos min fanatiske russiske Ven Svesnerski, hvor jeg kjedede mig temmelig lumsk.

Idag har jeg været paa Akademiet, hvor jeg har seet den ethnographiske Samling, som indeholder udmærkede Ting, men som af Mangel paa Plads er i den skrækkeligste Tilstand. Jeg spiste bagefter Frokost hos Akademikeren Schiefner, af hvem jeg blev indbudet til Thee imorgen (Tirsdag) Aften, for at træffe sammen med flere Oldforskere. Jeg saa ogsaa det smukke zoologiske Museum, som bl. A. kan fremvise det berømte Mammouth Dyr fra Sibirien, tildeels med endnu paasiddende Levninger af Hud og Kjød. Inden Middagen var jeg i den archæologiske Commission, hvor jeg fik mange yderst interessante Oplysninger, og hvor jeg atter traf Grev Stroganoff. Middagen hos Grev Bjørnstjerne var yderst elegant og animeret.

Sct. Petersborg, Fredag 23. April 1869. ... Efterat jeg har afsendt mit sidste Brev til Dig, har jeg beset en Udstilling fra Turkestan, hvor Russerne nylig have gjort store Erobringer. Det er et Land, som hidtil kun har været lidet kjendt, men som her var repræsenteret ved Sager af forskjellig Art, ved Afbildninger m. M. Hvad der interesserede mig meest, var deels Telte, saaledes som de beboes, og deels nogle yderst karakteristiske Malerier, som gav en levende Fremstilling af den Fanatisme og Grusomhed, hvormed Kampen mellem Folket og Rus-

serne føres i hine Egne. Senere var jeg samme Dag (Tirsdag) med Vind i de keiserlige Stalde, for at tage de forgyldte, for en stor Deel gamle Stadsvogne i Øiesyn. Der var vist mellem 30 og 40 Guldkareter, hvortil jeg ikke har seet Mage. Du erindrer vist Beskrivelserne over dem i sin Tid ved Prindsesse Dagmars Indtog. De vare opbevarede i en formelig Slotsbygning, paa første Sal, for ikke at lide af Fugtighed; paa en Skraaplan og ved et Tridseværk førtes de derfra ned i Staldgaarden, naar de skulde anvendes. Væggene rundt omkring Vognene vare prydede med gamle, fortrinlige Gobelinstykker i Rammer, hvormed man i andre Lande vilde decorere Paalærne selv. Aftenen tilbragte jeg hos Akademikeren Schiefner, hvor jeg traf en Masse Lærde, som flokkedes om mig, for at høre mine Udtalelser om Ruslands Oldsager og for at opfordre mig til at virke for Oprettelsen af et Nationalmuseum. Jeg maa dog være meget forsigtig i min Optræden. Een af Akademikerne, med hvem jeg levede sammen i Hotellet i Moskou, Hr. Doru, som har reist meget i Persien, driller mig stadig med, at jeg er saa stor en Diplomat, at jeg burde være Gesandt i Persien, hvilket skal være særdeles vanskeligt. Men han smigrer mig selvfølgelig, og Du veed nok, at naar man smigrer mig, er det ude med Diplomatiens, hvis jeg virkelig har nogen. Din Mand er, imellem os, for Øieblikket den literære Løve her, for hvem alle smigrer. Men det vil gaa ham som sædvanligt. Naar han er borte, kommer der en anden Løve og han vil da være glemt.

Igaar var jeg paany i Eremitagen hos Akademikerne Kunk og Stephani, for at studere Samlingerne, ligesom jeg senere besaae det geographiske Selskabs Museum, hvor jeg dog fandt enkelte interessante Ting. Efter et Besøg hos Mohrenheims Stedfader, Geheimeraad Mouchanow, spiste jeg til Middag hos General Koucheleff, som i sin Tid kyssede mig i det Oldnordiske Museum; jeg traf der sammen med General Bjørnstjerne og med en russisk Familie. Imorges havde jeg atter Besøg af en Mængde Lærde lige til det Øieblik, da jeg med en ung Antiquar,

Hr. Lerch, skulde til Jernbanen, for at tage til Tsarskoe-Selo. Begunstigede af det skjønneste Veir havde vi en prægtig Tour. I Tsarskoe modtoges vi af Lerch's Onkel, som er Conservator ved det derværende store, keiserlige Arsenal og som ikke vidste, hvor godt han vilde gjøre det for den danske „Excellence“. I omtrent 4 Timer vandrede vi om først i den superbe, men ikke godt ordnede Vaaben-samling, som indtager en egen, i gothisk Stiil opført Bygning i Haven. Jeg saae der navnlig den skjønneste Samling af orientalske Vaaben, som vistnok findes nogensteds. Senere kjørte vi til Storfyrsten og Prindsesse Dagmars Palais, hvor vi gjennevandrede alle de vigtigste Værelser og derfra toge vi til det saakaldte gamle Palais, hvor Keiseren og Keiserinden boe, naar de strax efter Paaske forlade Sct. Petersborg. Man forbavses over den Rigdom, hvormed mange af Salene ere udstyrede, og jeg skylder Sandheden at tilføie, at ikke faa ere udstyrede med en sjelden Smag. Flere staae endnu meublerede som i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, hvilket naturligt specielt vakte min Opmærksomhed. En Sal var helt prydet med Sølv; en anden havde alle Væggene beklædt med Rav; andre igjen vare prydede med Glas- og Porcelainssøiler. Det hele var i saa stor Stiil, at vore nyere Slotte ikke kunne staae sig ved Siden deraf.

Vi vare forleden hos Grev Puschkin, Hofmarskallen, som viste os Sèvres-Servicerne og Kronjuvelerne. Han har ogsaa et ganske mageløst Huus, fuldt af de prægtigste Kunst- og Oldsager. Den ublide Natur har bevirket, at Folk har forsøgt at skabe sig en blidere Tilværelse i det Indre af deres Huse.

Sct. Petersborg, Tirsdag 27. April 1869. Endelig er det da afgjort, at jeg, om Gud vil, afreiser herfra i Overmorgen Torsdag, Formiddag Kl. 11. Jeg har idag haft min Afskedsaudients hos Storfyrsten og Storfyrstinden, som begge vare overmaade charmante imod mig. . . . Hun fortalte mig gjentagne Gange, hvor stor en Fornøielse det havde været hende at see mig i Rusland; Hun vil ogsaa

sende Breve til den kongelige Familie med mig. Saavel med hende som med Storfyrsten talte jeg, efter flere Lærdes Opfordring, om et Nationalmuseum her, jeg vil nu kun ønske, at det maa have nogen Virkning. Storfyrsten underholdt sig længe med mig med overmaade megen Liv og Velvillie, han har prægtige Øine og, som Faderen, et overordentlig behageligt Smil. ...

Jeg har det fremdeles godt og Alle ere meget venlige og forekommende imod mig. I Løverdags var jeg i Samlingerne i Eremitagen, navnlig i Billedgalleriet og i en særegen Afdeling med Kostbarheder, hvor Baron Koehne viste mig og Vind omkring. Derefter vare vi hos en forhenværende Fyrstinde Iasonbow, nu Grevinde Schowo, som har et af de magnifikeste Huse i Petersborg. Saa-danne Pragtværelser opfyldte med de skjønneste og kostbareste Kunstsager, har jeg ingensteds seet, næppe engang i England. Vore Forhold blive meget smaa, naar man seer Sligt.

I Søndags gjorde jeg en lille Udflugt med Akademikeren Kusk til Fæstningen, hvor vi besøgte Keisergravene i Kirken. ... Udenfor Kirken i en egen Bygning findes, omgiven af fjendtlige Faner, den første Baad, som Peter den Store havde og som gav ham Ideen til den russiske Flaade. Jeg fik den at see, da Kusk allevegne slog om sig med, at jeg skulde give Rapport til Storfyrstinden om, hvad der vistes mig. I Nærheden besøgte vi det lille usle Huus, som Peter den Store beboede, inden det egentlige Petersborg var bleven til. Endeel af det var nu indrettet til Capel, hvor der holdtes Messe, da vi kom.

Igaar Morges gav jeg, som sædvanlig, en antiqvarisk Cour, der varede i flere Timer. Senere var jeg i Eremitagen, hvor jeg i Enkeltheder gennemgik en Mængde interessante Ting. Derpaa var jeg i det betydelige og interessante mineralogiske Museum, som udmærker sig ved en forbavsende Samling af Ædelstene og sjældne Mineralier. ... Imorgen maa jeg i Særdeleshed besøge mine lærde Venner, hvoraf jeg har faaet et temmelig stort Antal. Jeg maa med Skibslæilighed hjemsende et Læs Bøger, Afstøb-

ninger m. M., som jeg umulig kan føre med mig paa Jernbane. Det kan endda blive vanskeligt nok for mig at rumme alle de Pakker, som man medgiver mig og alle de Pakkenelliker, jeg selv fører med mig.

Berlin, Løverdag 1. Mai 1869. Jeg kan da melde Dig, at jeg i bedste Velgaaende er arriveret hertil imorges Kl. 5. Det var med Nød og næppe jeg slap bort fra Petersborg i Forgaars. Hele Onsdagen gik med for mig med Besøg og Forberedelser til min Afreise. Om Aftenen var jeg netop kommen til Ro henved Kl. 1, da det ringede paa min Dør. Jeg maatte i en Fart op, og det var da Bud fra Storfyrstinden, *om* og *naar* jeg reiste. I Rusland gjør man nemlig i den Grad Nat til Dag, at Kl. 1 ingenlunde er sildigt. Hun havde formodentlig endnu ikke skrevet sine Breve, og Følgen var da ogsaa, at jeg først i yderste Øieblik paa Jernbanestationen modtog Brevene. Hendes Lakai maatte løbe fra Vogn til Vogn, for at finde mig. Vind ledsagede mig selv paa Jernbanen tilligemed Knuth og Jütting, som tillige sørgede for en god Plads til mig. De kom Alle til mig i Hotellet, hvor jeg til det Yderste havde Besøg af en deel russiske Archæologer. Du seer saaledes, at jeg nød en god og venlig Behandling. Alle spaaede mig, at jeg nok kom igjen. Men Gud veed det. Vi gjorde Touren i 40 Timer. . . . Jeg har idag ikke alene seet det mærkværdige Sølvfund fra Hannover, som Du veed, maaske fra Varus's Leir, men ogsaa skaffet mig smukke Photographier deraf.

Imorgen altsaa til Schwerin og i overmorgen igjen en route for min elskede Kone.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Maintz, Torsdag Aften 14. September 1871.

Imorges gik vi en meget smuk Spadseretur i Cassel i den store Park, som minder om Versailles og Ludvig den 14des Tid. Derefter besaae vi Museet, men baade Müller og jeg vare enige om, at Ordningen af Samlingerne staar uhyre langt tilbage. Jeg saae i Aanden vort gamle Kunstkammer med alle dets Ragerier. Forresten var der smukke Ting imellem. Det interesserede mig at finde Adskilligt, som mindede om de gamle Forbindelser mellem det hessiske og det danske Fyrstehuus. Kl. 1 kjørte vi med Iiltoget til Frankfurt og siden her til Maintz.

München, „Bayerischer Hof“, Søndag 17. September 1871.

... Siden jeg skrev til Dig fra Maintz, har jeg set Museet dér, men desværre uden at træffe min malcontente Ven, Lindenschmidt. Samlingen interesserede mig meget, især da jeg der fandt et nordisk Vikingsværd, indlagt med Guld og Sølv, fundet i Rhinen i Nærheden af Maintz, hvor det maa være tabt af en Normannerhøvding. Museet var opstillet i Erkebiskoppens gamle prægtige Palads. Jeg haaber at faae en Afstøbning af Sværdet. Iøvrigt var der ganske deiligt ved Rhinen, som jeg næsten aldrig har seet i en saadan Glands. Vi besaae ogsaa den gamle herlige Domkirke, som er restaureret i stor Stiil med lueforyldte og smukt decorerede Hvælvinger. Fra Fæstningen, hvor der endnu er Levninger af de romerske Soldaters Gravminde over Drusus, havde vi en aldeles mageløs Udsigt over Byen og den herlige Omegn. Vi spiste Frokost Kl. 12 og afsted gik det Kl. 1 med

Iltog til Nürnberg, hvor vi vare Kl. omtrent 8. Om Morgen (Fredag) besøgte vi det germaniske Museum, hvis Conservator var udtømmelig i Opmærksomhed imod mig, da han havde faaet at vide, hvem jeg var. Han veeg ikke fra mig. Museet er ordnet, om ikke just paa bedste Maade endnu, i et gammelt Kloster med en prægtig hvælvet Korsgang, prydet med Afstøbninger af gamle mærkværdige Liigsteene fra hele Tydskland. Jeg seer altid paa Museumsbygningerne med Tanken om et nyt Nationalmuseum hjemme hos os. Ogsaa der fik jeg Spor paa nordiske Mindesmærker, hvoraf jeg haaber at faa Afstøbninger, nemlig to udmærkede Smykkeskrin omtrent fra Thyra Danebods Tid, det ene er i Domkirken i Camin, hvor det har været brugt som Reliquieskrin. Det andet er i Museet her i München, hvor jeg har seet det idag. Arbeidet ligner aldeles det paa vore Munkestole, som Du veed nok. Efter i Nürnberg at have beset flere Kirker og Borgen, hvis Taarn dominerer hele Omegnen, afgik vi Kl. 4 med Iltog, som naaede hertil Kl. 9 $\frac{1}{4}$ i Aftes. Gid Du havde været med i Nürnberg. Det vilde have interessert Dig at see den gamle karakteristiske By med dens gamle Huse, dens Mure og Taarne. Paa Grund af det deilige Veir og forestaaende Fester i Oberammergau her i Nærheden, er der saa mange Reisende, at det allevegne kniber med at faa Plads, naar man ikke forud bestiller Logis. Vi kom her allerøverst op.

I Formiddags har jeg været i det nye Pinakothek og i det nye storartede Nationalmuseum, som jeg aldrig før har set. Det er storartet i en mægtig Pragtbygning, og er en Slags Forening af Oldnordisk Museum og Rosenborg, i det mindste i nogle Retninger, men for den ældre Tid er det uhyre svagt og kan som et Heele ikke maale sig med vore Museer. Det indeholder ogsaa altfor meget Sager fra alle Lande. Opstillingen er hyppigt slet og Væggene i den første Etage saa overlæssede med Frescomalerier, at Oldsagerne rent blive slaaede ihjel. Ogsaa her var Conservatoren mageløs venlig imod mig. Imorgen vil han hele Dagen staae paa Pinde for mig og aabne

Alt, uagtet Museet er lukket for Publikum . . . Müller er meget god at reise med, om end lidt urolig. Vi ere komne fortræffeligt ud af det sammen . . .

München, Tirsdag Aften 19. September 1871.

. . . Iaftes var jeg i Theatret . . . Jeg trængte til lidt Hvile og Adspredelse, da jeg var gaaet i Samlingerne fra Haand til Haand. Bestyrerne ville alle vise mig deres Herligheder. Men naar det gaar løs hele Dagen, er det godt at være om Aftenen i Ro. Igaar var jeg baade Formiddag og Eftermiddag i det store Nationalmuseum, hvor jeg virkelig har lært endeel med Hensyn til en sliq Bygning hos os, baade i Henseende til hvad jeg skal søge at efterligne og hvad jeg skal vogte mig for. Atter her i den storartede Bygning har Architekten taget Luven fra Museumsdirecteuren. De prægtige, i Spidsbuestiil til Middelalderens senere Sager decorerede Værelser vare saaledes ved høilys Dag og i Solskin ganske mørke. Men Oldsagerne ere fortræffelige. Du veed, Tydskland i det Hele og især det katholske Sydtyskland har sin Styrke i Middelalderen. Med os ville de, for den hedenske Tids Vedkommende, aldrig kunne komme til at concurere. Det vilde mere Dig at see og høre Tydskernes Respect for os i den Retning. I det Hele taget staae de, selv her i München, hvor jeg hidtil har seet det Bedste i Tydskland, langt tilbage med Ordningen og Opstillingen. De have gjort stærke Tilløb, skaffet Tapeter, originale Lofter, Døre, ja selv smaa originale Værelser til Museet. Men Alt er bepakket og altfor meget Maadeligt indblandet mellem det Gode, som derved lider meget. Det Ethnographiske Museum er et af de betydeligste, jeg har seet, men det kan ikke sammenlignes med vort. Det interesserede mig at see, at man havde gjort et Forsøg paa at antyde, hvad jeg har gennemført i vort Ethnogr. Museum, saa min Plan dog ikke kan være saa aldeles grebet ud af Luften. Müller deelte fuldstændig min Opfattelse af Samlingerne her.

løvrigt er München umaadelig udvidet og forskjønned siden jeg var her sidst. Det er heller ingen Sag at faa storartede Bygninger, naar Kong Ludvig paa egen Bekostning har ladet flere af de største (bl. a. Nationalmuseet) opføre og derefter skjænket dem til det offentlige. Men ogsaa de private Bygninger staa i Størrelse og Skjønhed langt over vore. Architekterne hjemme kunde tilvisse lære Meget henede.

I Museet igaar gjorde jeg Bekjendtskab med en Baron von Senborn fra Wien, som er Leder af en stor Verdensudstilling, der skal være i Wien i 1873. Han inviterede mig til sig i Wien ...

Zürich, 21. September 1871.

... Jeg forlod igaar Morges Kl. 6 München ... og Kl. 4 $\frac{1}{4}$ var jeg her i Zürich, hvor jeg strax fra Omnibussen hilste paa Frøknerne Wichfeld, som spadserede paa Gaden. Senere kom Kammerherren hjem, saa vi spiste til Middag sammen og havde det meget morsomt. Senere kom Prof. Engelhardt hjem fra Byen, saa Din Mand var strax som halvt i det kjære Danmark. Imorgen reise Engelhardt og jeg til Bern og Biel, hvor vi skulle se nogle vigtige Samlinger. Derefter gaar vi til Lausanne og Morges.

Efter min Ankomst iaftes var jeg med Wichfeld og Engelhardt samlet med Opdageren af Pælebygningerne Prof. Keller. Han var mageløs venlig imod mig og har idag hele Dagen været til min Disposition. Han seilede med os ud paa Søen, for at vise os, hvor Pælebygningerne vare at see og har gjort Alt for at jeg ret skulde see de mærkelige Samlinger, som have ydet mig et rigt Udbytte. Engelhardt er i den syvende Himmel over alt hvad han har set. Imorgen skulle vi op Kl. 5, for at komme med Toget Kl. 6 $\frac{3}{4}$. Men som Du veed gaar man her i Schweiz tidlig tilsengs. Jeg har nok ikke fortalt Dig, at jeg i München inviterede Inspecteuren ved Nationalmuseet, Prof. Kuhn til Middag hos mig i Hotellet, fordi han havde vist mig saa megen Høflighed. Det gjorde

svær Virkning. I det Hele veed man ikke, hvor megen Opmærksomhed man vil vise os stakkels „dumme Dänen“. At jeg er „Statsrath“, bidrager ikke lidet der til. Det er formelig komisk, hvor stor Umage de gjøre sig, for at forestille mig i denne Egenskab for deres Venner. Selv de frie Schweitzere have Respect derfor.

Biel, 22. September 1871.

... Vi forlod Zürich imorges i en skyllende Regn, som ganske indhyllede den deilige Egn ... Tiltrods for den øsende Regn besaa vi Museet i Bern, som interesserede os meget; derefter vandrede vi omkring under Buegangene i den karakteristiske gamle Deel af Byen, og naaede endog til Bjørnene. Byen ligger yderst malerisk terrasseformig over Floden ... Kl. 2 $\frac{1}{2}$ omtrent vare vi her [i Biel] i en mærkelig gammel By, som endnu har bevaret Meget af det middelalderlige Præg og tillige meget af det middelalderlige Smuds. Det er, som overalt i Schweiz, i Nærheden af Jernbanen en ny By med smukke Bygninger og Villaer. Men ved Siden deraf staae endnu Levninger af de oprindelige Mure og Taarne som have omgivet Byen i fordums Tid og af mange middelalderlige private Huse. Jurabjergene staa i al deres imponerende Storhed og Udstrækning lige bag Husene. Efter længe at have vandret omkring, traf vi omsider den Mand, til hvem vi pr. Telegraph vare anmeldte, og han var saa venlig at vise os det store, men endnu ikke opstillede Museum, hvorefter han spadserede en smuk Tour med os ned til Bieler-søen ...

Lausanne. Løvedag Aften, 23. September 1871.

Det blev imod Forventning et mageløst deiligt Veir idag. Vi havde den skønneste Tour, man kan tænke sig langs Bieler- og Neuchatellersøen, hvor Berner-Oberland med sine snedækkede Bjerge viste sig for os i det Fjerne. Vi vare ganske begeistrede over de vaxlende Udsigter med talrige Byer, gamle Taarne og Slotte og med uendelige

Viinbjerger og Haver. Men Intet af hvad vi have seet, kan dog lignedes med Lausanne, der ligger terrasseformig ned imod Søen med hele Alpekjæden, tildeels snebedækt, foran sig. Jeg var saa heldig at faa et lille Værelse i Hotel Gibbon, som vender ud imod Søen og Alperne. Iaften, efterat Engelhardt og jeg havde seet Museet og fra en høi Bakke „Signal“ bagved Byen nydt en stolt Udsigt over Eggen, kunde vi fra mit Vindue glæde os over „Alpenglühe“ ved den pragtfulde Solnedgang. Jeg beklagede i mit Hjerte, at Du ikke var hos mig. Jeg fik ogsaa Breve her fra Prampero med mit Jernbanecertificat, hvorved jeg sparer 50 prct i Norditalien. Tillige modtog jeg Brev fra Grev Gozzadini om, at jeg paa Kongens Vegne skal holde Tale paa Aabningsdagen i Bologna. Imorgen aabnes Kallundborg Kirke. Det gjør mig ondt, at det foregaar i min Fraværelse. Skriv mig endelig til, hvad Du faar at vide om Høitidelighederne. Det vil glæde mig.

Lausanne. Søndag Aften, 24. September 1871.

Vor Tour til Morges idag var ikke videre heldig. Vi kjørte med Jernbanen i et taaleligt Veir. Men da vi kom dertil, traf vi ingen hjemme. Baade Faderen og Sønnen, som begge ere Oldgrandskere, vare borte. Samlingerne kunde vi ikke faa at see, og da der samtidig brød et stærkt Uveir løs, med Lynild og Torden, skyndte vi os tilbage. For et Øieblik siden modtog jeg et Telegram, hvori de udtrykte deres dybe Beklagelse over ikke at have truffet os. De ville nu komme her imorgen Kl. 8 . . .

Domo d'Orsola, Italien. Tirsdag Aften, 26. September 1871.

Gaarsdagen var tilvisse meget interessant, men meget anstrengende. Næppe havde vi drukket vor Caffé, før den unge Prof. Forel fra Morges kom for at hente os til Museet. Derfra tog han en Vogn og kjørte os til Faderens Huus i Morges, hvor vi kom Kl. 11. Vi besaa da hans interessante Samlinger, spiste Frokost Kl. 12, og Kl. 12¹/₄

vare vi paa Jernbanen over Lausanne, hvor Portieren fra Hotellet mødte med Bagagen, videre til Sierra. Det var en yndig Tour i smukt Veir langs Genfersøen og derfra ind i Rhonedalen, hvor allevegne storartede snedækkede Bjerge og Gletschere viste sig for os. Paa en Mellemstation traf jeg ikke alene en dansk Photograph fra Roskilde, som jeg skaffede Understøttelse ifjor fra Kronprindsen, men ogsaa Kammerjunker Bojesen, med Kone, Barn og Pige. De skulde ogsaa over Simplon, og vi fulgtes da ad . . .

Mailand. Hotel Cavour. 27. September 1871.

. . . Paa Dampskibet (over Lago Maggiore) kom en italiensk Herre pludselig hen til mig og spurgte mig, om jeg var den berømte Archæolog fra Danmark. Du kan tænke Dig min Overraskelse, og da jeg spurgte ham, hvorledes det kunde falde ham ind at henvende sig til mig, sagde han, at han, da jeg kom ombord, havde seet mit Navn paa min Vadsæk, og det var da faldet ham ind, at det maatte være den Mand, om hvem han havde læset i Qvatrefoages's Beretning om Congressen i Khvn i „Revue des deux Mondes“. Det var en protestantisk Præst fra Mailand, som levende interesserede sig for Archæologien. Vi fik os da en lang Samtale, hvorefter jeg forestillede Engelhardt for ham. Var det ikke meget morsomt? Det var et lille Reiseeventyr.

Torsdag, 28. September 1871.

Jeg har i Anledning af Lulles Fødselsdag inviteret Engelhardt til Middag. Han bor nemlig i et andet, mindre Hotel. Vi skulde da drikke min mindste Jacobs Skaal. Iaften gaae vi i Theatro della Scala, skjøndt det bliver gruelig drøit, da vi have en stærk Sommervarme. Vi have iøvrigt havt en meget interessant Formiddag, idet vi have beset Domkirken med dens fortrinlige Skat, hvori der findes ganske udmærkede Ting af høi Ælde, og desuden den ældgamle Kirke, Sct. Ambrosio, hvor vi for 5 Francs

fik lukket op for det med Guld og Emaillé og ægte Stene besatte Alterbord fra det 9.—10. Aarhundrede, som er et af Forbillederne for vore kobberforgylde og drevne Altære. Kirken indeholder flere ældgamle Monumenter, hvoraf nogle gaae tilbage til den ældste christelige Tid. Selv er den ombygget i det tolvte Aarhundrede og bliver nu restaureret. Foran den er en prægtig Buegang med høie Søiler og en Mængde gamle Liigstene, Frescomalerier o. s. v. Det er noget af det Mærkeligste, jeg længe har set. Det glæder mig saa overordentlig at være Vidne til Engelhardts Henrykkelse.

Bologna, Lørdag Aften, 30. September 1871.

Jeg er saa heldig at have faaet et deiligt køligt Værelse i det udmærkede „Hotel Brun“, hvor Capellini havde bestilt Logis til mig. Vi er her en hel dansk Koloni: Müller, Wichfeld med Damer, Engelhardt, Bille, Landinspæcteur Paulsen og rimeligvis endnu Flere, som komme iaf-ten og i Nat. Steenstrup er underveis. Vald. Schmidt, Dr. Wroblewsky og Oberst Lunn ligeledes. Desuden boe her mange Medlemmer af Congressen i Kjøbenhavn, Carl Vogt, Desor, en Mængde Belgiere og Franskmænd, saa jeg ikke kan komme udenfor mit Værelse uden at træffe Bekjendte og Venner. Stundom er det næsten lidt for Meget. Jeg har faaet flere Broderkys. Frøken Mestorf er kommen, desuden den unge Dr. Hildebrand med Frue og i Aften ventes Dr. Montelius med Kone. Da desuden Justitsraad Winstrup med Frue ere her, vil Du see, at de skandinaviske Damer ere repræsenterede. Vi have i Aften havt en foreløbig Sammenkomst, hvor der var en Mængde Mennesker tilstede. Videre morsomt var det forresten ikke. Iøvrigt lader det til, at Congressen vil blive meget interessant. Der er en mageløs Udstilling af forhistoriske Gjenstande fra hele Italien, hvorover Engelhardt og jeg have glædet os særdeles. Vi have været der næsten hele Dagen. Kun har jeg maattet gjøre nogle officielle Visitter hos Grev Gozzadini og hos Capellini,

som begge først have været hos mig. Capellini kyssede mig, og Gozzadini vil hente mig imorgen i sin Vogn til Aabningshøitideligheden . . . Touren hertil paa Jernbanen igaar var meget trykkende, men jeg moerede mig meget over et amerikansk Selskab, som jeg reiste med. Da jeg kom paa Jernbanestationen her, blev jeg til min store Forbavselse strax attraperet af Ludvig C, som øieblikkelig førte mig op i et Venteværelse til Dronningen, Prindsesse Thyra, hvis Fødselsdag det var, og Frøken Oxholm, som vare paa Reise til Brindisi og Corfu, hvor de skulde møde Kongen af Grækenland og Prindsesse Dagmar, der kommer fra Krim. Iforgaars havde Ludvig telegraferet til mig, men Capellini, som var paa Stationen og som strax kjendte Dronningen og Prindsesse Thyra, fortalte dem, at jeg endnu ikke var arriveret. I en gruelig Fart hilste jeg paa dem og besørgede en Dépêche for Dronningen til Kongen, hvori hun meldte, at jeg var her, saa min Ankomst strax blev annonceret. Jeg fik de venligste Hilsener til Dig og Alle hjemme. Jeg fulgte naturligvis Herskaberne til Vognen, og da Jernbaneembedsmændene saae, at de ikke alene talte med mig, men gav mig Haanden til Afsked, blev jeg begeget med en saadan Høflighed, at jeg ikke maatte røre et Stykke af mit Reisetøi. En galloneret Tjener blev strax beordret til at følge mig tilvogns, hvilket selvfølgelig kostede mig rigelige Drikkepenge. Capellini var yderst optaget af, at Dronningen allerførst spurgte om mig, hvilket ikke lidet har bidraget til det Kys, jeg fik. Du kan troe jeg leer indvendig. Jeg har idag gjort en utrolig Masse nye Bekjendtskaber blandt de italienske Lærde. Saasnart mit Navn bliver nævnet, vide de ikke, hvor forekommende de ville være. Jeg hedder her Mr. Worsa. Imorgen Kl. 1 er Aabningsmødet. Derefter aabnes Udstillingen af Oldsager Kl. 3. Kl. 3 $\frac{1}{2}$ spise vi sammen og Kl. 8 have vi et Forretningsmøde. Det bliver en bevæget Dag.

Søndag Middag, 1. October 1871.

Det er, Gud være lovet, godt overstaaet. Jeg blev hentet af Grev Gozzadini i hans Stadsvogn og kjørt i Optog gennem de flagsmykkede Gader. Vi kom ind i et eget Stadsværelse, hvor Byens Præfect og Maire vare tilligemed en Deel andre Autoriteter. I Procession gik vi ind i den flagsmykkede store Bibliothekssal, hvor Præfecten blev anvist Plads paa den ene Side af den kongl. Stol, som var tom, og jeg paa den anden. Da Præsidenten havde endt sin Tale, meddelte han, at der var kommet et Telegram, ifølge hvilket Præfecten paa Regeringens Vegne skulde have Ordet. Sagen var formodentlig, at da man havde hørt, at Kongen havde sendt mig, gik det ikke an, at Regeringen her forblev tavs. Præfecten oplæste derefter en meget smuk Hilsen fra Kongen og Ministeriet, hvori han meddelte, at Prindsen og flere af Ministrene vilde komme til Møderne d. 4'. Derpaa kom jeg frem og holdt med Dødsforagt en Tale, som var lempet efter Omstændighederne og som gjorde, jeg tør nok sige det, en stor Virkning. Vedvarende Acclamationer hilste mig, da jeg var færdig. Det er en utaalelig Hede, saa min Hals var næsten tør. Men jeg vilde ikke lade mig gaa paa. Atter gik vi i Procession ned til den storartede Udstilling af Oldsager. Imellem os tør jeg nok sige, at Din Mand blev behandlet af Alle som Dagens Løve. Gozzadini kjørte mig da hjem. Steenstrup var dog ved Aabningsmødet. Vald. Schmidt og Oberst Lunn ere komne. Vi ere nu omtrent 15 Danske og 5 Svenske.

Bologna. Tirsdag Aften, 3. October 1871.

I Søndags Aftes blev jeg i Conseilsmødet opfordret til at svare paa Congressens Vegne paa den Velkomst, Staden Bologna vilde give os. Træt som jeg var maatte jeg da strax til at lave en Tale, da Byen vilde modtage os i det gamle Universitet, som nu er Byens Bibliothek og Museum.

Mandag Morgen Kl. 9.

Det var i stor Stiil. Jeg kjørte derhen med Mr. Qvatre-fages, men saasart man saae mig, begyndte Musikken at spille, og jeg blev høitideligt ført ind i et Venteværelse, hvor Præfecten, Mairen, Præsidenten, Generalsekretæren og Flere vare. Derefter gik vi i Procession ind i den herlige gamle Sal, prydet med Vaabenskjolde fra fordums Tid, da hele Europas Ungdom strømmede til Bolognas Universitet. Vi bleve førte op paa en Tribune, hvor Mairen sad i Midten med Præfecten paa den ene og mig paa den anden Side. Mairen holdt en meget smuk Velkomsttale, hvori han bl. a. takkede Kongen af Danmark for den store Ære han havde viist Byen ved at sende sin Tak gennem en saa udmærket Repræsentant. Derefter fik jeg Ordet og udbragte i faa og fyldige Ord et Leve for den ærværdige gamle Stad, som vi alle maatte anse for et stolt og herligt Museum, der fortjente at opbevares fra Slægt til Slægt. Jeg fik mange Complimenter for min Tale. Byens Ingenieur, som havde ledet storartede Udgravninger i Byens Nærhed, gjorde nu Rede for disse i et temmeligt langt Foredrag. Omsider havde han endt og Alle gik gennem en utrolig Række superbe, gamle Sale, de forrige Forelæsningsauditorier, til det nylig indrettede Museum, som virkelig var baade storartet og fortrinlig ordnet. Mairen og Præfecten vare hele Tiden ved min Side og Mairen kjørte mig hjem i sin Stadsvogn til Hotellet. Jeg bliver i det Hele behandlet som en Minister. Næppe var jeg hjemkommen, før man sagde mig, at Grev Gozzadini havde søgt mig, for i sin Ekvipage at føre mig til Universitetet længere nede i Byen, hvor vi skulde holde offentligt Møde. Man vilde have mig til at præsidere i dette. Men da jeg alt havde ført Ordet to Gange i to Dage, var jeg bange for, at det skulde blive anseet for at være for stærkt. Jeg bad da om Opsættelse til i Morgen, hvilket man fandt baade beskedent og billigt. Vi havde nu Møde fra Kl. 11¹/₂ til 3¹/₂. Derefter havde vi stor fælles Middag her i Hotellet, hvor jeg naturligvis

ogsaa maatte holde Tale og ovenpaa var der atter Møde fra 8—10^{1/2}. Ved Middagsbordet indløb en Telegraphdepêche, at Kronprindsen vilde med flere af Ministrene komme i Nat, for at overvære Mødet. Vi skulde da Kl. 10 samles for at modtage ham, og Kl. 12 skal jeg indtage mit Præsidium. Det kan blive anstrengende nok. Kl. 5 ere vi inviterede til Middag hos Grev Gozzadini. Kronprindsen skal nok boe her i Hotellet, hvor Dronningen af Holland alt har været en Dags Tid. Du seer, jeg er i fornemt Selskab.

Jeg gik tilsengs iaftes Kl. 12 og stod op Kl. 5^{1/2} for at være i rette Tid paa Banegaarden. Et Extratog afgik Kl. 7^{1/2}; her fra Hotellet vare vi fire Omnibusser fulde. Ærespræsidenterne og de andre Honoratiores kjørte i en Salonvogn, og da vi efter en halv Times Fart naaede Modena, var hele Byen paa Benene for at modtage os. Mairens og Autoriteterne hilste paa os i deres bedste Pynt. Jeg blev tilligemed Grev Gozzadini og Prof. Desor anbragt i Mairens Vogn, som var i Spidsen for Toget med guldgallonerede Tjenere med trekantede Hatte og med to beredne Gendarmer som Forriddere. En Række af halvtredsindstve Vogne bevægede sig gennem de menneskefyldte Gader og i det deiligste Veir. Det er en prægtig gammel By med mange interessante Mindesmærker. Vi havde en Miilsvei at kjøre. Store Folkemasser vare allevegne forsamlede og Husene vare smykkede med Flag — Alt som en Efterligning af vore Udflugter. Da vi kom til Stedet, hvor vi skulde see de saakaldte Terramaraer — en Slags Køkkenmøddinger fra Broncealderen, vare der Flag, Æreporte m. M. og store Udgravninger, som ved Sølager. Hver søgte at indsamle Noget. Det var yderst interessant. En Marmortavle med Indskrift i Anledning af vort Besøg blev indsat i en Muur og under Klokkeringning kjørte vi tilbage til Modena, hvor der i det deilige, fordums hertugelige Palads var arrangeret en storartet Middag for os. Der blev holdt flere udmærkede Taler af Qvatrefages, Vogt o. A. Jeg var til Høibords og blev senere, ledsaget af Gozzadini og Mairens, ført om-

kring i Byen til den fortræffelige Malerisamling, til Bibliotheket, en ældgammel Kirke og endelig til Byens offentlige Have. Mairen forlod mig først paa Banegaarden, og da vi kom hertil, vilde Staden Bolognas Maire, som havde været med paa Touren, absolut kjøre mig hjem i sin Vogn. Det er jo ærefuldt, men det koster mig ogsaa endeel. Touren var unægtelig overordentlig interessant og storslaet. Vi Danske morede os kostelig over den Impuls, vi havde givet. Alle vare enige om, at denne Fest gjorde Italien Ære. Hos os har man kun en svag Forestilling om de storartede, karakteristiske Lokaler, man fra gammel Tid har her. Det bliver slemt for den næste Congres.

Jeg er Gjenstand for den største Opmærksomhed og Velvillie fra alle Sider og dog længes jeg stadig efter mit kjære Hjem. Du kan tænke Dig, at Bille og hans Led-sager, Vandinspecteur Paulsen, igaar erklærede for mig, at hvis de ikke havde havt en saadan „General“ som mig her, vilde de have forladt Bologna. Jeg kan jo ikke forlange Mere.

Bologna. Fredag Aften, 6. October 1871.

... Onsdagen var, som jeg forudsagde, en drøi Dag for mig. Kl. 10 mødte vi i Gala i den forhistoriske Udstilling og Kl. henimod 11 kom Prindsen. Han var strax overordentlig venlig og gjenkendte mig fra Kbhvn, hvilket jeg særlig paaskjønnede, da jeg aldrig har seet ham før. Du erindrer nok, at jeg kom for sent til Kjøbenhavn, for at tage imod ham paa Rosenborg. Det var jo imidlertid temmelig ligegyldigt. Vi gik fra Udstillingen i en frygtelig Trængsel til Congressens store Forsamlingsaal, hvor Præsidenten, Grev Gozzadini, istedenfor at byde Prindsen velkommen, strax foreslog mig til Præsident, hvoraf Følgen var, at jeg øieblikkelig maatte holde en Tale til Prindsen som vor Protector. Et stærkt Bifald ledsagede mine faa Ord. Derefter begyndte en høist interessant Discussion, hvori ogsaa jeg blev inddragen, saa jeg maatte frem og holde et langt improviseret, fransk Foredrag,

hvorved jeg dog tror, at jeg skilte mig godt. Imidlertid fik jeg underhaanden Bud fra Cultusministeren, at jeg endelig til Slutning maatte sige endnu Noget til Prindsen, for at han kunde faa Anledning til at holde en Tale. Da Gozzadini atter vægrede sig ved at træde frem, maatte jeg i en gruelig Hui og Hast lave Noget, som jeg fremsagde, hvorefter Cultusministeren i de stærkeste Udtryk hævdede Danmark til Skyerne. Jeg har den Mistanke, at han vil være Storkors. Tilsidst takkede jeg paa Kongen af Danmarks Vegne og hævdede derpaa Mødet. Prindsen takkede mig meget venligt.

Til Middag spiste jeg kort efter hos Gozzadini. Jeg fik Grevinden tilbords, hvilket foranledigede, at jeg paany maatte holde Tale. Jeg klarede mig dog med en Vittighed. Vi morede os meget godt og jeg tror ogsaa, at Damerne vare fornøiede. De havde ikke tænkt sig, at Oldgrandskere vare saa lystige. Grevinden og jeg blev saa gode Venner, at hun idag har sendt mig et stort Fad fuldt af de deiligste Druer! Om Aftenen havde vi Møde, saa jeg kunde ikke komme i Theatret, hvor Præfecten med stor Courtoisie, og som han sagde efter sin Regerings Ordre havde stillet sin Loge til Disposition for Kmhr. Wichfeld og hans Damer. Det kan man kalde Opmærksomhed! Næste Morgen mødte vi paa Jernbanen i et voldsomt Regnskyl og Tordenveir, for at afgaa til Marzobotto, hvor en meget riig Mand havde inviteret hele Congressen med samt Prindsen til sig. Under en frygtelig Jubel ankom Prindsen, som beordrede flere af Ærespræsidenterne og mig ind i den kongelige Vogn. Paa hele Touren underholdt han sig saa godt som udelukkende med mig og var yderst venskabelig. Regnen vedblev imidlertid at strømme, indtil vi kom til Slottet, som har en ganske deilig Beliggenhed mellem Appeninerne. Da Regnen nogenlunde standsede, gik vi i et forskrækkeligt Føre ned i Parken, hvor der var en gammel etrusk Kirkegaard og hvor Gravningerne foretoges. Heldigvis klarede det op ad Dagen, saa vi dog nogenlunde kunde nyde den deilige Egn. Omsider kom vi 3—400 Mennesker tilbords

i et mageløs stort og deiligt Telt, som skal have været benyttet ved Aabningen af Mont Cenis. Før Bordet maatte jeg forestille Prindsen alle de danske og svenske Damer, som kom til Høibords. Prindsen havde en øst-rigsk Grevinde Wurmbrand tilbords, men paa hans venstre Side sad den ene Frøken Wichfeld og ligeoverfor ham den anden Frøken Wichfeld, som havde Værten tilbords. Jeg sad paa Prindsens høire Side ved Fru Wurmbrand, saa Du seer, at Danmark, hvis Fane hang over Hovedindgangen, kom til Hæder og Ære.

Teltet var ganske deiligt indrettet, men heldigt var det, at vi ingen Regn fik, da Fugtigheden ellers var gaaet igennem Taget. Blandt de mange Skaaler udbragtes ogsaa en for Kongen af Danmark, som havde sendt „en saa berømt Lærd og en saa fuldendt Gentleman“ som sin Repræsentant til Congressen. Jeg maatte naturligvis takke. Efter Bordet gik vi under Fakkelskin, bengalsk Ild og Fyrværkeri til Stationen, hvor jeg atter var i Kronprindsens egen Vogn. Efter Hjemkomsten vare vi af Staden Bologna inviterede til en Galaforestilling i Theatret, hvor jeg strax blev hentet ind i Prindsens Loge. Han bad mig sidde ved Siden af sig og underholdt sig meget livligt med mig lige til det Øieblik, hvor han skulde reise bort med Jernbanen. Baade da han kom og da han gik, standsede Forestillingen paa Theatret (Faust), som forresten var meget ringe, især i Sammenligning med den deilige Theaterbygning. Med blottede Hoveder og i en gruelig Træk fulgte vi Prindsen tilvogns og gik da tilbage til Theatret. Paa ægte italiensk Vis førtes jeg omkring i flere Loger, for at stor Deel paa Damerne. Der var iøvrigt ikke mange, da en stor Deel endnu ere paa Landet.

Træt og søvrig kom jeg hjem, for igjen imorges Kl. 5 $\frac{1}{2}$ at staa op, da vi, ifølge Indbydelse fra Staden Bologna, i Morges Kl. 7 $\frac{1}{2}$ skulde gjøre en Kjøretour ud til Byens berømte Kirkegaard, hvor nylig store Fund af Oldsager ere gjorte. I Spidsen for det uhyre Vogntog var atter Din Mand med Mairen. Det var en heel Parade gennem Gaderne. Veiret var deiligt og Touren høist interes-

sant. Vi passerede en utrolig Mængde Buegange og naaede endelig Kirkegaarden, der ogsaa bestaar af prægtige Buegange, der næsten danne en By for sig. I Gangene sees en Række Marmorbuster og Statuer af Italiens nyeste og bedste Billedhuggere. Jeg har aldrig seet noget Lignende. Under den ganske Kirke, hvis Gulv var opbrudt, havde man gjort de vigtigste Fund fra den hedenske, etruske Tid. Flere mærkelige Grave bleve undersøgte i vor Nærværelse. Det var i det Hele taget en Tour, som man ikke saa let glemmer.

Mairen kjørte mig hjem til Hotellet, i hvilken Anledning jeg indbød ham til at spise Frokost med mig. Vi havde det meget livligt. Alle ere enige om, at Modtagelsen her er aldeles storartet, ja i større Stiil, end hos os. Bladene her ere fulde af Beretninger, hvori jeg morer mig over at gjenfinde mine Taler. Jeg skal see at faa et Sæt Aviser hjem med mig.

Bologna. Søndag, 8. October 1871.

I dette Øieblik er jeg hjemkommen fra Congressens Slutningsmøde. Jeg har været i Tjeneste til det Sidste, men jeg takker min Gud for, at jeg tror at have nogenlunde udfyldt min Plads. Mine Landsmænd have idetmindste lykønsket mig fra alle Sider, ligesom jeg næsten er overvældet af den Opmærksomhed, jeg her er Gjenstand for. . . .

Igaar Morges Kl. 5 maatte vi da staa op, for at være i Tide paa Jernbanen til Ravenna. Det var en aldeles mangeløs Tour. Ved alle Stationer vare Folk samlede i Tusindvis med Faner og Musik, Autoriteterne hilste paa os og serverede Forfriskninger. Da vi kom til Ravenna, hilstes vi af en uoverskuelig Folkemasse. Som sædvanlig blev Grev Gozzadini og jeg placerede i Mairens Stadsvogn, hvorefter Paraden igjennem Gaderne begyndte. Byen er temmelig betydelig og forbavsende riig paa ældgamle Mindesmærker. I andre Stæder er man glad, naar man har seet et enkelt Minde fra det 5., 6. eller 7. Aarhun-

drede. Men her findes hele Rækker. Den romerske Keiser Justinian, som særlig yndede Ravenna, findes tilligemed sin Gemalinde, Theodora, afbildet paa flere Steder blandt de mærkelige Mosaikarbeider paa Guldgrund, som pryde Kirkebygningerne. Du skulde see en Pragt med Søiler, Capitæler, Mosaiker, Kupler og Rundbygninger, hvorom Afbildninger ikkun give en saare svag Forestilling, og Alt fra en saa ældgammel Tid. Foruden Kirker og ældgamle Gravminder, ligeledes prydede med Mosaiker, er der Levninger af den berømte Kong Theoderik den Stores Palads, i hvis umiddelbare Nærhed man netop i disse Dage havde gjort Eftergravninger. Jordsmonnet er her, som allevegne, stærkt forhøiet i Tidernes Løb, saa der maatte graves meget dybt. De havde havt det Held at støde paa tre Mosaikgulve fra Theoderiks Tid og paa en marmorbeltet Forstue. Det var tilvisse meget trættende at blive ført saaledes omkring, som jeg blev det i høitideligt Optog fra det ene Sted til det andet, uafladeligt op og ned af Vognene; dertil kom, at jeg jo bestandig maatte være høflig og variere mine Udtryk, hvilket ikke altid er saa let.

Foreløbig endte vi med Betragtning af Byens ikke ubetydelige Samling af Malerier og Kunstværker, hvoriblandt ikke faa mageløse, gamle Elphenbensarbeider, som svare til en gammel Stol, prydet med Elphenbensrelief, der endnu gjemmes i en af Ravennas Kirker. Fra det pragtfulde Bibliothek, udstillet i et deiligt Lokale, gik vi til Middagsbordet, som var dækket i en umaadelig lang Sal. Ved Bordenden sad Mairén i Midten, paa høire Side af ham Gozzadini og paa venstre Side jeg. Heldigvis slap jeg for at holde Tale, endskjønt man havde henvendt Ordet til mig, da Publikum snart gjorde en saadan Støi, at det ikke var muligt at skaffe sig Ørenlyd. Dineren var udmærket og Vinene gode, saa Folk morede sig særdeles godt. Det maa have kostet mange Penge. Efter Kaffen bleve Vognene hentede igjen og vi kørte da en smuk Tour ud til en gammel Basilika, som ligger en halv Miil omtrent udenfor Byen. Det var næsten endnu det Mærke-

ligste, vi havde seet. Derpaa kjørte vi til et ældgammelt Gravmæle, som er i store Dimensioner i en Rundkreds, men som ikke desto mindre er dækket med en eneste umaadelig Steen. Endelig kjørte vi igjennem en Fyrreskov, som ansaas for en Fyrreskov, men som i mine Tanker var høist ubetydelig, tilbage til Stationen. Efter et Triumphtog paa Jernbanen ankom vi her trætte og mødige Kl. 9. Da jeg havde spiist til Aften, gik jeg strax i Seng og sov i samme Øieblik. Forfrisket og rask stod jeg op i Morges Kl. 7¹/₂. Det var saa rart, at vort Møde først skulde begynde Kl. 12.

Aldrig saasart var jeg kommen derhen, før jeg strax blev tagen til Præsident for Mødet. Qvatrefages var ikke rask og jeg maatte da overtage Posten og holde Slutningstalen. Jeg havde ikke et Qvarter til at lave den. Det hele gik særdeles høitideligt og godt. Vor gode Grev Gozzadini var saa bevæget, at han næppe kunde slutte sin Tale. Det er en høist elskværdig Mand, men praktisk er han ikke. Vi maatte i en gruelig Fart ordne Alt for Mødet, da Intet var forberedt. Jeg havde ikke ventet, at jeg skulde være kommen til at præsidere i Slutningsmødet. Jeg var den Eneste, som præsiderede to Gange. Danmark har unægtelig spillet en stor Rolle under dette Møde. Allevegne udbringes Skaaler for Kongen og for Danmark. Igaar endog to Gange.

Søndag Aften. Kl. 11.

Festen paa Raadhuset var storartet. Det var idetmindste kongeligt. Pragtfulde Lokaler og mageløs Diner. Jeg udbragte i faa Ord en Skaal for den forrige Minister, Minghetti, cen af Italiens meest udmærkede Mænd, som havde skaffet Pengene til Congressen. I de stærkeste Udtryk takkede han mig. Jeg har i ham vundet en Ven. ...

Bologna, Tirsdag, 10. October 1871.

... Alle ere enige om, at Congressen, som i de fleste Retninger har været en Copi af vor, er overordentlig vel-

lykket. Italienerne ere ogsaa meget stolte deraf, især da vor Congres staar i bengalsk Flamme hernede. I den Anledning have jo ogsaa vi Danske spillet en stor Rolle. Damerne sade til Høibords; Autoriteterne vidste ikke, hvor godt de vilde gjøre det ...

At der imidlertid, som jeg havde forudset, indtraf under Congressen nogle smaa Rivninger mellem Fransk-mændene og Tydskerne, maa jeg dog meddele Dig. Fransk-mændene (baade Qvatrefages og Mortillet) vilde ikke kjendes ved Virchow fra Berlin og var endog ligefrem uartige mod ham. Dette havde til Følge, at man her, da Sagen blev bekjendt, gjorde dobbelt Stads af Virchow. Lægerne gjorde et Gilde for ham, og paa det Møde, hvor Kronprindsen var tilstede, lod han først spørge efter Virchow, da han ønskede, at han skulde forestilles for ham. Fransk-mændene vare rasende, men de indsaae dog, at de havde forløbet sig. Flere søgte at udjævne det, og heldigvis tabte det Hele sig. Jeg kan godt forstaae Fransk-mændenes Følelser. Men naar de komme paa en Congres, maa de holde Følelserne i Tømme. Den næste Congres bliver i Brüssel næste Aar.

Wien, Hotel Stadt Frankfurt. Tirsdag 17. October 1871.

... Strax, da jeg kom til Pesth, var min Ven, Bestyren af Samlingen, Prof. Floris Romer, ikke hjemme. Alligevel besaae vi Samlingen, Billedgalleriet og flere Mærkeligheder i den smukke og ganske interessante By. Men næppe saae han mig igaar, før der blev et formeligt Halloh. Du veed maaske, at han betragter mig som sin Læremester og som en af Grundlæggerne af Nationalmuseet i Pesth. Alt stod ikke alene aabent for os, men med en utrolig rørende Glæde trak han mig omkring i alle Samlingerne og Bibliotheker for at forestille „den Herrn Statsrath“ for sine Colleger. Derefter maatte vi spise til Middag hos ham sammen med en fransk Archæolog, som netop var der. Han tracterede os svært med de fineste ungarske Vine og tilsidst med Champagne, hvorpaa han

i de mest smigrende Udtryk takkede mig for den Ære, jeg havde viist Museet og ham. Jeg maatte love at tilskrive ham et Brev om Museets Betydning, som han da vilde lade trykke i alle ungarske Blade, for at vække Interessen for den gode Sag og for at vise sine Landsmænd, hvad Udlandet dømte om Ungarns i Sandhed ligesaa mærkelige som lærerige Oldtidsminder. Efter Bordet maatte jeg igjen omkring med ham tilhøre og tilvenstre, saa jeg tilsidst var ganske træt af bestandig at være paa Cothurnen. Rygtet om Bologna Congressen var desuden ilet forud. Bladene havde indeholdt Beretninger fra Vogt og Andre, saa man vidste, hvilken Rolle jeg havde spillet. I et af de ungarske Blade læste jeg, hvorledes „Kongen af Danmarks Gesandt“ havde været en af Bolognas største Yndlinge, og hvorledes han i de smukkeste Udtryk havde takket Byen. Du kan troe, at Engelhardt og jeg morede os.

Da jeg idag spiste til Middag her efter min Ankomst (Kl. 3), traf jeg først den gamle Excellence Due med Datter og Svigersøn, som vi i sin Tid spiste sammen med hos Heltzens. Du kan tænke Dig mig Overraskelse, da jeg saae dem komme ind ad Døren. Han er gaaet af som Minister og vil nu boe i Kjøbenhavn. Han spiser hver Dag her i Hotellet. Derefter traf jeg et af Medlemmerne fra Congressen, Grev Przedriesky fra Polen, som ogsaa spiste her, og da jeg i en Cafe drak min Caffé, kom endnu et andet Medlem af Congressen hen for at hilse paa Mr. le Président. Det er overordentligt morsomt, naar man tror sig ene i en stor By. Man blev paa engang saa umaadelig høflig mod mig her i Hotellet, da de saae, hvor bekjendt jeg var med Due. ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Rosenborg. 1. Juli 1874. Fra Korsør til Roskilde kjørte jeg med Baron Bille-Brahe fra Egeskov, og fra Roskilde med Formanden i Landstinget Høiesteretsadvokat Liebe, som fortalte mig *i dyb Hemmelighed*, at jeg atter har været paa Tapetet som Kultusminister. Han kunde godt forstaa, at jeg betakkede mig. Men tal endelig ikke der om.

Middag Kl. 4. Nu talte atter Schwartzkopf til mig om det Samme. Men der bliver ikke noget af den Ting. Man anser mig for at have Gaver til at behandle Folkethinget.

Steenstrup har arbeidet svært paa at komme til Island som Repræsentant for Ministeriet. Men nu sagde Madvig mig, at Consistoriet vil anmode mig om at overtage at være Universitetets Ordfører paa Island, hvortil jeg svarede Ja.

Rosenborg. 12. Juli 1874. Kl. 12¹/₂ kom Fønnesbech, som udøvede den haardest mulige Pression paa mig. Ministeriet er dannet paa mig nær, og naar jeg siger Nei maa han efter al Sandsynlighed opgive Ævret, og vi maa da faa et Venstreministerium. Desuden afhænger Kongens Reise af mit Svar. Kongen har udtrykkelig paalagt ham at henvende sig til mig som det sidste Haab om en taalelig Løsning. *Rosenørn-Lehn* er Udenrigsminister, *Ravn* Marineminister, *Thomsen* eller muligvis en anden høi Officer Krigsminister, *Tobiesen* Indenrigsminister og *Fønnesbech* Conseilspræsident og Finansminister. Jeg kan stille hvilke Betingelser jeg vil, med Hensyn til Embede, Bolig etc., men Islandstouren gaar i Løbet. Fønnesbech

anvendte sin yderste Overtalelsesevne og forestillede mig, ligesom Trap, det umaadelige Ansvar, jeg paadrog mig ved en Nægtelse. Jeg svarede ham, at jeg i hvert Tilfælde først vilde conferere med Hall, hvilket han ogsaa selv havde tænkt sig. Men Hall er idag paa Herlufsholm og kommer først hjem i Aften. Jeg aftalte da, at jeg skulde skrive til Hall i Aften og bede ham om en Samtale imorgen. Men Fønnesbech vilde absolut have Svar i Aften.

Nu kom Trap *fra Kongen* med Tilsigelse til Taffels paa Bernstorff Kl. 7 efter Væddeløbet. Kongen var bleven henrykt over, at jeg var kommen hertil. Men jeg vil jo blive yderligere presset. Kongen mente, at jeg vel nok alligevel kunde tage med til Island, selv om jeg blev Minister. Det gaar dog vist næppe.

Du kan begribe, i hvilken Situation jeg er her ganske alene. Kl. 10 i Aften skal jeg samles med Fønnesbech og Trap paa Christiansborg. Jeg er midt imellem to store Ansvar. Fønnesbech sagde, at han vidste, at Hall stærkt vilde raade mig til at modtage Posten, da han troede, at jeg var særlig skikket til at gennemføre de mange vigtige Spørgsmaal. Hvorledes jeg skal slippe, seer jeg næppe. Før imorgen giver jeg ingen definitiv Besked. Men man betragter mig allerede som fangen. Jeg sagde til Trap, at det var Synd, at han ved Lammefjorden havde hentet et politisk Lam til Slagtning i Hovedstaden.

Vær dog ikke bange for mig min Elskede. Tager jeg imod Posten, vil det være i Haab om, at den gode Gud, som hidtil har ledet mig, ikke vil forlade mig, men skjænke mig Helbred og Kraft til at røgte min Gerning. Jeg skal dog see at kæmpe lidt for min Tilværelse. Naar Sagen er afgjort, telegraferer jeg til Dig. Hvad maa jeg dog ikke opleve!

13. Juli 1874. Kl. 2 Em. Telegram fra J. J. A. Worsaae til hans Hustru paa Hagestedgaard.

„Modtaget efter Sagkyndiges Raad og uimodstaaeligt Tryk. Rolig og tillidsfuld. Brev med Posten. Al Reservation taget med Stilling og Bolig.“

Rosenborg. 13. Juli 1874. Som Du allerede vil have seet af Telegrammet, er jeg da gaaet over Rubicon! Herren give sin Velsignelse dertil. Kan jeg ikke gjøre noget Godt, har jeg dog bidraget væsentligt til at forhindre noget Ondt. Det skal under alle Omskiftelser være min og Din Trøst.

I en frygtelig Skylregn kjørte jeg igaar til Charlottenlund, hvor en kongelig Vogn ventede mig. Herskaberne vare endnu ikke komne hjem fra Væddeløbet, men saasnart de kom, blev jeg kaldet til Kongen, som modtog mig med aabne Arme og den synligste Glæde. Han vilde ikke høre paa mine Indvendinger, men omtalte i Eetvæk mine Evner til at tumle mig i store Forsamlinger og dreie dem efter mit Hoved. Han gav mig allerede mærkelige Leveregler for min fremtidige Virksomhed, og udtalte som sit bestemte Haab, at jeg vilde vinde alle Hjerter, endog Venstres. Sluttelig indrømmede han mig dog, at jeg først maatte conferere med Hall. Om en Forhindring for Islandsreisen vilde han Intet høre, skjøndt jeg foreholdt ham det Umulige deri. Jeg sagde ham, at hvis jeg gik ind paa at blive Minister, var det alene Pligtfølelse mod ham og Landet, hvorfor han udtalte sin hjerteligste Tak. Ved Taflet drak han Glas med mig, og det var kjendeligt, at Alle vidste Besked om Situationen. Efter Taflet kjørte jeg derefter til Christiansborg, hvor jeg havde en Conference med Trap og Fønnesbech, som gjorde mig bange med sine Ideer om flere nye Lovforslag, som strax skulde fremlægges af Cultusministeriet. Han pressede mig for en Afgjørelse strax, men jeg holdt standhaftigt imod og stod paa Samtale med Hall. Efter en noget urolig Nat kjørte jeg ud til Hall, som modtog mig yderst elskværdigt. Jeg var hos ham i næsten 3 Timer. Han raadede mig som gammel Ven paa det Indstændigste til at tage derimod. Paa eet Lovforslag nær, om Præsternes Lønning, som er næsten heelt færdigt, raadede han mig at lade Alt det Andet ligge. Han gav mig mange gode Raad, skildrede Situationen som saa gunstig for mig i mange Retninger, at jeg ikke kunde

forsvare mod Landet, for lidt Vrævl's Skyld at holde mig tilbage. Man han opfordrede mig til, ikke for bestandig at hengive mig til Politiken, men at reservere mig min Stilling, og han blev meget fornøiet ved at see et Udkast til en saadan Reservation om min Stilling og min Bolig, som jeg havde i Lommen. Han bad mig ogsaa, i Tide at forsone mig med den Nedgang i Magt og Indtægt, som ved Ministerskifter havde ødelagt Mange. Han stolede i den Henseende paa mit Kjendskab til Verden. Iøvrigt udtalte han paa den elskværdigste Maade sin Glæde over at kunne afgive Cultusministeriet til mig og forsikrede mig gjentagende om, at han altid var rede til at hjælpe med Oplysninger, med Raad og Daad. Efter den Klarhed, som jeg herved vandt over det Hele, var min Beslutning tagen. Jeg gik da til Fønnesbech, for hvem jeg refererede Halls Udtalelser, med hvilke han var tilfreds. Jeg gav ham derefter min skriftlige Reservation, som forlanger *et kgl. Rescript, parapheret af ham*, hvorved mine Embeder til enhver Tid sikres mig, og hvorved der indrømmes mig Ret til uforandret at blive boende her paa Rosenborg, *uden Afkortning i min Gage*. Paa den udtrykkelige Betingelse erklærede jeg mig villig til at overtage Cultusministeriet. Han var umaadelig glad, men jeg tilføiede, at de Feil, jeg maatte begaae, vilde komme over hans Hoved.

Derefter fortalte jeg det til Trap, som, hvad jeg sjælden har seet, var rørt til Taarer. Han gik strax til Kongen, som stod med Foden i Vognen og som sendte mig sin hjerteligste Tak tilbage. Men Hall, Fønnesbech og Trap vare Alle enige i, at min Islandsreise maa opgives. Derimod er en Reise til Congressen i Stockholm igjen traadt stærkt i Forgrunden. Det var altid en lille Trøst og Adspredelse for mig.

Imorgen bliver Ministeriet dannet, og jeg kan da maa-ske tage ud til Dig, omend kun for et Par Dage. Det vil da være mig en stor Glæde at meddele Dig nærmere Enkeltheder. Du maa endelig ikke sørge over det Skete. Det maa jo have staaet i Skjæbnens Bog. Jeg har gjort et

stort Offer. Men jeg kan mulig ogsaa udrette endeel for mit Yndlingsstudium og bane Veien for mine store Fremtidsplaner med et Nationalmuseum o. s. v. De aandelige Interesser skulle i hvert Tilfælde i mig have en varm Talsmand.

Derefter beder jeg Dig og Dine Forældre at være ved frisk Mod. Med Guds Hjælp gaar det vel nok. Din Mand er jo forsigtig og, som Du veed, ikke fri for jydsk Lunhed. Sig Din Fader, at dog ingen Venstremand er kommet til Roret. Hvad vilde han have sagt, hvis jeg maatte bebreide mig, at Berg var bleven Cultusminister ...

Efter disse Dages Anstrengelser trænger jeg til frisk Luft. Jeg tænker at gaae til Frederiksberg i Aften. Der er dog allerede kommen mere Ro i mit Sind, efterat min Beslutning er fattet. Det er lidt ubehageligt for mig, at alle Folk tale til mig om Islandsreisen. Jeg tør jo ikke endnu sige, at den ikke bliver til Noget.

Rosenborg. 14. Juli 1874. ... I dette Øieblik modtog jeg Tilsigelse til at møde Kl. 2 i Uniform paa Kongens Palais paa Amalienborg, hvor min Udnævnelse vil foregaa. Gud give Lykke dertil.

Den første Nydelse af Magten har jeg havt i Morges ved at bringe Steenstrup Kongens Indbydelse til som Repræsentant for Universitetet at være hans Gjæst paa Islandstouren. Det var en kostelig Scene. Steenstrup var rørt, men hans Kone var meget derimod. Jeg tror dog jeg faar Ja. Det var en gloende Kulsamling, som Du ret kan tænke Dig. Hvilken Skjæbnens Ironi. I hvert Tilfælde vil det blive en Bro til Forsoning mellem os. Du veed, hvor lidt jeg holder af at leve i Uvenskab med mine Medmennesker. Jeg haaber, at flere lignende Scener skulle følge efter. At hævne mig paa Nogen, det være hvem det vil, skal aldrig nogensinde komme i mine Tanker.

Eftermiddag Kl. 4¹/₂. Jeg kommer lige fra Kongen og er altsaa nu definitivt udnævnt. Jeg skal spise hos Holstein Kl. 5¹/₂, hvor de afgaaede og nye Ministre samles.

Holstein og Hall ere blevne Riddere af Elefanten. Steenstrup vægrer sig endnu. Imorgen Kl. 9 skal jeg have endelig Besked. Vi maa nu Alle gjøre det bedste af det. Imorgen skal jeg overtage Ministeriet. Hall møder Kl. 1. Thomsen er gaaet af som Krigsminister og Marineministeren overtager midlertidig hans Post. Vær endelig ikke længere i Feber. Loddet er eengang kastet. Du vil blive en yndig Geheimeraadinde, som vil kaste Glands over Din Mand og de høie Sale.

Rosenborg 15. Juli 1874. Gildet igaar hos Holstein var yderst animeret og moersomt. Vistnok sjældent har der været en saadan Stemning mellem et afgaaende og et tiltrædende Ministerium. Jeg glæder mig til at fortælle Dig lidt nærmere derom.

Steenstrup var hos mig imorges og har modtaget Kongens Indbydelse. Det er en stor Satisfaction for mig. Jeg betragter det som et godt Varsel, at min første Mission er lykket. Jeg fornøier mig over at have banet Veien for en varig Forsoning. Gid den Forsoning maa blive fulgt af flere.

Trap, hos hvem jeg nylig var med Steenstrup, sagde mig, at Hall var henrykt over at faa mig til Eftermand. Kl. 1 skal jeg overtage Ministeriet. Folk lykønsker Ministeriet, men ikke mig. Det er dog altid Noget. Det gjælder nu, dristigt men *sindigt* fremad.

Du kan tænke Dig, at det gjærer lidt i mit Hoved. Saa bevægede Dage har jeg næppe endnu oplevet. Kun min Forlovelsestids Indledningsdage kan sammenlignes dermed. Maatte Følgerne af de nærværende blive ligesaa lykkelige som af de længst forbigangne Dage.

Jeg maa dog endnu fortælle, at Kongen, som igaar havde gjort Visit hos Grev Holstein, efter Grevindens Udsagn, havde fremhævet i de stærkeste Udtryk sin Anerkendelse af den Opofrelse og det Fædrelandssind, hvormed jeg havde fulgt hans indtrængende Opfordring. Hans Naade mod mig er nu betalt og vist med Renter.

Eftermiddag. Jeg har nu overtaget Ministeriet og un-

derskrevet de første Breve. Efter hvad jeg seer, faar jeg mindre at bestille, end jeg har havt før, med Undtagelse af Rigsdagstiden, hvor det bliver strengt. Conseilspræsidenten kom til mig i Ministeriet, for at faa min Reservation saaledes ordnet, at jeg ved min Afgang som Minister faar Mere, end jeg hidtil har havt. Han er rørt over, at jeg har reddet Situationen for ham. Han lader til i Gjærning at ville vise sin Taknemmelighed. Jeg begynder igjen at komme i godt Humør og at ville moere mig. Nu kunne vi ogsaa komme paa Comedie. Jeg har kunnet være Theaterdirecteur og er nu Chef derfor. Det maa være, fordi jeg i det Hele har svære Roller at spille. Jeg er i det Hele ikke længere bange, men faar mere og mere Tillid til den gode Sag. Du har Ret, at jeg stoler paa mit Valgsprog. Med Guds Hjælp skal min Samvittighed i det mindste ikke blive betynget. Det moerer mig at læse Bladene. Dagbladet idag udtaler sig i det Hele gunstigt. Bondevennernes Organ „Morgenbladet“ skal have omtalt mig som en Mand, der har hævet Danmarks Fane høit og som i det Stykke søger sin Lige ...

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Stockholm, Hotel Rydberg, Torsdag Aften 6. August 1874.

... Dr. Hildebrand modtog mig paa Banegaarden og flere andre fremmede Archæologer modtog mig i Hotellet. Det er morsomt, men jeg forudseer, at det bliver en dyr Historie for mig. Du skulde see, med hvilken Respect, de Fremmede behandle mig.

Stockholm. Fredag Aften, 7. August 1874. Det har været en yderst bevæget Dag. Vi løb omkring for at skaffe os Billetter til de forskellige Møder, og Kl. 2 aabnedes Congressen i største Gala. Grevinde Dannemand og Geheimeraadinde Raben vare her, foruden adskillige Damer, som jeg gjorde Cour til. Blandt dem var en ung Kone, som var gift med en gammel Oberst Ahlstrøm, og som erklærede til sin Mand, at „danske Cultusministeren“ var hendes Favorit. Synes Du ikke, at det er farligt? Kl. 4 samledes vi til en stor Diner i Grand Hotel, hvor jeg sad ved Siden af Præsidenten, Grev Hamilton og hvor jeg var Gjenstand for den mest udsøgte Opmærksomhed. En Masse Mennesker bleve forestillede for „Hans Excellents“. Du kan troe, jeg loe indvendig. Kl. 6 toge vi til Hasselbacken, hvor Stockholm havde arrangeret en nydelig Fest for os ... Jeg traf der en Mængde Bekjendte, bl. a. vor Minister her, Bille og hans Fader, Udenrigsministeren General Bjørnstjerna, som jeg besøgte i Rusland, Overstatholderen i Stockholm, Baron d'Ugglas, som takkede mig for min Medvirkning til, at liberalere Anskuelse havde gjort sig gældende i den svenske Archæologi, Baron Djurklou, med hvem jeg havde corresponderet i sam-

me Retning, foruden en Mængde Andre, deriblandt Baron Rudbeck, som Du maaske husker fra Kjøbenhavn. Han talte om Dig og bad mig hilse Dig. Imorgen skal jeg igjen paa Hasselbacken hos Generaldirektør Berlin, en gammel Ven af mig. Souperen iaften var overordentlig pompeus. Alle de Fremmede vare i høieste Grad henrykte. Deres Forbavselse over det yderste Norden er høist comisk.

Løverdags Aften. Jeg har i Formiddags holdt Taler, som gjorde megen Lykke. En illustreret Avis er udkommet, som har mit Portræt tilligemed Gl. Nilsson og den gamle Hildebrand. I Eftermiddag præsiderede jeg i Congressen og Kl. 5 var jeg til Middag paa Hasselbacken, hvor man gjorde megen Stads af mig ...

Stockholm. 10. August 1874 ... Det er farligt for en Minister at komme til videnskabelige Møder. Baade Herre og *Damer* gjøre stærk Cour til ham. Jeg har meget at fortælle, naar jeg kommer hjem. Igaar sendte jeg Dig en illustreret Avis, men jeg kunde ikke skrive, da jeg gav Cour hele Formiddagen, lige til jeg skulde i Museet, hvor jeg ikke kunde gaa to Skridt uden at blive overfaldet af Een eller Anden. Jeg fik netop Tid til at klæde mig om til en storartet Diner paa Hasselbacken for 18 Personer, Herrer og *Damer*, efter Indbydelse af Olivecrona og Frue. Som Excellents faar jeg altid Husets Frue tilbords og maa holde franske Taler. Hidtil er jeg kommet godt derfra. Derefter kørte vi i 4 Vogne gennem Stockholm ned til Mælaren, hvor vi gik ombord paa et for os alene leiet Dampskib. Vi gjorde en yndig Tour ned af Mælaren til Olivecronas illuminerede Landsted. Vi souperede der, spadserede omkring i den deilige Egn, og vendte tilbage under Kanonsalut, medens Raketter allevegne fløj i Luf-ten. Det var en yndig Tour. Imorges maatte jeg holde flere Taler i Congressen og deltage i en livlig Discussion. Midt i denne traadte Kongen pludselig ind i Salen. Han var lige ankommen til Byen. Han hilste meget venligt paa os, og modtog mig som en gammel Bekjendt. Discussionen blev nu meget livlig og førtes mellem Quatrefages,

Virchow og mig. Der var meget varmt i Salen og Tiden trak langt ud. Vi spiste derpaa Frokost, Kl. 2¹/₂ begyndte Forhandlingerne igen og fortsattes til Kl. 5. En Time efter gik vi ombord paa et Dampskib, som Grev Hamilton, vor Præsident, havde leiet til endeel af os. Vi gjorde da en deilig Tour ud af Indløbet til Stockholm fra Søsiden til Vaxholm Fæstning. Der var baade Herrer og Damer, bl. a. Grevinde Dannemand og Fru Raben. Stemningen var ypperlig, og vi drak alle en Mængde Champagne og Punch. Der blev holdt Taler paa Fransk, bl. a. af mig for Sverige. Jeg kom hjem Kl. 10.

Stockholm. 14. August 1874. ... Du faar ikke Meget denne Gang, da jeg er lidt træt efter Touren igaar, og da jeg idag igjen har maattet holde Tale i Congressen. Det er altid mig som skal resumere de store Resultater og gjendrive Vrævlet.

Vi var igaar paa en smuk men altfor lang Tour. Vi gik ombord paa Kongens eget Skib og seilede Kl. 9 til Drottningholm, hvor Kongen sluttede sig til os. Han var yderst elskværdig. Kl. henved 12 naaede vi sultne Bjørkø, men ikke destomindre maatte vi vandre omkring paa Øen, bese Gravningerne og høre en lang Forelæsning inden vi Kl. 2 fik Frokost paa Kongens Skib, hvor han drak Glas med mig. Der var de fleste af de svenske og fremmede Ministre, som alle kom for at lade sig forestille for mig og for at sige mig Artigheder i Anledning af min Optræden i Congressen. Efter Frokosten tog Kongen hjem, og vi gik da ombord i de tre andre Dampskibe, som befordrede ca. 600 Deltagere. Paa Gripsholm, som er slet ordnet, og som efter Alles Sigende staar uendelig tilbage for Rosenborg, spiste vi til Middag i Haven, og seilede derefter hjem. Det var trættende at tale med alle de mange Mennesker, som uafsladelig vilde have fat i mig. Først Kl. 10¹/₂ eller noget derover vare vi i Hotellet.

Idag have vi havt to Møder i en frygtelig Varme. Imorgen Aften er den store Fest paa Drottningholm, hvor jeg er udset til at holde Talen til Kongen. Der samles nok 1000

Mennesker. En af Hæderspræsidenterne skulde holde Talen, altsaa enten Capellini, Desor eller mig. Men de to Første vilde ikke vige for hinanden, men kun for mig.

Rosenborg. Onsdag Aften 19. August 1874. ... I Løverdags kjørte jeg med Wichfeldt til Drottningholm. Vi modtoges i en meget stor Sal under Musik. Men det blev snart en skrækkelig Hede. Jeg blev forestillet for Hoffolkene, som vare yderst forekommende. Omsider kom Kongen, Dronningen og Enkedronningen, med hvem jeg fik en god Passiar. Jeg gjorde eller fornyede Bekjendtskab med de fleste svenske, norske og fremmede Ministre. Under en bestandig stigende Hede, som stundom var næsten utaalelig, annonceredes endelig Souperen, som var nydelig arrangeret nedenunder i Galleriet ved 14 store Borde. Der var omtrent 1000 Mennesker, men Alt gik ordentligt til, og der var Overflødhed paa Spise- og Drikkevarer. Jeg var med de andre Præsidenter og Vicepræsidenter i Værelse med den kongelige Familie. Da Talerne skulde begynde, gik vi ind i det næste Værelse, for at Alle kunde høre. Jeg blev stillet i en Dør foran den kgl. Familie og holdt derefter Talen til Kongen, som blev stærkt applauderet. Kongen gav med høi Stemme et smukt Svar, hvormed Høitideligheden var til Ende. Kongen lod strax spørge, naar jeg reiste, og da han hørte, at jeg tog bort Mandag Morgen, beklagede han meget, at jeg ikke kunde komme til Middag om Mandagen, hvortil han havde sendt mig en Indbydelse. Han takkede mig meget og var yderst aimabel. Rigsmarskallen, Grev Sparre, fulgte mig til Souperen. Tydskerne var ærgerlige over, at den Ære at udbringe Kongens Skaal var tilfalden en Dansk. v. Qvast havde selv tilbudt sig, men var høfligt blevet afvist.

Om Søndagen var Slutningshøitideligheden, hvor hele den kgl. Familie var tilstede. Om Aftenen samledes vi paa Hasselbacken til et Afskedsmaaltid, hvor bl. a. Din Mands Skaal blev udbragt, og hvor ogsaa jeg holdt Tale.

Ved forskellige Leiligheder var jeg i Stockholm truffen

sammen med Overkammerherre Levenhaupt, en Svoger til Plessen. Vi vare blevne meget gode Venner, havde vexlet Portrætter m. M. Han har mange og smukke Samlinger af Oldsager, Manuscripter o. l. Da han tillige har bygget en Gaard i Södermanland nær Jernbanen, i Stiil med Rosenborg, vilde han absolut, at jeg skulde besøge ham paa Hjemveien. Jeg maatte tilsidst love ham det, skjøndt vi derved vilde komme til at reise om Natten. Vi reiste altsaa Mandag Morgen til Kathrineholm, 4 Timers Fart fra Stockholm, i Selskab med Baron Bonde, een af Sveriges rigeste Mænd, og General Lovén, som begge vare yderst intelligente og elskværdige. Du kan troe, vi fik en alvorlig Passiar. Ved Stationen ventede Grevens Vogn med 4 Heste, som gjennem store Skove førte os til Sjöholm, hvoraf en Photographie medfølger. Vi bleve modtagne med mageløs Hjertelighed og traf til vor Overraskelse Prof. Desor, som Greven havde om Aftenen taget med sig fra Jernbanen. Vi besaae Samlingerne, spadserede omkring i den deilige Egn ved en umaadelig stor, skovkrandset Sø, spiste saa en elegant Middag, og kjørte Kl. 9 til Stationen, fulgt af Greven selv, som forsynede mig med en Sovepude og en Hue, for at jeg skulde have det rigtig beqvemt. Natten var lidt drøi, men jeg sov dog noget. Kl. lidt over 1 næste Dag vare vi i Malmø. Kl. 1¹/₂ gik Dampbaaden og Kl. henimod 4 var jeg paa vort kjære Rosenborg, glad over, at Reisen i alle Henseender var gaaet saa godt. Ved min Hjemkomst fik jeg Tilsigelse til Statsraad idag Kl. 11 hos Kronprindsen, hvorved jeg spares for en Tour til Charlottenlund. Foruden dette havde jeg Audiens hos Kronprindsessen, hvem jeg bragte Hilsener og Meddelelser fra Sverige, som morede hende overordentlig. Ogsaa med Prindsen havde jeg en særdeles lystig Samtale.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Rosenborg. Nytaarsmorgen 1875. ... Ved Nytaars-Couren var det drøit at tale med saa Mange. Men Alt tyder hen paa, at Ministeriet har vundet svært Terræn, navnlig ved Kjældernæssagen. Kongen udtalte ubetinget Tillid til os, i de varmeste Ord og takkede os hjerteligt.

Rosenborg 2. Januar 1875. ... Taflet igaar var ikke i Riddersalen, men i en mindre Sal. Jeg sad mellem den østerrigske Minister og Overskjænken Grev Danneskjold. Din Mand var en af de Faa, som nød den Ære, at Hs. Majestæt drak et Glas med ham. Jeg steg aabenbart i den østerrigske Ministers Agtelse, da han saae den Udmærkelse, Hs. Majestæt viste mig.

Fra alle Sider opfordres Ministeriet til energisk Optræden. Det er let nok sagt af Folk, som ikke skulle lægge Ryg til. Men imidlertid ere vi ikke bange.

Rosenborg 6. Januar 1875. ... Rygtet vil, at baade Hall, jeg og Flere skulle under Rigsretsaction. Lad dem bare komme! Folk grine gruelig af, at jeg skal med. Det er naturligvis Hævn, hvis det virkelig skulde skee. Mig kan de saamænd ikke røre.

Rosenborg 8. Jan. 1875. ... Jeg kom først hjem Kl. 9 om Aftenen. Der stod et stort Slag i Rigsdagen, hvor Meningerne om min Deel af Ansvarret var delte, selv i Venstre. Som Du vil see af Bladene, bød jeg dem imidlertid Braaden. Jeg skulde have havt Ordet igjen tilsidst efter Berg, som havde sagt noget Vrævl. Men Formanden af-

brød Forhandlingerne Kl. 5^{1/2}, skjøndt jeg havde forlangt Ordet, saa nu kommer jeg til at begynde Forhandlingerne idag.

Rosenborg Torsdag 20. Maj 1875. ... Paa Banegaarden i Holbæk traf jeg i Toget Holstein-Ledre og Berg, som reiste sammen og som kom fra et politisk Møde ved Kallundborg. Vi talte meget gemytligt sammen. De vare begge meget indtagne af Kallundborg Kirke, som de havde seet for første Gang efter Restaurationen. Holstein var synlig flau.

Trap var hos mig i Ministeriet, men endnu er Intet afgjort. Han vil ikke høre Noget om, at jeg gaar min Vej, hvilket dog maaske bliver det Rigtigste. Kongen har nok endnu ikke definitivt henvendt sig til Nogen om at danne det nye Ministerium. Igaar indgav vi vor Demission, men fungere fremdeles; det kan mulig vare længe, skjøndt Kongen naturligvis helst saae Ministeriet dannet inden den svenske Konge kommer.

Rosenborg. 22. Maj 1875. ... Stemningen for Ministeriet synes at være i Stigen. Man erkjender mere og mere, at det under de særdeles vanskelige Forhold har udrettet ikke saa lidt endda. Lad os nu see, om det næste kan gøre det bedre.

Rosenborg. 10. Juni 1875. ... Anton var meget optaget af det nye Ministerium (Estrup), som havde vakt megen Sensation. Folk vare veltilfredse, men mente dog, at naar det ikke var bestemt paa at gaa til det Yderste med provisorisk Finanslov o. s. v., vidste man ikke ret, hvad det skulde kunne udrette. Efter Alles Mening kunde jeg godt være bleven. Men det er sikkert bedst som det er.

Trap var hos mig i Morges, mente, at jeg stod brillant, ogsaa for Fremtiden.

Man beklager almindelig min Bortgang og harmer sig over min Eftermand (Fischer), som forherliger mig. Alle lykønsker mig til min hæderlige Sorti. Jeg maa i Sandhed takke Vorherre derfor.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Wien, Hotel Metropole. Fredag Aften 1. September 1876.
Strax i Morges gik jeg, ledsaget af en dansk Leietjener (som jeg traf her i Hotellet og som er gift med en Datter af Portneren paa Ehlers Collegium, hvor jeg boede som Student) hen til de to store Museumsbygninger, der ere under Opførelse. Du veed, jeg vil gjerne i sin Tid have tre i Kbhvn. Derefter var jeg i Mynt- og Oldsamlingen, hvor jeg traf Mr. Evans med Kone og to Døttre, der i Morgen reise med samme Tog som jeg til Pesth ... Jeg traf ligeledes to af mine unge franske Venner, Mr. Cazalis de Fondouce og Mr. Cantre. Jeg besaae senere den keiserlige Skat, som indeholder mange fortræffelige, især kostbare Sager, men som dog i ingen Henseende kan maale sig med Rosenborg. Jeg havde ingen Billet, men kom alligevel ind, saasnt man hørte, hvem jeg var. Ogsaa her traf jeg franske Venner, der vilde til Congressen. Længere op ad Dagen kjørte jeg til Falbe, men traf ham ikke ... Brevet agter jeg at slutte i Pesth.

Pesth. Søndag 3. September 1876. Lykkelig og vel arri-
veret efter en smuk, men uhyre varm Tour. Jeg reiste sammen med en Baron Kotz, som kjendte Stamples, og senere med en russisk General, med hvem jeg blev meget gode Venner. Paa Banegaarden meldte Müller mig, at jeg skulde boe hos *Prof. Romer i Nationalmuseet selv*, hvor jeg har det fortræffeligt. Hans Svigerinde, som styrer Huset for ham (han er Abbé mitré og altsaa ugift) veed ikke hvor godt hun skal gjøre det for mig. Her er allerede en Mængde Danske ankomne.

Pesth. 5. September 1876. ... Ved en stor Banquet, Staden igaar gav, hvortil Statistikerne og Archæologerne vare indbudne, havde jeg en af de første Hæderspladser nærmest Erkehertugen, for hvem jeg blev forestillet, mellem Ungarns Førsteminister og Erkebiskoppen. Idag ved det første Møde har jeg præsideret. Overalt kommer man mig imøde med den størst mulige Velvillie ... Det er godt nok at have naaet en vis Stilling, men det er noget anstrengende, da jeg, saa at sige, aldrig har Ro ... Undset er kommen idag og baade Montelius og Kone ere her. Vi ere ikke saa faa Skandinaver, men Østrigerne og Russerne ere udeblevne ...

Pesth. Fredag 8. September 1876. Siden jeg skrev sidst (Tirsdag Aften) har jeg været saaledes paa Farten, at det har været mig umuligt at faa Tid til at underholde mig lidt med Dig. ... Torsdag Morgen vare vi til Audients hos Erkehertug Joseph paa Slottet i Ofen, og Kl. 10 maatte jeg improvisere en lang fransk Tale om Danmarks og Ungarns Broncealder. Hele Dagen var jeg i en trykkende Hede deels i Conseillet og deels i Møder, hvor jeg idelig maatte tage Ordet. ... Imorgen faa vi, som jeg haaber, lidt mere Ro og paa Mandag slutter Congressen.

Bladene fortælle, at jeg er meget populær her. Alle vise mig ogsaa den størst mulige Forekommenhed. Mine Theorier have triumpheret. Det var godt, jeg kom hertil.

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

London, Morleys Hotel, Trafalgar Square. 6. Mai 1880.

... Vi gik med Iltog fra Brüssel over Calais. Veiret var temmelig godt, men over Canalen var det overordentlig koldt og lidt blæsende. Vi havde den Fornøielse at gaa over med den nye store Damper, som bestaar af to Skibe, der ere forbundne med en Bro. Den har 800 Hestes Kraft og er overordentlig curieus. Den er bygget til at forhindre Søsøge, men uagtet Søen var sjælden rolig, var der dog en Mængde Damer syge. Jeg var som sædvanlig fuldkommen rask. I lidt over to Timer gik vi en susende Fart fra Dover til London.

I Hotellet forefandt jeg Breve fra Gesandtskabet med Underretning om, at min Ankomst var meldt for Prindsessen af Wales, og at jeg vilde faa nærmere Tilsigelse. Ligeledes fik jeg det indlagte Brev fra Franks og derhos en Indbydelse til at komme ud til Mr. og Mrs. Evans paa Søndag.

Iformiddags vare vi i British Museum og saae Alt. Jeg traf en Mængde gamle Venner, som modtog mig med aabne Arme. Krieger var meget taknemlig, fordi jeg havde skaffet dem Alt at see paa en ligesaa nem som lærerig Maade. Bruun er mere og mere forbavset over Meldahls løse Udtalelser og Dristighed med nye Planer, som slet ikke ere grundig prøvede i Forveien. Men Krieger er fuldstændig imponeret af ham. Vi have oftere Discussioner derom.

Iøvrigt har jeg allerede seet mange interessante Ting. Det er ganske interessant for mig at gjense London og dets rige Samlinger. Baade i London og Brüssel har jeg fundet nye Bidrag til mine Theorier. Samlingernes Ordning staar endnu langt tilbage her fremfor hos os.

London, Morleys Hotel. 8. Mai 1880.

... Baade igaar og idag have vi havt varme Dage. Vi vare i det nye naturhistoriske Museum, i en heel ny Samling for Indien, som er storartet og pragtfuld, og fornemmelig i Kensington Museet, hvorhen vi kjørte paa den underjordiske Jernbane, som gaar London rundt. Det var en meget curieus og ganske behagelig Fart, omend Luften ikke just allevegne var saa reen, som man kunde ønske. Kensington Museet interesserede mig høilig. En saadan Samling af fortrinlige Gjenstande, som her ere samlede, findes næppe nogetsteds. Men Alt er hulter til bulter opstillet i store Lokaler, hvis Udstyrelse og Indretning iøvrigt er fortræffelig. Jeg fandt her mange Oldsager og deriblandt flere udmærkede fra Asien, hvoraf jeg haaber at faae Tegninger. Trætte og mødige kom vi hjem og først Kl. 8 var jeg til Middag hos Mr. Franks, hvor jeg traf mange gamle Venner, de fleste Directeurer for Samlingerne her og adskillige Andre. Det var meget lystigt og moersomt. Jeg har mange Hilsener til Dig fra Mr. og Mrs. Evans, som absolut ville have mig ud til dem i Aften. Imorgen bliver jeg da hele Dagen hos dem og kommer tilbage Mandag Morgen, hvorefter vi reise til Paris Tirsdag Morgen. Mandag skal jeg igjen spise med flere Lorder og Videnskabsmænd hos Franks. Allevegne staar man paa Hovedet for mig. Selv i en Antiquitetshandel, hvor jeg kom ind idag, for at kjøbe en Bronceøkse fra Peru, var jeg kjendt. Eieren havde været i Kjøbenhavn og ved nogle af Congresserne. Jeg troede at kunne kjøbe i al Hemmelighed, men den gik ikke.

Imorges vare vi først i Nationalgalleriet, hvor der er mange udmærkede Ting, især af de ældre Skoler. Senere var jeg i British Museum, spiste derpaa Luncheon sammen med Mr. Franks og Sir John Lubbocks, og tog derpaa til Prindsessen af Wales, hvor jeg afleverede mine Breve. Hun var yderst naadig, viste mig omkring i hendes og Prindsens Værelser og bad mig bl. a. hilse Dig. Hendes Høihed førte mig ogsaa omkring i de andre pragt-

fulde Værelser. Det er altid curieust at see Sligt. Men imponeret var jeg ikke. Jeg skal nærmere beskrive det for Dig, naar jeg kommer hjem. Prindsen var ikke hjemme. Man kjender ikke her saadanne Audientser, som hos os. Jeg var derfor i Formiddagsdragt, i Frakke, hvilket jo for mig var meget beqvemt. . . .

Iaftes fortalte Bruun mig, at han reent ud havde sagt Krieger sin Mening om Meldahl, hvis vilde Flugt han ikke kunde følge og hvis Udtalelser i det Hele forbausede ham i høieste Grad. Men Krieger tager næppe stort Hensyn hverken til hans eller til mine Udtalelser. Han er stadig betaget af ham. Det er vore Fremskridtsmænd. Gud bedre os. Vi have desværre Adskillige af samme lette Art.

London. Mandag 10. Mai 1880.

. . . Fra Evans har jeg mangfoldige Hilsener til Dig. Det var en ligesaa interessant som behagelig Tour til Nash Mills. Jeg fandt den hjerteligste Modtagelse. Alt var saa hyggeligt og komfortabelt som man vel kunde ønske sig. Middagsmaaltidet i stor Stil var hver Dag Kl. 8 om Aftenen. Han havde 7—8 store Papirmøller og synes at være en riig Mand. Han har et glimrende Bibliothek og den største *comparative* Samling af Oldsager fra alle Lande, jeg endnu har seet. Med Undtagelse af nogle Timer, hvor vi spadserede rundt i Omegnen, arbeidede vi fra Morgen til Aften i hans mærkværdige Museum, hvor jeg fandt saare meget Nyt. Du kan tro det var en Nydelse for mig. Mrs. Evans var henrykt over Dit Brev. De vilde, at vi engang i mere Ro skulde besøge dem. Vi studerede iaftes til Kl. 12 . . . Idag skal jeg arbeide sammen med Franks i Christy Museet, Kl. 8 skal jeg til stor Middag hos ham, og imorgen tidlig gaar det atter løs til Paris. Alle ere yderst forekommende imod mig. Antiquvarerne betragte mig som deres Lærer. Jeg fik af Evans endeel Oldsager til vor *comparative* Samling.

Paris, Hotel du Louvre. 12. Mai 1880.

Med et Par Ord maa jeg meddele Dig, at jeg i bedste Velgaaende ankom hertil igaar Eftermiddags fra London. Aftenen i Forveien var jeg til en stor Middag igjen hos Franks, hvor jeg morede mig meget godt. Der var forskellige Lorder og fine Folk tilstede, i hvilken Anledning Krieger, ikke uden en vis Skinsyge, benævnedes mig igaar „Lorden“. . . . Hele Formiddagen have vi tilbragt i Nationalbibliotheket, hvor min gamle Ven Delisle ikke vidste, hvor godt han vilde gjøre det for os. Vi skulle igjen i Bibliotheket og Myntcabinetet i Morgen, og senere Kl. 6 spise hos Delisle's. Imorgen skulle vi ogsaa see Udenrigsministeriet, hvorhen Grev Moltke selv vil ledsage os. Vi besøgte ham idag.

Paris. 1. Pintsedag, 16. Mai 1880.

Igaar havde vi en deilig Tour til St. Germain. Paa Banegaarden modtoges vi af Directeuren Mr. Bertrand med en Stab af Archæologer og Architekter, som forklarede os den endnu ikke fuldendte Restauration af det prægtige gamle Slot, der væsentlig skriver sig fra Frants d. 1.s Tid. Noget efter ankom flere af mine Venner fra Paris, navnlig den bekendte Historiker Henri Martin, som var indbudt af Bertrand til at møde mig. Da vi havde beseet de store Udvidelser, Museet i senere Tider har faaet, spadserede vi i den deilige Park hen til en Restauration, hvor der var serveret en splendid Dejeuner til os. . . . Efter Bordet, hvor utallige Artigheder faldt til mig for mine Arbejder, spadserede vi atter i Parken og nød ret den friske Luft og den skjønnede Egn. Bruun betroede mig der sin store Glæde over at see, hvorledes jeg blev modtaget overalt, og hvor Smaa andre, som synlig leed af Misundelse, vare ved Siden af mig i Udlandet.

Paa Tirsdag reise vi hjemad. Første Dag til Cølln. Men jeg faar næppe Tid til at skrive før fra Lübeck. Jeg er idelig blevet forstyrret i mit Skriveri af Besøg af Boissier, Baron de Baye o. Fl. . . .

J. J. A. Worsaae til hans Hustru.

Rosenborg, Løvedag 20. August 1881.

Lykkelig arriveret hertil. Jeg forefandt Brev fra Jacobsen med en ny storartet Gave, som endnu er *en Hemmelighed*. Det vil give os en aarlig Indtægt til Museet af 30.000 Kr. istedenfor, som nu, 10.000 Kr. Han vil desuden have *Kongefløien* aabnet, men ikke Museet som saadan, allerede i næste Uge. Det er fuldstændig stemmende med *mine* Anskuelser, men stik *imod* Meldahls.

Jeg er allerede indbudt til et Møde i Frederiksborg paa Onsdag, hvor Kronprindsen og Kronprindsessen komme.

I Archivet. Jacobsen var nu hos mig. *Tal ikke derom*, men han giver en ny Million Kroner. Af Renterne gives 20.000 til Videnskabernes Selskab, 20.000 til Museet og 10.000 til Laboratoriet. Maaske faar Museet endog 25.000 Kr. aarlig, foruden de 10.000 Kr. vi allerede have.

Har Du seet min Berømmelse i „Dagbladet“ for idag i Artiklen om det nye Museum i Frankrig. Læs det.

Rosenborg. Mandag 22. August 1881.

... Reisen til Frederiksborg igaar gik meget godt. Paa Banen kørte jeg et langt Stykke sammen med Minister Ravn. Vi fik os en dygtig politisk Passiar, som var meget interessant. ... Paa Slottet fandt jeg næsten alle Malerier ophængte. Men det er kun en tarvelig Begyndelse, skjøndt vi have faaet Mere, end man i den korte Tid kunde vente. Et Museum er det endnu ikke og bliver heller ikke saa snart. Jeg bestemte Pladsen for Kobberstikkene, som skulde ophænges i de nærmeste Dage. Jeg spiste til Mid-

dag sammen med Leemejer og var hjemme igjen Kl. 6¹/₂—7. Rygtet gaar, at der er stor Uenighed mellem Jacobsen og Sønnen, og at det er een af Grundene til, at den Gamle nu giver saa Meget bort. Men det er næppe ganske rigtigt. Thi i Løbet af de to sidste Aar har han jævnligen antydnet, at hans Gave skulde blive forstørret. Idag under vort Møde vil han underskrive sit Gavebrev. Han kommer ikke med paa Onsdag, da han skal reise bort Torsdag. Jeg troer ogsaa nok, at han vil undgaa Taksigelser, i al Fald i en større Forsamling.

Eftermiddag. Gavebrevet er nu underskrevet, hvilket han meddelte os i Bestyrelsen. Paa Onsdag vil Kronprindsen nok tage os med paa Græstedbanen og give os en Frokost der, hvorefter vi retournere til Frederiksborg, bese Slottet og komme tilbage med Toget Kl. 6¹/₂ . . . Leemejer er idag blevet konstitueret som Inspecteur ved Frederiksborg Museet. Ligeoverfor denne store Cadeau til mig, maatte jeg gjøre nogle mindre Indrømmelser. Traps og Madvigs Portræter komme op, men i et Pakværrelse udenfor det egentlige Museum. Holm og jeg kunde ikke idag træde op imod Jacobsen paa Grund af Millionen.

BREVVEKSLING MELLEML GLADSTONE OG
J. J. A. WORSAAE I 1883

Ved Premierminister Gladstones Ankomst til København den 16. September 1883 fik Worsaae fra den engelske Gesandt Vivian Brev om, at Gladstone var meget opsat paa at gøre hans Bekendtskab, da han — der var stærkt arkæologisk interesseret — med saa stor Interesse havde læst Worsaaes Værker. Uvist af hvilken Grund fandt Mødet imidlertid ikke Sted, men derimod veksledes senere følgende Breve.

W. Gladstone til J. J. A. Worsaae.

10. Downing Street — Whitehall, Sept. 26, 1883.

My dear Sir,

I thank you much for the tracts you have kindly sent me; one of them I have already read with interest and I hope in due time to profit by them all.

To miss seeing you at Copenhagen was a serious disappointment, the only drawback upon a most pleasant visit; although we were most kindly received and most efficiently aided by the Gentlemen who supplied your place.

I should like to have asked whether you consider it certain that Denmark was not within the circle of at least occasional visits from the Phenicians in the time antecedent to regular history. We find in Homers Outer Geographic Zone clear indications that he had received informations on rumours of lands with perpetual day and

perpetual night, or rather of lands without night and without day. From this I have been inclined to suppose that the Phenician navigators must have touched very high latitudes in the Northern Sea.

I have the honour to remain
my dear Sir
Your very faithful and obedient
W. Gladstone.

J. J. A. Worsaae til W. Gladstone.

Copenhagen, 2. Octbr. 1883.

Dear Sir.

I am extremely sorry, that I had not the honour of meeting You during Your stay at Copenhagen. I only arrived a few hours too late. It would have been a very great pleasure to me to show You our Museums and to discuss personally several important questions about the Antiquities of Greece in their connexion with the archaeological Monuments of other parts of Europe.

You are asking my opinion as to the Phenicians in the North. I dare not absolutely deny, that they themselves occasionally might have visited our shores. I can only say, that hitherto we have found no trace or evidence of it. Even on the British isles, as You know, Phenician coins or other Phenician antiquities have scarcely ever been met with. If for instance, as Mr. Nilsson believes, the Phenicians had by sea brought the civilisation of the Bronze-age to the British isles and further on to us here in the North, I cannot understand, why the antiquities of bronze in Britain and Scandinavia should be so different in type from each other as they really are.

I rather suppose that the European Bronze-age has a common origin in the East, and also to a certain extent a Phenician influence upon our Bronze-age *by land* may be traced from the high North down to the shores of

the Mediterreanean and from them to Egypt and Asia. By and by we have been able through the archeological finds to follow up the different roads (The Black Sea, Minor Asia, Greece and the Adriatic Sea), by which the very first currents of a higher civilisation were spread from Asia to the countries both to the North and to the South of the Balkan mountains and of the Alps.

On the whole I think, that the Phenicians may have been trading upon the coasts of the Atlantic, but I don't believe, that they have had such settlements, especially towards the high North, that they have been numerous and strong enough to change or even to influence the life and manners of the more primitive inhabitants there. It appears on the contrary more and more, at least to me, that the great Waves of civilisation gradually have succeeded each other in coming from the East and South and in making their way not only along the coasts, but also along the large rivers through the very centre af the European Continent.

If You have not seen a small book, published by me in London last year for your South Kensington Museum, called: "The industrial Arts of Denmark-England", You will perhaps allow me to refer You to the explanations given there of my general ideas relating to the development of primitive civilisation as well in the North as in the rest of Europe.

In thanking You for Your very kind letter and in hoping that I may have the good fortune to meet You at another time, I have the honour to be dear Sir, Your most obedient,

faithful

J. J. A. Worsaae.

NOTER OG HENVISNINGER

S. 21. Commissionen. Om Oldsagskommissionen, oprettet 22. Maj 1807, se Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1931.

S. 31. Æneas. Citatet er af Æneiden VI, 126.

S. 33. Vimosefundene. Sml. herom C. Engelhardt: Vimose-Fundet. Kbh. 1869.

S. 36. Cand. Grüner. Sml. En Oldgrandskers Erindringer. S. 263, 267, 270.

S. 38—42. Ringsted, Haraldsted, Fjenneslev, Bjernede. Sml. herom Danmarks Kirker. Sorø Amt.

S. 42. Sandby. Sml. Danmarks Kirker. Præstø Amt.

S. 46. Nørre-Broby Kirkeskab. Nu i Nationalmuseet.

S. 53. Daguerreotypierne af Aarhus-Stenen er de første — desværre ikke bevarede — Runestensfotografier.

S. 56. Vejrum Altertavlen. Se herom Chr. Axel Jensen: S. Katarina i Vejrum. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark. 1938.

S. 56. Sahl Altertavlen. Se herom Poul Nørlund: Gyldne Altre. Kbh. 1924.

S. 60. Spøttrup. Sml. Historisk Tidsskrift. I. 1840.

S. 53. Thiele-Fundet. Se herom V. Boye i Annaler for nordisk Oldkyndighed 1858. S. 191—99.

S. 63. Gravstenen i Tim Kirke. Sml. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed. 1887. S. 109 f.

S. 63. Stadil Altertavlen. Se herom Poul Nørlund: Gyldne Altre. 1924.

S. 69—70. Runeindskrifterne er aftegnede i Worsaaes Brev, men her gengivet i Transskription.

S. 73. Sulsted Kalkmalerier. Sml. J. Magnus-Petersen: Kalkmalerier i danske Kirker. 1895. S. 49 ff.

S. 80. Døbefont. Se herom Samlinger til Fyens Historie. VIII. 127—32.

S. 80. Flytningen, nemlig af Oldnordisk Museum fra Christiansborg Slot til Prinsens Palæ.

S. 82. C. J. Thomsen blev paa Kongens Fødselsdag 6. Okt. 1854 udnævnt til Konferensraad.

S. 87—88. Kirkerne i Slagelse og Antvorskov. Se herom Danmarks Kirker. Sorø Amt.

S. 92. „Den hvide Doctor“, A. F. Lassen.

S. 92. Mødet i Berlin af tyske Oldgranskere, September 1858.

S. 106. Om Wegener sml. Fra Arkiv og Museum 2. R. I. S. 18.

S. 113. Foruden de satiriske Tegninger af Jellinge-Gravningen, som Kornerup tegnede til Worsaae og som her er gengivet, har han tegnet endnu en Serie, som findes paa Frederiksborgmuseet.

Om Gravningernes Resultater se J. Kornerup: Kongehøjene i Jellinge. Kbh. 1875.

S. 135—41. Brevene stammer fra Worsaaes Deltagelse i Det skandinaviske Naturforsker møde i Stockholm, Juli 1863.

S. 143. ¹⁰/₈ paastatar: paastaar.

S. 151. Todd. Sml. En Oldgrandskers Erindringer. 1934. S. 326, 330, 337, 339.

S. 192. Efter sin Deltagelse i Arkæologkongressen i Bologna 1871 blev Worsaae udnævnt til Æresborger i denne By.

S. 200—204. Brevene omhandler Arkæologkongressen i Stockholm, August 1874.

S. 205. I 1877 vedtog Folketinget at stille de tidligere Kultusministre C. Hall og J. J. A. Worsaae for Rigsretten i Anledning af Overskridelser ved Bygningen af det Kgl. Theater og begge blev de frikendte.

I denne Anledning modtog Worsaae nedenstaaende Telegram:

Bernstorff ⁵/₁₀ 1877 12 T 45 E. M.

Kammerherre Worsaae

Kbhvn.

Uagtet jeg ikke tvivlede om, at Rigsretsdommen maatte falde ud til Frifindelse for Dem, har jeg desuagtet med Glæde imorges erfaret Dommens Udfald og bringer Dem min hjerteligste Lykønskning.

Christian R.

S. 207—08. Brevene skildrer Worsaaes Deltagelse i Arkæologkongressen i Pesth, September 1876.

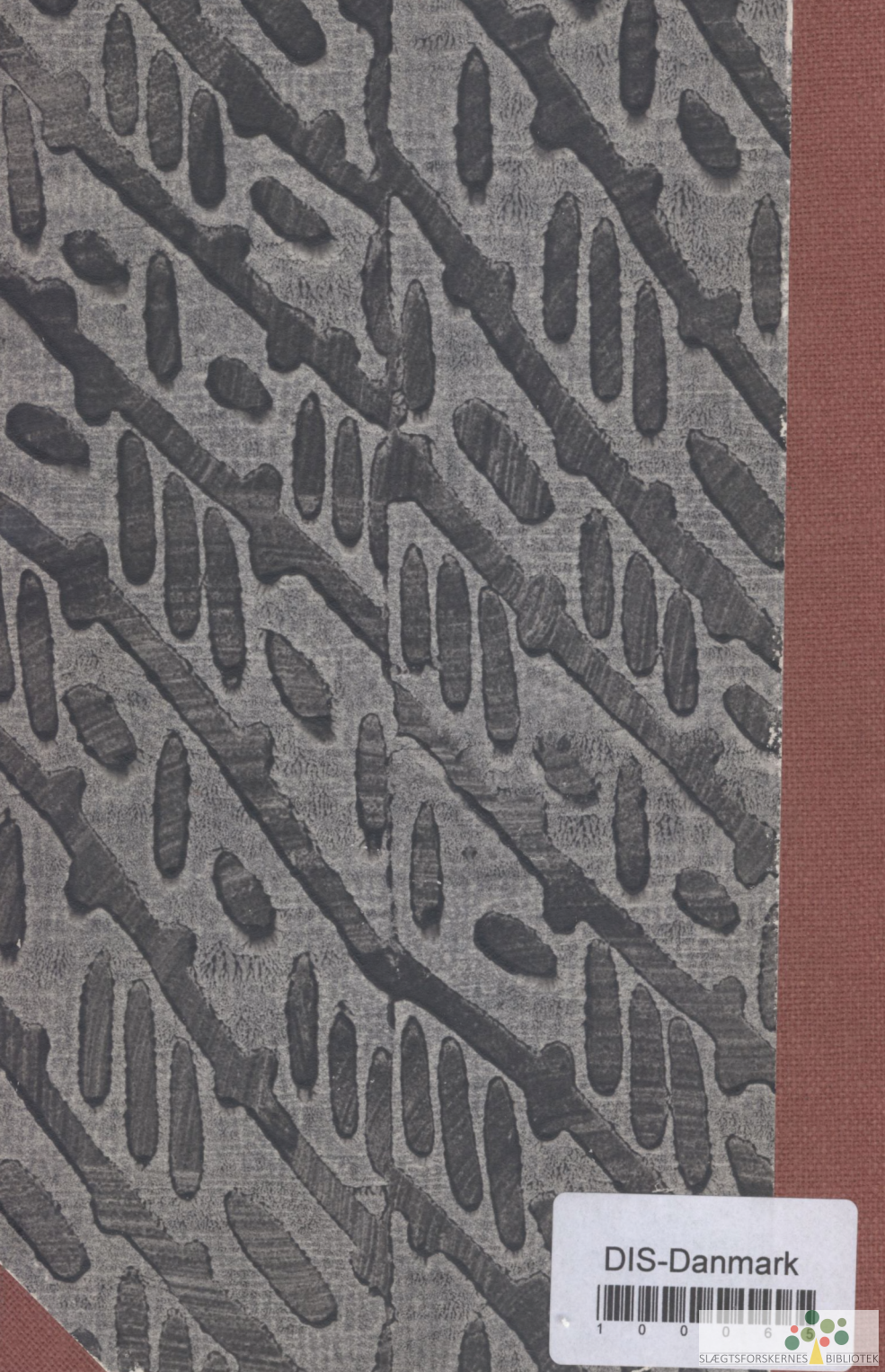
S. 209—14. Bruun, Krieger, Meldahl og Worsaae var Medlem af „Den store Byggekommission“. Se dennes Beretning 1883.

PERSONREGISTER

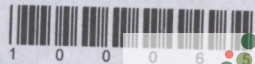
- Alexander II, russisk Kejser 165.
Alexandra, Prinsesse af Wales 209 f.
Andræ, C. C. G., Minister 91.
Bagger, H. C. L., Sognepræst til Oxholm (Økloster) 72.
Bertram, Lærer ved Søkadetakademiet 68 f.
Bertrand, Alex., fransk Oldgransker 212.
Bindesbøll, M. G. B., Arkitekt 51.
Blicher, Laur., Sognepræst til Sønderholm og Frejlev 71.
Boesen, C. V., Sognepræst i Mariager 67.
Brorson, Johs., († 1848), Sognepræst til Allesø og Næsbyhoved-Broby, g. m. Lovise Nisson 35, 43.
Bruun, Chr., Overbibliotekar 209, 211 f.
Brøndsted, P. O. (1780—1842), klassisk Arkæolog 25.
Cantre, fransk Arkæolog 207.
Carlson, F. F., svensk Historie-skriver og Statsmand 135.
Capellini, G., italiensk Geolog 180 f.
Cazalis de Fondouce, fransk Arkæolog 207.
Christian IX 194—98, 205 f.
Coopmans, Kammerherre, Bruxelles 30.
Dagmar, russisk Storfyrstinde 157—72.
Dahlerup, M. H. L., Stiftsprovst i Aarhus 52.
Danner, Grevinde 89, 92, 95 f., 102, 111.
Deichmann, R. S., Provst i Ferslev 71, 73.
Delisle, L. V., fransk Bibliotheksmand 212.
Djurklou, N. G., svensk Oldforsker 200.
Due, F. G. H., svensk-norsk Gesandt i Wien 192.
Engelhardt, C., Arkæolog 79, 176—180.
Evans, John, engelsk Arkæolog 207, 209 ff.
Flemmer, C. G., Sognepræst til Alsted og Fjenneslev 42.
Fogtmann, N., Biskop i Aalborg 72.
Fonnesbech, C. A., Minister 193, 195.
Forchhammer, J. G., Geolog 138.
Forel, Prof., schweizisk Arkæolog 178.
Frederik VII 46, 80, 84—87, 89—92, 95 f., 102, 104—129, 132 f., 141 ff., 153.
Gladstone, W., engelsk Statsmand 216 f.
Gozzadini, italiensk Greve, Præsident for Arkæologkongressen i Bologna 180 ff., 183 ff., 186 ff., 189 f.
Grotefend, K. L., tysk Arkæolog 93 f.

- Grüner, cand. 36.
 Hall, C. C., Minister 194 ff., 198.
 Helm-Petersen, Boghandler i Odense 43.
 Heltzen, E. S. E., Minister 149.
 Herbst, C. F., Arkæolog 78, 80, 110, 112, 114 f., 132.
 Hildebrand, B. E., svensk Rigsantikvar 135, 148 f.
 Hildebrand, H., svensk Arkæolog 180, 200.
 Hindenburg, T., arkæologisk Forfatter 112, 115.
 Holme, Jens, Proprietær 49.
 Holstein-Holsteinborg, L. H. C. H., Minister 197 f.
 Hostrup, C., Digter 107 f.
 Hvidt, L. N., Grosserer, Minister 23 f.
 Høyen, N., Kunsthistoriker 141, 144.
 Ibsen, I. P., Prof. i Anatomi 84, 110, 112.
 Ingemann, B. S., Digter 86 f.
 Ipsen, L. C., Sognepræst i Nørrebro 47 f.
 Jacobsen, J. C., Kaptajn, Brygger 213 f.
 Jørgensen, J. F., Rigsdagsmand, Sognepræst 65.
 Karl XV, svensk Konge 135—138.
 Keller, F., schweizisk Arkæolog 147, 176.
 Koehne, Baron, russisk Museumsmand 171.
 Kornerup, Jac., arkæologisk Tegner 111 f., 114 f., 118, 120, 141, 143 f.
 Kornerup, P. E. J., Bygningsinspektør 42.
 Koucheleff, russisk General 169.
 Krieger, A. F., Minister 83, 90 ff., 135, 141., 209, 211 f.
 Kuhn, Prof., Museumsinspektør, München 176.
 Kunsk, russisk Arkæolog 166, 169, 171.
 Lassen, A. F., Læge, Oldsags-samler („den hvide Doctor“) 35, 92.
 Lehmann, Orla, Minister 23 f.
 Lerch, russisk Arkæolog 166, 170.
 Levetzau, J. G., Overhofmarskal 91 f.
 Liebe, C. C. V., Landstingsformand 193.
 Liewen, russisk Fyrste 164 f.
 Lindegaard, V. T., Sognepræst til Bjernede 42.
 Lindenschmidt, L., tysk Arkæolog 93 f., 173.
 Lubbock, John, engelsk Oldforsker 140, 210.
 Lund, J. J. G., Livlæge 109.
 Lund, C. W. V., Sognepræst til Vigerslev 44.
 Lüttichau, H. H., Hofjægermeister, Tjele 52 ff., 62.
 Madsen, Christen, Indsidder, Tjele 53.
 Madvig, J. N., klassisk Filolog, Minister 26, 49 f., 193, 214.
 Malmsten, C. J., svensk Statsraad 135 ff., 140.
 Martin, Henri, fransk Historiker 212.
 Mayenfisch, tysk Arkæolog 93 f.
 Melbye, Vilhelm, Marinemaler 29.
 Meldahl, F., Arkitekt 209, 211.
 Meldal, E. C., Sognepræst til Allesø og Næsbyhoved-Broby 33 f., 81.
 Merimée, Prosper, fransk Forfatter og Oldforsker 130 f., 154.
 Moltke, A. W., Minister 23 f.
 Montelius, O., svensk Arkæolog 180, 208.
 Morlot, C. A., schweizisk Arkæolog 146 f.
 Müller, Sophus, Arkæolog 175.
 Napoleon III, fransk Kejser 130 f.

- Nilsson, Sven, svensk Naturforsker og Arkæolog 147, 152, 155, 216.
- Oehlenschläger, Will. 83.
- Olsen, Proprietær, Mejlgaard 52, 103 f.
- Paludan-Müller, Caspar (1805—1882), Historiker 35, 43 f.
- Petersen, J. Magnus, arkæologisk Tegner 37.
- Pogodin, M. P., russisk Historiker 161.
- Qvistgaard, L. E., Sognepræst til Haraldsted 42.
- Rafn, C. C., Sekretær i Oldskriftselskabet 23.
- Ramsauer, østrigsk Bjergværksmand 147.
- Rasmussen, Chr., Gaardejer, Allesø 33, 35, 45.
- Rasmussen, Organist i Slagelse, Oldsagssamler 87.
- Rasmussen, Jens, Husmand i Kjærum 48.
- Rayewsky, russisk Generalinde og Oldsagssamler 167.
- Romer, Florian, Prof., Museumsleder i Budapesth 191, 207.
- Schiefner, tysk-russisk Sprogmand 168 f.
- Schmidt, Skolelærer, Allerup 46, 53.
- Schmidt, Valdemar, Ægyptolog 152, 182.
- Schurmann, J. C., Resid. Kapellan til Frue Kirke, Aalborg 74.
- v. Senborn, østrigsk Baron 176.
- Squier, amerikansk Arkæolog 152 f.
- Steenberg, F. L., Provst, Ringsted 38—41.
- Steenstrup, Japetus, Zoolog 49, 103 ff., 137, 139, 180, 182, 193, 197.
- Steffensen, Konservator 99, 110, 112 f.
- Stephani, russisk Arkæolog 169.
- Strunk, C. A. F., Museumsmand 78 f.
- Thomsen, Grimur (1820—1896), Embedsmand i Udenrigsministeriet, Forfatter 27—32.
- Thorsen, P. G., Overbibliothekar, Runolog 61.
- Todd, J. H., irsk Arkæolog 151.
- Trap, J. P., Kabinetssekretær 90 f., 103, 195 f., 214.
- Treschow, C. A., Discipel 48.
- Tscherning, A. F., Minister 23 f.
- Ulrik, Læge i Hobro 66.
- Undset, J. M., norsk Arkæolog 208.
- Unsgaard, I. J., Minister 91.
- Ursin, M. B. K., Stiftsprovst i Viborg 54.
- Vedel-Simonsen, L. S., Historiker og Oldforsker 49, 81.
- Wegener, C. Gehejmearkivar 106.
- Werlauff, E. C., Historiker 86 f.
- Weis, Proprietær, Aarhus Mølle 53.
- Wichfeld, I., Kammerherre, Ejer af Engestofte 96 ff., 176, 186 f., 202.
- Virchow, R., tysk Antropolog 191.
- With, G. C., Landstutmester 51.
- Wynn, H., engelsk Minister i København 61.
- Zeuthen, C. O., Maler 47 f.

DIS-Danmark

1 0 0 0 6

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK